

Terezie Smejkalová

SOUDNÍ ROZHODNUTÍ JAKO AUTOPORTRÉT ČESKÉHO SOUDNICTVÍ

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

SOUDNÍ ROZHODNUTÍ JAKO AUTOPORTRÉT ČESKÉHO SOUDNICTVÍ

Terezie Smejkalová

Masarykova univerzita
Brno 2021

Vzor citace

SMEJKALOVÁ, Terezie. *Soudní rozhodnutí jako autoportrét českého soudnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2021, 276 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Edice Scientia, 713. ISBN 978-80-210-9959-3 (brož.), 978-80-210-9960-9 (online).

CIP - Katalogizace v knize

Smejkalová, Terezie

Soudní rozhodnutí jako autoportrét českého soudnictví / Terezie Smejkalová. – 1. vydání. -- Brno: Masarykova univerzita, 2021. 276 stran. – Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Edice Scientia, sv. č. 713. ISBN 978-80-210-9959-3 (brož.), 978-80-210-9960-9 (online)

347.99* 347.951* (437.3)* (048.8)

- soudnictví

- soudní rozhodnutí a stanoviska

- Česko

- monografie

347.9 – Občanské soudní řízení. Soudnictví [16]

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Transfer a aplikace vědeckých výstupů“ č. MUNI/A/1498/2020 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2021.

Recenzenti: JUDr. Ludvík David, CSc.
JUDr. Lukáš Hlouch, Ph.D.

Gratis Open Access – <https://www.press.muni.cz/open-access>

© 2021 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9959-3 (print)

ISBN 978-80-210-9960-9 (online ; pdf)

DOI <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9960-2021>

OBSAH

Abstrakt a klíčová slova / Abstract and Keywords	9
Slovo úvodem	13
Seznam používaných zkratk	17
 Úvod	19
 1 Texty soudních rozhodnutí jako autoportréty soudnictví	21
1.1 Teoretická východiska.....	21
1.2 Pojem legitimacy.....	27
1.2.1 Legitimita na výstupu a koncept přijetí.....	29
1.3 Soudní rozhodnutí jako obraz soudnictví.....	33
1.3.1 Obraz nabývá významu v očích diváka, významové hranice textu prochází jeho čtenářem	34
1.4 Metodologický přístup.....	39
1.4.1 Soubor zkoumaných rozhodnutí.....	42
 2 Forma a struktura soudního rozhodnutí	53
2.1 Zákonné zakotvení formálních a strukturálních požadavků na soudní rozhodnutí.....	55
2.2 Struktura soudních rozhodnutí.....	57
2.2.1 Jménem republiky.....	58
2.2.2 Identifikace rozhodujícího	59
2.2.3 Struktura: oddělení výroku od odůvodnění.....	61
2.2.4 Struktura: Poučení.....	66
2.2.5 Struktura: Přítomnost odlišných stanovisek.....	69
2.3 Struktura soudního rozhodnutí a adresáti soudních rozhodnutí.....	78
2.3.1 Struktura odůvodnění a jeho adresáti.....	78
2.3.2 Pro koho je určeno odlišné stanovisko?.....	99
2.4 Forma a struktura: Diskuse a závěry	100

3 Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí	105
3.1 Jazyk soudních rozhodnutí – právní jazyk	106
3.1.1 Povaha právního jazyka	107
3.1.2 Základní charakteristiky právního jazyka	109
3.1.3 Faktory, které ovlivňují srozumitelnost právního textu	122
3.1.4 Důsledky nesrozumitelnosti v právu	123
3.2 Srozumitelnost soudního rozhodnutí v judikatuře Ústavního soudu	125
3.3 Kde srozumitelnost dává smysl: Problematika adresáta	130
3.3.1 Komu by měla být soudní rozhodnutí srozumitelná	130
3.3.2 Komu jsou soudní rozhodnutí skutečně srozumitelná: Čtenář zamýšlený textem	133
3.4 Paradox symbolické nesrozumitelnosti jako legitimizačního faktoru	137
3.4.1 Rituál soudního rozhodování	140
3.5 Jazyk a srozumitelnost soudního rozhodnutí: Závěry	143
4 Publikace soudních rozhodnutí	149
4.1 Publikace a medializace a její vliv na styl (povahu) soudních rozhodnutí	150
4.2 Koncept normativní hodnoty	153
4.3 Zveřejňování textů soudních rozhodnutí	154
4.4 Editace soudních rozhodnutí: Právní věty a ratio decidendi	159
4.4.1 Problémy tvorby a užití právních vět	160
4.4.2 Nebezpečí pro legitimitu soudnictví?	171
4.5 Publikace soudních rozhodnutí jako naplnění základních principů právního státu	174
4.6 Adresáti soudních rozhodnutí a adresáti judikatury	178
4.7 Publikace judikatury a její normativní hodnota	182
4.8 Anonymizace v soudních rozhodnutích	187
4.9 Publikace soudních rozhodnutí: Závěry	191
5 Odkazy na zdroje soudních rozhodnutí	195
5.1 Odkazy na zdroje rozhodnutí	197
5.1.1 Normativní hodnota pramenů práva	197
5.1.2 Odkazy na právní předpisy	204

5.1.3	Odkazy na judikaturu.....	205
5.1.4	Odkazy na zahraniční judikaturu.....	209
5.1.5	Odkazy na odbornou literaturu.....	210
5.1.6	Odkazy na neodbornou literaturu.....	213
5.1.7	Odkazy na nepsané právo	223
5.2	Odkazy a normativní koherence.....	224
5.3	Odkazy a symbolická hodnota informace.....	226
5.4	Poměr institucionalizovaných a neinstitucionalizovaných argumentů.....	230
5.5	Odkazy: Závěry.....	235
6	Obraz legitimacy soudnictví na výstupu.....	239
Závěr.....		251
Resumé		253
Literatura a další použité zdroje		255
Monografie, kapitoly v monografiích a příspěvky ve sbornících		255
Články v odborných časopisech.....		264
Elektronické zdroje.....		269
Kvalifikační práce.....		272
Příspěvky na konferencích.....		272
Soudní rozhodnutí.....		272
Soubor soudních rozhodnutí		272
Ostatní judikatura		273
Právní předpisy.....		276
Ostatní		277

ABSTRAKT A KLÍČOVÁ SLOVA / ABSTRACT AND KEYWORDS

Abstrakt

Tato kniha se zabývá obrazem českého soudnictví, který podávají soudní rozhodnutí jako jeho autoportréty. Na jednu stranu tyto autoportréty vypovídají o statickém obrazu a charakteristikách daného právního systému a jeho soudnictví. Na stranu druhou však reprezentují prostředek dynamické změny, protože soudnictví nejenže interpretuje a aplikuje právní předpisy, ale má také schopnost samo měnit roli svého rozhodování v daném právním systému. Tato kniha tak ukazuje, jak texty soudních rozhodnutí reflektují vztah mezi soudnictvím a právním systémem jako celkem. Ukazuje také, jak silný a významný je vliv soudnictví samotného na svou vlastní roli a na normativní hodnotu vlastní rozhodovací praxe, – judikatury.

V kontextu tzv. reader-response přístupu ke kritice a analýze textů se tato kniha zaměřuje především na roli adresátů, čtenářů a publika soudních rozhodnutí. Především se pak zabývá formou soudních rozhodnutí, jejich jazykem, publikací a přítomností odkazů na zdroje a rolí, kterou tyto prvky mají na formování vlastních čtenářů. Tyto čtyři prvky pak představují rámec pro stylistickou a sémiotickou analýzu a diskusi otázek souvisejících s legitimitou soudnictví ve čtyřech hlavních částech knihy: Forma a struktura soudních rozhodnutí, Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí, Publikace soudních rozhodnutí a Odkazy na zdroje.

Na základě analýzy a diskusí konceptu srozumitelnosti jazyka soudních rozhodnutí a jejich publikace a dostupnosti dochází tento text k závěru, že primárními adresáty soudních rozhodnutí nejsou ani laičtí účastníci soudního řízení, ani laické publikum. Texty soudních rozhodnutí se zdají být primárně zamýšleny pro právně vzdělané čtenáře. V jejich rámci byla pak identifikována zvláštní skupina adresátů a čtenářů – soudy.

Kvalita soudních rozhodnutí (jako suma jejich legality, jazyka, formy, publikace a přesvědčivosti argumentace) tedy hraje jako faktor ovlivňující legitimitu soudnictví na výstupu zásadní roli ve vztahu k právnímu publiku. Vzhledem k tomu, že potenciální nesrozumitelnost soudního rozhodnutí

nebo fakt, že soudní rozhodnutí nejsou plošně publikována nebo třeba neobsahují odkazy na dřívější soudní rozhodnutí, nemusí zásadně delegitimovat soudnictví pro laické publikum, budou pro jejich přijetí soudnictví jako celku důležitější vstupní legitimační faktory. Dalo by se tedy říci, že texty soudních rozhodnutí vylučují některé z jejich potenciálních adresátů (tedy těch, kterým je text adresován a u nichž předpokládá plnění nějakých povinností) ze skupiny jejich čtenářů (tedy těch, kteří jsou schopni rozumět textu soudních rozhodnutí a jeho normativním dopadům).

Ve světle zjištění prezentovaných v této knize docházíme k závěru, že taková situace není zcela akceptovatelná. Soudnictví v otevřené demokratické společnosti by nemělo být nesrozumitelné a v důsledku nedostupné širší společenské kontrole. Bez těchto základních vlastností pak jen těžko dává smysl se dále bavit o symbolické hodnotě nebo přesvědčivosti argumentace, kterou soudy používají, pro laické publikum.

Klíčová slova

Soudnictví; judikatura; soudní rozhodnutí; legitimita; soudní rozhodnutí jako autoportrét soudnictví; literární analýza; právo jako komunikace.

Abstract

This book focuses on the image of the Czech judiciary viewed through the texts of its decisions. The texts of judicial decisions are understood as the self-portraits, which are being created by the judiciary itself. On the one hand, these self-portraits statically reflect the nature of the legal system and the role of the judiciary within this system; on the other hand, they represent a means of a dynamic change. This dynamic change is not only the change that follows from the judicial interpretation and application of law, but also such that is capable of changing the role of the judiciary and its decisions themselves. The text of this book shows the ways in which the texts of judicial decisions reflect the relationship between the judiciary and the state authority. It also shows, how strong an influence does the judiciary have on the normative value of its case-law, i.e. the prominent element in its role of dynamically creating its own role within the legal system.

In the context of reader-response criticism of a text, the main focus of this book is put on the addressees/readers of the judicial decisions. In particular, it focuses on the form, language, publication and presence of references to (legal) sources and their role in the formation of the audience of the judicial decisions. Based on the stylistic and semiotic analyses of texts, four main areas of focus have been chosen as a basis for the analyses of issues of the legitimacy of the judiciary and the issue of the addressees of judicial decisions.

These four areas of this book are: form and structure of the texts of judicial decisions, language of judicial decisions, publication of judicial decisions, and references to (legal) sources. In the context of these areas, individual elements have been identified and analysed. In relation to each of these elements, this book debates the meaning they convey to their addressees and to what conclusions regarding the legitimacy of judiciary they lead.

Based on the analyses and discussions of the notion of comprehensibility of the language and publication of judicial decisions, it has been concluded that the primary addressee of the decision is neither a lay party to the trial nor the lay public. The communication sphere of judiciary and lay public is not – at least based on the texts of Czech judicial decisions – the primary legitimisation sphere of the judiciary. Texts of judicial decisions are addressed primarily to the readers from the ranks of lawyers. Among these, a special group of addressees must be identified – the courts themselves, may it be in the context of the normative value of case-law or in the context of relations between individual courts in the hierarchy.

The quality of the judicial decisions (as a sum of their legality, language, form, publication and persuasiveness of argumentation) – as a factor influencing the output legitimacy of the judiciary – plays a dominant role especially when it comes to the lawyer audience. For the lay public, input factors seem to be more important, because to them, even an incomprehensible and unpublished judicial decision, not citing any case-law, may be legitimate. The explanation if this claim may be found in the fact that any authority needs from its subjects a faith in its legitimacy and participation in its processes. Generally speaking, texts of judicial decisions exclude some of their addressees (to whom is the text addressed and to whom the rights and duties are

imposed) from their readers (those who are able to understand the text and its regulative consequences).

In the light of the findings contained in this text and in the context of this book, it should be concluded that this situation is not acceptable. An open democratic society can hardly allow the existence of such a judiciary that is not open to the social control through comprehensible and effectively accessible texts of its decisions. Without these characteristics, there is no point in further debating the symbolic nature of information contained therein or the persuasiveness of deployed argumentation methods for the lay public.

Keywords

Judiciary; Case-Law; Judicial Decision-Making; Legitimacy; Judicial Decisions as Self-Portraits of the Judiciary; Literary Analysis; Reader-Response Criticism; Law as Communication.

SLOVO ÚVODEM

Tento text vznikl jako disertační práce, která byla obhájena v roce 2013. Protože její signifikantní část byla publikována po částech jako ucelené články (ať už před obhajobou, nebo v zahraničních časopisech po obhajobě), neměla jsem původně ambice ji jako celek publikovat. Až zpětně po návratu do akademického světa jsem si uvědomila, že práce si i po letech zachovává svou hodnotu, a to především jako celek, vykreslující české soudnictví skrze jeho produkty – soudní rozhodnutí.

Tento přístup, inspirující se v textech Mitchela Lassera,¹ má totiž kapacitu sdělit o českém soudnictví mnohé. Snaží se vysvětlovat vazby mezi formou soudních rozhodnutí a jeho strukturálními prvky a hodnotovými preferencemi daného právního systému, diskutuje smysl soudních rozhodnutí, pokud jsou jazykově nebo i fyzicky nepřístupná laickým adresátům, interpretuje jednotlivé odkazy na zdroje soudních rozhodnutí jako vyjádření jejich relevance pro daný případ a poukazuje na důsledky ritualizovanosti v soudním rozhodování.

Jak bylo řečeno výše, některé z částí původní disertace byly jako ucelené články již publikovány, a to buď před odevzdáním původního textu jako disertace, nebo jeho rozvedením po obhajobě disertace. Tyto články (případně sborníkové příspěvky) představují střípky, které mají svou vypovídací hodnotu. V kontextu původní disertace – a tedy i předkládané monografie – však nabývají významu jiného: Stávají se částmi autoportrétu soudnictví a jako takové je možné je rozvádět a interpretovat jako tahy štětcem na obraze. Jedná se o následující texty:

Kapitola 3

SMEJKALOVÁ, T. Forma a diskurs soudního rozhodnutí. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, roč. 2010, č. 3.

SMEJKALOVÁ, T. Story-telling in Judicial Discourse. *Comparative Legilinguistics*, 2011, č. 5, s. 89–103.

¹ Především se jedná o text LASSER, M. de S.O.-l'E. Judicial (Self-) Portraits: Judicial Discourse in the French Legal System. *Yale L. J.*, 1994–1995, č. 104, s. 1325–1410.

Kapitola 4

SMEJKALOVÁ, T. Srozumitelnost práva. *Právnické*, 2013, roč. 2013, č. 5, s. 447–472.

Kapitola 5

SMEJKALOVÁ, T. Publikace judikatury a její adresáti. *Revue pro právo a technologie*, 2012, roč. 3, č. 6, s. 25–33.

Kapitola 6

SMEJKALOVÁ, T. K otázce normativity judikatury v České republice. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1302–1311.

SMEJKALOVÁ, T. Argumentace krásnou literaturou. In: HAMUŽÁK, O. (ed.). *Právo v umění a umění v právu: sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Praha: Leges, 2011, s. 23–31.

SMEJKALOVÁ, T. A Matter of Coherence. In: ARASZKIEWICZ, M., M. MYŠKA, T. SMEJKALOVÁ, J. ŠAVELKA a M. ŠKOP. *Law and Literature. Argumentation 2012 Workshop Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 31–44.

SMEJKALOVÁ, T. Právní věta a ratio decidendi. *Jurisprudence*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, roč. 2012, č. 5, s. 3–8.

SMEJKALOVÁ, T. Odkazy na soudní rozhodnutí a symbolická hodnota informace. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer a.s., 2013, roč. 2013, č. 8, s. 3–9.

SMEJKALOVÁ, T. Legal Performance: Translating into Law and Subjectivity in Law. *Tilburg Law Review*, 2017, roč. 22, č. 1–2, s. 62–76. DOI: <https://doi.org/10.1163/22112596-02201004>

Odkazy na tyto texty jsou uvedeny také na relevantních místech v textu.

U některých témat, kterých se tento text dotýká, došlo od roku 2013 k vývoji v poznání. Tento text tedy původní disertační práci upravuje tak, aby tyto nové poznatky adekvátně reflektoval.

Vztah k publikaci *Citační analýza judikatury*

Publikace této monografie zároveň zpřístupňuje českému odbornému právnímu publiku určitý dialog, který probíhá mezi původním textem disertace a publikací *Citační analýzy judikatury*, která vyšla v roce 2021. *Citační analýza judikatury*² představuje výsledky tříletého výzkumu, který zkoumal českou rozhodovací praxi prostřednictvím síťové analýzy. Tento kvantitativní přístup je v kontextu analýzy citací judikatury založen na operacionalizaci odkazu na dřívější soudní rozhodnutí jako vyjádření soudce, který odkaz použil, o relevanci odkazovaného rozhodnutí pro případ, ve kterém je odkaz použit.³ *Citační analýza judikatury* tedy v mnohém na mou disertaci – a tedy na tuto monografii – navazuje. Tento dialog se týká kapitoly 5, a to těch míst, kde je diskutována normativní hodnota judikatury. Ač je pro účely této publikace text původní disertace převážně zachován, doplnila jsem základní zjištění vyplývající z *Citační analýzy judikatury*, včetně relevantních odkazů.

² HARAŠTA, J., T. SMEJKALOVÁ, T. NOVOTNÁ a kol. *Citační analýza judikatury*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

³ Tato operacionalizace a její limity v kontextu analýz rozhodování kontinentálních soudů je podrobněji diskutována v jiných mých textech. Konkrétně se jedná o SMEJKALOVÁ, T. Importance of judicial decisions as a perceived level of relevance. *Utrecht Law Review*, 2020, roč. 16, č. 1, s. 39–56; a HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., op. cit., s. 141–158.

SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK

Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993, Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
ZÚS	Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
SŘS	Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
SbNU	Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR
Sb.	Sbírka zákonů ČR
SbNSS	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu
SbSRS	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

ÚVOD*

Předmětem tohoto textu je jedna ze složek státní moci – soudnictví.

Neopomenutelná role, kterou soudnictví hraje v demokratickém právním státě, jej staví pod drobnohled médií, občanů i odborné veřejnosti. Povaha a role soudnictví v právním státě je v nejobecnějším kontextu dána principy právního státu a jejich zhmotněním v dalších formálních pramenech práva. Právní rámec vymezuje činnost soudnictví a snaží se zajistit jeho chod tak, aby byl jeho klientům zaručen spravedlivý proces. Praxe ovšem ukazuje, že konkrétní role soudnictví a konkrétní povaha jeho činnosti jsou často výsledkem činnosti a povahy soudnictví samotného: prostřednictvím interpretace práva v kontextu rozhodování konkrétních sporů a měnící se společenské situace soudnictví samo tříbí svoji úlohu.

Tento text zkoumá soudnictví skrze texty soudních rozhodnutí jako nejdůležitější výstupy činnosti soudnictví a jejich vlivu na chápání role soudnictví v právním systému České republiky.

Skutečný úvod tohoto textu představuje kapitola *Texty soudních rozhodnutí jako autoportréty soudnictví*, která vymezuje jak jeho základní teoretická východiska, tak základní pojmy, se kterými bude tento text dále pracovat. Tato kapitola obsahuje i popis a vysvětlení metodologického přístupu, který byl pro zpracovávání tohoto textu zvolen. V této kapitole jsou také formulovány základní premisy, na kterých tento text staví, a otázky, o jejichž zodpovězení se snaží.

Analýza soudních rozhodnutí se odvíjí od vybraných formálních prvků, kterými se zabývají další jednotlivé kapitoly. Následuje proto kapitola, která se zabývá *formou a strukturou soudních rozhodnutí*. Čerpá mimo jiné ze stylistické analýzy textu, pro kterou je forma a členění textu relevantním prvkem vhodným k dalšímu rozboru. Tato kapitola se tak věnuje členění soudního rozhodnutí, přítomnosti či nepřítomnosti určitých strukturálních elementů

* JUDr. Bc. Terezie Smejkalová, Ph.D., Odborná asistentka, Katedra právní teorie, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Assistant professor, Department of Legal Theory, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: terezie.smejkalova@law.muni.cz / ORCID: 0000-0002-9143-9160

Monografie vychází z textu disertační práce s názvem „Soudnictví, jeho povaha a role v právním systému ČR“, úspěšně obhájené v roce 2013 na půdě Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

a jejich úlohou, kterou mohou hrát v interpretaci této formy a struktury ve vztahu soudnictví a státní moci, právního systému či společnosti.

Po diskusi formálního členění textů soudních rozhodnutí následuje kapitola, která se zabývá *jazykem soudních rozhodnutí*, konkrétně pak jeho *srozumitelností* pro čtenáře. Tato kapitola mimo jiné ukazuje, jakým způsobem je možné z jazyka soudních rozhodnutí usuzovat o jeho adresátech, a tedy i o tom, kdo podle soudnictví samotného texty soudních rozhodnutí čte či číst má.

Na problematiku jazyka navazuje kapitola, která se zabývá druhou stranou mince přístupnosti soudních rozhodnutí, a sice jejich *publikací*. Skutečnost, zda a v jakém rozsahu a prostřednictvím jakých médií jsou soudní rozhodnutí publikována, je poměrně zřetelnou výpovědí o tom, jakou roli hrají v daném právním systému soudní rozhodnutí (nebo judikatura). Publikace není jen výpovědí o adresátech soudních rozhodnutí, ale i o případné normativní hodnotě těchto rozhodnutí. Analýzu problematiky publikace soudních rozhodnutí doplňuje rozbor problematiky formulace právních vět.

Následující kapitola se zabývá *přítomností tzv. odkazů v odůvodnění soudního rozhodnutí*. Odkazy se rozumí odkazování na zdroje, na kterých soud zakládá své rozhodnutí, a to bez ohledu na to, zda je odkaz učiněn prostřednictvím celé citace odborné knihy, spisové značky rozhodnutí, neurčitého odvolání se na ustálenou judikaturu nebo třeba metaforickou narážkou na příběh známý z krásné literatury. Těmito odkazy se tedy nerozumí odkazy související se skutkovým stavem, ale odkazy na možné prameny práva. Tato oblast představuje nejen reflexi normativní hodnoty jednotlivých pramenů práva v daném právním systému, ale i prostředek jejího ovlivňování. Odkazy na judikaturu v odůvodnění soudních rozhodnutí pak mohou mít i konstitutivní účinky ve vztahu k její normativní hodnotě. To je tedy jeden z příkladů toho, jak si soudnictví samo prostřednictvím svých vlastních rozhodnutí může vymezovat svou vlastní roli.

Kapitola *Legitimita soudnictví na výstupu* se věnuje propojení jednotlivých dílčích závěrů formulovaných v rámci jednotlivých kapitol a zároveň je propojuje s tématem, které se textem této monografie vine: problematikou legitimacy soudnictví na výstupu. Tato kapitola tedy obsahuje i závěrečnou diskusi této problematiky a shrnutí diskusí k jednotlivým otázkám.

1 TEXTY SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ JAKO AUTOPORTRÉTY SOUDNICTVÍ

1.1 Teoretická východiska

Pro tuto monografii je zásadní vymezení základního teoretického rámce, v němž budou rozvíjena a diskutována různá tvrzení, která se v jejím textu objevují. Některá z těchto tvrzení by byla jen těžko obhajitelná, pokud bychom například chápali právo jako pouhý soubor platných právních norem. Právo, tak jak jej bude chápat následující text, tedy není pouze konečnou a uzavřenou skupinou právních norem obsažených v psaných právních předpisech, ale je natolik spjaté s lidskou komunikací a prostředky či médii této komunikace,⁴ že je třeba jej chápat mnohem širěji, a sice jako dynamický regulativní prostor, který nelze omezovat na psané právo, ani na právo naplňující určitá formální kritéria.

Jedno z možných vymezení práva, ke kterému se kloní i tato monografie, staví na jeho úzkém existenciálním provázání s prostředky jeho komunikace, tedy především s právním jazykem, a chápe právo jako diskursivní, resp. komunikační prostor.⁵ Dle tohoto přístupu je právo charakterizováno komunikací specifickým jazykem, která s sebou nese určité následky, tedy v rámci níž dochází ke změnám ve společenské realitě. Pokud tedy bude tato monografie používat výrazy právní systém nebo právní řád, je jimi rozuměno vymezení tohoto diskursivního prostoru ve vztahu k jurisdikci určité autority (například právní systém České republiky).

Součástí tohoto prostoru nejsou jen právní pravidla či normy, ale i principy a hodnoty, na kterých tato pravidla stojí,⁶ a především také určitá kultura argumentace a interpretace, díky které tato pravidla a principy získávají svůj

⁴ Viz HOECKE, M. van. *Law as Communication*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2002.

⁵ Srov. teorie a přístupy Niklase Luhmanna, Jamese Boyda Whitea nebo Pierra Bourdieu. Podobný přístup zastává i již citovaný Mark Hoecke. Jak bude dále diskutováno v kapitole týkající se jazyka soudních rozhodnutí, pro některé autory je právo nikoli komunikačním prostorem, ale spíše komunikačním prostředkem, který tento prostor vymezuje. Srov. například COVER, R. M. *Violence and the World*. *Yale L. J.*, 1985–1986, č. 95.

⁶ Srov. MACCORMICK, N. *Rhetoric and the Rule of Law. A Theory of Legal Reasoning*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

význam.⁷ Tento komunikační prostor je tedy prostorem argumentativním a interpretativním,⁸ který má schopnost vytvářet a stmelovat komunity osob.⁹ Pro Whitea je právo právě tímto konstitutivním prostorem, ve kterém jsou vymezovány role a postavení osob, jejich vzájemné vztahy, pozice, ze kterých jsou oprávněny komunikovat, a publika, ke kterým mohou mluvit. Tento prostor podle něj poskytuje nástroje a metody diskursu, ve kterém tato vymezení a oprávnění probíhají.¹⁰ V tomto ohledu se tedy právní jazyk neliší od jakéhokoli jiného jazyka: jeho prostřednictvím se konstituuje a udržuje společenství či komunita osob.¹¹

Chápeme-li tedy právo jako komunikační prostor, vystupují do popředí teoretických uvažování o právu prostředky této komunikace, ať už se bude jednat o jazyk právních textů (jako jsou texty právních předpisů, smluv, podání a dalších „oficiálních“ textů s různou mírou normativních následků, nebo i jazyk informativních piktogramů a dalších symbolů, které právo využívá)¹² nebo o „jazyk právníků“.¹³ Některé z jazykově orientovaných přístupů k právu jdou ve svém uvažování dokonce tak daleko, že tvrdí, že právo lze považovat za právoplatný jazyk *sui generis*.¹⁴

⁷ Viz WHITE, J. B. *Law as Language: Reading Law and Reading Literature*. *Tex. L. Rev.*, 1981–1982, č. 60, s. 436.

⁸ Viz přístupy již citovaného Whitea, ale i Ronalda Dworkina nebo Roberta Alexyho.

⁹ Podobně viz i koncept tzv. *interpretive communities*, FISH, S. *Interpreting the „Variorum“*. *Critical Inquiry*, 1976, sv. 2, č. 3, s. 465–485; nebo *language community* (viz dále). Vedle zvažování této elitistické funkce práva je také možné diskutovat, že jazyk právníků, jako jazyk profesní skupiny, může mimo jiné plnit i roli příslušnosti k určité skupině (Viz MATTILA, H. E. S. *Comparative Legal Linguistics*. [Přel. Christopher Goddard]. Aldershot: Ashgate, 2006, s. 52). Znalost a používání tohoto žargonu pak tedy může představovat i konstitutivní prvek pro existenci právníků jako komunity. Goodrich právní jazyk charakterizuje tím způsobem, že jej považuje za „unity to be understood as the social image of the argot or language of elite or professionalised power; it is the language of authority, which takes the discursive form of monologue, distance (temporal and hierarchical), and specialisation.“ Viz GOODRICH, P. *Law and Language: A Historical and Critical Introduction*, J. L. & Soc'y, 1984, č. 11, s. 185 a 187.

¹⁰ Viz WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 441.

¹¹ Viz WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 444.

¹² Komplexně se problematikou vizualizace v právu zabývá například Boehme-Nessler. Viz BOEHME-NESSLER, V. *Pictorial Law. Modern Law and the Power of Pictures*. Dodrecht: Springer, 2011.

¹³ Toto tvrzení je možné zpochybňovat – podle toho, zda a do jaké míry přijímáme představy o právním jazyce jako speciálním, vymezeném jazyce, nebo jeho charakteristice jako odborného jazyka, nebo subdialektu daného přírodního jazyka, od kterého je odvozen. Viz kapitola Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí.

¹⁴ WHITE, J. B. *The Legal Imagination*. University of Chicago Press, London, 1985, s. xiii; pro Mellinkoffa je právo profesí slov. Viz také MELLINKOFF, D. *The Language of the Law*. Oregon: Resource Publications, 1963, s. vi.

Psané texty, přestože se na ně nelze omezovat,¹⁵ mají v rámci právní komunikace v kontextu kontinentálních právních systémů svou prominentní roli. Výstupy legislativy, soudnictví i exekutivy jsou velmi často prezentovány právě tímto způsobem.¹⁶ Právo je konstruováno mimo jiné právě skrze tyto texty, jejich obsah a formu.¹⁷

Podle takzvané *communicative-content* teorie práva¹⁸ jsou právní texty stále jazykovými texty a jejich význam a obsah je druh jejich obecného jazykového významu. Tato teorie staví na tom, že i právní texty a jejich sdělení mohou mít význam (*communicative content*), který jde za sémantický význam jeho jednotlivých slov.

Právo jako diskursivní či komunikační prostor nelze považovat za prostor jednotlívý a nedělený, na kterém participují rovným způsobem všechny jeho subjekty používající téhož jazyka. Komunikační prostor práva je diferencován svými obsahy (viz například dělení práva na právní odvětví), svými subjekty (na různých oblastech práva participují různé subjekty), svým účelem (např. tvorba právních norem, rozhodování sporů), užívaným jazykem (např. jazyk právních předpisů, jazyk smluv, jazyk právníků) nebo svými mluvčími a jejich publikem (účastníci řízení a soudci, odborná právní veřejnost, média

¹⁵ Srov. například STEVENSON, D. To Whom is the Law Addressed. *Yale Law and Policy Review*, 2005, č. 21, s. 116.

¹⁶ V postmoderní filosofii se objevuje myšlenka, že pojem textu nelze limitovat pouze na to, co je zachyceno psanou formou. Všechno, co nás obklopuje lze považovat za text. „Každá událost je text, celá společnost je text, celý svět je text [...]. Prakticky neexistuje nic, co by nemohlo být textem. Z tohoto úhlu pohledu přirozeně vyplývá, že jakýkoli text lze vztahovat k jakémukoli jinému textu“ (Viz KIM, K. L. *Caged in our own signs: a book about semiotics*. Westport: Ablex Publishing Corporation, 1996, s. 90). Navíc, jak píše Derrida, textu lze porozumět pouze tehdy, vztáhneme-li jej k dalším textům, ze kterých čerpá svá témata, pojmy a koncepty (GUTTING, G. *French philosophy in the twentieth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 296). Tento postoj vyplývá z přesvědčení, že lidské vnímání reality se děje pouze skrze jazyk. Derridovo prohlášení, že „*mimo text není nic*“ [there is nothing outside the text], znamená, že „*každý referent, celá realita má strukturu diferenciální stopy (differential trace) a není možné odkazovat na tuto realitu jinak než skrze interpretativní zkušenost*“ (GUTTING, op. cit., s. 305–306). Toto chápání směřuje k tzv. interpretativnímu universalismu, který za vším, čím se zabýváme, za vším naším jednáním a myšlením, vidí interpretaci (ŠKOP, M. *Právo v postmoderní situaci*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 162).

¹⁷ Viz WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 442.

¹⁸ Viz GREENBERG, M. Legislation as Communication? Legal Interpretation and the Study of Linguistic Communication. In: MARMOR, A. a S. SOAMES (eds.). *Philosophical Foundations of Language in the Law*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 217 a násl.

či širší laická veřejnost).¹⁹ Tento výčet není možné považovat za konečný; slouží především jako ilustrace roztržistosti komunikačního prostoru práva. Každá z těchto komunikačních sfér má svá specifika, která ji odlišují od ostatních. Komunikace nicméně neprobíhá uzavřeně pouze v rámci těchto sfér, ale i mezi jednotlivými sférami navzájem. Z výše naznačených možných komunikačních sfér práva je zřejmé, že se nejedná o sféry diskrétní, ale že se v mnoha ohledech různě překrývají a doplňují: interpretace ustanovení právních předpisů soudními rozhodnutími tyto předpisy dotvářejí, třeba i prostřednictvím užití pojmů vycházejících z hovorového jazyka právníků a částečně i na základě politické a širší společenské diskuse reflektované médii. Vzájemné vztahy mezi jednotlivými komunikačními sférami práva je možné chápat nikoli pouze staticky, ale i jako dynamickou komunikaci, která zároveň reaguje na určitou skutečnost, reflektuje stávající stav i aktivně vytváří, mění a doplňuje sebe sama i ostatní sféry. Díky existenci těchto dynamických vztahů je možné na základě analýzy jedné z těchto sfér do značné míry usuzovat o celku komunikačního prostoru práva.

Rozhodování sporů soudnictvím, jako jednou ze složek státní moci, představuje součást diskursivního či komunikačního prostoru práva. Soudní řízení, ústní vyhlášení i následné textové zpracování autoritativních rozhodnutí soudů reprezentují jednu z oblastí právní komunikace, a to oblast se zásadními, právně-regulativními následky. Soudní rozhodnutí jsou tak podstatnými a nenahraditelnými výstupy jedné z komunikačních sfér práva, které lze díky jejich – z velké části psanému – charakteru zachytit, popsat a analyzovat.

Soudní rozhodnutí sama navíc představují jednu z forem, kterou lze sdělovat právo a jeho obsah jeho subjektům, a zároveň výstup, kterým jsou v kontextu daného právního systému konkretizovány a aplikovány právní normy. Představují spojení mezi abstraktním právem a jeho adresátem, které – metaforicky řečeno – proměňuje abstraktní právo v konkrétní pravidlo týkající se konkrétního subjektu. Pokud přijmeme představu, podle které soudnictví představuje určitou spojnici mezi odosobněnými, obecnými právními normami a konkrétními subjekty, pak je zřejmé, jak důležitý prvek soudní rozhodnutí a jejich podoba představují v rámci právního systému.

¹⁹ Srov. například HOECKE, op. cit., s. 199.

Právě proto lze předpokládat, že soudní rozhodnutí, jejich podoba (forma, struktura, užití argumenty atd.) představují určitou výpověď o

- a) daném právním systému (platném právu, principech, hodnotách a historicko-kulturních specifikách a preferencích); a
- b) soudnictví samém.

Tato monografie se zaměří především na tuto druhou výpověď, podle které lze soudní rozhodnutí považovat za určitý typ obrazu českého soudnictví, který vytváří soudnictví samo o sobě. Na podobné rovině uvažování staví svou srovnávací analýzu právních systémů i Lasser. V kontextu typických projevů daného právního, resp. soudního, systému v soudních rozhodnutích používá pojem „autoportréty soudnictví“, které reflektují oficiální preference a principy, na kterých daný právní systém staví.²⁰ V linii této představy bude postupovat i tento text.

Budeme se tedy zabývat portrétem českého soudnictví tak, jak je tvořen výstupy soudnictví samotného – texty soudních rozhodnutí. Přestože jsou tyto výstupy zasazeny do právního (a širšího interpretačního) rámce, představují soudní rozhodnutí nahlédnutí do představ, které o sobě a o právním systému svého původu má soudnictví samo a které se snaží komunikovat navenek, a to nejen právní, ale i laické veřejnosti (proto „autoportrét“). Forma i obsah soudních rozhodnutí tak mohou odkazovat k základním charakteristikám právního systému, jejich hodnotovému a principiálnímu základu. Soudní rozhodnutí jako texty jsou jednak jazykovým obrazem právního systému – a v jeho rámci i obrazem soudnictví jako jedné z jeho složek – a zároveň prostorem pro jeho změnu, opět pomocí jazyka, prostřednictvím interpretace, re-definice právních konceptů apod.²¹

Jak uvádí Lasser, jsou to především forma a struktura rozhodnutí, které reflektují základní charakteristiky právního systému a preference systému soudního: *„Forma a struktura rozhodnutí představují možná ten nejdůležitější prvek oficiálního portrétu soudnictví, protože ukazují právě onu interpretační ideologii, v jejímž rámci soudci rozhodují a komunikují o soudních sporech.“*²²

²⁰ Podobně viz LASSER, 1994–1995, op. cit., s. 1325–1410.

²¹ V tomto ohledu je možné odkázat i na Kelsena, který když se zabývá formou a její důležitostí v právu uvádí, že aby bylo možné nějaké akt autority považovat za akt právní, je nejen třeba, aby měl akt určitou formu, ale i aby tento akt měl určitý subjektivní význam, který závisí na chápání práva a jeho zdrojů. Viz KELSEN, H. *Pure theory of law*. [Přel. Max Knight]. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd., 2005, s. 53.

²² Viz LASSER, 1994–1995, op. cit., s. 1340.

Podobně i MacCormick uvádí v kontextu právní argumentace, že hodnoty, které mají za následek dobrou právní argumentaci, nejsou osobitými charakteristikami argumentace konkrétních soudců či advokátů, ale jsou odvozeny z daného právního systému a z reflexe základních principů jemu vlastních.²³

Soudní rozhodnutí je tedy mimo rozhodnutí samotného a jeho odůvodnění schopné reflektovat – a tedy i komunikovat – podstatné informace o sobě samém a právním systému, ke kterému náleží. Tyto informace se projevují v různých charakteristikách specifických soudním rozhodnutím uvnitř takového právního systému.

Tyto charakteristiky vycházejí nejen z výslovných zákonných požadavků, z judikatury, nebo *ad hoc* konkretizací právních principů, ale i ze zvyklostí psaní a formulace soudních rozhodnutí, které se předávají z jedné generace soudců na druhou a jsou tedy otázkou určité normativní praxe.²⁴ Tyto charakteristiky do soudních rozhodnutí pronikají jak vědomě (na základě dodržování relevantních právních norem), tak nevědomě (například jako produkt změn v právním vzdělávání nebo i jako důsledek osobní a profesní zkušenosti soudce).²⁵

Je tedy možné tvrdit, že soudní rozhodnutí vyjadřují představy soudnictví o sobě samotném, kde ne všechny tyto charakteristiky jsou dané zákonnými ustanoveními, ale které jsou založeny i na zvyklostech nebo realizaci a konkretizaci právních principů daného právního systému: jakou strukturu mají soudní rozhodnutí mít, jaké argumenty jsou a nejsou přípustné, jak hodnotit důkazy, či řečeno nejobecněji, jak má vypadat přesvědčivé soudní rozhodnutí.

Je zřejmé, že pokud bychom chtěli analyzovat povahu a roli soudnictví jako celku, soudní rozhodnutí samotná by nám k tomu nestačila, protože by nám chyběly zásadní vstupní informace například o tom, jakým způsobem jsou vybírání soudci, jak nezávislou roli má soudnictví v kontextu dělby státní

²³ Viz MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 77: „*The values deployed in good legal reasoning are not merely idiosyncratic to judge or advocate a doctrinal lawyer; they derive from the system itself and from reflection on its inherent principles.*“

²⁴ Tato skutečnost je mj. odkazem na částečně institucionální původ legitimacy českého soudnictví.

²⁵ Jak bude vysvětleno dále v této kapitole, problematika osobnosti soudce souvisí s problematikou vstupní legitimacy a přestože může být z jazykového hlediska relevantní, její analýza by již šla nad rámec tohoto textu.

moci nebo jakým způsobem je soudnictví organizováno.²⁶ Důraz na tyto složky v kontextu diskuse o legitimitě soudnictví klasifikuje například Loth jako tzv. vstupní faktory determinující legitimitu soudnictví.²⁷ Na druhou stranu otázky soudních rozhodnutí a jejich odůvodnění, jejich publikace nebo komunikace s účastníky soudního jednání by pak spadaly do skupiny tzv. výstupních faktorů ovlivňujících legitimitu soudnictví. Tyto pojmy je třeba si dále vysvětlit.

1.2 Pojem legitimacy

Tato monografie bude na mnoha místech pracovat s pojmem legitimacy, odkazovat k němu a formulovat závěry ve vztahu k textům soudních rozhodnutí jako podstatným legitimizačním faktorům. Nesnažíme se zde však podat naprosto nové nebo vyčerpávající pojetí konceptu legitimacy v současné společnosti a jejím právním systému. Jeho vymezení je ovšem nezbytné jako první krok k diskusi problematiky legitimacy soudních rozhodnutí.

Legitimita představuje komplexní koncept, jehož různá vymezení závisí na tom, jak rozumíme právu či autoritě obecně. Tento text používá pojem legitimacy, který staví především na konceptu přijetí subjekty, který bude dále vysvětlen.²⁸

V případě, že budeme definovat právo jako nezávislou množinu obecných norem (patřících striktně do sféry *Sollen*), pak je možné posuzovat jeho legitimitu v rámci jeho platnosti; tedy ospravedlňovat existenci práva právem samotným nebo jeho vlastními vnitřními kritérii platnosti.²⁹ Je tedy možné vysledovat určitou tendenci svazování konceptu legitimacy a legality: právo samo poskytuje kritéria pro ospravedlnění své existence a platnosti. Koncept legitimacy je redukován na procedurální (formální) legitimitu a předpokládá,

²⁶ Podobné otázky uvádí i MacCormick jako určující charakter soudnictví jako instituce. Viz MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 4.

²⁷ Viz LOTH, M. A. *Courts in Quest for Legitimacy: A Comparative Approach* [online]. 2007, s. 2 [cit. 19. 7. 2021]. Dostupné z: <https://repub.eur.nl/pub/11005/>; podobně i BELLING, V. *Legitimita moci v postmoderní době. Proč potřebuje Evropská unie členské státy?* Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 34.

²⁸ Jak bude vysvětleno dále, „přijetí“ se v různých podobách objevuje v mnoha teoriích legitimacy.

²⁹ Viz KELSEN, op. cit., s. 10 a násl. nebo obecnou diskusi této problematiky PŘIBÁŇ, J. *Suverenita, právo a legitimita v kontextu moderní filosofie a sociologie práva*. Praha: Karolinum, 1997, s. 94.

že legitimita vzniku či původu at' už normy nebo soudního rozhodnutí produkuje legitimitu výsledků.³⁰ Legitimita je tak chápána jako vnitřní charakteristika systému pozitivního práva a jakýkoli vliv zvenčí tohoto normativního systému je vyloučen.³¹

Pojem legality nelze v žádném případě z diskuse o legitimitě vyloučit a tento text se o to ani nesnaží. Vnitřní koherence právního systému, stanovení procedur vzniku a vnitřních kritérií platnosti jsou prvky, které při diskusi a analýze legitimacy hrají nezanedbatelnou roli. Jsem ovšem přesvědčena, že není možné pojem legitimacy redukovat na legalitu.

Pro legitimní výkon moci nestačí, aby byl „podle práva“, nebo úžeji „podle zákona“. Právo je pouze jedním z normativních systémů působících ve společnosti a formujících společnost a neposkytuje stoprocentní záruku správnosti a spravedlnosti. Samotné použití těchto neurčitých pojmů „správnost“ a „spravedlnost“, a to, že se dříve nebo později objevují ve velké části teorií legitimacy, poukazuje na fakt, že legitimita je mnohem širším pojmem než legalita. A tak, přestože si v demokratické společnosti a právním státě nelze představit legitimitu bez legality, legalitu nelze v žádném případě považovat za podmínku nutnou i dostačující pro legitimitu určitého druhu výkonu moci.³²

Otázku legitimacy tak lze považovat za otázku „meta-právní“, jak píše Gribnau,³³ kterou nelze zodpovědět pouze pomocí pozitivního práva. Legitimita je úzce propojená s konceptem ospravedlnitelnosti moci a z ní vyplývající povinnosti moc poslouchat. Podle Gribnaua³⁴ tak v tomto smyslu legitimita předpokládá

³⁰ Srov. BELLING, op. cit., s. 33.

³¹ Viz například dílo Carla Schmitta. SCHMITT, C. *Legality and legitimacy*. [Přel. & ed. Jeffrey Seitzer]. Durham: Duke University Press, 2004.

³² Jak uvádí vhodně Přibán, „legalita je podmínkou legitimacy, ale také [...] legitimizace práva může a musí být podřízena i zcela jinému než ryze legálnímu slovníku“. Viz PŘIBÁN, J. Legitimita práva, intimita a „infikce“. *Sociologický časopis*, 1997, č. 33, s. 152.

³³ Viz GRIBNAU, J. L. M. Legitimacy of the Judiciary. *Electronic Journal of Comparative Law* [online]. 2002, roč. 6.4, s. 28. Dostupné z: <http://www.ejcl.org/64/art64-3.pdf> [Poslední přístup 1. 2. 2012]. Text je v současné době dostupný z: <https://www.recht.nl/proxycache.html?cid=16410>

³⁴ Gribnau vymezuje vztah legitimacy a legality na základě rozdílu mezi formou a obsahem: zatímco legalita je kategorií formální (při dodržení určité předem stanovené procedury je výsledek „legální“), legitimita je kategorií obsahovou. Legitimita obsahu je podle Gribnaua pak provázána s požadavky daného právního systému, konkrétně pak s právními principy. Dichotomie formy a obsahu, která je tímto naznačena je opět opakující se linií, podél níž jsou činěny distinkce mezi pojmy legalita a legitimita. GRIBNAU, op. cit.

legalitu jako rámec výkonu moci, ale zároveň legitimita poskytuje ospravedlnění legalitě. V tomto kontextu se pak pohybuje většina teoretických analýz legitimacy: ať už se jedná o problematiku platnosti práva nebo o oprávněnost výkonu moci.³⁵

V tomto kontextu tedy můžeme rozlišovat mezi normativními a empirickými teoriemi legitimacy.³⁶ Normativní přístupy obvykle konstruují koncept legitimacy jako otázku konformity s *a priori* stanovenými standardy přijatelnosti či ospravedlnění.³⁷ To je i případ Kelsena, jehož koncept legitimacy spočívá v jeho formálním i materiálním souladu se základní normou,³⁸ nebo Luhmanna, který klade důraz na dodržování procesů, kterými je vyjadřována vůle lidu.³⁹

Empirické teorie legitimacy jsou založeny na subjektivním aspektu legitimacy: pokud lidé *věří*, že právo, stávající politický řád, nebo třeba soudní rozhodnutí jsou řádná a je třeba je respektovat, pak jsou legitimní.⁴⁰

Legimitu tak nelze chápat ani jako pouze externí soud o právu, ani jako naplnění určitých vnitřních charakteristik. Legimita není ani konceptem čistě normativním, ani čistě sociologickým, ale spíše syntetickým – neopomíná právní rozměr legitimacy, ale spojuje jej s širším společenským kontextem.

1.2.1 Legimita na výstupu a koncept přijetí

Podle Lotha je třeba se na legimitu soudnictví dívat v kontextu soudního diskursu, který je integrální částí širšího morálního a politického diskursu dané společnosti.⁴¹ Loth rozlišuje mezi vstupními a výstupními faktory, které

³⁵ Srov. GRIBNAU, op. cit., s. 29.

³⁶ Toto dělení není jediné používané. Například Hoecke rozlišuje mezi formálními, obsahovými a komunikačními teoriemi legitimacy, kde formální by byly v našem dělení normativní, zatímco obsahové i komunikační by částečně spadaly pod nálepku empirických teorií. Ke komunikační teorii legitimacy se tato monografie vrací v kapitole 7 Legimita soudnictví na výstupu.

³⁷ Viz WASKAN, J. De facto Legitimacy and Popular Will. *Social Theory and Practice*, 1998, sv. 24, č. 1, s. 25. Dostupné z: <https://netfiles.uiuc.edu/waskan/www/Waskan%20Legitimacy.pdf>

³⁸ Viz KELSEN, op. cit.

³⁹ Viz LUHMANN, N. *A Sociological Theory of Law*. [Přel. Elizabeth King-Utz a Martin Albrow]. Routledge, 1985, s. 203.

⁴⁰ Viz BLÄTTER, J. K. Legitimacy. In: BEVIR, M. (ed.). *Encyclopedia of Governance* [online]. S. 519 [cit. 2. 9. 2012]. Dostupné z: <http://www.unilu.ch/files/legitimacy.pdf>. Tento přístup je v mnohém podobný Weberovu pojetí legimitace panství.

⁴¹ Viz LOTH, op. cit., s. 2.

legitimizují soudnictví. Vstupní faktory jsou podle něj především faktory institucionálního charakteru, jako například otázky výběru soudců, nezávislosti soudů a soudnictví nebo správy soudnictví. Výstupní faktory jsou pak víceméně vázány na soudní rozhodnutí, jejich vydávání a odůvodňování a na komunikaci s účastníky řízení.⁴² Předmětem této monografie jsou prakticky výhradně texty soudních rozhodnutí. V případech, kdy bude diskutována legitimita, se budeme soustředit na legitimitu na výstupu, konkrétně tedy na to, jakým způsobem texty soudních rozhodnutí legitimitu soudnictví mohou ovlivňovat.

Podle Gribnaua je odpovědí na otázku legitimacy v právně pozitivistických teoriích odpověď na otázku *Kdo?* Legimita je ale podle něj problémem hodnotících kritérií, a tedy odpovědí na otázku *Jak?*⁴³ Odpovědí na otázku *Jak?* se vztahují k problematice vztahu mezi mocí a jejími subjekty, mezi právem a těmi, kdo právu podléhají. Podobně i u Lothovy legitimacy na výstupu je patrné, že se tvoří na základě vztahu mezi soudy a účastníky řízení, respektive subjekty práva obecně. Tento vztah je možné vysledovat i ve většině teorií legitimacy.

Teorie legitimacy jdou obvykle za problematiku vnitřní platnosti norem (legalitu) a více či méně důrazně se odvolávají na různé právu vnější, společenské faktory. Faktorem, který se ve větší či menší míře objevuje téměř vždy, ať už se bude jednat o teorie společenské smlouvy, které staví autoritu a legitimitu moci na konsensu obyvatel,⁴⁴ americké a skandinávské realisty (pro které je platnost a legitimita norem psychologickou zkušeností)⁴⁵ nebo o postmoderní teorie,⁴⁶ je *akceptace* moci, tedy otázka vztahu mezi mocí a jejími subjekty. Tato akceptace nabývá různých podob: od jednotlivců jako aktivních subjektů tohoto přijetí po určitou pasivní poslušnost, která v sobě ono „přijetí“ zahrnuje pouze implicitně. I podle Lasser je jednou ze základních podmínek legitimacy „*being perceived as acceptable by [those to whom it applies]*“.⁴⁷

⁴² Viz LOTH, op. cit., s. 2.

⁴³ Srov. GRIBNAU, op. cit., s. 30–31.

⁴⁴ Viz např. teorie Johna Locke a Thomase Hobbesa.

⁴⁵ Srov. například ROSS, A. *On Law and Justice*. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd., 2004 (původně vydáno Berkely: University of California Press, 1959); a OLIVECRONA, K. *Law as Fact*. London: Stevens and sons, 1971.

⁴⁶ Srov. PŘIBÁŇ, op. cit., s. 187–227.

⁴⁷ Viz LASSER, 1994–1995, op. cit., s. 1384. Lasser cituje jedno z *conclusions* generálního advokáta při francouzském *Cour de cassation*.

Soudy, které jako nevolené instituce svou legitimitu nemohou přímo odvozovat od vůle lidu projevené v demokratických volbách, jsou tak odkázány na mnohem citlivější (a tedy i zároveň problematictější a vágnější) podporu, a sice „dobrovolné přijetí.“⁴⁸

Z tohoto úhlu pohledu může být legitimita chápána jako otázka *přesvědčení* veřejnosti. Toto přesvědčení je výsledkem komplexu současných společenských a kulturních podmínek, ideologických přesvědčení, morálních hodnot atd. Legitimita je tedy založena na skupině faktorů, které mají podstatný vliv na vytváření stability rozhodování⁴⁹ a které mohou mít normativní i empirickou povahu.

Dahl staví svůj koncept legitimacy na tomto přesvědčení či víře subjektů a pojmenovává dvě podmínky legitimacy:

1. Autorita [a přeneseně i její produkty – právo a soudní rozhodnutí] je legitimní, pokud její subjekty *věří*, že „*struktura, procesy, politika, představitelé [...] této autority mají charakter ‚správnosti‘, ‚vhodnosti a morálního dobra – ve zkratce právo tvořit závazná pravidla ...‘*“⁵⁰
2. Autorita musí zachovávat zásady a principy vládnoucí společenské ideologie.⁵¹

Dahl nazývá tuto legitimizaci autority založenou na víře ve správnost jejího působení „*underlying consensus*.“⁵² Pokud autorita jedná v souladu s těmito dvěma široce vymezenými podmínkami, pak je přijímána a věří se, že je legitimní. Pokud je autorita přijímána, pak jsou pravidla, která stanovuje, a rozhodnutí, která činí, uposlechnuta, a tedy efektivní.

⁴⁸ Viz RUIBAL, A. The Sociological Concept of Judicial Legitimacy: Notes of Latin American Constitutional Courts. *Mexican Law Review*, sv. III, č. 2, s. 346. Ruibal odkazuje na TYLER, T. a G. MITCHEL. Legitimacy and the Empowerment of Discretionary Legal Authority: The United States Supreme Court and Abortion Rights. *DUKE L.J.*, 1994, sv. 43, č. 4, s. 703–815.

⁴⁹ Srov. LOTH, op.cit. Mezi tyto faktory mohou patřit i určité materiální požadavky na {právo, soudní rozhodnutí, výkon moci}, které podmiňují souhlas subjektů s výkonem moci. Tyto úvahy již ale jdou nad rámec této práce, která je do značné míry omezena pouze na určité formální elementy textů soudních rozhodnutí.

⁵⁰ Viz DAHL, R. A. *Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1976, s. 60.

⁵¹ Dahl formuluje tuto podmínku pro legitimitu v demokratické společnosti, resp. v podmínkách demokratické ideologie. Jsem přesvědčena, že i přes možná nebezpečí, která se tímto tvrzením mohou pojit, je možné ji zobecnit tak, jak to činí tento bod 2.

⁵² WASKAN, op. cit., s. 37.

Tento koncept *víry* se objevuje i v jiných teoriích legitimacy, ať už to jsou teorie skandinávských realistů⁵³ nebo často citovaná teorie legitimního panství Maxe Webera. Weberova racionální autorita (panství) zahrnuje podobný problém: pro racionální panství je typické, že legitimuje samo sebe tím, že dodržuje svá pravidla pro tvorbu a změnu pravidel. Jakkoli se tento proces sebe-legitimizace může zdát autonomní, Weber k němu dodává ještě jednu – vnější – podmínku: racionální panství (tedy racionální základ legitimacy) spočívá ve *víře* v jeho legalitu.⁵⁴ Podle Webera tato víra může existovat pouze tehdy, když právo obsahuje pravidla pro svou vlastní tvorbu a změnu. Každé panství se pak snaží vzbudit a vypěstovat víru ve svou vlastní legitimitu.

Víra je koncept, který používá ve svém vysvětlení legitimacy autority práva i Bourdieu. Podle něj není možné chápat legitimitu pouze jako důsledek souhlasu, který je zaručen na základě zájmů dominantních společenských skupin.⁵⁵ Legitimita práva podle něj spočívá v symbolické moci, jejíž specifikou vlastností je to, že může být vykonávána jen v případě, že se na ní spoluúčastní i ti, kteří jí podléhají.⁵⁶ Tato spoluúčast je zpětně podmíněna vírou v právo, která musí být neustále reprodukována, což právo činí prostřednictvím dodržování určitých forem.

Pojem přijetí a víry tak do právních úvah o legitimitě vtahuje sociologické uvažování. Čistě právní koncept legitimacy předpokládá vnitřní nebo intra-institucionální úhel pohledu, kde soudnictví je legitimní, pokud jsou jeho procesy a výstupy v logickém souladu s pravidly a principy, které je řídí.⁵⁷ Přijetí je tak vnějším faktorem, který implikuje vztah mezi autoritou a subjekty.⁵⁸ Tento vztah je v případě soudnictví a soudních rozhodnutí tvořen na jedné straně schopností soudu předat společnosti obraz o svém spravedlivém rozhodování a na druhé straně souhlasem veřejnosti s takovým druhem jednání.⁵⁹

⁵³ Viz například OLIVECRONA, op. cit.

⁵⁴ Jak připouští sám Weber, čisté podoby těchto typů panství ve skutečnosti neexistují. Viz WEBER, M. *Complete Writings on Academic and Political Vocations. Edited and with an Introduction by John Dreijmanis*. [Přel. Gordon C. Wells]. New York: Algora Publishing, 2008, s. 157.

⁵⁵ Viz BOURDIEU, P. The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field. *Hastings L. J.*, 1986–1987, č. 38, s. 841.

⁵⁶ Viz BOURDIEU, 1986–1987, op. cit., s. 844.

⁵⁷ Viz RUIBAL, op. cit., s. 346.

⁵⁸ Srov. RUIBAL, op. cit., s. 346.

⁵⁹ Viz RUIBAL, op. cit., s. 346.

Legitimita tedy představuje komplexní koncept, který nelze redukovat na prohlášení o zákonnosti či legalitě. Pokud bychom přijali toto tvrzení, ocitli bychom se na půdě zákonného pozitivismu, podle kterého by pak k legitimnímu rozhodnutí stačilo, kdyby soudní rozhodnutí splňovalo všechny zákonné požadavky. Legitimní soudní rozhodnutí, tak jak mu rozumí tato monografie, samozřejmě musí splňovat všechny požadavky, které na jeho obsah a kvalitu činí zákonná, nebo jiná právní úprava. Legitimita jako koncept však v sobě spojuje nároky, které na ni má právní systém samotný, ale je také závislá na přijetí subjekty práva. Toto přijetí se projevuje ve formě spoluúčasti, která je možná pouze v případě, že subjekty v tuto legitimitu věří. Koncept přijetí tedy vnáší do popředí debat o legitimitě subjekty práva.

1.3 Soudní rozhodnutí jako obraz soudnictví

Podle Lassera je možné považovat soudní rozhodnutí za tropy daného právního systému.⁶⁰ Tropus je literární pojem, který označuje druh přeneseného významu na základě záměny pojmenování založené na podobnosti nebo pojmové souvislosti. Tropem je například synekdocha, metafora či metonymie.⁶¹ V tomto slova smyslu tedy soudní rozhodnutí, respektive jejich texty, mohou na základě svých podobností a reflexí právního systému (nebo systému soudnictví) obstat jako jejich zástupné reprezentace.⁶² Lasser tedy považuje soudní rozhodnutí za autoportréty soudnictví.

Přístup, který bude tento text používat, je inspirován Lasserovou analýzou francouzského soudního diskursu *Cour de cassation* a představou dvou druhů portréty soudnictví: oficiálního portréty – představovaného textem soudního rozhodnutí samotného – a neoficiálního portréty – skryté sféry soudního diskursu tvořené *conclusions* generálního advokáta a *rapports* soudce zpravodaje. Není cílem tohoto textu analyzovat celý český soudní diskurs a případně odkrývat jeho skryté sféry; jak již bylo uvedeno, tato monografie se zaměří pouze na tu jeho část, kterou tvoří texty soudních rozhodnutí. Bude vycházet

⁶⁰ Viz LASSER, M. de S. O.-l'E. "Lit. Theory" put to the Test: A Comparative Literary Analysis of American Judicial Tests and French Judicial Discourse. *Harr. L. Rev.*, 1997–1998, č. 111, s. 761.

⁶¹ Viz *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2000, s. 456.

⁶² Mohli bychom jít ještě dál a v analogii s moderními technologiemi chápat soudní rozhodnutí jako jedno z možných uživatelských rozhraní právního systému.

z předpokladu, že soudní rozhodnutí lze považovat za autoportréty soudnictví v Lasserově slova smyslu, a tedy, že je možné jejich analýzou dospět k závěrům, které se týkají jak právního systému jako celku, tak pouze povahy a role soudnictví, a to minimálně tak, jak si je představuje soudnictví samo.⁶³ Mimo jiné je možné dospět k určitým dílčím závěrům o tom, na jakých principech staví soudní rozhodnutí v daném právním systému svou legitimitu. Legitimita soudnictví a jeho rozhodování tak bude představovat určitou zastřešující tematickou linku, která se bude analýzou soudních rozhodnutí jako autoportrétu českého soudnictví vinout.

1.3.1 Obraz nabývá významu v očích diváka, významové hranice textu prochází jeho čtenářem

Jak bylo uvedeno výše, pojem legitimacy tak, jak jej bude používat tato monografie, je založen na konceptu přijetí, který v sobě implikuje vztah; vztah mezi autoritou a subjektem této autority. Vztah, který existuje v právu jako diskursivním prostoru a který je vztahem komunikace.

Jak úvahy o legitimitě, tak metaforické chápání textu soudního rozhodnutí jako autoportrétu soudnictví jako celku (či dokonce právního systému jako celku) v sobě nesou problematiku adresáta, diváka, čtenáře. Subjektu, kterému je text soudního rozhodnutí určen, či který je s ním z různých důvodů konfrontován. Přestože budeme mluvit o autoportrétech, v intencích této monografie a jejího chápání práva nebudeme odkazovat k vizuální komunikaci a teorii umění,⁶⁴ ale k obecné hermeneutice, lingvistice či teorii literatury: předmětem této monografie jsou *texty* soudních rozhodnutí.

⁶³ Tento druh přístupu, kde různé kroky soudů, ať už je to preferovaná forma členění soudních rozhodnutí, nebo třeba odkaz na dřívější soudní rozhodnutí, čteme jako vlastní vyjádření soudů o tom, jak se podle nich má rozhodnutí členit, nebo zda se mají nebo nemají citovat soudní rozhodnutí, používají i jiné výzkumy. Fowler a Jeon (a v návaznosti na ně celá řada dalších autorů) pracuje například s tím, že odkaz na dřívější soudní rozhodnutí je možné číst jako výpověď soudce o tom, že je dané dřívější rozhodnutí pro jeho rozhodování relevantní. Viz FOWLER, J. H. a J. JEON. *The Authority of Supreme Court precedent. Social Networks*, roč. 2008, č. 30, s. 16–30; Podobný přístup se objevuje i v českém právním prostředí, kde jej používají i HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., op. cit.

⁶⁴ V tomto kontextu viz například ARNHEIM, R. *The Power of the Center: A Study of Composition in the Visual Arts*. Berkely: University of California Press, 1982, s. 49.

Každý text předpokládá budoucího čtenáře, který jej bude číst za okolností, které nemohou být dopředu vymezeny.⁶⁵ Proces čtení (a v něm implicitně zahrnutý proces interpretace) je vždy interakcí mezi čtoucí osobou a textem.⁶⁶ Jak tvrdí někteří autoři, významové hranice textu vždy prochází příjemcem.⁶⁷ Podle Barthes je právě čtenář oním prostorem, ve kterém text dává smysl.⁶⁸ Podobně i White navazuje na tento pohled, když srovnává literární a právní interpretaci: Čtení jakéhokoli textu je vždy neustálou výměnou mezi čtenářem a textem. Autoportrét, který představují soudní rozhodnutí, je tedy adresovaným výtvozem: jak píše Barthes, text je jednotou, která neleží ve svém původci, ale ve svém cíli – čtenáři.⁶⁹

Čtenáře – ať už reálného, zamýšleného nebo i aktivně konstruovaného⁷⁰ – je možné použít jako analytický nástroj.⁷¹ Pokud text nebo jakékoli sdělení nabývá svého významu až v kontaktu s čtenářem, je porozumění čtenáře tím, co dává textu jeho konečný tvar. Eco pracuje s tím, že v tomto kontextu jakákoli existence textu předpokládá nejen čtenářovu interpretaci, ale také vlastně i jeho aktivní příspěvek ke existenci textu.⁷² A to i tehdy, kdy se může zdát, že samotný text odmítá existenci nějakého konkrétního čtenáře.⁷³ Smejkalová a Škop v návaznosti na tyto Ecovy úvahy rozvádí, že čtenář nemusí být jen reálná osoba čtoucí text, ale také i funkce textu.⁷⁴

Ať už tedy pracujeme s tím, že autor textu či sdělení má či nemá jasnou představu o čtenáři či příjemci svého sdělení, můžeme v kontextu právních

⁶⁵ Viz WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 426.

⁶⁶ Viz např. WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 433.

⁶⁷ Viz KUBÍNOVÁ, M. *Text v pohybu četby. Úvahy o významové a komunikační povaze literárního díla*. Praha: Academia, 2009, s. 14. V obecně hermeneutice představuje obrat ke čtenáři i Gadamerův přístup. Viz GADAMER, H. G. *Truth and Method*. [Přel. Joel Weinsheimer a Donald G. Marshall]. London: Continuum, 1975 a 1989.

⁶⁸ Viz BARTHES, R. *Death of the Author*. In: *Music – Image – Text* [Ed. a přel. Stehen Heath]. New York: Hill and Wang, 1977, s. 148.

⁶⁹ Viz Ibid.

⁷⁰ Viz SMEJKALOVÁ, T. a M. ŠKOP. A Concept of a Reader in Legislation Drafting. In: *Argumentation 2017*, s. 51–69.

⁷¹ ŠKOP, M. et al. *Tvorba práva – empirické studie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 129–154.

⁷² ECO, U. *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*. Blomington: Indiana University Press, 1981, s. 3.

⁷³ ECO, U. *Lector in Fabula*. Praha: Academia, 2010, s. 68.

⁷⁴ Viz SMEJKALOVÁ, ŠKOP, op. cit., s. 54. Vychází přitom z BOOTH, W. C. *The Rhetoric of Fiction*. Chicago: University of Chicago Press, 1983, s. 38.

textů akceptovat premisu, že „*text, který vzniká bez jasné představy o svém čtenáři, nejenže je chycen v určité fikci o tom, že jej bude číst jeho ideální čtenář, ale tuto představu i posiluje*“.⁷⁵

Teorie dělby moci vymezuje soudům úlohu,⁷⁶ která, ať už má či nemá normativní nebo určité obecné dopady na právní systém, je vázána na konkrétní spory konkrétních subjektů práva. Soudní rozhodnutí, která pro účely této monografie omezujeme na psané výstupy procesu soudního rozhodování, mají okruh osob, které je čtou, respektive o kterých se předpokládá, že je číst budou či číst mají. Psaný text soudního rozhodnutí je tedy možné považovat za psanou spojnicí mezi právem a jeho subjekty. Touto spojnici není pouze soudní interpretace ustanovení právních předpisů, tedy obsah soudních rozhodnutí, ale i jeho forma, vnější podoba, jazyk či samotná přítomnost určitých více či méně formálních prvků. Tázání se po tom, jak soudní rozhodnutí vypadá a jaký jazyk a jaké argumentační prostředky převážně využívá, souvisí s tím, pro koho vlastně soudci své rozhodnutí píší, komu je adresují. Tyto otázky a tato témata jsou navzájem natolik provázaná, že nakonec nelze jedno zodpovídat bez ohledu na druhé. Není například možné kritizovat přílišnou odbornost či naopak nepřesnost právního jazyka odůvodnění soudních rozhodnutí, pokud bychom dospěli k závěru, že psaná odůvodnění vlastně nejsou určena pro laické účastníky soudního řízení.

Ptáme-li se, pro koho soudci píší svá rozhodnutí (a jejich odůvodnění pak především), ptáme se tedy, kdo je příjemcem či adresátem těchto rozhodnutí. Budeme-li dále hovořit o „adresátech“ či „příjemcích“ soudních rozhodnutí, je třeba si nejprve ujasnit, jak budou tyto pojmy chápány. Pojem adresát budeme chápat tak, jak jej vymezují Clark a Carlson:⁷⁷ „*Adresát je zřejmý cíl toho, co je řečeno. Obvykle se jedná o účastníky hovoru, ke kterým mluvčí nejpříměji a nejzřetelněji směřuje své sdělení.*“ Přestože se tato definice vztahuje k mluvenému

⁷⁵ ŠKOP et al., 2019, op. cit., s. 143.

⁷⁶ Srov. například CAROLAN, E. *The New Separation of Powers. A Theory for the Modern State*. Oxford: OUP, 2009; nebo MASTERMAN, R. *The Separation of Powers in the Contemporary Constitution. Judicial Competence and Independence in the United Kingdom*. Cambridge: CUP, 2011.

⁷⁷ CLARK, H. H. a T. B. CARLSON. *Hearers and Speech Acts. Language*, 1982, č. 58, s. 344 a násl. – „*The addressees are the ostensible targets of what is being said. Ordinarily, they are the participants for whom the speaker has the most direct and obvious goals in designing his utterances.*“ s. 344 a „*Addressees and participants are often distinguished “through the content of what is being said.”*“ s. 347.

slovu, je možné ji analogicky použít i pro psané texty, a to v rozměrech jejich fyzické (publikace) a jazykové „přímosti a zřetelnosti“ (srozumitelnost). Je možné dále rozlišovat mezi adresátem a širším „publikem“ (*audience*) sdělení,⁷⁸ at' už mluveného nebo psaného, kde publikem je každý, kdo slyší nebo čte dané sdělení, at' už je součástí dané výměny nebo konverzace, nebo na sdělení jen náhodně narazí. Jedná se o širší pojem než adresát: adresát musí být součástí publika, ale ne každý v publiku patří k adresátům sdělení.⁷⁹ Jsou to pak především adresáti sdělení kteří (pokud má být sdělení úspěšné) předurčují, jakou formu bude mít sdělení samotné, jakou terminologii bude obsahovat a jak bude komplexní. Pro Stevenson⁸⁰ jsou adresáti právního textu ti, kteří text čtou a kteří na jeho základě jednají, tedy ti, kteří jsou příjemci sdělení založeného na právních formulacích.

Pro účely následujícího textu je však od adresátů a publika textů (resp. obsahu sdělení sdělovaného prostřednictvím právních textů) odlišit ještě čtenáře textů. Čtenářem je osoba, která nutně nemusí na základě daného textu jednat, ale které je text fyzicky dostupný a která je schopná textu porozumět. Vztah mezi čtenářem a adresátem textu by bylo možné tedy vymezit tak, že zatímco adresát textu by měl nutně patřit mezi čtenáře textu, pak čtenář textu nemusí být nutně jeho adresátem.

Kromě těchto dvou subjektů je třeba ještě vymezit subjekt práva: tedy subjekt, kterému právní pravidla obsažená v právních textech stanovují nějaká práva nebo povinnosti. Tento subjekt práva (tedy adresát právní normy)⁸¹ by měl být v ideálním případě i adresátem textu, jehož ustanovení právo obsahují.

⁷⁸ Výraz „publikum“ je zde použit jako nedokonalý překlad anglického „audience“, které vyjadřuje jak publikum v divadle, tak příjemce mluveného sdělení, či čtenáře textu. Viz STEVENSON, op. cit., s. 108.

⁷⁹ Viz STEVENSON, op. cit., s. 116.

⁸⁰ Viz STEVENSON, op. cit., s. 139.

⁸¹ Právní norma je v tomto textu chápána jako *interpretované* ustanovení právního předpisu nebo jiného pramene práva. Proto je obecně tam, kde se přímo o takové právní normě nehovoří, na základě inspirace Weinbergerovou terminologií, používán pojem právní pravidlo. WEINBERGER O. *Norma a instituce*, Brno, 1995 a KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 168; Podobně i podobně i ŠEJVL, M. Jak udělat spravedlnost slovy. In: *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 187: „Právo [je] tedy vlastně výsledkem interpretace zákonných textů.“

Ptáme-li se po adresátech soudních rozhodnutí, je možné si položit, dvě verze této otázky:

1. Pro koho soudci svá rozhodnutí píší, s ohledem na to, jak rozhodnutí vypadá a komu je srozumitelné a dostupné; a
2. Pro koho by soudci svá rozhodnutí měli psát, s ohledem na naplnění své role v právním systému demokratického právního státu.

Tyto dvě verze, respektive dva rozměry, tázání se po adresátech soudních rozhodnutí se týkají textů soudních rozhodnutí jako takových a úzce souvisí s jedním z požadavků kladených na odůvodnění rozsudku českou platnou právní úpravou: například občanský soudní řád výslovně uvádí, že soud má dbát o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé.⁸² Neuvádí už však ale, pro koho má být toto rozhodnutí přesvědčivé, či zda má soud dostát požadavkům nějaké objektivní kategorie „přesvědčivosti.“ Je odůvodněné předpokládat, že přesvědčivost, podobně jako srozumitelnost,⁸³ je vždy relativní kategorií a to, zda je nebo není odůvodnění rozhodnutí přesvědčivé, závisí na skupině osob, kterou má rozhodnutí přesvědčit.

V následujícím textu jsou používány následující skupiny možných adresátů soudních rozhodnutí:

- účastníci řízení – Vzhledem k povaze soudního rozhodování je třeba účastníky řízení, ať už se bude jednat o laiky bez právního zastoupení nebo s ním, nebo o právně vzdělané osoby, považovat za specifickou skupinu adresátů, i když by jinak svým vzděláním patřili do jedné z následujících skupin;
- *laická (nebo také širší) veřejnost* – Veřejnost, u které se nepředpokládá jiná, než zcela základní znalost práva a jeho konceptů; do jisté míry analogická starému rakousko-uherskému *buta ember*;⁸⁴
- *odborná veřejnost*. Tato skupina adresátů zahrnuje právně vzdělané skupiny osob, včetně osob jednajících za státní moc. Bude se jednat jednak o *právní praxi* (praktikující právníky, advokáty, notáře, ale i státní správu, legislativu a další);
 - *právní akademiky* (tedy osoby podílející se na vzdělávání budoucích právníků a autory odborné literatury);

⁸² Viz ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ.

⁸³ Viz kapitola Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí.

⁸⁴ Viz HOLLÄNDER, P. *Paradox právního jazyka* [online]. 1995 [cit. 13. 5. 2010]. Dostupné z: <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1995/6/ks1995-6.html#paradox-pravneho-jazyka>

- *studenty právnických fakult;*
- *soudy* – Soudy jsou v tomto přehledu adresátů, přestože by se jistě daly zařadit do skupiny právní praxe, řazeny zvlášť především proto, že – jak bude uvedeno dále – představují specifickou skupinu adresátů, jimž jsou soudní rozhodnutí v mnoha případech a v mnoha svých částech primárně určena. V rámci soudů je pak možné jako specifický druh adresátů pojmenovat
 - » *v hierarchii nadřazené a podřazené soudy.* Praxe ukazuje, že soudní rozhodnutí mohou být často psána s určitým vědomím či předporozuměním ohledně toho, jaký konkrétní soud bude daný případ dále rozhodovat.

1.4 Metodologický přístup

Následující text vymezí způsob a postupy, jakými bude soudní rozhodnutí jako autoportréty českého soudnictví analyzovat a jaký druh informací bude čtením a analýzou textů soudních rozhodnutí zjišťovat.

Především je možné prostřednictvím stylistické analýzy rozhodnutí popsat jako text. Je možné identifikovat jeho formu a popsat jeho strukturu, diskutovat jednotlivé prvky této struktury, jako jsou například oddělení výroku od odůvodnění nebo identifikace rozhodujícího subjektu a účastníků řízení. Je tedy možné si za pomoci převážně formálně analytických metod odpovědět na otázku, jak české soudní rozhodnutí vypadá. Považujeme-li soudní rozhodnutí za formu komunikace (i když poněkud jednostrannou) mezi soudy a účastníky řízení, soudy a veřejností nebo jako komunikaci informací o soudnictví veřejnosti, pak je třeba text rozhodnutí diskutovat i z úhlu pohledu jazyka, který používá a jeho srozumitelnosti pro ty, jimž je určen. Zároveň je možné si položit otázku, komu je takto psaný text vlastně určen, resp. zda úroveň jeho srozumitelnosti, zpracování a dostupnosti odpovídá úrovni porozumění těch, kterým by určen být měl.

Základní metodou této monografie bude sémiotická analýza textů soudních rozhodnutí: s jejich jednotlivými charakteristikami bude nakládáno jako se znaky a budou rozebírány jejich možné denotativní i konotativní významy. V souvislosti s vybranými formálními charakteristikami textů soudních rozhodnutí budou hledány jejich významy vzhledem k jejich adresátům i vzhledem k povaze soudnictví obecně.

Pro účely této monografie budou zkoumané elementy soudních rozhodnutí tedy omezeny na elementy víceméně formální, a to v intencích výše citovaného Lasserova přesvědčení, podle kterého je to i forma soudních rozhodnutí, která má kapacitu sdělovat některé zásadní informace o právním systému i soudnictví samém. Tato monografie se tedy nebude zaměřovat na věcný nebo právní obsah rozhodnutí, ale na jejich formu, strukturu, jazyk a dostupnost. Z elementů, které by se daly kategorizovat jako obsahové, se tato monografie zaměří pouze na přítomnost tzv. odkazů na zdroje, které (jak bude více rozvedeno dále) mohou vypovídat o normativitě (resp. o představě o normativitě) nejrůznějších zdrojů, ze kterých soudce čerpá.

Po formální jazykové či stylistické deskripci a následné teoretické diskusi je možné se ptát, jak rozhodnutí – a konkrétně pak jeho odůvodnění – reflektuje povahu a roli soudnictví v daném právním systému a zároveň zda (a jak) ho dotváří.

Tato monografie bude dále využívat přístupy a metody vypůjčené z jiných vědních oblastí, které se zabývají analýzou textu. Kromě již zmíněné stylistické a sémiotické analýzy se bude jednat především o literárně-teoretické (*reader-response criticism*, formalismus, naratologie), antropologické a teatrologické přístupy.

Premisy, na základě kterých je možné tvrdit, že soudní rozhodnutí představují autoportréty soudnictví, z nichž je možné činit závěry ohledně povahy a role soudnictví v právním systému České republiky, jsou následující:⁸⁵

1. *Forma a struktura* soudního rozhodnutí vypovídá především o vztahu soudnictví ke státní moci jako celku. Jak tedy česká soudní rozhodnutí vypadají?
2. *Jazyk* soudních rozhodnutí vypovídá o adresátech soudních rozhodnutí, resp. o přesvědčení soudnictví o tom, kdo je adresátem jejich rozhodnutí. Rovina srozumitelnosti jazyka soudních rozhodnutí vypovídá o vztahu soudnictví a širší společnosti, právní komunity (tedy odborné veřejnosti), legislativy.
3. *Publikace*, tedy dostupnost textů soudních rozhodnutí různým skupinám jejich možných adresátů, je také možné chápat jako sdělení o roli těchto rozhodnutí, a tedy i o soudnictví v daném právním systému. Komu je tedy text soudního rozhodnutí určen? Pro koho soudy píší svá rozhodnutí?

⁸⁵ Tyto premisy vyplývají z toho, co zaznělo výše v této kapitole.

4. Přítomnost *odkazů* na zdroje rozhodnutí vypovídá o pramenech práva v daném systému a jejich relativní důležitosti. Prameny práva – a tedy zdroje právních norem aplikovaných soudnictvím – představují mimo jiné i výpověď o roli soudnictví v tom smyslu, zda a nakolik má možnost k těmto zdrojům aktivně přispívat. (Zvláštní problematikou vyplývající z bodu 4. a. je pak otázka normativní povahy soudních rozhodnutí a toho, zda a do jak závazné míry mají soudy skutečně možnost dynamicky definovat nebo dokonce měnit svou povahu a roli, resp. celý právní systém. Čím je tedy soudce při svém rozhodování vázán?

Na základě těchto úvah a následně formulovaných otázek je možné formulovat čtyři základní roviny, na nichž bude probíhat analýza soudních rozhodnutí a související teoretická diskuse a které odpovídají čtyřem hlavním kapitolám této monografie:

1. Jakou formu mají česká soudní rozhodnutí a jak jsou členěna?
2. Jakým jazykem jsou soudní rozhodnutí psána?
3. Jakými komunikačními kanály jsou texty soudních rozhodnutí sdělovány?
4. Jaké má – s ohledem na to, jakými zdroji se řídí – soudce představy o tom, čím je při svém rozhodování vázán?

I.

U každého z těchto tematických okruhů vymezených určitým formálním prvkem textů soudních rozhodnutí je potom možné se ptát, jak soudnictví samo prostřednictvím svých výstupů definuje a rozvíjí svou povahu a roli v právním systému ČR, tedy

1. jak se soudnictví vymezuje vůči státní moci;
2. jak se soudnictví vymezuje vůči společnosti;
3. jak reflektuje stav právního systému (pasivní role); a
4. jakou roli hraje v rozvoji právního systému (aktivní role).

II.

Diskusí těchto formálních prvků je možné si klást otázky ohledně adresátů soudních rozhodnutí, tedy těch subjektů, jimiž je text soudního rozhodnutí čten a interpretován, a to ve dvou rozměrech, které již byly zmíněny výše:

1. Pro koho soudci svá rozhodnutí píší; a
2. Pro koho by svá rozhodnutí měli psát s ohledem na naplnění své role v právním systému demokratického právního státu.

III.

Na základě analýzy a diskuse problematiky pod body I. a II. je potom možné se ptát, jaký důraz klade české soudnictví na legitimitu na výstupu.

Jak již bylo uvedeno výše, texty soudních rozhodnutí a způsoby, kterými komunikují a jsou komunikovány různým adresátům, jsou ve vztahu k legitimitě soudnictví faktorem, který ji ovlivňuje na výstupu. Výstupní legitimita je tedy přímo závislá na přijetí soudních rozhodnutí subjekty. Texty soudních rozhodnutí, které jsou dostupné a v nejobecnějším slova smyslu srozumitelné co největšímu okruhu čtenářů, se otevírají kritice širokého okruhu subjektů, a tedy veřejné debatě *ex post*. Jejich (ne)přesvědčivá argumentace tedy může ovlivňovat (ne)přijetí těchto rozhodnutí subjekty spíše než argumentace rozhodnutí, která jsou této veřejné debatě skrytá. Texty soudních rozhodnutí, které jsou naopak dostupné a srozumitelné pouze omezené skupině osob budou jen těžko přispívat k budování nebo podírývání legitimacy soudnictví prostřednictvím otevřené debaty o jejich argumentaci atd. Pokud tedy texty soudních rozhodnutí, tedy jejich forma, jazyk, dostupnost a odkazy na jejich zdroje, neodpovídají neodborné veřejnosti jako adresátu, jako formy komunikace směřují především dovnitř soudnictví samotného a neotevírají se kritice ze strany odborné i neodborné, pak bychom mohli tvrdit, že soudnictví nevyužívá naplno možností budovat svou výstupní legitimitu, kterou texty soudních rozhodnutí mohou ovlivnit.

1.4.1 Soubor zkoumaných rozhodnutí

Tato monografie si klade za cíl analyzovat česká soudní rozhodnutí jako autoportréty českého soudnictví. Není však možné analyzovat všechna soudní rozhodnutí všech úrovní českých soudů – nejen proto, že představují příliš velké množství textu, než by bylo možné pro účely této monografie zpracovat, ale i proto, že ne všechna jsou veřejně přístupná. Stavíme-li však na představě, že soudní rozhodnutí má kapacitu být oním autoportrétem, pak by nám striktně vzato mohlo stačit jedno jediné rozhodnutí, které bychom mohli v tomto smyslu analyzovat. Současný stav poznání však naznačuje, že mezi rozhodnutími soudů různých úrovní či mezi rozhodnutími v různých věcných oblastech mohou být rozdíly, které je třeba vzít v potaz.

Z těchto důvodů byla na základě níže zvolených kritérií vybrána skupina soudních rozhodnutí, která budou v mnohém představovat průřez českými soudními rozhodnutími a budou představovat různé varianty autoportrétu, který o sobě české soudnictví jako celek tvoří. Přestože lze obecně tvrdit (jak se mimo jiné snaží ukázat i tato monografie), že soudní rozhodnutí reflektují charakteristiky daného právního systému, systém českého soudnictví je rozmanitý a podobu soudních rozhodnutí neovlivňuje pouze příslušnost a zakotvení v konkrétním právním systému, ale i například fakt, zda se jedná o soud obecného, správního nebo ústavního soudnictví, nebo zda bylo dané rozhodnutí vydáno jako rozhodnutí o odvolání, o mimořádném opravném prostředku nebo třeba jako výsledek hlavního líčení v trestní věci.

Pojmenovaná kritéria reflektují základní faktory, které mohou mít za následek rozdíly ve formě a struktuře, jazyku nebo úrovni použitých odkazů na zdroje soudních rozhodnutí. Na jejich základě je vybrán početně omezený soubor českých soudních rozhodnutí, která budou sloužit jako předměty analýzy či jako ilustrace doplňující teoretickou diskusi v dalších kapitolách.

Soubor soudních rozhodnutí je vybírán tímto způsobem proto, aby bylo možné

- a) popsat charakteristiku konkrétních rozhodnutí splňujících určitá obecná kritéria a následně rozdíly mezi nimi srovnávat a vztahovat je k právnímu systému jako celku;
- b) činit závěry ve vztahu k obecné charakteristice skupiny rozhodnutí, která jsou reprezentována vybranými rozhodnutími.

V ideálním případě měl tento soubor sloužit jako průřezový obraz české rozhodovací praxe. Kritéria, která byla zvolena, vychází z obecných charakteristik českého soudního systému, které vychází nejen z jeho zakotvení v právních předpisech, ale i z některých tentativních charakteristik, o kterých je opodstatněné se domnívat, že mohou mít za následek rozdíly ve formě a struktuře, argumentaci či jazyce rozhodnutí.

Zvolená kritéria, která jsou uvedena a vysvětlena dále, souvisí především s formálními a systematickými charakteristikami soudních rozhodnutí a s předpokladem, vysloveným a prokázaným Lasserem,⁸⁶ podle něhož může

⁸⁶ Viz LASSER, M. de S.O.-P.E. *Judicial deliberations. A Comparative Analysis of Judicial Transparency and Legitimacy*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

forma rozhodnutí vypovídá o materiálních charakteristikách daného právního, resp. soudního systému. Kritéria, na základě kterých byl vybírán soubor rozhodnutí, tedy postihují především pojmenovatelné formální charakteristiky soudního rozhodnutí.

Zvolená kritéria pro výběr souboru českých soudních rozhodnutí pro účely této monografie jsou následující:

1. Typ soudu, který rozhodnutí vydal;
2. Právní odvětví / soudní specializace;
3. Instance (rozdíly mezi rozhodnutími prvostupňovými, odvolacími a o mimořádných opravných prostředcích);
4. Druh změny (v případě rozhodnutí odvolacích soudů a rozhodnutí o mimořádných opravných prostředcích);
5. Úprava rozhodnutí pro publikaci;
6. Medializace rozhodnutí nebo rozhodovaného případu;
7. Přítomnost odlišného stanoviska;
8. Množství osob, které rozhodují;
9. Druh rozhodnutí.

Ad 1. Typ soudu, který rozhodnutí vydal

Rozhodnutí různých typů soudů mají svá specifika, z nichž některá mají svůj původ přímo v právní úpravě (např. rozsah věcné a místní působnosti), některá jsou ale dána především vnějšími, historickými nebo neprávními okolnostmi. Lze předpokládat, že je možné pojmenovat konkrétní rozdíly mezi rozhodnutími jednotlivých typů českých soudů.

Některé z důvodů, proč se rozhodnutí jednotlivých typů soudů liší, jsou dále formulována jako samostatná kritéria pro výběr souboru soudních rozhodnutí a jsou vysvětlena dále.

- a) Ústavní soud;
- b) Nejvyšší soud;
- c) Nejvyšší správní soud;
- d) Vrchní soud;
- e) Krajský soud;
- f) Okresní soud.

Ad 2. Právní odvětví / soudní specializace a typ řízení

Věcná působnost soudů a specifika některých právních odvětví mají za následek rozdíly ve stylu nebo formě soudních rozhodnutí nebo poměru narativních a argumentativních částí.

- a) Civilní věc;
- b) Trestní věc;
- c) Správní věc;
- d) Ústavní
 - o ústavní stížnosti (Čl. 87/1 písm. d) Ústavy ČR),
 - o ústavnosti norem (Čl. 87/1 písm. a) a b) Ústavy ČR).

V případě Ústavního soudu by bylo možné pracovat i s rozhodnutími v jiných druzích řízení, ale pro účely tohoto textu se omezíme pouze na tyto dva hlavní.

Role obecného (a prakticky i správního) soudnictví se od role ústavního soudnictví liší. Proto lze očekávat, že se bude lišit i forma jeho rozhodnutí, způsob argumentace užitý v jejich odůvodněních a způsob jejich sdělování veřejnosti. V kontextu této monografie je ale s nimi zacházeno podobně jako s rozhodnutími obecného soudnictví především proto, že Ústavní soud a jeho rozhodnutí v mnohém vymezují standard soudního rozhodování. Ústavní soud jako hlavní instituce ochrany ústavnosti v českém právním systému tedy prostřednictvím své rozhodovací činnosti působí na ostatní soudy nejen vzhledem ke svým Ústavou definovaným rolím, ale i vzorem své rozhodovací praxe.

Ad 3. Instance (mimo Ústavní soud)

Fakt, že bylo soudní rozhodnutí vydáno jako prvostupňové, jako rozhodnutí o odvolání nebo mimořádném opravném prostředku má vliv především na obsah odůvodnění a poměr diskuse týkající se skutkových okolností případu a právních úvah a interpretací.

- 1. stupeň
 - první rozhodnutí ve věci,
 - rozhodnutí po zrušení a vrácení soudem vyššího stupně;

- 2. stupeň
 - *viz kritérium 4. Druh změny,*
 - rozhodnutí po zrušení a vrácení soudem vyššího stupně;
- rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku.

Ad 4. Druh změny (pouze pro rozhodnutí krajských a vrchních soudů)

V případech rozhodnutí o opravných prostředcích mají soudy zákonem dané možnosti, jak s původním rozhodnutím naložit. Opět lze předpokládat, že tyto možnosti omezují soudce i při formální a argumentační formulaci jeho rozhodnutí, což ovlivní jeho konečnou podobu:

- a) potvrzení,
- b) zrušení a změna,
- c) zrušení a vrácení.

Ad 5. Úprava rozhodnutí pro publikaci

V případech, že je rozhodnutí vybráno pro publikaci v některé ze sbírek rozhodnutí, projde často nějakou formou redakce. Rozhodnutí je anonymizováno, někdy pak i zkráceno, opatřeno abstraktem, nejčastěji je však na jeho základě formulovaná tzv. právní věta, jejíž znění a existence může mít reálné dopady v právním systému.

- a) rozhodnutí bylo upraveno pro publikaci;
- b) rozhodnutí nebylo upraveno pro publikaci.

V některých případech zřejmě nebude možné s konečnou platností identifikovat, zdali bylo zvolené rozhodnutí publikováno v některé ze soukromě vydávaných sbírek (tento text je bude nazývat sbírkami „neoficiálními“), vzhledem k tomu, že chybí centrální registr těchto publikací. Pro případ, že rozhodnutí nebylo publikováno ve sbírce, jejíž existence je předvídaná právním předpisem („oficiální“ sbírce), byla jako indikátor jeho publikace zvolena jeho dohledatelnost online.⁸⁷ Soubor rozhodnutí bude obsahovat jak rozhodnutí nepublikovaná, tak publikovaná, v některých případech v oficiální sbírce, někdy pouze prostřednictvím reprodukce jeho textu na internetu účastníky samotnými.

⁸⁷ Více viz kapitola Publikace soudních rozhodnutí.

Ad 6. Medializace rozhodnutí

Tento faktor je velice problematický, nicméně souvisí s komunikací mezi soudnictvím a veřejností. Jedná se ovšem o komunikaci, která není přímou komunikací soudního rozhodnutí společnosti, ale je zprostředkovaná médii. Je možné předpokládat, že a) přítomnost médií při soudním jednání, b) následná medializace rozhodnutí (nebo i průběhu jednání) nebo c) medializace případu bez ohledu na soudní řízení ovlivňuje minimálně podobu odůvodnění, a to co do rétoriky nebo srozumitelnosti použitého jazyka. Pro skladbu souboru soudních rozhodnutí je tedy nutné jako kritérium zahrnout i fakt, zdali byl soudní proces reflektován médii, protože lze předpokládat, že soudce si bude v tomto případě více vědom své argumentace a volby slov a i toho, že jeho rozhodnutí bude zcela určitě čteno nejenom účastníky a soudci vyššího soudu v případě rozhodování o opravném prostředku.

- a) ano,
- b) ne.

Ad 7. Přítomnost odlišného stanoviska (pouze Ústavní soud)

- a) ano,
- b) ne.

Odlišná stanoviska představují jak specifický strukturální prvek soudních rozhodnutí, tak zvláštní diskursivní prostor, který umožňuje odkrýt část jinak nepřístupného procesu soudního rozhodování. Lze předpokládat, že odlišná stanoviska, proto, že se jedná o vyjádření názorů jednotlivých soudců, mohou být stylisticky odlišná od většinového názoru soudu.

Ad 8. Složení rozhodujícího subjektu

- a) Samosoudce;
- b) Senát;
- c) Plénium.

Toto kritérium umožní postihnout možné rozdíly mezi stylem a formulacemi soudních rozhodnutí v případech, kdy rozhoduje pouze jedna osoba, nebo kdy rozhoduje osob více.

Ad 9. Druh rozhodnutí

- a) nález,
- b) rozsudek,
- c) usnesení,
- d) platební rozkaz.

Platební rozkaz jako druh rozhodnutí byl zvolen především proto, aby soubor rozhodnutí obsahoval alespoň jeden případ užití určitého standardizovaného rozhodnutí s pozměněnou strukturou.

Jednotlicí stanovisko jako „druh rozhodnutí“ bylo z rozsahu této monografie vyloučeno. V případě stanoviska se totiž nejedná o výsledky rozhodovací činnosti, ale o specifický úkon, který sleduje cíl sjednocení výkladu práva. Vzhledem k jejich nezávislosti na konkrétní kauze tato monografie stanoviska nepovažuje za soudní rozhodnutí pro účely následující analýzy, především kvůli jejich možné namítané nesystematičnosti a především kvůli nedostatku jeho „rozhodovacího“ charakteru. I přesto, že by zařazení stanoviska mezi tento soubor mohlo zachytit případné odlišnosti v jeho struktuře, jsou stanoviska, vzhledem k jejich kontroverzní povaze, z této analýzy vyloučena.⁸⁸

Jako jedno z dalších možných kritérií se nabízí „*Vstup do EU*“ – tedy skutečnost, zdali bylo rozhodnutí učiněno (pro účely této monografie „sepsáno“) před či po vstupu České republiky do Evropské unie. Účast České republiky na nejrozličnějších mezinárodních jurisdikcích vnáší do českého právního systému prvek multicentrismu.⁸⁹ Vstup do Evropské unie (EU) znamenal pro české soudnictví přírůstek dalšího centra rozhodování v podobě Soudního dvora EU (Evropského soudního dvora) a jeho výlučného rozhodování o některých otázkách práva EU. Kontakt s rozhodnutími ESD/SDEU (například skrze koncept závaznosti rozhodnutí o předběžných otázkách) vnáší do systému soudnictví nové prvky, ať už se bude jednat o podobu argumentů nebo strukturu

⁸⁸ Problematikou jednotlicích stanovisek se uceleně zabývá jiný text autorky. Viz SMEJKALOVÁ, T. The Nature of Unifying Opinions of Czech Supreme Courts. In: *The Role and Place of Law in a Society Based on Knowledge*. Targu-Jiu, Romania: Targu-Jiu, Romania, 2009, 6 s.; K jednotlicím stanoviskům v českém právním systému viz i KÜHN, Z. Stanoviska nejvyšších soudů: specifikum střeoevropské právní kultury nebo komunistické reziduum? *Jurisprudence*, 2005, č. 4, s. 9–10.

⁸⁹ Viz např. ZIRK-SADOWSKI, M., M. GOLECKI a B. WOJCIECHOWSKI. *Multicentrism As an Emerging Paradigm in Legal Theory*. Frankfurt: Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009.

rozhodnutí. Bylo by nepochybně zajímavé se ptát, je-li vstup do EU vysledovatelný v těchto změnách i v českém prostředí. Jsem přesvědčena, že toto kritérium by si zasloužilo důkladnější zpracování (například ve formě kvantitativního výzkumu, který by se zaměřil na četnost citací zahraniční judikatury apod.),⁹⁰ než umožňuje tato monografie, která je v mnohém omezena právě vybraným souborem soudních rozhodnutí. Proto toto kritérium nebylo zvoleno.

Poznámka

Jsem si vědoma některých omezení, které pramení z výše zvolených kritérií. Je možné se domnívat, že například styl argumentace, přijatelnost judikatury jako podpůrného argumentu nebo množství odkazů na literaturu nesouvisí pouze s typem soudu, který rozhodnutí vydal, ale i s osobností soudce, který takové rozhodnutí píše. Lze tak tedy předpokládat například rozdíly mezi starší a mladší generací soudců, podobně jako je možné sledovat znatelné rozdíly mezi stylem rozhodnutí jednotlivých soudců Ústavního soudu. Zahrnutí těchto charakteristik do následující analýzy je ovšem mimo rozsah této monografie, která si neklade za cíl detailní analýzu všech rozhodnutí českého soudnictví, ale formulaci rámcových závěrů ve vztahu soudnictví jako celku. Bližší analýza této problematiky by se navíc týkala především otázek legitimacy na vstupu, která není předmětem této monografie.

Kromě obecného rozdělení na civilní / trestní / správní / ústavní věc nejsou brána v úvahu témata zvolených rozhodnutí, a to i přesto, že se vystavují kritice z úhlu pohledu „srovnávání nesrovnatelného“. Jsem si vědoma toho, že je možné, že úzeji vymezený věcný okruh může vést k rozdílům ve stylu odůvodnění soudních rozhodnutí. Omezeným počtem kritérií sledujících pouze obecně vymezená právní odvětví (trestní, správní, ústavní, „civilní“) uvedená výše se snažím pojmenovat určité vnější faktory, které z různých důvodů (právní úprava, zvyklosti, složení soudu apod.) mohou mít za následek pojmenovatelné a signifikantní rozdíly. Skupina rozhodnutí, se kterou bude tato monografie nadále pracovat, tak nebude náhodná, ale bude tyto

⁹⁰ Tento přístup byl od doby obhajoby původního textu disertace v českém prostředí zhmotněn v několika dalších výzkumech: citacemi soudních rozhodnutí se zabývá HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2021, op. cit.; citacemi rozhodnutí zahraničních soudů, především ESLP se pak zabývá KOŠAŘ, D., J. PETROV, K. ŠÍPULOVÁ, H. SMEKAL, L. VYHNÁNEK a J. JANOVSKÝ. *Domestic Judicial Treatment of European Court of Human Rights – Beyond Compliance*. 1. vyd. London, New York: Routledge, 2020.

rozdíly reflektovat. V žádném případě se však nejedná o reprezentativní vzorek v pravém slova smyslu, s čímž se potom samozřejmě pojí omezení závěrů, které je v návaznosti na něj možné formulovat.

Vybraný soubor rozhodnutí bude v různých částech monografie používán různými způsoby. Jak již bylo předesláno, jeho hlavním účelem je poskytnout kompaktní zdroj pro činění určitých rámcových závěrů ve vztahu k formě a struktuře rozhodnutí, jejich jazyku, či změnám, kterými rozhodnutí prochází při (před) publikací⁹¹. Mimo to poslouží jako zdroj příkladů a podpůrných argumentů pro diskuse a závěry této monografie.

Zdroje rozhodnutí

Jako základní zdroje rozhodnutí posloužily v případě Ústavního soudu a nejvyšších soudů jejich online databáze rozhodnutí. V případě soudů nižšího stupně pochází rozhodnutí především z neoficiálních online zdrojů (v případě, kdy se rozhodnutí týkalo medializovaného případu, se rozhodnutí v těchto věcech objevila na soukromých webových stránkách) nebo ze soukromých praxí. V případě, kdy se jedná o rozhodnutí pocházející z databáze NALUS a databáze Nejvyššího soudu, je třeba zohlednit i fakt, že tato rozhodnutí sice obsahově (po anonymizaci) odpovídají obsahu skutečného rozhodnutí doručeného účastníkům, ale již neobsahuje další formální prvky, jako jsou například velký státní znak nebo razítko soudu. V situacích, kdy tato monografie odkazuje ke vzhledu soudních rozhodnutí, je proto využívána právní úprava a požadavky, které na vzhled rozhodnutí klade, jako crossreference.

Tabulka č. 1: Soubor vybraných soudních rozhodnutí⁹¹

Kritérium		Spisová značka	
Typ soudu, který rozhodnutí vydal	Ústavní soud	IV. ÚS 535/05 Pl. ÚS 42/03	I. ÚS 1586/09 Pl. ÚS 27/09
	Nejvyšší soud	7 Tdo 549/2008	29 Odo 41/2002
	Nejvyšší správní soud	1 Aps 2/2006	Pst 1/2008
	Vrchní soud	1 Co 311/2011	7 Cdo 41/93
	Krajský soud	44 Co 363/2009 57 A 66/2011 10 To 224/2008	49 Co 411/2008 9 Ca 304/2008
	Okresní soud	12 C 275/2008 273 C 2424/2009	206 C 85/2012 92 T 86/2009

⁹¹ Úplné citace těchto rozhodnutí obsahuje seznam zdrojů i odkazy v textu práce.

Kritérium		Spisová značka	
Právní specializace a typ řízení	Civilní věc	29 Odo 41/2002 44 Co 363/2009 273 C 2424/2009 206 C 85/2012	1Co 311/2011 49 Co 411/2008 12 C 275/2008 7 Cdo 41/93
	Trestní věc	7 Tdo 549/2008 10 To 224/2008	92 T 86/2009
	Správní věc	1 Aps 2/2006 57 A 66/2011	Pst 1/2008 9 Ca 304/2008
	Ústavní věc		
	O ústavní stížnosti	IV. ÚS 535/05 I. ÚS 1586/09	Pl. ÚS 27/09
	O ústavnosti norem	Pl. ÚS 42/03 Částečně i Pl. ÚS 27/09	
Instance (mimo Ústavní soud)	1. stupeň		
	První rozhodnutí ve věci	12 C 275/2008 273 C 2424/2009-55 9 Ca 304/2008	206 C 85/2012 92 T 86/2009
	Rozhodnutí po zrušení a vrácení soudem vyššího stupně	n/a	
	2. stupeň		
	<i>Viž kritérium Druh změny</i>		
	Rozhodnutí po zrušení a vrácení soudem vyššího stupně	49 Co 411/2008	7 Cdo 41/93
	Rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku	7 Tdo 549/2008 1 Aps 2/2006	29 Odo 41/2002 Pst 1/2008
Druh změny	potvrzení	49 Co 411/2008	44 Co 363/2009
	zrušení a změna	49 Co 411/2008	
	zrušení a vrácení	10 To 224/2008	1 Co 311/2011
Úprava pro publikaci	ano	IV. ÚS 535/05 Pl. ÚS 42/03 1 Aps 2/2006 7 Tdo 549/2008 29 Odo 41/2002	I. ÚS 1586/09 Pl. ÚS 27/09 Pst 1/2008 7 Cdo 41/93
	ne	1 Co 311/2011 49 Co 411/2008 9 Ca 304/2008 206 C 85/2012 92 T 86/2009	44 Co 363/2009 10 To 224/2008 12 C 275/2008 273 C 2424/2009 57 A 66/2011

Kritérium		Spisová značka	
Medializace	ano	I. ÚS 535/05 Pl. ÚS 27/09 Pst 1/2008 10 To 224/2008 92 T 86/2010	I. ÚS 1586/09 7 Tdo 549/2008 9 Ca 304/2008 1 Co 311/2011 57 A 66/2011
	ne (a nejisté)	Pl. ÚS 42/03 1 Aps 2/2006 7 Cdo 41/93 49 Co 411/2008 206 C 85/2012	29 Odo 41/2002 273 C 2424/2009 12 C 275/2008 44 Co 363/2009
Přítomnost odlišného stanoviska	ano	I. ÚS 1586/09 Pl. ÚS 27/09	Pl. ÚS 42/03
	ne	IV. ÚS 535/05	
Druh rozhodnutí	Nález	Pl. ÚS 27/09 IV. ÚS 535/05	Pl. ÚS 42/03 I. ÚS 1586/09
	Rozsudek	Pst 1/2008 29 Odo 41/2002 9 Ca 304/2008 44 Co 363/2009 12 C 275/2008-59	1 Aps 2/2006 57 A 66/2011 49 Co 411/2008 273 C 2424/2009 92 T 86/2009
	Usnesení	7 Tdo 549/2008 1 Co 311/2011	7 Cdo 41/93 10 To 224/2008
	Platební rozkaz	206 C 85/2012	
Složení rozhodujícího subjektu	Samosoudce	12 C 275/2008 273 C 2424/2009-55 92 T 86/2009 (206 C 85/2012 – vyšší soudní úředník)	
	Senát	IV. ÚS 535/05 29 Odo 41/2002 Pst 1/2008 57 A 66/2011 9 Ca 304/2008 10 To 224/2008	I. ÚS 1586/09 1 Aps 2/2006 1 Co 311/2011 49 Co 411/2008 7 Tdo 549/2008 44 Co 363/2009
	plénium	Pl. ÚS 42/03	Pl. ÚS 27/09

2 FORMA A STRUKTURA SOUDNÍHO ROZHODNUTÍ⁹²

Forma dodává charakter obsahu. Podobně jako je zvláštní forma jedním z rozlišovacích prvků mezi různými literárními žánry, tak forma, kterou má soudní rozhodnutí, utváří jeho charakter individuálního právního aktu, tedy autoritativního rozhodnutí o právech a povinnostech jednotlivců.

Forma textu a její analýza jsou tématy, kterým nelze rozumět pouze čistě v právním kontextu. Teorie interpretace (ať už teorie obecně hermeneutické, či literární) a lingvistické analýzy textu prošly ve dvacátém století podobným vývojem: odklonily se od výrazně psychologizujícího soustředění se na autora a jeho osobnost a přiklonily se k textu samotnému a jeho určujícím charakteristikám.⁹³

Ať již budeme mít za to, že v obecné rovině uvažování je význam podřízen formě (v rámci literární teorie tento přístup zastávali ruští formalisté) nebo že je forma pořízena významu (stoupenci tzv. nové kritiky), není při analýze jakéhokoli – tedy i právního – textu možné formu opomenout.

V tomto tvrzení není třeba zacházet tak daleko, abychom společně s McLuhanem tvrdili, že „*medium is the message*“.⁹⁴ Stavíme „pouze“ na tom, že forma není pouze prázdnou slupkou obsahu, ale že je reflexí určitého významu. Forma soudních rozhodnutí není nahodilá, ale vychází z – a zapadá do – daného právního systému. Jejich vzhled, jejich jazyk, způsob a rozsah jejich sdělování veřejnosti a formální přítomnost odkazů na zdroje rozhodnutí jsou na jednu stranu daná právním systémem, jeho preferencemi

⁹² Obsah této kapitoly byl částečně publikován následujících článcích: SMEJKALOVÁ, T. Forma a diskurs soudního rozhodnutí. *Jurisprudence*, 2010, roč. 2010, č. 3, s. 13–22; a SMEJKALOVÁ, T. Story-telling in Judicial Discourse. *Comparative Legilinguistics*, 2011, č. 5, s. 89–103.

⁹³ Více viz např. NEWTON, K. M. *Jak interpretovat text: kritický úvod do teorie a praxe literární interpretace*. [Přel. Milan Orálek]. Olomouc: Periplum, 2008; K zasazení právní interpretace do kontextu vývoje v literární interpretaci pak viz SMEJKALOVÁ, T. „Smrt autora“ jako cesta k porozumění teleologickému výkladu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: Masarykova univerzita, 2012, č. 1, s. 84–92. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvp/article/view/6066>

⁹⁴ Viz McLUHAN, M. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Praha: Mladá fronta, 2011 a diskusi jeho myšlenek například v BURKE, K. *Language as symbolic action: essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley: University of California Press, 1966, s. 410 a násl.

a hodnotovým a principiálním základem, ale také jsou samy prostředkem formace těchto preferencí, hodnot a principů.

Proto není přehnané tvrdit ani v kontextu právních textů, že „forma je význam“.⁹⁵ Forma soudního rozhodnutí – od jeho zákonem určeného ritualistického uvození „Jménem republiky“ po razítko soudu a podpis soudce – je mimo jiné tím faktorem, který navenek komunikuje, že se jedná o autoritativní rozhodnutí, které má v daném právním řádu své místo a normativní význam.⁹⁶

Rovina, na které se v této kapitole bude pohybovat analýza soudních rozhodnutí, je otázkou celkového vzhledu a organizace textu soudního rozhodnutí, tedy otázkou jeho formy a struktury. Zkoumat tedy budeme základní strukturu a rozvržení textu soudního rozhodnutí, přítomnost či absenci některých specifických částí (např. odlišného stanoviska), identifikaci rozhodujícího atd. Tato rovina analýzy tak vychází jednak z přesvědčení o neoddělitelnosti formy a významu, ale rovněž z představy o vlastní vypovídací hodnotě formy.

Pro účely této analýzy bude proto vycházeno z velké části z deskriptivních postupů a metod, které nabízí stylistická analýza textů. Stylistické analýzy textu obvykle začínají deskripcí celkového vzhledu analyzovaného textu a pokračují ke konkrétním detailům které ve svém celku tvoří specifický styl – formu – daného textu.⁹⁷ Tohoto postupu se přidrží i tento text. V kontextu deskripce celkové formy a struktury soudních rozhodnutí bude probíhat její rozbor s využitím příkladů z výše vybraného souboru rozhodnutí. Součástí této kapitoly tedy bude i diskuse skutečnosti, zda a jakým způsobem jsou v rozhodnutí identifikovány rozhodující osoby. Ze speciálních otázek se analýza na této rovině pak zaměří na roli a možné důsledky přítomnosti odlišného stanoviska. Od této stylistické analýzy je možné přejít k analýze sémiotické a u každého z těchto formálních a strukturálních elementů si klást otázky naznačené v předchozí kapitole: Komu jsou soudní rozhodnutí určena

⁹⁵ Podrobněji viz McLuhan, op. cit.; Typickým příkladem vysvětlení toho, jak forma nese význam v jazyce je morfologie. Viz např. BYBEE, J. L. *Morphology: A Study of the relation Between Meaning and Form*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1985.

⁹⁶ „Normativní význam“ je zde užít v nejobecnějším slova smyslu. Liší se od podobného pojmu „normativní hodnota“, který bude vysvětlen dále a se kterým budou pracovat následující kapitoly. Viz kapitola Publikace soudních rozhodnutí.

⁹⁷ Viz obecně například ČECHOVÁ, M. et al. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003.

s ohledem na jejich strukturu a co tato struktura vypovídá o postavení soudnictví v daném právním systému.

Jak již bylo zmíněno výše, Lasser je přesvědčen, že forma a struktura soudních rozhodnutí jsou pro analýzu autoportrétu soudnictví stěžejní, protože ukazují na hodnotový základ, v jehož rámci soudci rozhodují o sporech a tato rozhodnutí sdělují.⁹⁸ V této kapitole tedy bude ukázáno, jaké charakteristiky českého právního systému, s ohledem na postavení a roli soudnictví, jsou reflektovány ve formě a struktuře českých soudních rozhodnutí. V některých případech bude pro ilustraci využíváno srovnání českých soudních rozhodnutí s rozhodnutími francouzského *Cour de cassation* a některých soudů *common law*.

2.1 Zákonné zakotvení formálních a strukturálních požadavků na soudní rozhodnutí

Forma a struktura českých soudních rozhodnutí mají své kořeny v požadavcích, které na ně kladou ustanovení právních předpisů. I když (jak bude diskutováno dále) právní předpisy nepředstavují jediný zdroj těchto požadavků, v právním systému kontinentálního typu jsou jeho odrazovým můstkem. Než přistoupíme k analýze a diskusi českých soudních rozhodnutí, je třeba nejprve popsat, jak si soudní rozhodnutí představují české právní předpisy.

Zákonné požadavky na obsah soudního rozhodnutí jsou obsaženy v několika právních předpisech; právní předpisy, které obsahují procesní pravidla soudního řízení, obsahují i vymezení obsahu rozsudku. Z české právní úpravy vyplývá, že obecně rozsudek musí být především

- písemný (§ 54/2 SŘS, § 157/1 OSŘ, § 120/1 TR) a
- obsahovat:
 - hlavičku „Jménem republiky“,
 - označení soudu,
 - jména všech soudců,
 - označení účastníků a jejich zástupců,
 - označení projednávané věci,
 - výrok,

⁹⁸ Viz LASSER, 1994–1995, op. cit., s. 1340.

- odůvodnění (TŘ v tomto ohledu obsahuje výjimku),⁹⁹
- poučení o opravném prostředku,
- den a místo vyhlášení.

Požadavky na obsah odůvodnění se liší podle specifické úpravy rozhodnutí v jednotlivých právních odvětvích. Požadavky, které obsahuje občanský soudní řád, je možné považovat za obecné a je pod ně možné zařadit ty specializované, které se pak týkají různých právních odvětví, jak to činí například trestní řád. Soudní řád správní specifické požadavky na odůvodnění neobsahuje, zato obsahuje v ustanovení § 64 subsidiární použití občanského soudního řádu. Podobné ustanovení obsahuje i § 54 zákona o ústavním soudu. Odůvodnění tak podle ustanovení § 157 odst. 1 OSŘ musí obsahovat:

- čeho se žalobce domáhal a z jakých důvodů,
- vyjádření žalovaného,
- jaké skutečnosti byly prokázány,
- provedené důkazy a jejich hodnocení,
- závěr o skutkovém stavu,
- právní posouzení věci.

Právní předpisy dále obsahují určité obecné požadavky na kvalitu odůvodnění soudního rozhodnutí:

- přesvědčivost (§ 157 odst. 2 OSŘ),
- stručnost (§ 157 odst. 2 OSŘ, § 125 odst. 1 TŘ) a
- jasnost (§ 157 odst. 2 OSŘ).

Tyto zákonné požadavky jsou dále rozváděny především judikaturou Ústavního soudu. Přesvědčivé odůvodnění je podle Ústavního soudu mimo jiné takové, které je řádné a vyčerpávající,¹⁰⁰ transparentní a kontrolovatelné,¹⁰¹ srozumitelné, logické¹⁰² a určité.¹⁰³

⁹⁹ Za podobnou výjimku lze považovat i platební rozkaz (viz dále).

¹⁰⁰ Viz Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2000, sp. zn. III. ÚS 103/99, nebo ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. III. ÚS 1481/08 („řádné a transparentní“).

¹⁰¹ Viz Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. III. ÚS 290/06.

¹⁰² Viz Nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2007, sp. zn. III. ÚS 703/06.

¹⁰³ Viz rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 10 Co 510/2004.

Tento přehled je pouze východiskem pro další postup textu této monografie a nepředstavuje dokonalý přehled všech ustanovení a judikatury, které se vztahují k formě a struktuře nebo obsahu soudních rozhodnutí.

Pro posuzování formy českého soudního rozhodnutí budou diskutovány následující strukturální faktory:

1. Uvození soudního rozhodnutí „Jménem republiky“;
2. Identifikace rozhodujícího;
3. Oddělení výroku a odůvodnění;
4. Poučení;
5. Přítomnost odlišného stanoviska.

2.2 Struktura soudních rozhodnutí

Jak bylo uvedeno výše, převážná část vzhledu rozhodnutí českých soudů je založena na zákonných požadavcích kladených na jeho strukturu. Pro pochopení důležitosti analýzy struktury soudních rozhodnutí vychází tento text z přesvědčení jednoho z výše zmíněných literárně teoretických proudů – tzv. nové kritiky, která zdůrazňovala neoddělitelnost formy od obsahu textu a měla mimo jiné za to, že pro skutečně koherentní, konzistentní a komplexní interpretaci je třeba vzít v úvahu maximum materiálu textu – tedy i jeho formu, členění apod.¹⁰⁴ Strukturou zde proto bude rozuměn „nejobecnější[i] organizačn[i] princip, který současně váže a významňuje všechny detaily textu. Nejobecnější tvrzení o struktuře je v tomto smyslu také tvrzením o tematické struktuře, a tím i o významu textu.“¹⁰⁵

Základní struktura soudních rozhodnutí je odvozena od ustanovení § 57 OSŘ pro rozsudky civilní a § 120 TŘ pro trestní, které vymezují čtyři základní části, ze kterých se musí skládat jakýkoli individuální právní akt: záhlaví, výrok, odůvodnění a poučení.

¹⁰⁴ Viz NETWON, op. cit., s. 43.

¹⁰⁵ Viz ELLIS, J. M. *The Theory of Literary Criticism: A Logical Analysis*. Berkeley: University of California Press, 1978, s. 206–207; překlad podle NEWTON, op. cit., s. 43.

2.2.1 Jménem republiky

Rozsudky soudů na všech úrovních, včetně nálezů Ústavního soudu, jsou tak, jak jsou doručovány účastníkům, uvozeny velkým (nálezy Ústavního soudu) nebo malým (ostatní rozsudky) státním znakem České republiky, slovy Česká republika nebo „Rozsudek jménem republiky“. Již ze samotného vzhledu rozsudku je tedy patrné úzké sepjetí soudního rozhodnutí s výkonem státní moci: konkrétní soudce či soudci, kteří případ rozhodují, sice „nemizí“ za závojem naproste anonymity, jako je tomu například u rozhodnutí francouzského *Cour de cassation* (viz dále), ale prominence odkazů na státní moc vypovídá o jejich relativní nedůležitosti.

Texty usnesení již takto výrazné odkazy ke státní moci neobsahují, neopatřují se státním znakem ani se nevyhlašují veřejně jménem republiky. Podobně je tomu i u platebního rozkazu, formy rozhodnutí, která má účinky pravomocného rozsudku až v případě, že proti němu nebyl podán odpor.¹⁰⁶

Soubor rozhodnutí, ze kterého tato monografie čerpá příklady, reflektuje nejen rozdíly mezi rozsudky a usneseními, ale i rozdíly mezi texty těchto rozhodnutí určenými pro účastníky řízení a texty určenými k publikaci. Zatímco například rozhodnutí Ústavního soudu dostupná v databázi NALUS obsahují pouze text rozhodnutí bez státního znaku a bez uvození „Jménem republiky“,“¹⁰⁷ a to i v případě nálezů, rozsudky dostupné v online databázi Nejvyššího správního soudu obsahují jak státní znak, tak uvození. Je třeba si ovšem uvědomit, že se v těchto případech jedná o způsob redakce rozhodnutí k publikaci a nelze z nich usuzovat o povaze právního systému. Rozhodujícím je v tuto chvíli podoba textu soudního rozhodnutí tak, jak je doručována účastníkům, což v českém případě odpovídá zákonným požadavkům na jejich formu.

¹⁰⁶ Viz ustanovení § 174 odst. 1 OSŘ.

¹⁰⁷ Nálezy Ústavní soud vyhlašuje veřejně a jménem republiky a toto uvození se samozřejmě objevuje i v textu nálezu určeného pro účastníky řízení. Viz ustanovení § 56 ZÚS. Viz také ustanovení § 7 odst. 4 Kancelářského a spisového řádu Ústavního soudu ve znění k 1. lednu 2013 [online]. 2013 [cit. 1. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.concourt.cz/clanek/2889>

2.2.2 Identifikace rozhodujícího

Česká soudní rozhodnutí jsou tedy formulována z pozice moci soudní jako nezávislé složky, která zastupuje státní moc České republiky. Přestože jsou konkrétní soudci podílející se na rozhodnutí identifikováni v záhlaví rozhodnutí jménem – a předseda senátu/samosoudce potom i v závěru rozhodnutí – nevystupují zcela sami za sebe, ale jako součást rozhodující instituce. V textu soudního rozhodnutí pak soud vyjadřuje své názory velice neosobním stylem: „soud má za to“, „Ústavní soud došel k závěru“ apod. Přestože tedy lze z rozhodnutí identifikovat konkrétní osoby, které případ rozhodovaly, ať se bude jednat o samosoudce, senáty nebo pléna soudů, z jazykových formulací, vyskytujících se v rozhodnutích, vyplývá jasná preference: Rozhoduje soud, nikoli soudce.

Prolomením tohoto stírání individuálního názoru soudce je v českém právním systému možnost ústavních soudců a soudců Nejvyššího správního soudu připojovat k většinovému názoru soudu svá odlišná stanoviska.¹⁰⁸ Nejen že jsou tato stanoviska jmenovitě přiřaditelná k jednotlivému soudci, ale velice často bývají i formulována v první osobě jednotného čísla. Například v odlišném stanovisku Elišky Wagnerové k nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/03 se objevují následující vazby: „*K většinovému rozhodnutí jsem si vybradila odlišné stanovisko k jeho odůvodnění, a to proto, že setrvávám na názoru ...*“, „*Dále mám za to, že ...*“ nebo „*Pokud jsem nehlasovala pro zrušení..., pak ...*“. Osobní formulace odlišných stanovisek ale nemusí být pravidlem, a to především tam, kde se jedná o odlišné stanovisko podávané společně několika soudci. V takovém případě (viz například odlišné stanovisko Pavla Holländera, Stanislava Balíka a Vlasty Formánkové k výše citovanému nálezu) se mohou objevit neosobní, pasivní formulace a vazby. Odlišná stanoviska však představují výjimku z pravidla, že rozhoduje-li český soud, rozhoduje instituce, nikoli jednotliví soudci.

¹⁰⁸ Viz ustanovení § 14 ZÚS a § 55a SŘS. Odlišná stanoviska k jednotlivým stanoviskům mohou formulovat i soudci Nejvyššího soudu, přičemž tato jejich možnost v současné době vyplývá pouze z čl. 38 odst. 5 Jednacího řádu Nejvyššího soudu. Viz Jednací řád Nejvyššího soudu v aktuálním znění. *Nsoud.cz* [online]. [cit. 3. 8. 2021]. Dostupné z: [https://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/D50BE62B2CB430D3C12581EE002CB4DF/\\$file/Jednac%C3%AD%20řad_úplně%20zněn%C3%AD.pdf](https://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/D50BE62B2CB430D3C12581EE002CB4DF/$file/Jednac%C3%AD%20řad_úplně%20zněn%C3%AD.pdf)

V tomto ohledu se české rozhodnutí pohybuje někde mezi vysoce formalizovaným neosobním rozhodnutím francouzských soudů (v případě *Cour de cassation* rozhodnutí neobsahuje podpisy nebo odlišná stanoviska)¹⁰⁹ a personalizovaným rozhodnutím *US Supreme Court*. Jednotlivé názory tohoto rozhodnutí jsou uvozeny větou obsahující jméno soudce a uvádějící, zda se jedná o *opinion* soudce zpravodaje, a tedy i výsledný názor soudu, nebo o *concurring* (souhlasné) nebo *dissenting* (odlišné) *opinion*.¹¹⁰ Názory soudu v *opinion of the court* jsou podávány z pozice skupiny soudců-jednotlivců, a tedy s využitím zájmena „my“ (*we*): „... *we note that this Court has considered cases similar to this one, albeit in the context of the Equal Protection Clause of the Fourteenth Amendment.*“¹¹¹ S podobným přístupem se lze setkat i ve Velké Británii v rozhodnutích nynějšího *UK Supreme Court* (a jeho předchůdce *House of Lords*), kde jednotliví soudci, jejichž jména slouží jako podnadpisy celkového rozhodnutí, formulují své závěry (vyhovět, zamítnout podání) na základě svých vlastních úvah. Převažují tedy osobní formulace, a to i u soudce zpravodaje.¹¹²

Označení rozhodující osoby jménem je projevem principů veřejnosti řízení a práva na zákonného soudce. Účastník má právo znát svého soudce, veřejnost má právo vědět, kdo daný případ rozhodoval. Z tohoto úhlu pohledu se případné anonymizace jmen soudců jeví jako nedodržování těchto právních principů, na kterých mimo jiné stojí i české soudní řízení.¹¹³

¹⁰⁹ Viz LASSER, M. de S. O.-PÉ. *Anticipating Three Models of Judicial Control, Debate and Legitimacy: The European Court of Justice, the Cour de cassation and the United States Supreme Court*. Jean Monnet Working Paper 1/03. New York: New York University School of Law, 2003, s. 7–8. Rozhodnutí *Cour de cassation* tvoří jedno jediné souvětí, které nejprve uvádí důvody, které vedou k samotnému rozhodnutí, které tvoří závěr.

¹¹⁰ Pro názorné doplnění lze uvést například formulace objevující se v rozhodnutí *US Supreme Court Ricci et al. v. Destefano et al.* 557 U.S. (2009): „JUSTICE KENNEDY delivered the opinion of the Court.“; „JUSTICE ALITO, with whom JUSTICE SCALIA and JUSTICE THOMAS join, concurring.“; „JUSTICE GINSBURG, with whom JUSTICE STEVENS, JUSTICE SOUTER, and JUSTICE BREYER join, dissenting.“ Dostupné z: <http://www.supremecourtus.gov> [cit. 15. 12. 2009].

¹¹¹ Ibid., s. 22. Dostupné z: <http://www.supremecourtus.gov> [cit. 15. 12. 2009].

¹¹² Lord Collins, soudce zpravodaj v případě [2009] UKSC 9 uzavírá svůj názor takto: „*I would therefore dismiss the appeal.*“; Lord Hope: „*I am in full agreement with the opinion of Lord Collins. I wish to add a few comments on two points only.*“; Lord Neuberger: „*I have read the magisterial judgment of Lord Collins and agree with it. Accordingly, I too would dismiss this appeal.*“ Dostupné z: <http://www.supremecourt.gov.uk/> [cit. 19. 12. 2009].

¹¹³ Pro podrobnější diskusi problematiky anonymizace v soudních rozhodnutích viz dále kapitola Publikace soudních rozhodnutí.

2.2.3 Struktura: oddělení výroku od odůvodnění

Soudní rozhodnutí je primárně individuálním právním aktem – rozhodnutím o konkrétních právech a povinnostech konkrétního jednotlivce. Vlastní rozhodnutí (tedy například vyhovění/zamítnutí žaloby, rozhodnutí o odvolání, ústavní stížnosti atd.) je třeba podepřít relevantními argumenty. Tento požadavek je v českém právním prostředí vyjádřen například v § 157 OSŘ, který výslovně požaduje uvádět výrok rozhodnutí a jeho odůvodnění. Tento požadavek v praxi ústí do strukturního oddělení výroku od odůvodnění, přičemž odůvodnění následuje po výroku. Neoddělení výroku od odůvodnění bylo českou judikaturou označeno za projev nesrozumitelnosti – a tedy i nepřezkoumatelnosti rozhodnutí. Rozhodnutí, u kterého by nebylo zřejmé, co je výrok a co jeho odůvodnění, by bylo považováno za vadné a mohlo by být v dalším řízení zrušeno. Nejvyšší správní soud uvádí, že za nesrozumitelné je třeba považovat takové rozhodnutí, kdy nelze seznat, co je výrok a co odůvodnění,¹¹⁴ a to především proto, že není zřejmé, jestli bylo rozhodnuto o všech žádostech žalobce. Podobně i Vrchní soud v Praze je přesvědčen, že „[n]epřezkoumatelnost rozhodnutí pro jeho nesrozumitelnost (§ 250f o.s.ř.) nastává i tehdy, není-li rozhodnutí správního orgánu vůbec rozčleněno na výrok a odůvodnění, takže nelze seznat, zda správní orgán skutečně rozhodl o všech návrzích účastníka správního řízení a nebo zda jen v důvodech vyložil, proč o nich případně nerozhodl.“¹¹⁵

Přestože zde Vrchní soud výslovně hovoří o „rozhodnutích správního orgánu“, stále hovoří o individuálních právních aktech a v kontextu argumentu *a minori ad maius* nelze předpokládat, že požadavek kladený na srozumitelnost správního rozhodnutí by neměl být kladen na srozumitelnost rozhodnutí soudních, což dokazuje i výše citované rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.

Tyto relativně tvrdé následky neoddělení výroku od odůvodnění mají svá teoretická zakotvení v chápání povahy výroku a odůvodnění. Výrok rozhodnutí zakládá, resp. autoritativně deklaruje, práva a povinnosti. To, co je obsaženo ve výroku, váže strany sporu – a v některých případech i soudy při jejich

¹¹⁴ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 12. 2003, sp. zn. 2 Ads 58/2003.

¹¹⁵ Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 10. 1994, sp. zn. 6 A 63/93, text je převzat z právní věty, podle databáze judikatury systému ASPI.

dalším rozhodování. Odůvodnění na druhou stranu „pouze“ poskytuje podklady pro toto rozhodnutí a jeho normativní hodnota má jiný charakter.

K tomuto tvrzení v kontextu odůvodnění rozhodnutí vyšších českých soudních institucí existují názory, které po vzoru *common law* člení úvahy soudu na *ratio decidendi*, které má, respektive může mít, normativní povahu a do jisté míry zavazovat další soudy při jejich rozhodování, a *obiter dictum*, tedy další úvahy soudu, které sice souvisí s celkovým tématem případu, nesouvisí ovšem s jeho skutkovými okolnostmi.¹¹⁶ Toto oddělování není v úplném souladu s rozlišováním mezi *rationem decidendi* a *obiter dictum*, přestože se mu v mnohém podobá. Jak český právní systém, tak systém *common law*, rozlišuje mezi rozhodnutím samotným a důvody, které k němu vedly. Rozlišování mezi *rationem* a *dictum* je principálně otázkou interpretace: obvykle nepřliš strukturovanou *opinion* je třeba číst tak, aby bylo možné odlišit, na základě jakého zobecnitelného pravidla bylo rozhodnuto a které je možné dále aplikovat v dalším soudním rozhodování o podobných případech na základě principu *stare decisis*. Podrobnější diskusi této problematiky obsahuje kapitola týkající se publikace soudních rozhodnutí a tzv. právních vět.

Formulace výroků se v českém právním systému liší s ohledem na právní odvětví, do kterého dané soudní rozhodnutí spadá. Zvláštní povaha a struktura výroků v trestních věcech, které jsou obvykle delší než v jiných rozhodnutích, vede k diskusi nad povahou těchto výroků. Výrok rozsudku v trestní věci obsahuje mnohem více informací než výrok v rozsudku civilním. Výroky v civilních řízeních jsou z velké části dány formulací žalobního návrhu – petitu – žalobcem či navrhovatelem. Zatímco civilní výrok obsahuje pouze odpověď na otázku *Co?*, trestní obsahuje i odpověď na otázku *Proč?*

Jak již bylo naznačeno výše, toto oddělení není ovšem vlastní všem právním systémům. V rozhodnutích nejvyšších soudů v *common law* – *opinion*, tak jak je znají Spojené státy americké a Velká Británie, splývá výrok s odůvodněním. Ve výše citovaném rozhodnutí *UK Supreme Court* se objevuje výrok soudce zpravodaje („*I would therefore dismiss the appeal.*“) až na závěr vlastního zdůvodnění. Z hlediska struktury je uváděn jako samostatný (číslovaný) odstavec.

¹¹⁶ Pro podrobnější úvahy o této problematice a rozlišování *rationis decidendi* a *obiter dicta* v rozhodnutích českých soudů viz část kapitoly Publikace soudních rozhodnutí, která se týká formulace tzv. právních vět.

U připojovaných názorů jednotlivých soudců je potom zvykem připojením se k výroku začínat.¹¹⁷ U rozhodnutí *US Supreme Court* je situace ještě složitější. Výrok rozhodnutí je často součástí *ratio decidendi*, tedy zobecnitelného pravidla chování nebo výkladu určitého pravidla, ke kterému soud na základě předchozích úvah došel. Ve výše citovaném rozhodnutí *US Supreme Court* můžeme sledovat nejprve diskusi provedených důkazů, aplikovatelných pravidel, precedentů, výkladů a dalších, převážně hodnotově-ideologických, úvah. Ke konci části *opinion of the court* potom nalezneme určité shrnutí těchto úvah a jejich vyústění do konkrétního rozhodnutí.

Rozhodnutí *Cour de cassation* začíná odůvodněním – pokud ovšem vůbec některou z částí francouzského rozhodnutí lze považovat za odůvodnění tak, jak ho chápe *common law* nebo český právní systém. V rozhodnutí je nejprve uvedeno aplikované právní pravidlo, následuje velice stručně shrnutý zjištěný skutkový stav a závěr tvoří formule rozhodnutí.¹¹⁸

Výrok českého soudního rozhodnutí tvoří spolu se záhlavím až téměř ritualistickou formuli. Tomuto jeho charakteru odpovídá i fakt, že při vyhlášení rozsudku všichni přítomní stojí. Objevují se ustálená slovní spojení, která mají oporu v zákonech („žaloba se zamítá“, „ústavní stížnost se odmítá“ atd.); v případě, že je rozhodováno o několika otázkách, bývá výrok rozhodnutí členěn do číslovaných odstavců. Pod nadpisem „Odůvodnění“ následuje vysvětlení důvodů daného výroku. Jeho obsah je sice obecně dán několika zákonnými ustanoveními,¹¹⁹ jeho konkrétní podoba a skladba je ale dána dobovými zvyklostmi, případně interními instrukcemi dané instituce,¹²⁰ v neposlední řadě ale také osobností soudce, případně jeho asistenta, který rozhodnutí dává konečnou písemnou podobu. Zvyklosti, které vážou podobu odůvodnění, lze považovat za svého druhu formalizované: stejné pořadí, v němž se objevují jednotlivé informace, lze vysledovat v různých druzích rozhodnutí. Odůvodnění obvykle začíná popisem dosavadního průběhu řízení, které se v případě rozhodnutí Ústavního soudu zaměřuje

¹¹⁷ Pro příklad viz výše, poznámka č. 112.

¹¹⁸ Vzhledem k tomu, že se jedná o kasační soud, existují dvě používané formule: „... *Par ces motifs: Rejette le pourvoi;*“ nebo „*Casse et annule*“.

¹¹⁹ Viz např. § 125 TR nebo § 157 OSŘ.

¹²⁰ Náležitosti rozhodnutí Ústavního soudu lze nalézt v § 7 Kancelářského a spisového řádu Ústavního soudu (usnesení pléna podle § 11 odst. 2 písm. l) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů).

především na argumenty použité v předchozích řízeních, následuje zhodnocení provedených důkazů, zjištěný skutkový stav a diskuse právní úpravy a aplikovatelných norem a principů. Přestože tato poslední část odůvodnění svým obsahem tvoří jeho stěžejní část, její rozsah je často ve srovnání s rozsahem zbytku odůvodnění zanedbatelný – a to především v případech prvo- a druho-stupňových rozhodnutí.¹²¹

V českých soudních rozhodnutích lze vysledovat určitou míru formalizace. Formalizovaný výrok rozhodnutí, sekvence informací v odůvodnění a mnohdy i diskuse aplikovatelného práva, která se především v rozhodnutích nižších soudů může jevit jako jednoduchý sylogismus, tvoří formální stránku stylu rozhodnutí. Odůvodnění, které je tedy i přes určitou míru členění nejčastěji jednotlým textem, se v tomto ohledu přibližuje volnějšímu stylu rozhodnutí v *common law*. Právní a principiální diskuse objevující se v některých rozhodnutích pak představují další krok tímto směrem.

I v případech, o kterých by se dalo říci, že jsou jednoduché a kdy je aplikace práva jednoduchou subsumpcí, je tato logická operace začleněna do jednotlého (a ve srovnání s francouzským rozhodnutím relativně dlouhého) textu. Struktura odůvodnění samotného je dána především ustanovením § 157 odst. 1 OSŘ, podle kterého musí obsahovat čeho se žalobce domáhal a z jakých důvodů, vyjádření žalovaného, jaké skutečnosti byly prokázány, provedené důkazy a jejich hodnocení, závěr o skutkovém stavu, právní posouzení věci. Tyto požadavky ovlivňují strukturu odůvodnění především v tom smyslu, že určují posloupnost informací, které musí odůvodnění obsahovat. Rozhodnutí ve zkoumaném souboru ukazují, že tato posloupnost je většinou součástí jednotlého textu. Pouze ve výjimečných případech vyšších soudů jsou jednotlivé části odůvodnění viditelně odlišeny, například prostřednictvím nadpisů a podnadpisů nebo alespoň pomocí číslování odstavců. Způsoby organizace informací v odůvodnění tedy vychází nejen z formálních a obsahových požadavků na odůvodnění, ale i z určitých ustálených zvyklostí, osobnosti soudce a také zřejmě i z určité vnitrosoudní kultury. Jak ukazují rozhodnutí ze souboru, s nímž pracuje tento text, zatímco tedy některá rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu jsou přehledně členěna

¹²¹ Pro přehled poměru popisných a argumentativních částí odůvodnění ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí viz níže.

na číslované odstavce, obsahují v některých případech i nadpisy a podnadpisy,¹²² rozhodnutí Nejvyššího soudu a ostatních soudů (až na výjimky) již takto členěna nejsou. Tyto výjimky představuje (možná) paradoxně velice formalizovaná forma platebního rozkazu, jehož jednotlivé části jsou označeny římskými číslicemi, a pak rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci,¹²³ které z velké části zřejmě přímo cituje vyjádření účastníků, která jsou mimo jiné i členěna na číslované odstavce. Nicméně způsoby členění textu i v rámci rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu se liší. Zatímco texty některých rozhodnutí jsou celé členěny na číslované odstavce (I. ÚS 1586/09; Pl. ÚS 27/09; IV. ÚS 535/05; Pst 1/2008), nadpisy a podnadpisy využívají k zpřehlednění už jen některé (Pl. ÚS 27/09; Pst 1/2008; náleze I. ÚS 1586/09 již obsahuje podnadpisy pouze v „části III.“).

Skutkové a právní informace v odůvodněních rozhodnutí českých soudů ve většině případů nejsou nějak výrazněji odlišeny. Podobně, jako nejsou strukturálně odlišeny popisné a argumentativní části.

Poznámka k poměru popisných a argumentativních částí odůvodnění soudního rozhodnutí:

Za popisné části považujeme popis předchozího řízení a rekapitulaci vyjádření účastníků, za argumentativní části potom diskusi aplikovatelného práva. Soubor zkoumaných soudních rozhodnutí ukazuje, že v naprosté většině případů rozsah popisných částí převažuje nad rozsahem částí argumentativních. To je případ následujících rozhodnutí:

- 273 C 2424/2009 (Za argumentativní je možné považovat pouze jeden odstavec uvozený úslovím „Právním posouzením dospěl soud k závěru“. Zbývající část odůvodnění – cca tři strany – představuje popisná část.)
- 49 Co 411/2008 (Šest stran popisných následují dvě strany zabývající se právní stránkou věci. Zbývající tři strany rozhodnutí tvoří problematika nákladů řízení.)

¹²² V citovaném nálezu Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03 se kromě číslovaných odstavců objevují právě i podnadpisy, které oddělují např. „*Průběh řízení a rekapitulace vyjádření účastníků řízení*“ nebo „*Hodnocení Ústavního soudu*“.

¹²³ Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 1 Co 311/2011; v tomto případě je tedy třeba považovat skutečnost, že odůvodnění tohoto rozhodnutí obsahuje určité členění, bohužel za omyl. Text nečlení soud, ale účastníci ve svých vyjádřeních.

- 1 Co 311/2011 (Toto rozhodnutí je specifické tím, že naprostou většinu odůvodnění obsahují – zřejmě – doslovné citace z vyjádření účastníků.¹²⁴ Z třiceti sedmi stran odůvodnění tvoří vlastní posouzení soudu pouze sedm stran, z čehož dvě strany tvoří citace ustanovení právních předpisů.)

V případech relativně krátkých rozhodnutí (např. 12 C 275/2008) lze jen těžko mezi těmito částmi odlišovat. V části případů byl poměr popisných a argumentativních částí vyrovnan (např. IV. ÚS 535/05, I. ÚS 1586/09, 57 A 66/2011). V některých výjimečných případech pak dokonce argumentativní část svým rozsahem převažovala nad popisnou (pouze 7 Tdo 549/2008 a 1 Aps 2/2006). Zvláště z případů, kdy popisné části výrazně převažují nad argumentativními, je možné usuzovat, že tak buď pouze nastavují délku odůvodnění nebo skutečně představují snahu zjednodušit dalším soudům práci v případě, že by věc znovu projednávaly.

2.2.4 Struktura: Poučení

I v případě poučení je možné hovořit o určité struktuře, která je daná zákonnou úpravou. Jeho struktura je odvozena od obsahových požadavků na poučení. Obecně je na základě relevantních právních norem možné shrnout, že tato část soudního rozhodnutí má za úkol poučit účastníka o tom:

- Zda může podat opravný prostředek,
- Jaký opravný prostředek může podat,
- Za jakých podmínek jej může podat,
- Kam / komu je třeba jej podat,
- Kdy / do kdy jej musí podat,
- Kdo o něm bude rozhodovat,
- Kdo jej může podat,
- Jaký musí mít opravný prostředek minimální obsah.

Do textu poučení se ale obvykle všechny tyto informace výslovně nedostanou; některé z nich vyplývají implicitně, na některé je odkázáno například

¹²⁴ „Zřejmě“ proto, že nejsou přímo uvozena, nebo citována za využití uvozovek, a proto nelze s jistotou určit, zda se jednalo o doslovné převzetí textů vyjádření účastníků, nebo o jejich interpretaci soudem. Části rozhodnutí se ovšem navzájem stylisticky liší, z čehož lze usuzovat, že byly psány různými autory.

pomocí odkazu na ustanovení právního předpisu nebo jiný zdroj, který danou informaci obsahuje. Relativně krátké poučení, které přesto obsahuje odpovědi na většinu zde položených otázek, obsahuje například rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3, sp. zn. 12 C 275/2008:

Obr. č. 1: Printscreen části Poučení z tištěné podoby rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 3, sp. zn. 12 C 275/2008

Poučení: Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení jeho písemného vyhotovení k Městskému soudu v Praze prostřednictvím Obvodního soudu pro Prahu 3.

Jak vyplývá z výše uvedeného příkladu, který lze považovat za jeho typickou formulaci, poučení obvykle obsahuje výslovně následující informace:

- Zda může podat opravný prostředek (ano),
- Jaký opravný prostředek může podat (odvolání),
- Za jakých podmínek (písemně, v určité lhůtě, určité instituci),
- Kam / komu je třeba jej podat (Obvodní soud pro Prahu 3),
- Kdy / do kdy (do 15 dnů ode dne doručení),
- Kdo bude rozhodovat (Městský soud v Praze).

Odpovědi na otázky *Kdo může opravný prostředek podat? a Jaký by měl být jeho minimální obsah?* se v tomto poučení již nevyskytují a je třeba je hledat v souvisejících právních předpisech.

Kromě poučení o možnostech opravných prostředků soudy v některých případech poučují i o následcích nesplnění rozhodnutí, viz například rozsudek Městského soudu v Brně, sp. zn. 273 C 2424/2009.

Obr. č. 2: Printscreen části Poučení z tištěné podoby rozhodnutí Městského soudu v Brně, sp. zn. 273 C 2424/2009

Poučení: Proti tomuto rozsudku není odvolání (§ 202 odst. 2 o.s.ř.) ani dovolání (§ 236 odst. 2 písm. a) o.s.ř.) přípustné.

Nesplní-li povinný dobrovolně povinnost uloženou mu tímto rozhodnutím, může se oprávněný domáhat výkonu rozhodnutí nebo exekuce (§ 251 o.s.ř.).

Poučení rozsudku Městského soudu v Praze, sp. zn. 9 Ca 304/2008 obsahuje informace o tom, za jakých podmínek je možné podat opravný prostředek nikoli výslovně, ale prostřednictvím odkazu na ustanovení soudního řádu

správního. Tento odkaz navíc není proveden prostřednictvím čísla nebo jména právního předpisu, ale pouze prostřednictvím zkratky „s.ř.s.“. Kromě této a dalších informací obsahuje i poučení o nutnosti nechat se zastoupit advokátem.

Obr. č. 3: Printscreen části Poučení z tištěné podoby rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 9 Ca 304/2008

Poučení: Proti tomuto rozsudku lze podat kasační stížnost za podmínek uvedených v ustanovení § 102 a násl. s.ř.s., a to ve lhůtě do dvou týdnů po doručení tohoto rozsudku. Kasační stížnost se podává u Městského soudu v Praze, rozhodovat o ní přísluší Nejvyššímu správnímu soudu.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Podrobnější poučení obsahuje například platební rozkaz Okresního soudu v Uherském Hradišti, sp. zn. 206 C 85/2012.

Obr. č. 4: Printscreen části Poučení z tištěné podoby rozhodnutí Okresního soudu v Uherském Hradišti, sp. zn. 206 C 85/2012

Poučení: Včas podaným odporem se platební rozkaz v plném rozsahu ruší. Opožděně podaný odpor nebo odpor podaný tím, kdo k němu není oprávněn, soud usnesením odmítne. Platební rozkaz, proti němuž nebyl podán odpor nebo proti němuž podaný odpor byl soudem odmítnut, má účinky pravomocného rozsudku. Proti výroku, kterým bylo žalovanému (žalované) uloženo, aby se ve věci samé písemně vyjádřil(a), není odvolání přípustné. Podá-li žalovaný(á) proti platebnímu rozkazu včas odpor a jestliže se bez vážného důvodu ve věci samé včas písemně nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu (jí) v tom brání, bude mít soud za to, že nárok, který je proti němu (ní) žalobou uplatňován, uznává. Soud proto ve věci samé rozhodne rozsudkem pro uznání (§ 153a odst.3 o.s.ř.). Podá-li žalovaný(á) proti platebnímu rozkazu včas odpor a nebudou-li splněny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání, soud k projednání a rozhodnutí věci nařídí jednání. Proti výroku o náhradě nákladů řízení a výroku o povinnosti zaplatit soudní poplatek je možno podat odvolání do 15 dnů ode dne jeho doručení ke Krajskému soudu v Brně, pobočka Zlín, se sídlem Dlouhé Dily 351, 763 02 Zlín prostřednictvím podepsaného soudu. Nesplní-li povinný(á) dobrovolně tímto platebním rozkazem uložené povinnosti, může se oprávněný(á) domáhat nařízení výkonu rozhodnutí.

Toto poučení obsahuje rozšířené odpovědi na některé z výše naznačených otázek, včetně informací o následcích, které nastanou, pokud účastník oprávněného prostředku využije nebo nevyužije. Použité formulace naznačují, že se jedná o standardizovaný text, který není formulován pro konkrétní případ, ale je opakovaně používán ve stejném znění pro různé případy stejného

druhu. Ani toto poučení neobsahuje odpověď na otázku, kdo může opravný prostředek podat, pouze upozorňuje na to, co se stane, podá-li opravný prostředek někdo, kdo k tomu není oprávněn. I odpověď na otázku *Kam je třeba opravný prostředek podat* je standardizovaná: kdo je „podepsaný soud“ je třeba hledat v jiných částech daného rozhodnutí. Pokud je z některého ze zkoumaných soudních rozhodnutí patrné, že se jedná o „formulářové“ rozhodnutí, pak je to platební rozkaz.

Příklad platebního rozkazu je možné považovat za specifický případ poučení. Formu platebního rozkazu jako formu rozhodnutí je možné použít jen za splnění zákonem daných podmínek.¹²⁵ Dalo by se tvrdit, že platební rozkaz ani odůvodnění neobsahuje: I ta část platebního rozkazu, která není nadepsaná „Poučení“ je ve svém obsahu poučením pro účastníka – konkrétně žalovaného – o tom, jaké následky zakládá platební rozkaz, jaké má možnosti se proti němu bránit a jaké následky mají kroky, které může učinit.

Přítomnost poučení souvisí s povinností informovat/poučovat účastníky o jejich dalších procesních možnostech. V nejobecnější míře přítomnost poučovací povinnosti soudu, která se v soudním rozhodnutí koncentruje do závěrečného poučení o možnosti podat opravný prostředek, svědčí o (a je) konkretizaci práva na právní pomoc. Jedná se tedy o – byť velmi formalizovanou – formu zpřístupnění práva jeho adresátům.

2.2.5 Struktura: Přítomnost odlišných stanovisek

Výše byla zmíněna jazyková specifika, která souvisí s odlišnými stanovisky a osobou rozhodujícího a která – na rozdíl od odůvodnění rozhodnutí samotného – obsahují přímé jazykové odkazy na osobnost rozhodujícího. Přítomnost či nepřítomnost odlišných stanovisek a názorů jednotlivých soudců je ovšem i neopomenutelnou strukturální otázkou. Tento, pro kontinentální soudy nepříliš typický institut, mají v českém právním systému k dispozici pouze soudci Ústavního soudu a od počátku roku 2012 i soudci Nejvyššího správního soudu. Ustanovení § 14 a § 22 ZÚS umožňují soudci Ústavního soudu, aby v případě, že nesouhlasí s výrokem rozhodnutí nebo s jeho odůvodněním, uvedl své odlišné stanovisko, a to bylo připojeno

¹²⁵ Viz ustanovení § 172 OSŘ.

k rozhodnutí. Soudci Nejvyššího správního soudu mohou tohoto institutu využívat pouze v případech, že rozhodují jako členové senátů ve věcech volebních, místního a krajského referenda, politických stran a hnutí a v řízení o kompetenčních žalobách podle § 16 odst. 2 písm. a) soudního řádu správního nebo jako členové rozšířeného senátu podle § 16 odst. 3 SŘS.¹²⁶ Jak bylo uvedeno výše, soudci Nejvyššího soudu dovozují svou možnost připojovat odlišná stanoviska z Jednacího řádu Nejvyššího soudu. Soudci ostatních soudů tento specifický institut odlišného stanoviska, které je zaznamenáváno do protokolu o hlasování a jehož text je přikládán k textu rozhodnutí, k dispozici nemají. Tito soudci sice mohou svůj nesouhlas s rozhodnutím také vyjádřit, ten se ale zaznamenává pouze do protokolu o hlasování. Obsah protokolu o hlasování je tajný a seznámit se s ním mohou jen soudci vyšších soudů v případě rozhodování o opravném prostředku.¹²⁷ Oproti tomuto prostému zaznamenání nesouhlasu do protokolu je odlišné stanovisko nástrojem zveřejnění nesouhlasu a důvodů k němu, který umožňuje vyjadřovat rozdílnost názorů v rámci jednoho rozhodujícího orgánu.¹²⁸

Tento text si neklade za cíl diskusi možných obsahů odlišných stanovisek, ale jejich samotnou existenci: jaké následky s sebou nese přítomnost znalosti faktu, že rozhodnutí, které bylo vydáno daným soudem, nesdílí všichni rozhodující, v právním vědomí laické veřejnosti.

Vzhledem k tomu, že odlišná stanoviska představují pro kontinentální soudy nepřilíš typický institut vycházející z tradice *common law*, strukturálně ani zařazením se od nich jejich české varianty příliš neliší: po uvození jménem soudce – autora odlišného stanoviska – následuje více či méně komplexní vysvětlení vlastního názoru na rozhodovanou věc. V komparativní perspektivě netřeba dodávat, že krátké rozhodnutí francouzského *Cour de cassation* promlouvající hlasem zákona bez udání jmen rozhodujících soudců neobsahuje jejich konkrétní postoje, ať už ve formě institutu odlišných stanovisek nebo v jakékoli jiné formě.

¹²⁶ Viz ustanovení § 55a SŘS.

¹²⁷ Viz například ustanovení § 58 odst. 4 TŘ nebo § 40 odst. 7 OSŘ. Viz také ustanovení § 22 odst. 1 písm. d) instrukce Ministerstva spravedlnosti České republiky č. j. 505/2001–Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy. *Notářská komora ČR* [online]. [cit. 1. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/VKR_k_1_1_2011.pdf

¹²⁸ Viz FILIP, J. Dissent a konkurence v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2001, roč. 3, č. 1, s. 15–19, s. 15.

Připojování odlišných stanovisek ke konečnému rozhodnutí je běžné především v právních systémech *common law*. I tam je ovšem přítomná diskuse o výhodách a nevýhodách zveřejňování názorového rozkolu uvnitř rozhodující instituce.

Existence odlišných stanovisek otevírá veřejnosti náhled do dialogu, který probíhá uvnitř soudu. Soudní rozhodnutí přestává být čistě neosobním a absolutně objektivním a přiznává názorový nesoulad mezi rozhodujícími soudci. Tuto otevřenost je možné považovat za dvousečnou zbraň a argumenty pro i proti institutu odlišných stanovisek tento paradox většinou potvrzují. Základní argumenty, které jsou využívány ve prospěch i neprospěch odlišných stanovisek jsou následující:¹²⁹

Tabulka č. 2: Základní argumenty pro i proti odlišným stanoviskům

ODLIŠNÁ STANOVISKA (odhalení vnitřního názorového nesouladu v rámci rozhodující instituce):	
- ohrožují nezávislost soudního rozhodování	- posilují nezávislost soudního rozhodování
- ohrožují autoritu, kredibilitu a legitimitu soudního rozhodování	- posilují autoritu, kredibilitu a legitimitu soudního rozhodování
- komplikuje porozumění rozhodnutí	- napomáhá lépe porozumět důvodům, které vedly k rozhodnutí
- snižuje míru přesvědčivosti rozhodnutí	- přispívá k přesvědčivosti rozhodnutí
- ohrožuje právní jistotu	n/a
- může být zneužito	n/a
n/a	- posiluje právní vědomí společnosti
n/a	- působí do budoucnosti: nastiňuje budoucí možnou změnu judikatury

Důvody, proč se jeden a ten samý argument dá použít pro i proti zveřejňování odlišných stanovisek, je možné hledat právě v odlišnostech povahy soudnictví v různých právních systémech. Existence nebo neexistence odlišných stanovisek souvisí s různými vizemi výkonu soudnictví, principů, které dané

¹²⁹ Tento seznam byl zpracován za inspirace přehledného shrnutí těchto argumentů v LAFFRANQUÉ, J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Iuridica International* [online]. 2003, VIII [cit. 2. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.juridicainternational.eu/?id=12590>. Interpretace některých argumentů se ovšem liší.

systémy preferují a stylu soudního rozhodování jak v kontinentálních právních systémech tak v *common law*.¹³⁰

V právních systémech *common law* je možné považovat soudní rozhodnutí za výsledek veřejné debaty, zatímco v kontinentálních systémech je soudní rozhodnutí výsledkem více či méně anonymních rozhodujících, jejichž individuální názory zůstávají skryté veřejnosti a jejichž konečné rozhodnutí je formulováno jako rozhodnutí „soudu“.

Jako jeden z hlavních argumentů, který se v debatě o odlišných stanoviscích objevuje (a který je ve výše uvedené tabulce uveden na prvním místě), je ohrožení/posílení nezávislosti soudního rozhodování. Povaha tohoto argumentu reflektuje rozdíl v povaze soudního rozhodování v kontinentálních a *common law* systémech. Pokud chápeme soudní rozhodnutí jako výsledek veřejné debaty, pak možnost vyjádření vlastního názoru soudcem je integrální součástí této veřejnosti. Odlišná stanoviska lze pak chápat jako právo soudců zveřejnit své vlastní názory a tak prezentovat svoji nezávislost.¹³¹ Chápeme-li tedy odlišná stanoviska jako projev soudcovské nezávislosti, pak je to především důkaz vzájemné nezávislosti jednotlivých rozhodujících soudců.¹³² I v historii kontinentálních právních systémů lze vysledovat takové situace, kdy nemožnost zveřejňovat individuální názory soudců nebyla přijímána, jako tomu bylo například ve Francii v první polovině 19. století v případě *Cour de cassation*.¹³³ Současný stav, kdy k rozhodnutím *Cour de cassation* jsou dodávány rozборы rozhodované situace alespoň dodatečně jako součást tzv. *doctrine*, je možné považovat za důsledek této změny. Zveřejňování odlišných stanovisek, podobně jako zveřejňování hlasování soudců, by bylo možné chápat jako projev zásady veřejnosti. České utajování protokolu o hlasování je prolomením této zásady a zároveň projevem zásady opačné – zásady neveřejnosti soudního rozhodování,¹³⁴ jejíž naplnění dosahuje v různých právních systémech různé intenzity. Zatímco v případě francouzského *Cour de cassation* jsou z textu soudního rozhodnutí vyloučeny jak informace o hlasování jednotlivých

¹³⁰ Srov. LAFFRANQUE, op. cit., s. 164.

¹³¹ Viz například NADELMANN, K. H. The Judicial Dissent. Publication v. Secrecy. *Am. J. Comp. L.*, 1959, č. 8, s. 415.

¹³² Viz LAFFRANQUE, op. cit., s. 169.

¹³³ Viz NADELMANN, op. cit., s. 423.

¹³⁴ Laffranque v tomto kontextu hovoří o „*secrecy of deliberations*“.

soudců, tak jejich jména, v českém právním systému jsou jména rozhodujících součástí rozhodnutí a utajují se (až na právě diskutované výjimky Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu) pouze informace o hlasování a zdůvodnění daného hlasování. Jména rozhodujících (jak již bylo diskutováno výše), přestože nezastávají v textu soudního rozhodnutí nijak prominentní místo, se objevují již v záhlaví soudního rozhodnutí a anonymizována nejsou.¹³⁵

Ve své analýze oficiálního portréту francouzského soudnictví a jeho navazující práci týkající se zdrojů legitimacy několika soudních systémů Lasser upozorňuje na možné výhody uzavřenosti soudního diskursu veřejnosti.¹³⁶ Podle Lassera je možné ve francouzském právním systému (a odvozeně pak i v dalších kontinentálních právních systémech) vysledovat napětí mezi veřejností a nezávislostí procesu rozhodování, které francouzské soudnictví řeší v neprospěch veřejnosti.¹³⁷ Velmi objektivně znějící soudní rozhodnutí, které nepřiznává existenci více názorů v rámci jedné instituce, může generovat představu určité neomylné autority. Přijetí rozhodnutí autority, které je očekáváno od veřejnosti v takovém případě, je přijetím pasivním, závislém na celkové akceptaci právního systému. Na druhou stranu otevřenost dialogu mezi soudci vyžaduje od veřejnosti nikoli čistě pasivní přijetí, ale aktivní pochopení této demokratické otevřenosti. Zveřejnění odlišných stanovisek očekává „připravenou“ veřejnost, která akceptuje otevřenou diskusi a je připravena přijmout rozhodnutí většiny se současným zveřejněním důvodů nesouhlasu menšiny.

Zatímco pro kontinentální právní systémy tedy skutečně může institut odlišného stanoviska představovat až ohrožení soudcovské nezávislosti nebo dokonce narušení kredibility či legitimacy soudnictví, v systémech *common law* je paradoxně považován za jedno z jejich hlavních kritérií.¹³⁸

¹³⁵ Podobný postřeh činí i Laffranque, viz LAFFRANQUE, op. cit., s. 168.

¹³⁶ V podobném duchu uvádí i Peczenik, že jednomyslně přijaté rozhodnutí může představovat „silnější“ precedens než rozhodnutí, které k většinovému právnímu názoru přidává nesouhlasné odlišné stanovisko. Viz PECZENIK, A. *On Law and Reason*. Dordrecht: Springer, 2009, s. 279.

¹³⁷ Viz LASSER, 2004, op. cit., s. 325. Lasser v tomto bodě dále odkazuje na Rossiho. Viz ROSSI, J. Participation run Amok: The costs of Mass participation for Deliberative Agency Decisionmaking. *Nw. U. L. Rev.*, 1997, č. 92, s. 212–249.

¹³⁸ Srov. LAFFRANQUE, op. cit., s. 164. Laffranque odkazuje na Davidovu komparaci v kontextu kontinentálních právních systémů. Viz DAVID, R. *Les grands systemes de droit contemporains*. Paris: Dalloz, 1973, s. 134; Podobně i Kühn uvádí, že „[s]amostatné stanovisko je veľkou zárukou demokratičnosti soudního systému v zemích common law.“ Viz KÜHN, Z. Mají mít naši soudcové právo separátního vóta? *Soudce*, 2000, č. 8, s. 4.

Soudnictví má pouze omezené možnosti, jak může být kontrolováno veřejností. Společenská odpovědnost soudce za jeho rozhodnutí má charakter, který se liší od konceptů soukromoprávní i veřejnoprávní odpovědnosti.¹³⁹ Bentham uvádí, že pokud názory jednotlivých soudců zůstávají skryté očím veřejnosti, pak dochází k omezení veřejné kontroly soudnictví, což je nebezpečná situace,¹⁴⁰ protože zásada veřejnosti je podstatou současného soudnictví, která zajišťuje určitou úroveň kontroly jeho činnosti. Jak uvádí Nadelmann, tím, že je soudce nucen odhalit a obhájit svůj názor před svými kolegy, účastníky soudního řízení a ve svém důsledku i širší veřejností, je zaručena určitá úroveň odpovědného rozhodování.¹⁴¹ O soudcích, kteří rozhodují jako samosoudci, by se dalo říci, že nesou za svá rozhodnutí jiný druh odpovědnosti, než ti, kteří rozhodují v senátu: pokud soudci rozhodují v senátech a jako v případě českého právního systému formulují rozhodnutí z pozice neosobního soudu, pak se autorství jednotlivých soudců vytrácí; pokud ovšem rozhoduje samosoudce, pak je autorství daného rozhodnutí známé i přesto, že je formulováno z pozice neosobního soudu. Do jisté míry tedy institut odlišných stanovisek vnáší do soudního rozhodování v situacích, kdy rozhoduje jeden případ více soudců, stejnou formu veřejné odpovědnosti, kterou lze pozorovat v případě rozhodování samosoudcem.¹⁴² Podobný názor uvádí i Fremr ve svém postu na Jiném právu: „*Veřejnost a velmi často i média mají tendenci chápat rozhodnutí soudu jako rozhodnutí předsedy senátu, který je v jedné síni vyhláší a později podepisuje jeho písemné vyhotovení. Přitom opomíjejí, že při hlasování jsou mu další dva soudci (a to i v případě laických přísedících) zcela rovni – jediné privilegium předsedy senátu je, že hlasuje jako poslední. To ovšem může vést, a podle mých poznatků někdy skutečně vede, k určitému alibismu i u soudců profesionálů. Podvědomě spoléhají na to, že eventuální kritika rozhodnutí ze strany médií či veřejnosti se soustředí právě na předsedu senátu. To u některých z nich oslabuje jejich pocit odpovědnosti za rozhodnutí.*“¹⁴³

¹³⁹ Problematika odpovědnosti soudnictví je tématem, jehož detailní analýza jde nad rámec této práce. Více viz níže, poznámka č. 221.

¹⁴⁰ Viz BENTHAM, J. *The Works of Jeremy Bentham, published under the Superintendence of his Executor, John Bowring*. Edinburgh: William Tait, 1838–1843. 4. svazek, s. 494 [online]. [cit. 30. 1. 2013]. Dostupné z: http://files.libertyfund.org/files/1925/Bentham_0872-04_EBk_v6.0.pdf. Na Benthamu v tomto smyslu odkazuje i Nadelmann.

¹⁴¹ Viz NADELMANN, op. cit., s. 430.

¹⁴² Srov. LAFFRANQUE, op. cit., s. 169.

¹⁴³ Viz FREMR, R. Nenastal čas odtajnit hlasování soudců? *Jiné právo* [online]. 2010 [cit. 2. 1. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/01/robert-fremr-nenastal-cas-odtajnit.html>

Možný negativní vliv přítomnosti odlišných stanovisek na legitimitu soudního rozhodnutí se projevuje ve dvou rozměrech: prvním z nich je situace, kdy je počet odlišných stanovisek vysoký, druhou pak situace, kdy odlišná stanoviska odkrývají argumentační slabiny většinového rozhodnutí. Jak upozorňuje Filip, v podmínkách českého Ústavního soudu je při patnácti soudcích rozhodujících v plénu možné podat až čtrnáct odlišných stanovisek.¹⁴⁴ V praxi k této situaci ještě nedošlo, ale usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 26/11 k tomu mělo poměrně blízko. K tomuto rozhodnutí připojilo svá odlišná stanoviska devět soudců, přičemž plénum soudu rozhodovalo v počtu čtrnácti soudců. S přijatým rozhodnutím a současně i s jeho důvody tedy souhlasilo pouze pět soudců. Tento stav zřejmě o jednotnosti rozhodujících soudců nesvědčí a v českém právním systému má potenciál k tomu, že legitimitu takového rozhodnutí pozitivně ovlivňovat nebude.

Za příklad situace, kdy zveřejnění vnitrosoudní debaty prostřednictvím odlišných stanovisek může odkrýt nedostatky argumentace většinového názoru, je možné považovat nálezy Ústavního soudu ve věci tzv. domácích porodů (sp. zn. Pl. ÚS 29/11). Přestože k tomuto rozhodnutí bylo připojeno „pouze“ pět odlišných stanovisek, diskuse, která k tomuto rozhodnutí byla vedena, poukazuje na roztržičnost teoretických i judikatorních názorů na rozhodovací problematiku.¹⁴⁵ A odlišná stanoviska k tomuto nálezu tuto roztržičnost reflektují. Odlišná stanoviska v tomto případě tedy nemají schopnost delegitimovat pouze svým počtem, ale především v nich obsaženou argumentací.

Za hlavní funkci institutu odlišných stanovisek bylo označeno především otevření soudního diskursu veřejnosti a bylo uvedeno, že to, zda tato otevřenost přispívá či brání budování kredibility a legitimacy soudnictví, závisí na právním systému, ve kterém se diskuse o ní odehrávají. Nicméně jak pro právní systémy *common law*, tak systémy kontinentální je možné tvrdit, že tato otevřenost může přispět k legitimitě činností a rozhodnutí tzv. hraničních orgánů. Tam, kde již neexistuje žádný opravný prostředek proti vydanému rozhodnutí, je třeba odlišného druhu legitimizace. Jak uvádí například Hughes,¹⁴⁶ „jednomyslnost, která je pouze formálním zdáním zastírajícím rozdílnost blásů a názorů,

¹⁴⁴ Viz FILIP, 2001, op. cit., s. 15.

¹⁴⁵ Viz například KÜHN, Z. Civilní dovolání v zákratech ústavní justice. *Právní rozhledy*, 2012, č. 22, s. 771–777.

¹⁴⁶ Viz NADELMANN, op. cit., s. 431. Nadelmann cituje Hughese v HUGHES, C. E. *The Supreme Court of the United States*, 68 (1928, 1937 reprint).

není žádoucí pro soud poslední instance [...], protože to, díky čemu si soud uchovává důvěru veřejnosti, je charakter a nezávislost jeho soudců. [...] Odlišná stanoviska u soudů poslední instance představují odvolávání se na obecné teoretické uvažování o právu...“

Otevřenost soudnictví veřejnosti a její kritice prostřednictvím zveřejňování odlišných stanovisek je možné chápat jako další krok soudnictví k účasti na obecné teoretické rozpravě o právu a jeho konceptech, která probíhá jak na stránkách odborných publikací, tak i při tvorbě práva nebo prostřednictvím médií v širší společnosti. Odlišná stanoviska představují rozšíření teoretické diskuse probíhající k danému tématu, ať už se bude jednat o interpretaci aplikovaného práva nebo o hodnocení dané skutkové situace. Zároveň představují i cenný zdroj informací pro další soudní rozhodování a – nikoli na posledním místě – pro odbornou kritickou diskusi.

Tuto jejich povahu potvrzují i některé formulace, které soudci v odlišných stanoviscích používají. Například soudce Jan Musil ve svém odlišném stanovisku k nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 uvádí: „39. *Lze si klást otázku: Nebudou škody, způsobené zrušením tohoto ústavního zákona, mnohem větší, než jsou údajné škody, které jeho přijetím utrpěl náš ústavní systém?*“

Odlišná stanoviska je možné chápat i jako součást dynamické povahy práva. Odkrytí probíhajícího diskursu může představovat i odkrytí možných cest, jimiž se právo může do budoucnosti ubírat. Zpřístupňuje odchýlný (menšinový) právní názor veřejnosti,¹⁴⁷ který může posloužit jako základ argumentace případného opravného prostředku (pokud jej daný právní systém umožňuje)¹⁴⁸ a nebo který se, vzhledem k možným budoucím společenským a právním změnám, může časem stát názorem většinovým. Takové případy lze najít například i v rozhodovací praxi českého Ústavního soudu,¹⁴⁹

¹⁴⁷ Byť bychom mohli diskutovat o tom, že pokud je nepublikujeme například ve Sbírce zákonů (a to i tehdy, kdy se třeba nálezy Ústavního soudu ve Sbírce zákonů publikují), jejich publikace ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu (a nyní i prostřednictvím databáze NALUS) nebo ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek nasvědčuje, že jejich adresátem bude primárně veřejnost odborná.

¹⁴⁸ Viz FREMR, op. cit.

¹⁴⁹ Často citovaným případem je nálezy Ústavního soudu ve věci volebních kaucí. (Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 3/96). K tomuto nálezu připojili čtyři soudci svá odlišná stanoviska. Když se Ústavní soud volebními kaucemi zabýval znovu (Pl. ÚS 42/2000), využil ve svém odůvodnění i argumenty těchto odlišných stanovisek a volební kauce jako neústavní zrušil. Podrobněji k této problematice viz ŠIMÍČEK V. *Ústavní stížnost*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, s. 265 a nálezy Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 42/2000.

například ve stanovisku pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st 33/11,¹⁵⁰ kdy se právní názor vyslovený původně v odlišném stanovisku stává většinovým právním názorem soudu.

Odlišná stanoviska je možné považovat za určitý nástroj právní změny, která je svěřena do rukou soudců jako jednotlivců. Jak upozorňuje i Laffranque, odlišná stanoviska mohou být vědomě směřována k budoucí změně určitých soudních praktik nebo ustálených interpretací prostřednictvím „přitáhnutí pozornosti veřejnosti“ k dané otázce.¹⁵¹ Tento nástroj je tedy možné – jako jakýkoli jiný – zneužít.¹⁵²

Jak se ukazuje, možnost vyjádření vlastního postoje – ať už souhlasného s většinovým závěrem, ale s udáním jiných než většinou uváděných důvodů (*concurring opinion*), nebo odchylného od většinového stanoviska (*dissenting opinion*) – může plnit pro demokratickou společnost velice důležité funkce i v kontextu kontinentálního právního systému. Brání soudcům v neuváženém rozhodování, které by se mohlo stát terčem kritiky v odlišných stanoviscích a pomáhá ventilovat eventuální spory uvnitř soudu.¹⁵³

Existence a akceptace připojování odlišných stanovisek k náležům Ústavního soudu tak vychází z a je projevem několika fundamentálních principů demokratického právního státu: principu nezávislosti soudců,¹⁵⁴ požadavku, aby soudci rozhodovali podle svého nejlepšího vědomí a svědomí¹⁵⁵ a ochrany menšiny při rozhodování.¹⁵⁶ Naplnění těchto principů se koncentruje do institutu, který otevírá následky existence těchto principů pro soudní rozhodování veřejnosti. Je třeba uzavřít, že zveřejněním odlišného stanoviska – a tedy přiznáním existence demokratické diskuse v rámci soudního rozhodování – není nijak

¹⁵⁰ K tomuto stanovisku jsou připojena dvě odlišná stanoviska. Odlišné stanovisko soudce Pavla Holländera přirovnává změnu právního názoru ke změně precedentu.

¹⁵¹ Viz LAFFRANQUE, op. cit., s. 164.

¹⁵² V českém právním prostředí probíhá diskuse, zda odlišná stanoviska některých soudců neslouží namísto racionálního odůvodnění odlišného názoru k sebe prezentaci. Viz například post Michala Bobka a související diskuse. Viz BOBEK, M. Nun cest scribendum? *Jiné právo* [online]. 2007 [cit. 2. 1. 2013]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2007/11/nunc-est-scribendum.html>; Srov. i LAFFRANQUE, op. cit., s. 172.

¹⁵³ Srov. např. KÜHN, Z. Mají mít naši soudcové právo separátního vóta? *Soudce*, 2000, č. 8, s. 4.

¹⁵⁴ Viz čl. 82 Ústavy.

¹⁵⁵ Viz čl. 85 odst. 2 Ústavy.

¹⁵⁶ Viz čl. 6 Ústavy.

zpochybněna legitimita přijatého rozhodnutí, jde naopak o projev základních principů právního státu. Chce-li daný soudní systém posilovat svou legitimitu na výstupu, pak je otevřená soudní debata na místě.

2.3 Struktura soudního rozhodnutí a adresáti soudních rozhodnutí

2.3.1 Struktura odůvodnění a jeho adresáti

Problematicku formy a struktury soudního rozhodnutí je možné nahlížet nejen skrze její reflexi právního systému a jeho preferencí, ale i skrze problematiku subjektů, kterým jsou určena nebo kterými budou za určitých okolností čtena. Výrok soudního rozhodnutí má adresáty relativně jasně dané: obsahuje-li soudní rozhodnutí rozhodnutí o konkrétních právech a povinnostech konkrétních subjektů – účastníků řízení, pak je třeba mít za to, že výrok je adresován především právě jim. Za adresáty výroku je ovšem třeba považovat i věcně podřízené soudy v případě kasačních rozhodnutí, kde jim výrok rozhodnutí přímo ukládá povinnosti. Za typický příklad lze považovat výrok usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 549/2008 nebo výrok rozsudku Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 Aps 2/2006:

„Podle § 265k odst. 1 tr. ř. se usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 2. 2008, sp. zn. 7 To 144/2007, zrušuje. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. se Vrchnímu soudu v Praze přikazuje, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.“¹⁵⁷
„Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 16. 1. 2006, č. j. 57 Ca 83/2005-22, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.“¹⁵⁸

V řízení o ústavních stížnostech je účastníkem řízení i státní orgán, proti jehož zásahu ústavní stížnost směřuje,¹⁵⁹ a přestože se v nálezech Ústavního soudu neobjevuje přímo příkaz těmto orgánům k dalšímu jednání, v případě, že Ústavní soud například soudní rozhodnutí zruší, věc se vrací tomuto soudu k novému rozhodnutí.

¹⁵⁷ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2008, sp. zn. 7 Tdo 549/2008.

¹⁵⁸ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 8. 2006, sp. zn. 1 Aps 2/2006; zvýraznění zachováno z originálu.

¹⁵⁹ Viz ustanovení § 76 ZÚS.

Výrok rozhodnutí je možné považovat za vyústění úvah obsažených v odůvodnění,¹⁶⁰ a proto se následující část této monografie zaměří právě na odůvodnění soudního rozhodnutí a jeho jednotlivé strukturální a obsahové součásti a bude si klást otázky jednak po možném smyslu a účelu těchto částí, a to jak ve vztahu k povaze a roli soudnictví, tak ve vztahu k možným adresátům soudních rozhodnutí. Zvláštní pozornost bude věnována narativu v odůvodnění, protože, jak bude dále vysvětleno, i charakter narativu je možné vztahovat jak k adresátům, tak k roli soudnictví v širším celku právního systému.

Odůvodnění v české rozhodovací praxi obvykle začíná více či méně rozsáhlou rekapitulací řízení, na kterou navazuje popis a hodnocení provedených důkazů; právní argumentace obvykle odůvodnění uzavírá.

2.3.1.1 Rekapitulace předchozího řízení

Jak bylo uvedeno výše, česká rozhodovací praxe obvykle začíná odůvodnění rozhodnutí více či méně rozsáhlou rekapitulací předchozího řízení. Důvody a smysl této praxe lze hledat v následujících skutečnostech:

- a) *Zjednodušení a zřehlednění práce pro vyšší soud v případě rozhodování o oprávněném prostředku.* Účastník řízení obvykle pro účely odůvodnění rozhodnutí o svém sporu nepotřebuje písemné shrnutí či přehled jeho předchozích úkonů. Tato část odůvodnění představuje shrnutí či naraci toho, co lze jinak zjistit ze spisu. Samotná existence této části odůvodnění tak nasvědčuje tomu, že mezi jeho adresáty jsou právě další soudy, které by se v případě řízení o oprávněných prostředcích mohly tímto rozhodnutím zabývat.
- b) *Zastření chybějící právní argumentace.* Jak uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 176/96, příliš krátké odůvodnění se může jevit jako nedostatečné. V některých případech tak může poměr délky rekapitulace předchozího řízení a dalších částí odůvodnění nasvědčovat tomu, že se buď jedná o tzv. jednoduchý případ, kdy nejsou nutné žádné komplexní právní úvahy, nebo o nešvar, kterým se soudce snaží vzbudit dojem, že se jedná o tzv. jednoduchý případ, nebo o zastření

¹⁶⁰ A to i přesto, jak ukazují někteří autoři, že rozhodnutí soudců jsou činěna naopak: rozhodnutí předchází hledání argumentů v jeho prospěch a ne naopak. Viz například RONKAINEN, A. Dual-Process Cognition and Legal Reasoning. In: (eds.). *Argumentation 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 1–32.

absence důkladnější právní argumentace. V tomto případě nelze tvrdit, že adresátem této části odůvodnění je především vyšší soud, protože lze předpokládat, že ten, stejně jako odborná veřejnost, nedostatky v právní argumentaci odhalí. Je možné ovšem vyslovit domněnku, že není vyloučeno, že v takovém případě se soud snaží vzbudit zdání kvalitního odůvodnění pomocí jeho délky. Jako příklad nekvalitní právní argumentace v kontextu velkého nepoměru popisných argumentativních částí rozhodnutí je možné z nedávné doby uvést rozsudek Městského soudu v Praze č.j. 5 A 90/2020-51, který se díky žalobci dostal i do mediálního prostoru. Tomuto rozsudku se vlastní právní argumentaci podařilo vtěsnat do jediného odstavce, přičemž se zcela určitě nejedná o jednoduchý případ a celý rozsudek má osm stran.¹⁶¹

- c) *Prostor pro vlastní narativ soudu a možnou manipulaci fakty.*¹⁶² Soud (pokud se nejedná o takové typy řízení, kde soud není povolán hodnotit skutkový stav případu), musí v procesu odůvodňování představit svou verzi skutkového stavu – svůj autoritativní narativ.¹⁶³ Zdůraznění

¹⁶¹ Rozsudek v tomto případě zveřejnil sám žalobce. Viz CIBULKA, J. Soud rozhodl: čísla o pandemii laikům do rukou nepatří. *iROZHLAS* [online]. 12. 4. 2021 [cit. 15. 4. 2021]. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/komentare/data-covid-statistika-soud-rozsudek-praco-na-informace_2104120629_cib

¹⁶² Výraz manipulace zde není používán v *a priori* pejorativním smyslu, ale jako označení situace, kdy zdůraznění a upozadění u určitých popisovaných událostí, nebo užití citově zbarvených rétorických prostředků může mít vliv na konečné vyznění posuzovaného sporu. Viz dále.

¹⁶³ Narativ je pojem, který vychází z anglického *narrative* – vyprávění. Protože však pojem „vyprávění“ v češtině asociuje především beletrii a *narrative* je pojem širší, zahrnující i takové druhy „vyprávění“ jako jsou komentáře v muzeu nebo digitální texty obsahující hypertextové odkazy, bývá v literární teorii (ale také ve filosofii, sociologii nebo psychologii) používán termín *narativ* (srov. RYAN, M.-L. Narativní prostor. *Aluze*, 2010, č. 3, pozn. č. 1). Pojem *narativ* bude používat i tato monografie. *Narativ (narrative)* je možné odlišit od příběhu (*story*), ačkoli zde opět neexistuje mezi autory stoprocentní shoda: Podle Prince charakterizuje minimální definice charakterizuje *narativ* jako vyličení přinejmenším jedné události, jedné změny poměrů (Viz PRINCE, G. Ještě k *narativitě*. *Aluze*, 2009. č. 2, s. 40–45, s. 40). Pro Ryan je ale takové vyličení či reprezentace sousledných událostí příběhem (*story*), zatímco *narativ* je mnohem širší pojem, který chápe jako projev lidské zkušenosti (Viz RYAN, op. cit., s. 38). Již klasická definice E. M. Forstera pak chápe *narativ* jako širší pojem, kterým lze příběh definovat: příběh je *narativ* událostí, které jsou sousledně časově uspořádány (Viz FORSTER, E. M. *Aspects of the Novel*. London: Penguin Books, 1976, s. 42. Poprvé vydáno 1927). *Narativ* lze tedy považovat za určitou obecnější strukturu lidského myšlení a pro účely tohoto textu bude chápán jako „slovní reprezentace událostí a skutečností, které mají vzájemný časový vztah.“ (Viz ALMOG, S. As I read, I weep – In Praise of Judicial Narrative. *Oklahoma City University Law Review*, 2001, sv. 26, č. 2, s. 471–501, s. 475).

a upozadění některých skutečností, týkajících se at' již průběhu řízení nebo vyjádření účastníků, v tomto narativu může mít vliv na konečné hodnocení skutečností, a ve svém důsledku tedy i na právní hodnocení případu.

2.3.1.2 Dokazování

Na rekapitulaci řízení a vyjádření účastníků obvykle navazuje **popis a hodnocení provedených důkazů**. Tuto část odůvodnění je možné považovat za potenciálně nejpřístupnější laické veřejnosti, a to především proto, že zde nejde o problematické právní koncepty, ale o autoritativní popis skutkového stavu na základě provedení a následného hodnocení důkazů. Dalo by se tedy tvrdit, že tato část odůvodnění má šanci mít nejširší okruh adresátů a její přesvědčivost v prvé řadě nestojí a nepadá s právními kontextovými znalostmi adresátů. Jazyk rekonstrukce faktů je tedy z naprosté většiny jazykem neodborným (pokud pomineme výjimečné případy, kdy skutkový stav je natolik technický, že jeho popis vyžaduje odbornou terminologii; zde se ale nebude jednat o rozdíly mezi odborným jazykem právním a jazykem běžné komunikace). Jak uvádí například Mazzarese, tento jazyk běžné komunikace (*ordinary language*) je základním komunikačním prostředkem při dokazování a hodnocení provedených důkazů.¹⁶⁴ Naopak tam, kde se soud zabývá právními otázkami, interpretuje platné právo a analyzuje komplexní právní koncepty, bude převažovat užití jazyka právního. Toto relativně jednoduché členění ovšem nelze brát za absolutní. Jak podrobně uvádí kapitola Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí, právní jazyk nelze omezit na jazyk práva a právních konceptů, ale zahrnuje i určitý právnícký žargon, který se v textech odůvodnění soudních rozhodnutí také objevuje, a to i v těch jejich částech, které se zabývají skutkovým stavem.

Pokud bylo výše naznačeno, že rekapitulace řízení může představovat prostor manipulace s fakty, pak popis a hodnocení provedených důkazů představuje prostor, ve kterém může tento faktor převažovat. Za jeden z faktorů přesvědčivosti soudního rozhodnutí je třeba považovat i přesvědčivé vylíčení skutkového stavu. Toto vylíčení představuje hlavní prostor pro onen autoritativní

¹⁶⁴ Viz MAZZARESE, T. Legal Language and Translation: Six Main Sorts of Problem. In: TOMASZCZYK, J. (ed.). *Aspects of Legal Language and Legal Translation*. Lodz: Lodz University Press, 1999, s. 153.

narativ soudu, tedy výsledek střetu několika různých vyprávění: osobních svědectví (jak jsou popsány v žalobě, obhajobě, při výslechu účastníků nebo svědků) a jejich případných převyprávění pro účely soudního protokolu nebo také příběhů vyplývajících z dalších provedených důkazů.

Podle některých autorů je lidská zkušenost vlastně zkušeností narativní.¹⁶⁵ Narativní představivost je pak některými považována za základní nástroj myšlení.¹⁶⁶ Jak uvádí například Berger, narativní struktury a vyjadřování utvářejí naše vnímání a procesy myšlení, a to často nevědomě. Vědomě je pak využíváme při argumentaci a při snaze dosáhnout shody: „*Narativ představuje základní a nevyhnutelný nástroj přesvědčování a porozumění.*“¹⁶⁷ Je tedy možné tvrdit, že fyzický a diskursivní prostor soudního rozhodování se rozprostírá kolem narativu: je to právě určitá událost nebo sekvence událostí, která účastníky k soudu přivedla. Samotné rozhodnutí soudu je pak založeno na autoritativním zjištění skutkového stavu tak, jak je vyprávěn soudem.

Pokud budeme považovat narativ za formu či strukturu, je možné tvrdit, že může být považován za druh zacházení – manipulace – s fakty.¹⁶⁸ Na některé vybrané události je kladen důraz a jiné jsou naopak potlačeny, což vede k tomu, že ten samý sled událostí může vytvořit jiný příběh či jiný obraz.¹⁶⁹ Jak uvádí van Roermund, narativ je sám určitou prezentací, artikulací, modifikací, interpretací a hodnocením událostí, které této prezentaci, artikulaci atd. předcházejí a jsou na ní nezávislé.¹⁷⁰ To, co právní veřejnost nazývá případem, není v žád-

¹⁶⁵ Toto přesvědčení se netýká pouze právní nebo literární teorie. Podobné přístupy se objevují například v psychologii. Viz narativní psychologie, podle které je narativ – vyprávění – příběh – jednou z forem lidského myšlení, díky kterému svět dává lidem smysl. Svým charakterem je to koherenční přístup – lidská mysl rozpoznává a spojuje události do souvislých celků, temporálně uspořádaných. Viz např. ČERMÁK, I. Mysllet narativně (kvalitativní výzkum „on the road“). In: ČERMÁK, I. a M. MIOVSKÝ (eds.). *Sborník z konference Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Psychologický ústav AV ČR, Nakladatelství Albert, 2002, s. 11–25.

¹⁶⁶ Viz TURNER, M. *Literární mysl: o původu myšlení a jazyka*. [Přel. Olga Trávníčková]. Brno: Host, 2005, s. 13.

¹⁶⁷ Viz BERGER, L. L. How Embedded Knowledge Structures Affect Judicial Decision Making: A Rhetorical Analysis of Metaphor, Narrative, and Imagination in Child Custody disputes. *Southern California Interdisciplinary Law Journal* [online]. 2009, roč. 18, s. 259–308, s. 262–263 [cit. 3. 4. 2010]. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1231584>

¹⁶⁸ Srov. BROOKS, P. Narrativity of the Law. *Law and Literature*, 2002, č. 14, s. 2.

¹⁶⁹ Viz DELGADO, R. Storytelling for Oppositionists and Others: A Plea for Narrative. *Mich. L. Rev.*, 1988–1989, č. 8, s. 2422.

¹⁷⁰ Viz ROERMUND, B. van. *Law, Narrative and Reality. An Essay in Intercepting Politics*. Dodrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997, s. 23.

ném případě neutrálním popisem skutečných událostí. Případ je konstrukt nej-různějších zpráv, záznamů, svědectví, výpovědí, pozorování a interpretací.¹⁷¹ Tyto zprávy, svědectví, výpovědi nebo pozorování jsou samy o sobě narativy: každá z nich je určitou interpretací skutečných událostí, specifickým vyprávěním. Soudní proces je pak možné považovat za regulovaný prostor, ve kterém se tato vyprávění střetávají; soudní rozhodnutí je rekapitulací těchto vyprávění a navíc předkládá i jedno konečné. Soudní proces lze tedy v určitém slova smyslu považovat za střet vyprávění/narativů, jejichž rétorika a koherence jsou důležitým prvkem jejich přesvědčivosti, ať už se bude jednat o svědeckou nebo znaleckou výpověď, nebo onen konečný narativ soudu, který je považován za pravdivé vylíčení rozhodných událostí.

Jak uvádí Almog, „[n]a rozdíl od literárních příběhů, síla právních příběhů je normativní.¹⁷² Narativ, který je obsažen v rozsudku neodhaluje skutečnost; spíše autoritativně deklaruje, že určité události jsou skutečností [...] Každý soudní narativ je deklarací určitého zjištění, a to deklarací absolutní autority.“¹⁷³ V tomto smyslu je tedy možné i souhlasit s van Roermundem, podle kterého narativy obsahují určitý performativní aspekt:¹⁷⁴ koherentní text je považován za diskursivní výsledek určitých událostí, zatímco sám generuje v určitém slova smyslu vlastní sled událostí.¹⁷⁵

Autoritativní narativ soudu tedy v jistém smyslu konstruuje skutečnost. Jeho schopnost ovlivňovat nejen sféru práva, ale také mít dopad i na skutečnost, má tedy nezpochybnitelnou mocenskou dimenzi.¹⁷⁶ Jak uvádí Škop, „[s]chopnost podat přesvědčivý popis se tak projeví nejen v úspěšném přesvědč[ování] [...], ale také ve své schopnosti manipulovat se skutečností.“¹⁷⁷

Narativ v této části odůvodnění soudního rozhodnutí tedy představuje mocný přesvědčovací nástroj. Zřejmě se ovšem nebude jednat o nástroj sloužící k přesvědčení sporných stran – ty přicházejí k soudu se svými vlastními

¹⁷¹ Viz ROERMUND, op. cit., s. 37.

¹⁷² Tento pojem není onou normativní silou, o které mluví Peczenik a kterou používá i tato monografie. Viz PECZENIK, A. The Binding Force of Precedent. In: MacCORMICK, N. a R. S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Precedents. A Comparative Study*. Dartmouth: Aldershot, 1997, s. 461–479.

¹⁷³ Viz ALMOG, op. cit., s. 488 (první zdůraznění autorky).

¹⁷⁴ Viz ROERMUND, op. cit., s. 28.

¹⁷⁵ Viz ROERMUND, op. cit., s. 27. Van Roermund interpretuje Cullera a navazuje na něj. Viz CULLER, J. *The Pursuit of Signs: Semiotics, Literature, Deconstruction*. Ithaca (NY): Cornell University Press, 1981.

¹⁷⁶ ŠKOP, M. ... *právo, jazyk a příběh*. Praha: Auditorium, 2013, s. 89–90.

¹⁷⁷ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 90.

narativy, vlastními konstrukcemi sporné reality. Koherentní narativ neponechávající v příběhu žádná hluchá místa (a dokazující popisovanou skutečnost „nade vši pochybnost“ nebo „*on the balance of probabilities*“) slouží k přesvědčení především jiných osob, než jsou účastníci řízení: širší odborné i neodborné veřejnosti a dalších soudů.

Komplexní a podrobné narativy využívající výraznějších rétorických prostředků nebo dokonce i citově zbarvených výrazů mohou sice vypovídat o charakteru soudce – autora daného rozhodnutí, mohou ale také vypovídat o předpokládaných adresátech či předpokládaném publiku daného rozhodnutí. Je tedy možné, že mediálně exponované kauzy, o kterých soudce předpokládá, že jejich rozhodnutí budou reprodukována a interpretována médii, se budou snažit být srozumitelně přesvědčivá¹⁷⁸ i pro neodbornou veřejnost.¹⁷⁹ Koherentní narativ je jedním z prvků tohoto přesvědčování.

Není ovšem možné tvrdit, že přítomnost koherentního narativu je indikátorem určitého adresáta či publika. Přítomnost narativu a jeho vnitřní (narativní) koherence¹⁸⁰ je nutnou a v českých právních podmínkách i zákonem požadovanou charakteristikou odůvodnění soudního rozhodnutí.¹⁸¹ I Ústavní soud

¹⁷⁸ Spojení dvou pojmů, se kterými tento text pracuje – srozumitelnosti a přesvědčivosti – v tomto případě poukazuje na inherentní provázanost přesvědčivosti se srozumitelností a také i na již zmíněný fakt, že přesvědčivost je relativní veličinou, která je závislá na tom, kdo má být přesvědčen. Viz dále.

¹⁷⁹ Jako příklad by zde mohly posloužit obě rozhodnutí Nejvyššího správního soudu v věci rozpuštění Dělnické strany. Viz například rozsudek sp. zn. Pst 1/2008, který je součástí souboru rozhodnutí zkoumaného v této práci. Tuto domněnku nicméně nelze v rozsahu této práce potvrdit, jak ukazuje kapitola 5.1.

¹⁸⁰ Viz MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 221 a násl. V každém soudním řízení je nutné nejprve zjistit skutkový stav – tedy ověřit sled událostí. Aby bylo možné ospravedlnit právní závěry soudního rozhodnutí, je třeba, aby tento sled událostí – tento narativ obsažený v odůvodnění soudního rozhodnutí – byl koherentní. Jak uvádí MacCormick, narativní koherence je přirovatelná ke konceptu normativní koherence, která představuje nutný požadavek pro ospravedlnění právních závěrů rozhodnutí a která bude později diskutována i v této práci. Narativní koherence podle MacCormicka je takovou vlastností vztahů mezi jednotlivými informacemi kde „*sled událostí příběhu by nemělo být pouze vzájemně si neprotiřečící (konzistentní), ale měl by účelově držet při sobě.*“ Viz MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 230. Tato „účelová koherence“ je ve své podstatě otázkou dokazování. Proces dokazování je tam, kde nejsou k dispozici věcné nebo listinné důkazy, založen na narativních sporných stran a svědků, které jsou všechny následně hodnoceny a využity tak, aby podpořily rozhodnutí soudu. Podle MacCormicka je narativní koherence testem pravděpodobnosti toho, že staly určité události, pro které neexistují přímé věcné důkazy (MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 226).

¹⁸¹ Ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ uvádí, že soud „... stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, na které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce [...] [a] dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé.“

v několika případech upozornil na nutnost koherence dokazování pro jeho přesvědčivost¹⁸² a podobně i na důležitost koherence mezi skutkovými zjištěními a právními závěry. Například v nálezu sp. zn. III. ÚS 84/94 uvádí, že „[z] odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplynou, nutno takového rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i s čl. 1 Ústavy České republiky.“¹⁸³

Je-li narativ soudu v rozhodnutí narativem autoritativním, můžeme si ve vztahu k formulacím, které používá, klást otázku, nakolik může soud sám v použitých formulacích tuto autoritativnost zpochybnit; do jaké míry může soudce uvádět, že se něco stalo, nebo že se něco s největší pravděpodobností stalo, nebo že on se osobně domnívá, že se to stalo. Zatímco první z těchto formulací nepřipouští žádné pochybnosti o takto uvozeném tvrzení, další dvě již ano.

Formulace, kterou v těchto případech soudy velice často využívají, je fráze „soud má za to, že ...“.¹⁸⁴ Tato fráze v sobě obsahuje jak informaci o závěru, ke kterému soud došel, tak jeho určité zpochybnění. Tato fráze implikuje skutečnost, že se jedná pouze o jeden z možných závěrů.

Na jedné straně je možné tvrdit, že míru jistoty vyprávěného narativu určuje povaha soudního rozhodování a to, zda je třeba skutkový stav dokázat nade vší pochybnost nebo jen „*on the balance of probabilities*“. Pokud je v dokázaném skutkovém stavu možné ponechat určitou míru pochybností a formulovat jej pouze „s největší pravděpodobností“, pak zpochybňující formulace nevadí. Pokud je ovšem – jako například v trestních věcech – třeba dokazovat skutkový stav nade vší pochybnost, pak by tyto formulace mohly rozhodnutí a jeho legitimitu zpochybnit.

Ze tří rozhodnutí vydaných v trestních věcech ve zkoumaném souboru rozhodnutí ani jedno neobsahuje tato zpochybnění. Formulace, které soudy používají,

¹⁸² Viz například nálezy Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2006, sp. zn. IV.ÚS 767/05, nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 3622/10.

¹⁸³ Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94.

¹⁸⁴ Viz například nálezy Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 535/05.

jsou vždy formulovány z pozice autority a jistoty. Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 549/2008 tak obsahuje například tyto formulace:

„... je nutné trvat na tom ...“

„... úvaha [...] není pro Nejvyšší soud přijatelná.“

V rozsudku Městského soudu sp. zn. 92 T 86/2009 lze nalézt například tato slovní spojení:

„... soud tyto svědkyně považoval za zcela věrohodné.“

„... z tohoto spisu je zcela zřejmé ...“

Na problematiku zpochybnění vlastního názoru soudu ovšem naráží usnesení Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 10 To 224/2008, když kritizuje rozhodnutí o vině okresního soudu. Podle krajského soudu okresní soud pochybil při hodnocení skutkového stavu:

„Skutková zjištění v podstatě přejal z obžaloby, i když sám konstatoval, že jednání, které jim obžaloba klade za vinu se obžalovaní dopustili, z větší části, což je výraz, který okresní soud blíže nevysvětlil.“

V trestních věcech je tedy třeba mít za to, že zpochybnění zjištěného skutkového stavu soudem samým není přijatelné. Ve věcech civilních je ovšem možné uzavřít, že zpochybnění skutkového stavu soudem samotným hraje podobnou roli jako zveřejnění odlišného stanoviska: soud přiznává, že jeho rozhodnutí je pouze jedno z možných.

Narativ jako druh struktury je možné klasifikovat podle nejrůznějších kritérií. Na základě této klasifikace je možné spíše, než určovat komu je daný narativ adresován, pojmenovat určité charakteristiky daného právního systému a v jeho rámci pak i soudnictví. Pro účely tohoto textu byla zvolena klasifikace narativů podle Almog, která rozlišuje mezi formou a modelem/stylem narativu.¹⁸⁵

1. *forma narativu* – v kontextu formy lze dále rozlišovat mezi
 - a) vnitřním a vnějším narativem, a
 - b) volným a vázaným narativem.
2. *modus/styl narativu* – v rámci modu je dále možné rozlišovat mezi
 - a) prázdným (*blank*) a interpretativním narativem, a
 - b) unifikovaným a personalizovaným narativem.

¹⁸⁵ Viz ALMOG, op. cit., s. 471–501.

Ad 1 a. Vnitřní a vnější narativ

Forma narativu má v kontextu soudních rozhodnutí dvě základní dimenze: vnitřní a vnější. Vnitřní narativ závisí na osobnosti soudce, jeho kulturním původu a hodnotovém zakotvení. V tomto smyslu se tedy narativem rozumí tradice či příběh jednotlivce a jeho životní zkušenosti. Vnější narativem se rozumí onen konečný příběh, který je soudcem vyprávěn v rozsudku a který je na rozdíl od vnitřního narativu soudcem konstruován vědomě. Tato vědomá a obezřetná konstrukce slouží jako skutkový základ odůvodnění rozhodnutí. V kontrastu k vnitřnímu narativu, který je jakékoli další analýze či kritice vlastně nepřístupný, vnější narativ může být dále přezkoumáván, interpretován a kritizován. Vnější narativ v rámci soudního rozhodnutí je navíc často do určité míry (jako je tomu i v českém právním systému) regulován právními předpisy.

Ad 1 b. Volný a vázaný narativ

Rozlišování mezi volným a vázaným narativem odráží přesnost a přístnost procesních pravidel a představuje odpověď na otázku, zda právo určuje, jaké typy skutečností a v jakém pořadí mají být zahrnuty do odůvodnění soudního rozhodnutí, zda právo obsahuje pravidla pro hodnocení důkazů, zda existuje nějaká závazná forma, kterou musí soudce při formulaci odůvodnění svého rozhodnutí dodržovat, nebo je mu v tomto ponechávána volnost. Na základě přednosti, kterou ten který právní systém dává volnému či vázanému narativu v odůvodnění rozhodnutí, lze opět činit závěry ve vztahu k obecným charakteristikám daného právního systému.

Některé právní tradice mají tendenci soudce při formulaci odůvodnění svázat předem danou strukturou nebo formulářem, zatímco jiné umožní soudci si zvolit, jakým způsobem své odůvodnění zformulují.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Do jisté míry je možné volný a vázaný narativ dávat do souvislosti s teoriemi vázané a volné aplikace práva. Vázanou aplikací práva se rozumí aplikace předem daných standardů, kterými jsou hmotněprávní či procesní normy, ať již obsažené v psaném právu nebo precedentech. Předpokládá se tedy striktní oddělení tvorby práva v legislativní fázi od aplikace práva. Volná aplikace práva naopak předpokládá volnost soudce při rozhodování. Analogickou volnost a vázanost lze vysledovat i v narativech soudních rozhodnutí. K teoriím volné a vázané aplikace práva viz například KÜHN, Z., M. BOBEK a R. POLČÁK (eds.). *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006, s. 4. Podobně viz také KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, s. 232–233.

Anglie¹⁸⁷ je příkladem právního systému, kde se podle závažnosti právního problému (a tedy i povahy soudu, který takový problém řeší) můžeme setkat jak s velmi volným narativem, umožňujícím soudci odůvodnit své rozhodnutí poměrně volnou formou (viz rozhodnutí *UK Supreme Court*), tak i s vázaným narativem rozhodnutí, které je třeba vtěsnat do předem daného formuláře.¹⁸⁸

V širším kontextu soudního diskursu, lze spolu s Brooksem tvrdit, že „*právo implicitně, a až téměř před-vědomě, rozpoznává sílu vyprávění*“, a proto se snaží „*podmínky těchto vyprávění formalizovat*.“¹⁸⁹

V českých soudních rozhodnutích lze za příklad vázaného narativu považovat výroky rozhodnutí v trestních věcech: výrok je tvořen dlouhým souvětím, obsahujícím rozhodnutí o vině a trestu, které představuje jeden dlouhý sylogismus a svou podstatou tedy není nepodobný rozhodnutím *Cour de cassation*. Volný narativ je především případem odůvodnění vrcholných soudů, a opět pak výsledkem specifik institutu odlišných stanovisek. Narativ odůvodnění českých soudních rozhodnutí je tedy třeba považovat za spíše vázaný. Tuto vázanost je třeba spatřovat jako výsledek formulace textu ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ.

Ad 2 a. Prázdný a interpretativní narativ

I modus/styl narativu lze dále dělit. Je možné rozlišovat mezi prázdným (*blank*) a interpretativním narativem. Prázdný narativ užívá „*co nejminimalističtější a co nejneutrálnější popis skutečností, které jsou nutné k porozumění sporné věci*.“¹⁹⁰ Interpretativní narativ je naopak „*bohatší a hustší popis událostí, ze kterého jsou zřejmé preference a hodnotové úsudky soudce*.“¹⁹¹ Upřednostňování prázdného narativu před interpretativním, a naopak, je jedním z rozlišovacích znaků mezi odůvodněními soudních rozhodnutí v anglosaských a kontinentálních právních systémech. Jak poukazuje například Lasser, z odůvodnění anglosaských soudních rozhodnutí je často zřejmé odmítání formalismu a prefe-

¹⁸⁷ Jako příklad je zde záměrně použita Anglie, protože právní systém Spojeného království Velké Británie a Severního Irska je roztržštěný a skládá se z několika zvláštních právních systémů a v nich fungujících soudních hierarchií.

¹⁸⁸ Viz například „*General Form of Judgment or Order*“. Více viz *Her Majesty's Courts Service Form Finder* [online]. [cit. 31. 1. 2013]. Dostupné z: <http://hmctsformfinder.justice.gov.uk/HMCTS/GetForms.do?sessionId=3A503694B255C48E9913BD98374BB839>

¹⁸⁹ Viz BROOKS 2002, op. cit., s. 6.

¹⁹⁰ Viz ALMOG, op. cit., s. 495.

¹⁹¹ Viz ALMOG, op. cit., s. 496.

rence hodnotových a ideových argumentů;¹⁹² upřednostnění interpretativního narativu je tedy důsledkem těchto obecných systémových preferencí. Navíc narativy anglosaských odůvodnění mají tendenci k určitému „literárnímu“ stylu: jejich rétorická stránka, volba slov a argumentů je často přizpůsobena apelaci na emoce adresáta (tedy na jeho vnitřní narativ).

V některých zemích kontinentálních právních systémů převažují názory, že vnější narativ (tedy konečné odůvodnění soudního rozhodnutí) by měl být prázdný a jednotný, minimalistický a stylově neutrální.¹⁹³ Tento přístup lze v jeho téměř čisté podobě vysledovat v rozhodnutích francouzského *Cour de cassation*. Tato rozhodnutí jsou formulována jako jednovětné sylogismy, formulované v neosobním jazyce, bez možnosti přidávání odlišných stanovisek a bez podrobnějšího popisu zjištěného skutkového stavu.¹⁹⁴ To ovšem neznamená, že by v takovém rozhodnutí prvky vyprávění nebylo možné najít a rozpoznat vůbec; jejich narativ je ovšem extrémně zhuštěný a okleštěný od všech (potenciálně) nadbytečných či nepodstatných okolností a zmiňuje pouze ty skutečnosti, jejichž dokázání je vyžadováno právem k tomu, aby bylo možné vydat soudní rozhodnutí.¹⁹⁵

Ad 2 b. Unifikovaný a personalizovaný narativ

Další možné rozlišování narativů souvisí s tím, zda se na rozhodnutí podílí jeden či více soudců. Lze rozlišovat mezi unifikovaným narativem (kdy je představen pouze jeden jednotný popis událostí, ke kterému došel soud jako neosobní institucionalizovaná jednotka) a personalizovaným narativem (každý soudce – nebo skupina soudců – tvoří a píše své vlastní vyprávění).¹⁹⁶ V zemích kontinentálních právních systémů se běžněji setkáváme s unifikovaným narativem. Ovšem v případech, kdy právní úprava umožňuje soudcům některých vyšších soudních institucí přidávat odlišná stanoviska, můžeme sledovat příklon k personalizovanému popisu událostí. V zemích *common law* (v případech *US Supreme Court* a *UK Supreme Court*) je rozhodnutí přijaté skupinou soudců (senátem či plénem soudu) založeno na osobních názorech jednotlivých soudců. Tato individualizovaná vyprávění

¹⁹² Viz např. LASSER, 1997–1998, op. cit.

¹⁹³ Viz ALMOG, op. cit., s. 496.

¹⁹⁴ Viz LASSER 2003, op. cit., s. 7–8.

¹⁹⁵ Viz například rozhodnutí *Cour de cassation Arrêt No. 1908 du 31 mars 2009 (08-88.226)*.

¹⁹⁶ Srov. ALMOG, op. cit., s. 498.

jsou vhodným příkladem manipulativní povahy narativu jako formy: i když všechny sledují stejnou množinu po sobě jdoucích událostí, výběr toho, která fakta jsou relevantní – a která je tedy třeba zahrnout do rozhodnutí – výběr slovní zásoby a posun důrazu z jedné skutečnosti na druhou, může vést k jinému rozhodnutí. Jako velice vhodný se jeví příklad, který ve svém textu používá Almog¹⁹⁷ a který vedle sebe staví odůvodnění rozhodnutí formulovaného soudcem zpravodajem jménem soudu a vedle toho odlišné stanovisko disentuujícího soudce. Pro větší názornost a zachování jazykových nuancí je tento příklad ponechán v jeho původním znění.

Tabulka č. 3: McNeely proti State

Judge Cooper	Judge Mayfield
The appellant was convicted in a jury trial of possession of a controlled substance and possession of drug paraphernalia. He was sentenced to one year in the county jail and fined 200.00 and was sentenced to six years in the Arkansas department of Correction and fined 5,000.00 respectively. On appeal, the appellant agrees that the trial court erred in denying his motion to suppress without conducting and evidentiary hearing on the motion. McNeely v. State, 925 S.W.2d 177, 178 (1996)	The appellant, who has been paralyzed and confined to a wheelchair for ten years as the result of an injury suffered when he broke his neck diving into water to save a friend, is thirty years old; lived with his mother; and smokes a little marijuana to help him live during the day and relax enough to sleep during the night. One day, while he was visiting in the apartment of his girl friend, four police officers burst into the apartment, with weapons drawn, arrested the appellant, and seized the ounce and one-half of marijuana and some drug paraphernalia he had in a bag lying beside his wheelchair. Mayfield dissenting, 178.

Zdroj: ALMOG, op. cit., s. 484.

Konečné vyznění vyprávění se mění podle toho, zda jsou určité informace zahrnuty nebo vypuštěny. Nejen na základě výše uvedeného příkladu rozdílu mezi prázdným a interpretativním narativem lze souhlasit s tvrzením Almog (a přeneseně i s Lasserem, který činí podobné závěry ve vztahu k francouzským soudním rozhodnutím), že i prázdný narativ je formou interpretace a manipulace.¹⁹⁸ Vypuštění některých skutečností a informací podporuje rozhodnutí, které soud

¹⁹⁷ Viz ALMOG, op. cit., s. 484. Jedná se o rozhodnutí *Arkansas Court of Appeals McNeely proti State*, 925 S.W.2d 177, 178 (1996).

¹⁹⁸ Viz ALMOG, op. cit., s. 496.

učinil, a umožňuje soudci příběh – zjištěný skutkový stav – usadit do právního rámce skutkové podstaty. Přidání a zmínění některých dalších informací v citovaném případě umožňuje podpořit odlišné stanovisko disentujícího soudce zmírněním odvolatelova (*appellant*) činu dalšími okolnostmi.¹⁹⁹ V obou případech je čtenář ovlivněn formou narativu: V případě soudce Coopera je to čistý, suchý popis zjištěných skutečností a jejich logická návaznost, v případě soudce Mayfielda je to zahrnutí dalších okolností, které mění vyznění vyprávění.

Podobně i Lasser²⁰⁰ upozorňuje na to, že prázdný, unifikovaný a vysoce neutrální diskurs rozhodnutí francouzského *Cour de cassation* je svým způsobem přesvědčivou formou soudního rozhodnutí, pokud toto je zakouřeno v takovém právním systému, který mu tuto vlastnost propůjčuje. Upřednostňování jednoho druhu narativu před druhým tedy odráží některé ze základních hodnot, na kterých stojí daný právní systém. Podle Lasserova přístupu, kde soudní rozhodnutí jsou portréty daného právního systému a zároveň i autoportréty soudnictví samotného, je tedy možné hledat důvody pro užití prázdného nebo interpretativního narativu v povaze daného právního systému, respektive v povaze jeho soudnictví.

Optikou této kategorizace narativů je možné nahlížet i česká soudní rozhodnutí. To, co je možné sledovat a analyzovat v psaných soudních rozhodnutích, je vnější narativ. Tento narativ je svázán určitou formou, která je z části dána zákonnou úpravou, zčásti tradicí a zvyklostmi. Vzhledem k tomu, že odlišná stanoviska mohou k soudním rozhodnutím připojovat pouze soudci Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu, je narativ soudních rozhodnutí ve většině případů narativem unifikovaným.²⁰¹ I v případech, kdy soudci možnost odlišných stanovisek mají, je většinový názor soudu vždy prezentován jako unifikovaný a většinou prázdný narativ. Odlišné stanovisko

¹⁹⁹ Problematika zahrnutí či vypuštění konkrétních informací do/z narativu je analogická problematice rozsahu relevantních skutečností při formulaci *ratio decidendi*. Více o této problematice viz kapitola Publikace soudních rozhodnutí.

²⁰⁰ Viz LASSER, 2003, op. cit., s. 7–8; A naopak od *magistrats* je přímo vyžadována detailní, personalizovaná analýza. Ibid., s. 12.

²⁰¹ Ač Jednací řád Nejvyššího soudu umožňuje připojovat odlišná stanoviska i soudcům Nejvyššího soudu, tato jejich možnost se netýká rozhodovací činnosti jako takové, ale pouze jednotlivých stanovisek. Toto odlišné stanovisko se připojí k protokolu o jednání, případně se může na žádosti tohoto „dissentujícího“ soudce připojit i k textu stanoviska ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Viz čl. 38 odst. 5 Jednacího řádu Nejvyššího soudu.

předpokládá osobní názor soudce a takový narativ je tedy možné považovat za personalizovaný a v závislosti na osobnosti soudce a jeho jazykových a vyjadřovacích preferencích se často nebude jednat o narativ prázdný.

Příklady unifikovaného a prázdného narativu je možné nalézt ve všech rozhodnutích zkoumaného souboru. Následující příklad nejenže je příkladem tohoto modu narativu, ale je z něj bez kontextu jen těžko zjištělné, zda „odvolací soud“ je soudem, který rozhoduje nebo zda v tomto případě soud pouze rekapituluje předchozí řízení.

„Odvolací soud poté, co zjistil, že je uplatněn řádný odvolací důvod [...], přezkoumal rozsudek soudu I. stupně, jakož i řízení jeho vydání předcházející a dospěl k závěru, že odvolání není důvodné.“²⁰²

Jak již bylo uvedeno, personalizovaný narativ je v českém právním prostředí přítomen pouze v odlišných stanoviscích, a i v nich lze vysledovat jak prázdný, tak interpretativní narativ.

„9. Takovou důkladnost a všeobecnou přesvědčivost ve zdůvodnění nálezu postrádám. Toto konstatování činím, ač se sám kloním k zásadnímu uznání pravomoci Ústavního soudu podrobovat ústavní zákony přezkumu [...]“

12. Pokud je mi známo, dosud nikdy se Ústavní soud nezabýval argumenty, které by přesvědčivě dokazovaly, že právě Ústavní soud má či musí být oním garantem a arbitrem, který bdí nad ústavodárcem ...“²⁰³

Sklony k interpretativnímu narativu je možné vysledovat v rozsudku Městského soudu v Brně sp. zn. 92 T 86/2009:²⁰⁴

„Dále z výslechu je pak zjevné, že některé na otázky svědek neodpovídá hned, nastávalo velmi dlouhé mlčení, kdy na konci svědek uvedl, že byl překvapen tím, k čemu má vypovídat.“

„... obhajoba spočívá v tom ...“

„... soud tyto svědkyně považuje za zcela věrohodné ...“

Podobné formulace lze najít i v usnesení sp. zn. 10 To 224/2008:

„Okresní soud nemístně přecenil ...“

²⁰² Viz rozsudek Krajského soudu v Brně, sp. zn. 44 Co 363/2009.

²⁰³ Viz odlišné stanovisko soudce Jana Musíla k nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09.

²⁰⁴ Podrobnou případovou studii, která se týká narativu a vztahuje se k tomuto konkrétnímu rozhodnutí obsahuje článek autorky. Viz SMEJKALOVÁ, T. Story-telling in Judicial Discourse. *Comparative Legilinguistics*, 2011, č. 5, s. 89–103.

Za určitou formu manipulace s informacemi je také možné považovat situace, kdy soud z vyjádření účastníků nebo předchozích soudních rozhodnutí ve věci účelově vybírá pouze některé informace. Tyto výběry jsou většinou uvozeny následujícím způsobem:

„V odůvodnění rozsudku okresní soud zejména uvedl, že ...“²⁰⁵

Přesvědčivost odůvodnění rozhodnutí není dosažena pouze použitím daných argumentů, ale také systematickým a koherentním vyličením zjištěných faktů,²⁰⁶ a proto je koherentní a ucelený narativ, který představuje autoritativní vyprávění sporné situace, pro přesvědčivé soudní rozhodnutí nezbytný. Přítomnost tohoto narativu je nezbytnou a inherentní vlastností soudního rozhodnutí, které je celé založeno na skutečné události s určitou časovou posloupností. Rozhodnutí samotná tento fakt reflektují, jak je možné opět sledovat v již citovaném rozhodnutí sp. zn. 92 T 86/2009 (zvýraznění doplněno):

„K těmto svědeckým výpovědím je nutné podotknout, že jsou velmi podrobné, netrpí vnitřními ani vnějšími rozpory, navzájem spolu korespondují a jsou dále podporovány dalšími svědeckými výpověďmi a listinnými důkazy ...“
„... je tato jeho obhajoba zcela vyvrácena a ze svého trestného jednání je obžalovaný zcela usvědčován zejména výpověďmi [svědkyň], které netrpí žádnými vnitřními ani vnějšími rozpory, vzájemně spolu korespondují a [...] korespondují i s informacemi, které obě uvedly již v žádosti o udělení mezinárodní ochrany. Jejich výpověď pak navíc koresponduje i s výpověďmi dalších svědků [...] a s listinnými důkazy.“

Charakter narativu v soudních rozhodnutích potom souvisí s daným právním systémem, hodnotami a principy, na kterých je založen, a zdrojích, z nichž čerpá svou legitimitu. Na základě argumentů, se kterými pracuje Lasser, je tedy možné i v rovině druhů narativů tvrdit, že preferenci unifikovaného a prázdného narativu lze vysledovat spíše v situacích, kdy je legitimita jednotlivých soudních rozhodnutí založena spíše na legitimitě celé instituce soudnictví a nikoli na propracovanosti a přesvědčivosti jednotlivých soudních rozhodnutí. Pokud jsme tedy došli k závěru, že v českém právním prostředí unifikovaný narativ převládá nad personalizovaným a v některých případech

²⁰⁵ Viz usnesení soudu v Hradci Králové ze dne 30. 6. 2008, sp. zn. 10 To 224/2008.

²⁰⁶ Viz ustanovení § 125 odst. 1 TŘ nebo ustanovení § 92 odst. 2 TŘ.

prázdný nad interpretativním, pak z toho vyplývá důležitost soudnictví jako instituce a relativní nedůležitost soudce jako osobnosti pro legitimitu jeho rozhodnutí. Soudce formuluje své rozhodnutí jako by rozhodoval neosobní soud – instituce, s vědomím, že jeho interpretace událostí je autoritativní verzí popisu skutečné události, a proto se tedy musí jevit objektivní, čehož je v našich právních podmínkách často dosahováno právě prostřednictvím prázdného narativu.

Volný a vázaný narativ, tedy volnost soudce – autora soudního rozhodnutí – při formulaci odůvodnění svého rozhodnutí je možné vztahovat k problematice vztahu mezi soudnictvím a legislativou (nebo širěji právem obecně). Jestliže je narativ prvkem přesvědčování, jaký prostor je dán soudci k jeho využití? Musí dodržovat určitou předem danou strukturu? Je vázán povinností zahrnout do odůvodnění určitý minimální obsah? Nebo má v tomto naprostou volnost? Jak již bylo uvedeno, české právní předpisy obsahují požadavky na minimální obsah odůvodnění soudních rozhodnutí a jejich základní strukturu. Volnost českého soudce formulovat soudní rozhodnutí obecně je omezena již posloupností, která vyplývá z ustanovení § 157 odst. 1 OSŘ, podle kterého *„se po slovech ‚Jménem republiky‘ uvede označení soudu, jména a příjmení soudců a předsedících, přesné označení účastníků a jejich zástupců ...“* Pro formulaci odůvodnění vyplývá určitý obsah z ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ, ale i z určitých zvyklostí.²⁰⁷ Zákonná omezení lze interpretovat jako určitou závislost soudnictví na legislativě, která je demokratickým právním systémem vlastní: soudnictví nejen aplikuje právní předpisy vydané legislativou, ale je a musí být vázáno právem při své činnosti.

Volný a vázaný narativ jsou tedy výsledky nastavení daného právního systému a nikoli volby soudce. V českém právním prostředí zřejmě narativ nedosahuje ani jednoho z extrémů volnosti nebo vázanosti, ale pohybuje se někde mezi nimi: některá pravidla pro formulace soudních rozhodnutí jsou formulována legislativou, některá prostřednictvím judikatury vrcholných soudů,²⁰⁸ některá jsou ale pouze zvyklostmi předávanými z jedné generace soudců na druhou.

²⁰⁷ Více viz kapitola Jazyk a srozumitelnost soudního rozhodnutí v části týkající se „transparentnosti“ textu soudního rozhodnutí.

²⁰⁸ Viz například nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2000, sp. zn. III. ÚS 103/99, které se mimo jiné zabývají problematikou vyloučení libovůle při rozhodování a vztahují ji na povinnost soudů odůvodňovat rozsudky řádným a vyčerpávajícím způsobem.

Pokud tedy z povahy narativu užívaného v českých soudních rozhodnutích lze vyvodit nějaké závěry, pak se bude jednat o zjištění, že soudnictví funguje v mezích daných mu legislativou, ale i v interpretaci těchto mezi soudnictvím samotným. Pokud je jednou z rolí soudnictví interpretace a následná aplikace právních pravidel, pak je logické, že mezi interpretovanými pravidly budou i ta, která vymezují roli soudnictví a jeho jednotlivé úkoly. V tomto případě se jedná o pravidla týkající se požadavků kladených na formulace soudních rozhodnutí a v jejich rámci na formulaci odůvodnění.

Pokud tedy lze s ohledem na popis a hodnocení provedených důkazů – a tedy autoritativní popis skutkového stavu – činit nějaké závěry ve vztahu k adresátům soudního rozhodnutí, pak:

- a) Jeho jazyk vzhledem k povaze této části odůvodnění má největší možnost být určen nejen odborné veřejnosti a dalším soudům, ale i neodborné veřejnosti.
- b) Kvalita narativu – tedy především jeho koherence – má vliv na přesvědčivost celého soudního rozhodnutí. Přítomnost citově zbarvených rétorických prvků – tedy v terminologii výše naznačené klasifikace narativů interpretativní narativ – může naznačovat skutečnost, že dané rozhodnutí má být čteno i neodbornou veřejností. Tento závěr nicméně nelze chápat jako absolutně platný. V současnosti, kdy se soudci v mnohém a z různých důvodů nechávají inspirovat právním systémem *common law* je možné, že přítomnost interpretativního narativu ani tak nesouvisí s adresáty těchto rozhodnutí, ale že se jedná spíše o změnu v trendu formulace soudních rozhodnutí, či dokonce obecněji o změnu v důrazu na některé zdroje legitimacy soudnictví a jeho činnosti.
- c) Samotná přítomnost této části odůvodnění je tak základním krokem, bez kterého nelze přistoupit k právnímu hodnocení sporu a jejímiž adresáty jsou nejen účastníci, ale i další soudy, které tuto autoritativně stanovenou realitu mohou za určitých okolností vyvrátit, a také prakticky kdokoli, kdo dané soudní rozhodnutí čte. Vzhledem ke kauzistické povaze soudního rozhodování je skutkový stav a postup jeho

zjištění podstatnou součástí rozhodnutí, bez které nelze jakkoli zobecnovat právní závěry objevující se v soudních rozhodnutích.²⁰⁹

2.3.1.3 Přítomnost právních úvah soudu

Další částí odůvodnění je právní hodnocení skutkového stavu, respektive **přítomnost či nepřítomnost (propracované) právní argumentace**. České soudy se několikrát vyjádřily v tom smyslu, že soudní rozhodnutí musí v dostatečné míře uvádět důvody, na nichž jsou založena,²¹⁰ a že nepřítomnost právní argumentace činí soudní rozhodnutí nepřezkoumatelným.²¹¹ Její přítomnost ale nelze hodnotit kvantitativně, ale kvalitativně. Proto je třeba za nepřijatelnou považovat stručnost právní argumentace v případech, kdy si situace vyžaduje důkladnější odůvodnění,²¹² na druhé straně ale podle Ústavního soudu je i velmi stručné odůvodnění za jistých okolností uspokojivé.²¹³ Právní argumentace v odůvodnění nesmí chybět; přítomnost vysvětlení právního rozměru rozhodnutí je třeba považovat za projev vycházející z principu demokratického právního státu. Pro civilní věci česká platná právní úprava obsahuje pouze požadavek, že soud musí v odůvodnění uvést „jak věc posoudil po právní stránce.“²¹⁴ Pokud takové posouzení chybí, jedná se o nepřezkoumatelné rozhodnutí, které v případě řízení o opravném prostředku vyšší soud zruší. V rovině úvah o legitimitě bychom tedy mohli tvrdit, že takové rozhodnutí nemůže být legitimní, protože není legální (není naplněn jeden ze zákonných požadavků kladených na soudní rozhodnutí).

Přítomnost právní argumentace v odůvodnění soudního rozhodnutí souvisí s požadavkem vyloučení libovůle v rozhodování a jako taková je tedy

²⁰⁹ Více viz analýza problematiky tzv. právních vět.

²¹⁰ Viz například usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. IV. ÚS 408/04, které v tomto smyslu odkazuje i na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva.

²¹¹ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3947/2007: „*Nepřezkoumatelný je rozsudek, jehož skutkové a právní závěry vycházejí z tzv. souhrnného zjištění, jímž se zjišťuje rozhodný skutkový stav současně na základě všech provedených důkazů, aniž se uvede, na základě kterých konkrétních důkazů se to které zjištění činí a z jakých důvodů, jakož i bez vysvětlení případných rozporů mezi nimi.*“

²¹² Viz nálezný Ústavního soudu ze dne 26. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 176/96.

²¹³ Viz nálezný Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II. ÚS 1688/10: „*Požadavek na řádné odůvodnění sice nelze poměřovat hledisky kvantitativními, nýbrž kvalitativními, a proto i velmi stručné odůvodnění se může za jistých okolností jevit uspokojivým ...*“ nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 8. 1998, sp. zn. III. ÚS 95/97.

²¹⁴ Viz ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ.

především naplněním jednoho ze základních principů právního státu. Do jisté míry lze tedy spolu se Stevensonem tvrdit, že tento právní text je adresovaný státu samotnému a svědčí o naplňování jeho základních regulativních idejí.²¹⁵

Pokud přijmeme představu, že ne všechny oblasti a zákoutí práva jsou přístupné a srozumitelné osobě bez právního vzdělání, pak je zřejmé, že ty části odůvodnění, které se týkají interpretace právních norem a dalších právních otázek budou laikovi přístupné jen těžko. V ideálním případě by tato nepřístupnost neměla být dána lingvistickou nejasností, ale pouze komplexitou diskutované látky.²¹⁶ Z povahy věci je tedy třeba právní argumentaci považovat za v prvé řadě adresovanou právní veřejnosti, včetně právních zástupců stran a vyšších soudů, protože se jen těžko bude vyhýbat komplexnější právní terminologii nebo ustáleným obrátům, které v právním jazyce mohou mít své specifické významy. V praxi je ovšem možné se setkat se situacemi, kdy soud právní stránku věci vysvětluje tak podrobně, že je zřejmé, že smysl takového rozhodnutí je mimo jiné i vzdělávací, a tedy že adresátem tohoto vysvětlení je i širší veřejnost. To je i případ rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věci rozpuštění Dělnické strany, které spíše než typické české soudní rozhodnutí připomíná přehledný a jasný odborný článek, který vymezuje právní rámec rozpouštění politických stran nejen za pomoci české, ale i zahraniční judikatury.²¹⁷ Rozhodnutí Ústavního soudu v tzv. kauze Melčák obsahuje část VIII., nadepsanou „Obiter dictum“. Tento krátký odstavec obsahuje jedno jasné sdělení, a sice, že „soud žádným způsobem neomezil právo občanů na výkon jejich volebního práva ...“. Je možné polemizovat, že tato část rozhodnutí představuje odpověď na medializované námitky proti zrušení ústavního zákona č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny, a tedy i určitý vzkaz širší veřejnosti, který má rozptýlit obavy, že Ústavní soud si uzurpuje roli, která mu nepřísluší, a omezuje tak základní občanská práva. V tomto kontextu zmíníme i usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 12/21. Soud se zde zabýval návrhem na zrušení usnesení vlády o opětovném vyhlášení nouzového stavu poté, co Poslanecká sněmovna odmítla souhlas s prodloužením předchozího nouzového stavu. Tímto rozhodnutím Ústavní soud

²¹⁵ Viz STEVENSON, op. cit.

²¹⁶ Více viz kapitola Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí.

²¹⁷ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, sp. zn. Pst 1/2008.

sice na jednu stranu odmítá návrh na zrušení usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu z důvodů chybějící kompetence na straně soudu, na stranu druhou dodává jako *obiter dictum* svůj právní názor, v němž tento krok vlády jasně kritizuje a vlastně do jisté míry „poučuje“ veřejnost o správné interpretaci ústavního zákona o bezpečnosti České a zákona o krizovém řízení.²¹⁸ V tomto kroce, který zcela určitě nebyl nezbytný pro vlastní rozhodnutí o odmítnutí návrhu, je tedy zcela jistě možné číst komunikaci nejen vůči účastníkům řízení, ale především vládě i širší odborné i neodborné veřejnosti.

Tyto případy svědčí o určité úrovni komunikace, která probíhá mezi soudnictvím a veřejností, i když je tato komunikace zprostředkovaná (a tedy i interpretovaná) médii. Především v případech medializovaných sporů je možné sledovat v odůvodněních rozhodnutí určitou snahu vysvětlit daný právní problém, nebo snad i působit na veřejné mínění či právní vědomí společnosti.

I když je právní argumentaci v prvé řadě třeba považovat za nedílnou součást odpovědi na otázku, proč soud rozhodl tak, jak rozhodl, její povaha a samotný fakt, že pokud je některá část soudního rozhodnutí sdělována specifickým právním jazykem, pak je to právě tato část. Právní argumentaci je tedy možné považovat za v prvé řadě adresovanou právní veřejnosti (právní praxi, právní doktríně a právnímu vzdělávání) a opět, jako v případě rekapitulace předchozího řízení, adresovanou vyšším soudům pro případ dalšího projednávání případu.

2.3.1.4 Přítomnost poučení

Poslední částí soudního rozhodnutí následující po odůvodnění je **přítomnost poučení o možnosti podat proti rozhodnutí opravný prostředek**, tedy opět taková část rozhodnutí, která je výslovně zaměřena na účastníky řízení. Toto poučení představuje jednu z institucionalizovaných situací, ve které dochází k přímé komunikaci práva jeho subjektům. Je možné tvrdit, že je to případ „překladač“ procesních předpisů účastníkům, a to minimálně tím, že je dané pravidlo vytrženo ze svého původního (např. zákonného) kontextu a je sdělováno stranám v kontextu aktuálně řešeného sporu.

Výše naznačená struktura neodpovídá struktuře soudních rozhodnutí všech českých soudů: v některých případech odůvodnění vůbec neobsahují jakékoli

²¹⁸ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 12/21, odstavec č. 22.

hodnocení skutkového stavu,²¹⁹ v jiných zase právní rozbor předchází hodnocení toho, zda došlo k narušení některého práva, či ne.²²⁰ Obecně lze ale uzavřít, že propracovaná právní argumentace není v prvé řadě adresována laickému účastníkovi řízení, a proto je logické, aby využívala komplexních konceptů, zatímco není důvod, proč by rozbor skutkového stavu měl být zastřen do komplexních souvěťí či profesionální hantýrky.

2.3.2 Pro koho je určeno odlišné stanovisko?

V návaznosti na výklad týkající se odlišných stanovisek je možné si i v tomto případě položit otázky týkající se jejich adresátů, a sice pro koho jsou odlišná stanoviska určena a kdo je jejich adresátem.

Jak vyplývá z argumentů, které jsou používány ve prospěch i v neprospěch možnosti připojovat odlišná stanoviska k soudním rozhodnutím, účel a smysl odlišných stanovisek je třeba spatřovat v jejich přispění do otevřené právní diskuse. Odlišná stanoviska jsou především otázkou právního hodnocení, interpretace ustanovení právních předpisů či obecných principiálních a hodnotových úvah a jako taková tedy směřují k účastníkům této právní diskuse. Mezi adresáty odlišných stanovisek tedy zcela jistě bude patřit odborná veřejnost. K širší neodborné veřejnosti může být směřováno především pak v kontroverznějších a medializovaných případech.

Jak již bylo řečeno, odlišná stanoviska představují odkrytí vnitřního názorového rozkolu soudu, která jsou zakotvena a umožněna prostřednictvím jejich úpravy v právních předpisech. Jejich samotná existence je tedy jednak sdělením o tomto názorovém rozkolu a jednak sdělením o tom, že jej daný právní systém nepovažuje za delegitimizující. Přítomnost odlišných stanovisek tedy odkazuje k legitimitě na výstupu: soudní rozhodnutí nepředstavuje unifikovaný, jednohlasný názor na věc, ale výběr jednoho z možných řešení.

Jeden z argumentů ve prospěch odlišných stanovisek spočívá v tom, že jejich přítomnost přispívá k přesvědčivosti rozhodnutí. Dalo by se tvrdit, že v českém právním systému odlišné stanovisko nahrazuje či doplňuje způsob argumentace, který je typický spíše pro *common law*: zvažování různých úhlů

²¹⁹ Ze zkoumaných soudních rozhodnutí viz například platební rozkaz Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 30. 8. 2012, sp. zn. 206 C 85/2012.

²²⁰ Viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, sp. zn. Pst 1/2008.

pohledu, různých i protichůdných interpretací. Přesvědčivost soudnímu rozhodnutí odlišná stanoviska tak dodávají tehdy, jsou-li jejich adresáti srozuměni s odhalením tohoto možného názorového rozkolu.

2.4 Forma a struktura: Diskuse a závěry

Ačkoli by se mohlo zdát, že deskripce podoby, formy a struktury soudních rozhodnutí je pro podobnou práci nadbytečná, předchází text velmi zřetelně ukazuje, jakými způsoby jsou i vzhled a forma rozhodnutí úzce provázány s daným právním systémem, jeho charakteristikami a principiálním rámcem.

Na první pohled je zřejmé především velice úzké sepětí soudního rozhodování se státní mocí. Soudce rozhoduje jako osoba jednající za státní moc: Jménem republiky, a to nejen u papírové podoby rozhodnutí, ale i při jeho ústním vyhlášení. Přítomnost státního znaku a prominence, která je mu propůjčena v kontextu úvodní stránky písemné formy rozsudků a nálezů, nikoho nenechává na pochybách o tom, kdo zaštiťuje autoritativnost rozhodnutí. Autoritu soudu, jako instituce vykonávající státní moc, lze vysledovat i v jazyce rozhodnutí samotného: odosobněné formulace „Soud má za to ...“ „Soud dospěl k závěru, že ...“, ve kterých i v případě, kdy rozhoduje sám soudce, je osoba soudce upozaděna na úkor budování zdání objektivity a jednoznačnosti, odkazují k neosobní autoritě státní moci. Soudci – jednotlivci jsou ovšem v soudních rozhodnutích identifikováni svými jmény – na rozdíl například od rozhodnutí francouzského *Cour de cassation*, která jména soudců nikdy neuvádí. V kontextu českého právního systému souvisí označení rozhodujícího jménem, a to i přesto, že rozhoduje jménem republiky, s právem na zákonného soudce a odkazuje k principům přidělování věcí uvnitř soudů, které mají vytvořit podmínky nezávislého a nepodjatého rozhodování. Uvádění jmen soudců je ale možné považovat za naznačení možné osobní

odpovědnosti za rozhodnutí.²²¹ I tato skutečnost opět odkazuje k úzkému sejetí soudního rozhodnutí s neosobním výkonem státní moci.

Osobní formulace, které se objevují především v odlišných stanoviscích Ústavního soudu, je tedy třeba považovat spíše za výjimku než za pravidlo. Navíc je možné je považovat za projev specifické stylistické formy, která vyplývá ze zvláštní povahy odlišných stanovisek: stanovisek soudců – jednotlivců. Tento formát jim nejen umožňuje, ale i od nich vyžaduje, identifikovat sebe sama v textu stanoviska – nejen pouhým uvedením jména disentujícího soudce, ale i aktivně obsahově vyjadřovat vlastní postoje, resp. nesouhlas, což vede k užití osobních formulací „Mám za to ...“, „Jsem přesvědčena, že ...“.

Přítomnost odlišných stanovisek navíc naznačuje specifickou povahu soudního rozhodování na nejvyšších stupních, proti kterému se již nelze bránit řádnými opravnými prostředky a od něhož je tedy vyžadován jiný způsob budování legitimacy jeho rozhodnutí, jak vyplývá i z výše citovaného Hughesova názoru.

²²¹ Touto osobní odpovědností není ani odpovědnost kárná, ani trestní. Podrobnější analýza této komplexní problematiky by již šla nad rámec této práce, především proto, že se obrací směrem k legitimitě na vstupu, která již není předmětem této práce. Pro tuto chvíli se omezíme na konstatování následujícího: České soudnictví, jeho povaha a postavení zapadá mezi kontinentální modely pojetí soudnictví. Podobně jako například ve Francii lze i české soudnictví považovat za svého druhu elitní skupinu, která si své členy vychovává sama (právník – absolvent se stává justičním čekatelem nebo asistentem soudce a jeho další vzdělávání je prakticky výhradně v režii soudnictví – instituce) a následně je sama zaštituje. Jak v návaznosti na již zmíněnou Lasserovu srovnávací analýzu francouzského a amerického soudnictví uvádí Loth, legitimita kontinentálního soudnictví stojí na legitimitě instituce. Legitimita jednotlivého soudce a jeho rozhodování je zaštitěna legitimitou instituce: když utrpí pověst instituce, odrazí se to i na jednotlivci a naopak. Pochybení jednotlivce je tak často vnímáno jako pochybení instituce; jako systémový problém, který je nutno řešit ve větším měřítku. Role soudce – jednotlivce – není v kontinentálních právních systémech tak prominentní jako v těch anglosaských. Soudce při rozhodování jedná „jménem republiky“; jeho pochybení jsou pochybením veřejné moci.

Základním nástrojem nápravy nesprávného soudního rozhodnutí jsou tedy v našem soudním systému prostředky institucionální: opravné prostředky. Nesprávné rozhodnutí a další pochybení lze napravit v dalším soudním řízení na základě podání odvolání nebo jiných opravných prostředků.

Na druhé straně se ale nelze spoléhat výlučně na tyto institucionální prostředky nápravy. Jistě lze považovat za oprávněný požadavek, aby především v případech, že soudce rozhoduje neodborně, nesl za své rozhodování určitou odpovědnost. Text ustanovení § 87 zákona č. 6/2002 Sb., o sodech a soudcích je možno vykládat i tak, že neodborné rozhodování soudce lze považovat za kárné provinění, a tedy by soudce měl alespoň tímto způsobem nést za své rozhodování odpovědnost. V praxi se ale s takovým výkladem spíše nesetkáváme a případné stížnosti na neodbornost soudce nekončí kvalifikací jeho jednání jako kárného provinění, a tedy i bez následného kárného opatření.

Na nejvyšších úrovních soudního rozhodování je tedy možné i v soudních rozhodnutích vysledovat vystupování soudců – jednotlivců do popředí, přestože stále zůstávají aktéry státní moci, kteří jednají jménem republiky. Je ovšem možné diskutovat o tom, zda některé konkrétní prvky formy a struktury soudních rozhodnutí (především Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu) nesouvisí s postupným ovlivňováním českého soudního rozhodování zahraniční judikaturou, která souvisí jednak se vstupem České republiky do Evropské unie, ale i s osobní zkušeností a preferencemi osobností jednotlivých soudců.

Právní systém České republiky má své kořeny v tradici *civil law*, ale od čistého *civil law* vycházejícího z napoleonského *Code Civil* se liší, a to především díky své vlastní historii, která byla mnohem více ovlivněna rakousko-uherským zákonodárstvím. Lasser ve své komparativní studii²²² proti sobě staví systémy *common law* a *civil law* a vysvětluje projevy jejich specifik a preferencí v soudních rozhodnutích. Mezi ně pak staví (v té době ještě) Evropský soudní dvůr jako určitý mezistupeň, zahrnující jak některé prvky vlastní francouzskému soudnictví, tak i ty vycházející z *common law*. Mohlo by se zdát lákavé na podobný mezistupeň zařadit i české soudnictví. Toto zařazení ale není příliš vhodné, a to především proto, že českému soudnímu systému chybí onen přímý vliv francouzského soudnictví a jeho oddělování veřejných a neveřejných sfér soudního diskursu. Nicméně i česká soudní rozhodnutí nesou stopy kariérní justice a důrazu na soudnictví jako složku státní moci, nikoli na jednotlivce, jehož důkladná odůvodnění by musela převážně legitimizovat celý systém, jako je tomu v soudních systémech *common law*. To ovšem vůbec neznamená, že by důkladné odůvodnění rozhodnutí nemělo v českém právním systému svou nezastupitelnou roli. Jak vyplývá ze zákona a z judikatury nejen Ústavního soudu, pokud není zřejmé, jak a z jakých důvodů soud rozhodl, je takové rozhodnutí třeba považovat za nepřezkoumatelné a v opravném řízení jej zrušit.

Jak bude podrobněji diskutováno níže v kontextu publikace soudních rozhodnutí a tzv. odkazů na zdroje, judikatura není bez určité normativní hodnoty ani v takových systémech, které výslovně odmítají princip *stare decisis* a normativní charakter precedentního rozhodnutí. I česká judikatura má tedy

²²² Viz LASSER, 2004, op. cit.

určitou normativní hodnotu, která bude diskutována v následujících kapitolách. Pokud v daném právním systému očekáváme, že judikatura bude hrát významnější roli, nároky na zpracování rozhodnutí samotného se budou zvyšovat. Nejen co se týče argumentace, ale i formy a struktury: srozumitelnost v nejširším slova smyslu takového rozhodnutí se stává podstatnou.

V české právní teorii má soudní rozhodnutí charakter individuálního právního aktu: autoritativního rozhodnutí o právech a povinnostech jednotlivců, které je závazné primárně v konkrétní věci pro konkrétní účastníky soudního řízení. Forma, kterou mají soudní rozhodnutí v jejich písemné podobě, tak *a priori* neočekává, že by měla mít rozhodnutí normativní povahu. Tlaky na některé změny ve formě rozhodnutí a potřeba důkladného odůvodnění soudních rozhodnutí tak nesouvisí pouze s realizací některých základních principů právního státu, jako je například právo na spravedlivý proces, ale i s proměnou role judikatury obecně. Pokud má mít soudní rozhodnutí i obecnější normativní dopad a do značné míry vázat další soudní rozhodování, nároky na jeho zpracování se zvyšují.

Konkrétní projevy podoby a formy českých soudních rozhodnutí reflektují základní principy právního státu. Nejobecněji je samozřejmě soudní rozhodnutí a jeho odůvodnění zhmotněním jednoho z prvků práva na spravedlivý proces. Jak vyplývá z výše uvedeného, jednotlivosti formy a struktury českých soudních rozhodnutí odkazují v různé míře i na další související práva: práva na zákonného soudce, nezávislost a nepodjatost soudního rozhodování, právo na přístup k soudu.

V nejobecnější rovině lze tedy uzavřít, že forma českých soudních rozhodnutí velmi jasně zakotvuje soudnictví jako část státní moci. Rozhodnutí jsou činěna jménem této moci, nikoli jménem jednotlivého soudce. Tato situace směřuje k tomu, co Lasser popisuje v souvislosti s francouzským soudnictvím jako institucionální zdroje legitimacy a Loth jako vstupní faktory legitimacy soudnictví: legitimita jednotlivých soudních rozhodnutí je závislá na legitimitě celého systému. Z podoby českých soudních rozhodnutí tak vyplývá, že od osobností soudců – jednotlivců – se v první řadě nečeká, že budou budovat legitimitu soudnictví. Soudci jednají jako články státní moci, nikoli

jako nezávislé osobnosti, které legitimují soudnictví prostřednictvím svých osobních hodnotových postojů a autority své osobnosti.²²³

Již zmíněnou výjimku z této charakteristiky českého soudního systému představují odlišná stanoviska soudců Ústavního a Nejvyššího správního soudu (a zcela výjimečně i odlišná stanoviska soudců Nejvyššího soudu k jednotlivým stanoviskům), které odkrývají dialog probíhající uvnitř soudu veřejnosti. Zveřejnění odlišných názorů jednotlivých soudců je možné na jedné straně považovat za krok k transparentnosti rozhodování, na straně druhé se však jedná o ukázkou nejednotnosti v soudním rozhodování. Nejen, že se všichni soudci s vydaným rozhodnutím neztotožňují, ale ještě zveřejňují, jakými argumenty jej lze napadnout. Jedná se tak o jeden z faktorů, které podmiňují (nebo naopak i podrývají) legitimitu soudnictví na výstupu. Zda ji ale podmiňuje nebo podrývá, záleží zpětně na charakteru právního systému a důležitosti, kterou systém přisuzuje otevřenosti soudní debaty.

²²³ Jak je tomu například v *common law*. Srov. již citované Lasserovy analýzy. Např. LASSER, 2004, op. cit.

3 JAZYK A SROZUMITELNOST SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ²²⁴

Stylistická analýza textu obsahuje vedle rozboru struktury i problematiku pojmosloví a syntaxe, tedy jazyka, který text používá. Soudní rozhodnutí v tomto nejsou odlišná: jejich slovní zásoba, ustálené fráze, používané formule a větná skladba představují součásti specifického stylu, který je pro ně charakteristický a který je odlišuje od stylu odborného, stylu umělecké literatury, publicistického stylu i obecného stylu právního jazyka.²²⁵

Tato kapitola se zaměří na problematiku jazyka soudních rozhodnutí a jeho specifik, a to především v kontextu jeho srozumitelnosti adresátům soudních rozhodnutí. Na základě možné vzdálenosti či blízkosti porozumění textu soudního rozhodnutí, především pak jeho odůvodnění, různým skupinám adresátů, tedy soudům samotným, odborné právní veřejnosti, neodborné veřejnosti a konkrétnímu laickému účastníku řízení, bude diskutován takto prezentovaný vztah soudnictví a těchto složek (právní) společnosti. Tento vztah je ve svých důsledcích výpovědí o roli soudnictví tak, jak ji vnímá soudnictví samo prostřednictvím svých výstupů. Specifičnost jazyka soudních rozhodnutí a míru jeho srozumitelnosti různým částem společnosti je možné interpretovat jako určité vymezení role soudního rozhodování (a konkrétněji pak role textů soudních rozhodnutí) v českém právním systému.

Nejprve se tedy text této kapitoly bude zabývat obecnými otázkami jazyka, který soudní rozhodnutí využívají, s tím, že důraz bude kladen právě na pojem jeho srozumitelnosti. Ten bude nejprve zasazen do kontextu charakteristik právního jazyka obecně a posléze bude část tohoto textu věnována jeho chápání českým soudnictvím (pomocí analýzy pojmu srozumitelnosti v judikatuře Ústavního soudu). Srozumitelnost je dále diskutována především jako relativní koncept a tento text si tedy klade otázku, co je povaha jazyka soudních rozhodnutí schopná komunikovat o tom, komu jsou soudní rozhodnutí vlastně určena. Na základě této analýzy je možné si klást otázky o tom,

²²⁴ Problematika srozumitelnosti právního jazyka a práva obecně byla publikována v článku SMEJKALOVÁ, T. Srozumitelnost práva. *Právník*, roč. 2013, č. 5, s. 447–472, z něhož tato kapitola vychází.

²²⁵ Viz ČECHOVÁ, et al. 2003, op. cit. Styl soudních rozhodnutí – rozsudků – je klasifikován jako jeden ze slohových útvarů administrativní komunikace.

co jazyk soudních rozhodnutí vypovídá o adresátech a o tom, co vypovídá o povaze judikatury a ve svém důsledku tedy i o povaze soudnictví v českém právním systému.

3.1 Jazyk soudních rozhodnutí – právní jazyk

Jazyk soudních rozhodnutí, přestože může mít své vlastní charakteristiky, je především třeba považovat za jazyk právní, jehož povaha je předmětem mnoha diskusí a analýz. V rámci české stylistiky se styl soudních rozhodnutí řadí mezi styl administrativní. Přes jeho odlišnosti a vzhledem k jeho funkcím (či základním charakteristikám, o kterých bude řeč dále), je ale úzce spjat s dalšími funkčními věcnými styly, a sice se stylem odborným a někdy i publicistickým.²²⁶

Zřejmě nejdůkladněji je problematika právního jazyka rozebírána v anglicky mluvících právních systémech. Právní angličtina je odborným jazykem s dlouhou tradicí, kterému se v průběhu staletí podařilo zakonzervovat určitou formu a charakteristiky, které z něj činí velmi specifický případ odborného jazyka. Ve 20. století se tak právní angličtina ocitla pod náporom kritiky, a to právě z úhlu pohledu její srozumitelnosti a přístupnosti laické veřejnosti. V šedesátých letech přichází Mellinkoff s obsažnou studií, která analyzuje právní jazyk a jeho specifika a zároveň některé tyto vlastnosti ostře kritizuje. Právo podle něj neobsahuje žádné zvláštní skryté vlastnosti, které by vyžadovaly, aby bylo psáno nesrozumitelně.²²⁷ Různé odnože tzv. *plain language* hnutí, která se v druhé polovině 20. století v anglicky mluvících právních systémech začala rozvíjet, mají v linii tohoto tvrzení za to, že právo by mělo být sdělováno takovým způsobem, aby bylo přímo srozumitelné a přístupné těm, na které se vztahuje, bez nutnosti další právní pomoci²²⁸ a že dosažení tohoto cíle je skutečně možné; tedy že vedle jazyka právníků a práva, který je zmatený a zbytečně komplikovaný, existuje i jasný a přístupný jazyk, kterým lze právo sdělovat.²²⁹ Přestože se jedná o představu nepochybně žádoucího

²²⁶ ČECHOVÁ et al., 2003, op. cit., s. 230–243.

²²⁷ MELLINKOFF, op. cit., s. 424.

²²⁸ Viz ASSY, R. Can the Law Speak Directly to its Subjects? The Limitation of Plain Language. *Journal of Law and Society*, 2011, sv. 38, č. 3, s. 377–378.

²²⁹ Viz SURMAJOVÁ, Ž. a B. BALOG. Vagueness in Legal Language. In: ARASZKIEWICZ et al., 2011, op. cit., s. 102.

stavu, její reálná dosažitelnost je mnohými zpochybňována,²³⁰ jak bude ještě uvedeno dále.

3.1.1 Povaha právního jazyka²³¹

Ve vztahu k jeho užití lze pojmenovat tři základní charakteristiky právního jazyka:²³²

1. *Normativita*. Právní jazyk je prostředkem vyjádření právní regulace, jejímž účelem je normativně působit na subjekty práva a jejich vzájemné vztahy. Právní jazyk je tak používán k tomu, aby svým adresátům stanovoval a garantoval práva a ukládal povinnosti.
2. *Performativita*. Právo je specifickým příkladem performativního užití jazyka, tak jak mu rozumí Austin a Searle v kontextu teorie řečových aktů a nebo jejich pozdější kritik Bourdieu. Promluvou – užitím jazyka – dochází ke změnám v reálném světě.²³³ Typickým příkladem performativního užití právního jazyka je vyhlášení soudního rozhodnutí, ústní uzavření smlouvy nebo uzavření manželství.
3. *Technikalita/odbornost*. Tato charakteristika vymezuje právní jazyk jako do jisté míry zvláštní jazyk s vlastní terminologií, stylistickými rozdíly atd.

²³⁰ Viz např. ASSY, op.cit., nebo MYŠKA, M., T. SMEJKALOVÁ, J. ŠAVELKA a M. ŠKOP: Creative Commons and Grand Challenge to Make Legal Language Simple. In: PALMIRANI, M., U. PAGALLO, P. CASANOVAS a G. SARTOR. *AI Approaches to the Complexity of Legal Systems. Models and Ethical Challenges for Legal Systems, Legal Language and Legal Ontologies, Argumentation and Software Agents*. Berlin, Heidelberg, New York: Springer, 2012. s. 271–285, a problematika kontextuálního porozumění.

²³¹ Následující část tohoto textu týkající se právního jazyka vychází z a staví na předchozích pracích autorky, především pak bakalářské práci zabývající se právním jazykem, obhájené v roce 2009. Viz SMEJKALOVÁ, T. *Translating Contracts*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, 2009, 68 s..

²³² Viz CAO, D. *Translating Law*. Clevedon: Multilingual Matters, 2007, s. 13–20; podobně viz i výše citovaná bakalářská práce autorky.

²³³ Více viz např. AUSTIN, J.L. *How to do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962 nebo v kontextu českého právního prostředí ŠEJVL, op.cit., s. 183–194. Austinovy představy o performativní povaze slov kritizuje například Bourdieu, pro kterého je sice jazyk v právu důležitý, nicméně jeho „performativita“ je následkem autority svěřené tomu, kdo tento jazyk za určitých okolností používá. V tomto kontextu by se dalo polemizovat o tom, nakolik se vlastně jejich pojetí liší, když i Austin vysvětluje, že pro to, aby určitá promluva byla performativní, musí být naplněny tzv. *felicity conditions*, tedy určité společenské okolnosti, které je možné považovat za ne nepodobné Bourdieově *social institution of symbolic power*. Viz BOURDIEU, P. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press, 1992, zejména pak s. 107–116 a 163–170.

První dvě charakteristiky se týkají následků právního jazyka v realitě, třetí se týká specifík právního jazyka samotného. Je to právě tato třetí charakteristika – tedy lingvistické a konceptuální vlastnosti právního jazyka – která ovlivňuje ony první dvě. Právě odbornost právního jazyka vyvolává pochybnosti ve vztahu k jeho srozumitelnosti. Je-li právo existenciálně závislé na srozumitelnosti svého sdělování, pak je možné tvrdit, že právní jazyk (použitá terminologie, syntax, struktura atd.) ovlivňuje dopad a efektivnost práva ve společnosti.²³⁴

Právní jazyk bývá definován různými způsoby. Definice a klasifikace právního jazyka se pohybují na škále od odborného jazyka, respektive funkčního stylu daného jazyka, přes registr, podjazyk²³⁵ až po jazyk *sui generis*.²³⁶ Ať již přijmeme kterékoli z těchto vymezení právního jazyka, je třeba si uvědomit, že právní jazyk není jeden jediný, homogenní diskursní celek, ale množina souvisejících a vzájemně se překrývajících a doplňujících diskursů.²³⁷ Jedno z možných vymezení těchto diskursů je možné činit právě na základě používaného registru/dialektu/podjazyka této širší právně-jazykové rodiny. Surmajová a Balog uvádí jejich příkladný výčet jako jazyk právní profese, jazyk právních textů nebo jazyk právní vědy.²³⁸

Pro účely tohoto textu je právní jazyk chápán velmi široce, a sice jako jazyk vymezující sféru práva. Právo je pak zpětně chápáno jako zvláštní, sociolingvisticky vymezená *speech community*.²³⁹ Právní jazyk je prostředkem právní komunikace, ať už se bude jednat o jazyk právních textů (právních předpisů nebo smluv, soudních rozhodnutí, podání a dalších „oficiálních“ textů s různou mírou normativních následků) nebo o „jazyk právníků“ (tedy určitý žargon),

²³⁴ Viz SURMAJOVÁ, BALOG, op. cit., s. 97.

²³⁵ Viz termín „*sublanguage*“ užívaný například v CHARROW, R. P. a V. R. CHARROW. Making Legal Language Understandable: A Psycholinguistic Study of Jury Instructions. *Columbia Law Review*, 1979, sv. 79, č. 7, s. 1359.

²³⁶ James Boyd White jde tak daleko v provázání práva s jeho jazykem, že tvrdí, že právo je jazyk. Více viz WHITE, J. B. Law as Language: Reading Law and Reading Literature. *Tex. L. Rev.*, 1981–1982, č. 60, s. 415–445.

²³⁷ Srov. ROSZOWSKI, S. The Language of Law as Sublanguage. In: TOMASZCZYK, Jerzy (ed.). *Aspects of Legal Language and Legal Translation*. Lodz: Lodz University Press, 1999, s. 8.

²³⁸ Viz SURMAJOVÁ, BALOG, op. cit., s. 96–97.

²³⁹ Viz GOODRICH, 1984, op. cit., s. 173. Gumperz místo pojmu *speech community* používá výraz *linguistic community*. Viz GUMPERZ, J. J. Types of Linguistic Communities. *Anthropological Linguistics*, 1962, sv. 4, č. 1, s. 28–40.

které lze považovat za dialekty v rámci právního jazyka.²⁴⁰ Jazyk práva a jazyk právníků jsou navíc dvě strany téže mince: jazyk právních předpisů ovlivňuje jazyk komunikace mezi právníky a naopak neologismy slovní a frazeologické pocházející z právní praxe mají tendenci pronikat do právních textů. A v podobném vzájemném vztahu se jazyk práva i právníků nachází i v jazyce právní vědy. Jak uvádí Goodrich, sama představa právního jazyka jako určitého zvláštního jazyka, který je vzdálený běžné mluvě, je vlastně produktem společnosti, ve které pouze určitá skupina tzv. „právně kompetentních“ lidí je schopná číst a rozumět právním textům.²⁴¹ Budeme tedy vycházet z toho, že jazyk, kterým je komunikováno právo, je jazykem, který se od jazyka běžné komunikace liší. Roviny této odlišnosti budou diskutovány dále.

Pro bližší vymezení právního jazyka je tak třeba vymezit a pojmenovat jednak základní charakteristiky právního jazyka, jako odborného jazyka, jednak „subjekty“ právního jazyka – mluvčí a adresáty.

Pro následující text bude stěžejní především problematika základních charakteristik právního jazyka. Co se týče jeho subjektů, pracuje tento text s premisou, podle které je gramotnost v právním jazyce shodná s úrovní právního vzdělání. Pokud máme za to, že právo je v podstatě komunikační prostor vymezený užitím právního jazyka, pak právní vzdělání je *de facto* vzděláním jazykovým. Zatímco u neodborné veřejnosti či laického účastníka řízení budeme očekávat omezenou znalost právního jazyka, u soudce a obecně u odborné veřejnosti budeme očekávat zběhlost v právním jazyce.

3.1.2 Základní charakteristiky právního jazyka²⁴²

Právní jazyk vykazuje následující charakteristiky v těchto rovinách: rovině stylu, rovině pojmosloví a rovině syntaxe.

²⁴⁰ Toto tvrzení je možné zpochybňovat – podle toho, zda a do jaké míry přijímáme představy o právním jazyce jako speciálním, vymezeném jazyce, nebo jeho charakteristice jako odborného jazyka, nebo subdialektu daného přírodního jazyka, od kterého je odvozen.

²⁴¹ GOODRICH, P. The Role of Linguistics in Legal Analysis. *Mod. L. Rev.*, 1984, č. 47, s. 534. Otázku, do jaké míry specifický právní jazyk ve skutečnosti napomáhá konstituovat právníky jako elitu, která má přístup k právu jako k důležité části kulturnímu kapitálu, podrobně diskutují SMEJKALOVÁ, T. a M. ŠTĚPÁNKOVÁ. *Law for Elites. Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, 2019, roč. 59, č. 1, s. 47–68. DOI: 10.2478/slgr-2019-0028

²⁴² Základ této části práce vychází z bakalářské práce autorky obhájené v roce 2009. Viz SMEJKALOVÁ, 2009, op. cit.

Rovina pojmosloví / slovní zásoby

Právní čeština využívá nejen českou slovní zásobu, ale i výrazy odvozené či převzaté z latiny, francouzštiny a v poslední době především následkem evropské integrace i z angličtiny.

O obecnou klasifikaci české právní slovní zásoby se pokusil ve dvou svých publikacích Knapp,²⁴³ na jejichž základě lze představit tuto klasifikaci slovní zásoby právního jazyka:

1. specifické právní pojmy,
2. polysémy, které mají jak specifický právní význam, tak i běžný, neprávní význam,
3. polysémy, které vedle běžného a právního významu mají ještě jiný, specifický význam v dalším odborném jazyce,
4. polysémy, které mají specifický právní význam a význam v jiném odborném jazyce,
5. slova s neutrálním významem.

Kromě jednotlivých slov používá právní jazyk i ustálené fráze, které mají fixní strukturu (jako například „vynést rozsudek“), ale nemají přesnou definici, a jazykové šablony, víceslovné formule, které jsou stereotypně užívány v určitých situacích (například „... pod trestem peněžité pokuty“).²⁴⁴ Často je také využíváno zkratk (a v kontextu právních předpisů i tzv. legislativních zkratk) nebo i určitých ustálených profesionalismů a slangismů („výdejka“, „doručenka“, „předpřipravit zprávu“, „navýšit finance“,²⁴⁵ „skutková tvrzení“, „považovat žalobu za důvodnou“²⁴⁶ nebo například často užívanou formulaci „z obsahu spisu se podává“²⁴⁷). Do textů soudních rozhodnutí samozřejmě také proniká odborná terminologie, která je vysvětlována (a někdy i vytvořená) právní teorií a kterou soudy dále nevysvětlují, jako

²⁴³ Viz KNAPP, V. *Právní pojmy a právní terminologie. Státní správa: Bulletin Ústavu státní správy*. 1978, č. 4, s. 17–20; Viz KNAPP, 1995, op. cit., s. 122.

²⁴⁴ Viz TOMÁŠEK, M. *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 48 a 52.

²⁴⁵ Viz ČECHOVÁ, M. et al. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 236.

²⁴⁶ Viz rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 3. 7. 2009, sp. zn. 49 Co 411/2008.

²⁴⁷ Viz například nálezy Ústavního soudu ze zkoumaného souboru rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 535/05, Pl. ÚS 27/09, nebo rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 44 Co 363/2009.

například „aktivní legitimace“²⁴⁸ nebo „právní omyl“.²⁴⁹ Do právních textů také pronikají latinské a další cizojazyčné pojmy, které v některých případech mají své české ekvivalenty, v jiných zase ne.²⁵⁰

Rovina syntaxe

Dlouhá a komplexní víceúrovňová souvětí jsou považována za jednu z charakteristik právního jazyka, která je spojená s potřebou přesnosti vyjadřování v právu a zároveň se snížením obecné srozumitelnosti. Právní jazyk se ve snaze o autoritativnost a objektivnost snaží být neutrální a odosobněný, což vede k častému užívání pasivních vazeb na úkor aktivních. Dalšími často jmenovanými charakteristikami jsou pak vícenásobné záporny, jmenné fráze („učinit zjištění“²⁵¹), zdvojení výrazů (např. společně a nerozdílně), nominalizace nebo vsunuté věty.²⁵² Jak uvádí například Čechová, časté je také užití sekundárních předložek a předložkových výrazů („vlivem“, „v důsledku“, „vzhledem k“ atd.) nebo různých spojovacích výrazů, které jsou často již zastaralé („stran“, „potažmo“, „zatímco“, „a tudíž“, „jakož i“ atd.).²⁵³ Užívání dlouhých a komplexních podřadných souvětí s několika úrovněmi vět vedlejších ke srozumitelnosti textu příliš nepřispívá. Navíc zvyšuje nebezpečí toho, že jediná opomenutá čárka může změnit výsledný význam věty, což v právním kontextu znamená, že například chybějící čárka před spojkou „nebo“ v hypotéze právní normy může podnítit interpretační problémy.²⁵⁴

Přestože dlouhá a komplexní souvětí srozumitelnosti textu nepřispívají, Charrow a Charrow v kontextu právní angličtiny dokazují, že samotná délka vět nemá na úroveň jejího porozumění zásadní vliv: je to gramatická,

²⁴⁸ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, sp. zn. Pst 1/2008.

²⁴⁹ Viz rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 92 T 86/2009. Právní omyl je vysvětlen mj. v ustanovení § 19 zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

²⁵⁰ Za zbytečné užití latinismu je možné považovat i příklad z rozsudku Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008: „*orgán kreovaný na základě vůle občanů*“ (zvýraznění doplněno).

²⁵¹ Viz například rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 3. 7. 2009, sp. zn. 49 Co 411/2008.

²⁵² Obecně viz CHARROW, CHARROW, op. cit.; podobně i MELLINKOFF, op. cit.

²⁵³ Viz ČECHOVÁ et al., 2008, op. cit., s. 234.

²⁵⁴ Příkladem takové situace v českém právu je § 64 zákona č. 377/1992 Sb., o správě daní a poplatků ve znění pozdějších předpisů a související rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 Afs 80/2009, kde Nejvyšší správní soud sice řešil principiální otázky, ale zapomněl zmínit gramatický základ interpretačního problému, kterým v tomto případě byla právě chybějící čárka, která by vnesla do použitého souvětí jasnější význam.

sémantická a kontextuální komplexita právního diskursu a nikoli délka vět, která určuje, jak složité bude pro laiky tomuto diskursu porozumět.²⁵⁵

Problematické gramatické struktury však nejsou pouze výmyslem právního jazyka, jsou vlastní i jazyku běžnému. Právní jazyk jich ale využívá častěji; a je to právě toto specifikum, které činí právní jazyk méně srozumitelným.²⁵⁶

Zkoumaný soubor soudních rozhodnutí ukazuje, že užití dlouhých souvětí není ničím neobvyklým. Rozhodnutí obsahují věty, které zahrnují celé odstavce, z nichž některé dosahují v původním formátování až délky jedenáct řádků, jako je tomu například v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 549/2008: *„Jako trestný čin posoudil Městský soud v Praze skutek, který podle jeho zjištění spočíval v podstatě v tom, že obviněná v době od 31. 5. 1950 do 8. 6. 1950 v P. spolu s dalšími prokurátory se jako prokurátorka tehdejší Státní prokuratury podílela na zastupování obžaloby v hlavním přelíčení ve věci proti obžalované JUDr. M. H. a spol., která byla u tehdejšího Státního soudu v Praze vedena pod sp. zn. Or I/VII-65/50, přičemž postupovala v rozporu s tehdy platnými ustanoveními § 3, § 33, § 34 a dalšími ustanoveními zákona č. 119/1873 ř. z., přičemž si byla vědoma toho, že o vině a trestu obžalovaných rozhodly již před tímto přelíčením a nezávisle na jeho průběhu mimosoudní orgány a že toto přelíčení slouží jen k vyvolání dojmu zákonnosti trestního řízení, jebož jediným cílem byla fyzická likvidace obžalovaných, v důsledku toho byli rozsudkem tehdejšího Státního soudu v Praze ze dne 8. 6. 1950 odsouzeni JUDr. M. H., J. B. (správně B.), JUDr. O. P. a Z. K. k trestům smrti, které byly vykonány dne 27. 6. 1950, a další osoby k trestům těžkého žaláře v rozmezí od 15 let až na doživotí.“*²⁵⁷

Relativně dlouhé věty obsahuje například i rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 44 Co 363/2009. Následující úryvek nejenže představuje dlouhé a komplexní souvětí, jeho nepřehlednost zvyšují i citace z podání žalované označené uvozovkami: *„Obsah spisu též nepodává, že by žalovaná reagovala na výzvu soudu dle § 114b odst. 2 o.s.ř. ve smyslu ustanovení § 114b odst. 5 o.s.ř., tedy nesdělila, že jí brání vážný důvod k včasnému podání požadovaného vyjádření, neboť v odporu sice „avizuje“ složitost věci, avšak zároveň neuvádí, že právě tato „složitost“, resp., a to je významnější, jak nyní uvádí v odvolání, „obtíže při shromažďování podkladů pro kvalifikované vyjádření“*

²⁵⁵ Viz CHARROW, CHARROW, op. cit., s. 1320.

²⁵⁶ Viz CHARROW, CHARROW, op. cit., s. 1359.

²⁵⁷ Formulace této věty naznačuje, že pochází z výroku rozhodnutí Městského soudu v Praze a je možné, že se jedná o doslovnou citaci tohoto rozhodnutí bez toho, aniž by tento úryvek byl jako citace označen.

popř. nečinnost jejího smluvního partnera (pojišťovny) jí brání (jsou tím vážným důvodem, který jí brání) podání kvalifikovaného a zejména včasného vyjádření, kdy soudu pouze sděluje, „že odpor zdůvodní dodatečně“.

Dlouhá souvětí mohou vést ke gramatickým chybám, ke kterým by nemuselo dojít, pokud by věta byla kratší a přehlednější. Tento druh chyby je možné nalézt například v rozsudku Krajského soudu v Brně, sp. zn. 49 Co 411/2008: *„Jestliže téměř po celou posuzovanou dobu (až na období 26. a 27. 1. 2008 a 18. 8. 1998 až 17. 11. 1998) byla jako uchazeč o zaměstnání evidována u úřadu práce, kterému poskytovala řádnou součinnost, nelze dospět k závěr, že by žalobkyně opomněla možnost jiného zaměstnání, a to dokonce takové (sic!) zaměstnání, při kterém by se mohla zapojit do práce u jiného zaměstnavatele za podmínek v zásadě rovnocenných nebo dokonce výhodnějších, než by měla při výkonu práce podle pracovní smlouvy, kdyby žalovaný plnil svou povinnost přidělovat jí sjednanou práci.“*

Rovina stylu

Knapp zastává názor, že v prostředí českého jazyka nic takového jako jednotný právní styl neexistuje, protože mezi stylem jazyka právních předpisů, soudních rozhodnutí nebo jazyka právníků existují podstatné rozdíly.²⁵⁸ Jsem přesvědčena, že i přes tuto různorodost je možné alespoň pojmenovat požadavky, které lze na jazyk právní komunikace v obecném slova smyslu klást v kontextu principů demokratického právního státu:²⁵⁹

- a) přesnost,
- b) určitost,
- c) stručnost,
- d) srozumitelnost,
- e) stabilita,
- f) neutrálnost / neexpresivnost,
- g) účelnost.

²⁵⁸ Viz KNAPP, V. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988, s. 96.

²⁵⁹ Tento výčet je inspirován Tomáškovým a Mellinkoffovým výčtem. Viz TOMÁŠEK, op. cit., s. 28 a MELLINKOFF, op. cit., s. 285. a násl. Mellinkoff tyto požadavky uvádí v kontextu kritiky odůvodňování některých specifik právního jazyka. V kontextu právní angličtiny 60. let 20. století Mellinkoff tvrdí, že složitost a nesrozumitelnost tehdejšího právního jazyka nelze jakkoli odůvodnit tím, že tento jazyk splňuje čtyři charakteristiky právního jazyka (přesnost, stručnost srozumitelnost a stabilita), a ve své kritice dokazuje, jak v některých případech právě opak je pravdou a „legalese“ nepřispívá ani k větší přesnosti, stručnosti, srozumitelnosti ani ke stabilitě právní komunikace.

Jsou-li soudní rozhodnutí psána právním jazykem, pak je možné tvrdit, že se tyto požadavky vztahují i na jejich texty. Jazyk je pouze nedokonalým prostředkem komunikace, jehož význam se v čase mění, proto ideální situace, kdy by mohly být naplněny všechny tyto požadavky ve své úplnosti, zřejmě nikdy nenastane. Tyto jednotlivé požadavky tedy mají určitou relativní důležitost, a daný právní text (resp. jeho tvůrce) si bude muset nejprve zodpovědět otázku, jakou funkci má (jeho) text plnit a komu má být určen a podle toho mu text přizpůsobit a tyto požadavky adekvátně naplnit. Za stěžejní požadavky na jakoukoli právní komunikaci – tedy i texty soudních rozhodnutí – je třeba považovat přesnost a určitost sdělení a srozumitelnost. Další text se tedy zaměří na tyto tři požadavky a jejich vzájemné vztahy.

Ad A) a B) přesnost a určitost

Požadavek na přesnost právního vyjadřování souvisí s principy právní jistoty a rovnosti před právem: i Fuller uvádí požadavek vyjádření příkazů a zákazů tak, abych o nich nebylo pochyb, jako jeden ze základních stavebních prvků jakéhokoli řádu.²⁶⁰ Právní jazyk tedy obsahuje prvky více či méně úspěšných pokusů o co nejpřesnější vyjádření. Pro tyto účely využívá specifické terminologie, frazeologie a kompozičních prvků, jako například dělení na paragrafy a odstavce, číslování apod.²⁶¹ Přesnost a jednoznačnost právního vyjadřování jako takové nepochybně patří mezi hodnoty, k jejichž naplnění by mělo být směřováno.

Nejen literární příklady *newspeaku* či *ptydepe* nás ale přesvědčují o tom, že pokusy o maximální přesnost a jednoznačnost vyjádření mohou mít za následek snížení vlastní srozumitelnosti. Tuto situaci nazývá Holländer paradoxem právního jazyka: „Zvyšování přesnosti, exaktnosti [právního jazyka], vede k jeho nesrozumitelnosti, a opačně, zvyšování srozumitelnosti vede ke snižování přesnosti,“²⁶² tedy zvýšení stupně doslovnosti právního jazyka vede k nekoherenci a redukci informační hodnoty práva, zatímco zvýšení jasnosti/srozumitelnosti vede k poklesu přesnosti. Na tomto paradoxu staví i Myška et al. když upozorňují na zvláštní vztah mezi srozumitelností a přesností práv-

²⁶⁰ Viz FULLER, L. L. Positivism and Fidelity to Law a Reply to Professor Hart. *Harvard Law Review*, 1958, sv. 71, s. 655–657.

²⁶¹ Viz MELLINKOFF, op. cit., s. 22.

²⁶² Viz HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 217.

ního jazyka, kde čím přesněji se snažíme popsat nějaký právní jev, tím méně srozumitelná tato komunikace je.²⁶³

Tento paradox lze vysvětlit, pokud budeme považovat právo a právní jazyk za dva do jisté míry odlišitelné systémy, které jsou existenčně propojeny. Právní jazyk je možné považovat za určité uživatelské rozhraní, které umožňuje práci s právem, a zároveň i právo spoluutváří a naopak právo představuje důvod pro existenci právního jazyka. Tato vzájemná propojenost implikuje fakt, kdy v situaci, kdy dochází *pouze* ke změně právního jazyka bez současné změny práva, či naopak, narůstá mezi oběma systémy napětí. Uživatelsky příjemnější rozhraní právního jazyka nemusí umožňovat přístup k celému komplexu právního systému a může tak mít za následek informační ztráty. Naopak snaha o co nejpřesnější vyjádření rozhraní pro velice komplexní systém práva jej může učinit tak komplikovaným, že jej bude moci využívat pouze omezená, speciálně vyškolená skupina lidí.²⁶⁴ Snaha o maximální přesnost vyjadřování v právu tedy může ve svém extrému vést až k její nesrozumitelnosti, respektive ke srozumitelnosti pouze pro určitý, velmi omezený, okruh osob, což zcela jistě není v právním státě žádoucí situace.²⁶⁵

Problematika přesnosti vyjadřování v právu je navíc ovlivněna jednou protichůdnou tendencí, která je právu vlastní podobně jako snaha o přesnost. Právo využívá tzv. neurčitých pojmů, které svůj konkrétní obsah získávají až v kontextu konkrétního případu. Tuto vágnost některých právních pojmů lze omezovat pomocí zákonných definic. Nicméně přebytek legálních definic může vést k nárůstu délky právních textů a potažmo i k onomu výše zmíněnému poklesu srozumitelnosti. Hart²⁶⁶ navíc upozorňuje, že právo má díky této své charakteristice tzv. otevřenou texturou, a tedy počítá s tím, že se jeho obsah bude skrze změnu v obsahu právních pojmů v čase měnit. Právní definice, přestože mohou přispívat k právní jistotě a předvídatelnosti práva, konzervují významy pojmů a mohou tak vést k rigiditě práva, která je ne vždy žádoucí. Neurčitost či vágnost právních pojmů, která je právě vyjádřením

²⁶³ Viz MYŠKA et al., op. cit., s. 276.

²⁶⁴ Tato metafora vztahu práva a právního jazyka je převzata z MYŠKA et al., op. cit., a staví na Floridího rozpracování tzv. úrovní abstrakcí (*Levels of Abstraction*), na nichž lze studovat různé systémy. Pro více informací viz FLORIDI, L. The Method of Levels of Abstraction. *Minds & Machines*, 2008, č. 18, s. 303–329.

²⁶⁵ Tato rovina uvažování zapadá i do Fullerova chápání „vnitřní morálky“ práva.

²⁶⁶ Viz HART, H. L. A. *Pojem práva*. [Přel. Petr Fantys]. Praha: Prostor, 2004, s. 132.

této otevřené textury konceptů, je možné chápat pozitivně, protože umožňuje jazyku (a tedy i jazyku práva) reagovat na společenský vývoj.²⁶⁷ K představě o otevřené textuře práva se hlásí i Wroblewski, který řešení „problému“ neurčitosti právního jazyka vidí v jeho kontextuální interpretaci.²⁶⁸

Ad D) Srozumitelnost

Právní jazyk je, přes všechna svoje specifika, založen na – a tedy i úzce propojen s – jazykem běžné komunikace. Staví na stejných gramatických strukturách, neobsahuje fonetické odlišnosti.²⁶⁹ Výrazněji se ovšem odlišuje v rovinách stylu, pojmosloví, sémantiky a do jisté míry i v rovině syntaxe, jak vyplývá i z výše naznačených charakteristik právního jazyka.

Srozumitelnost práva je otázkou, která úzce souvisí s právním jazykem a právní komunikací vůbec²⁷⁰ a je tedy propojena s otázkou, která se nachází na mnohem základnější rovině uvažování: je-li právo vyjadřováno pomocí jazyka, pak podléhá i jiným než pouze právním pravidlům. Právo tedy podléhá nejen pravidlům, která si samo generuje a která ovlivňují jeho právní platnost,²⁷¹ ale i dalším, právu vnějším, gramatickým a stylistickým jazykovým pravidlům. Porozumění právnímu jazyku je tedy závislé na srozumitelnosti jeho lingvistických kvalit. Tím se ovšem pojem srozumitelnosti v právu nevyčerpává. Jak uvádí Bix, doslovný či „gramatický“ význam slov není zcela nutně objektivní kategorií, protože i tento jejich význam je závislý na porozumění mluvčích kompetentních v daném jazyce, dialektu nebo žargonu.²⁷² Význam slov se tak může měnit s ohledem na kontext a jeho chápání závisí na znalosti tohoto kontextu mluvčími či adresáty.

²⁶⁷ Srov. QUINTON, A. Introduction. In: WAISMANN, F. *Philosophical Papers*. B. McGuiness, ed., Holland: D. Reidel, 1977, s. Xiii.

²⁶⁸ Viz WROBLEWSKI, J. *Rozumenie prawa i jego wykladania*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990, s. 32–38. Citováno dle ŠURMAJOVÁ, BALOG, op. cit., s. 103; Kontextuální interpretace a důležitost kontextu pro porozumění právu je cestou, ke které se hlásí ve svém článku i Myška et al., a tedy i autorka tohoto textu.

²⁶⁹ Viz SKOZEN, I. Law, Language and Their Influence on Cognition. In: ARASZKIEWICZ, 2011, op. cit., s. 119.

²⁷⁰ V tomto ohledu by bylo možné začít diskutovat i o jiných, neverbálních rovinách právní komunikace a jejich specifikách, nicméně taková diskuse by šla již nad rámec obsahu tohoto článku.

²⁷¹ Jsem přesvědčena, že není důvod zcela odmítat tento pozitivistický či autopoietický pohled na právo. Nicméně ve světle další diskuse tohoto článku nelze u tohoto pohledu zůstat.

²⁷² Viz BIX, B. *Law, Language and Legal Determinacy*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1993, s. 73–74.

Porozumění právnímu jazyku má tedy dva podstatné rozměry: lingvistickou srozumitelnost a právní (konceptuální) srozumitelnost. Zatímco podle Knappa praxe ukazuje, že právní jazyk může být z lingvistického hlediska „srozumitelný“, z hlediska porozumění právním následkům takového textu nebo promluvy už tomu tak být nemusí. Jak uvádí Hutton, problém právní komunikace spočívá v tom, že jeho následky (tedy performativitu) nelze jednoduše vyčíst z „povrchu“ právního textu.²⁷³ S tímto závěrem se ztotožňuje i již citovaný Assy, když dochází k závěru, že nesrozumitelnost právního diskursu často spočívá právě v neporozumění jeho komplexnímu konceptuálnímu podhoubí.²⁷⁴ Pro právo je totiž podstatné tzv. konceptuální myšlení, které jde za fyzické objekty a kořenové významy slov a které rozpoznává, že právní pojmy a výrazy obsahují více, než co naznačují jejich slovníkové definice a že tyto obsahy nelze pochopit bez jejich právního kontextu a vývoje.²⁷⁵ Text, který je srozumitelný z hlediska svých gramatických struktur, nemusí být nutně srozumitelný i z hlediska svého kontextového zakotvení. Kdyby tomu tak bylo, nesetkávali bychom se s početnými interpretačními problémy a neexistovala by četná judikatura, která specifikuje význam pojmů v různých kontextech. Tato právní srozumitelnost tedy nepředstavuje problematickou položku pouze pro laického adresáta právní normy, ale i pro odbornou právní veřejnost. Lze tedy souhlasit s Assym, který uvádí, že přesnost (právní jasnost/zřejmost) a lingvistická jasnost se nemusí nutně překrývat.²⁷⁶

Vztah přesnosti/preciznosti a srozumitelnosti

Přesnost/preciznost a srozumitelnost v právní komunikaci představují dvě různé (a v některých případech protikladné) tendence. Vztah mezi přesností a srozumitelností do určité míry připomíná vztah nepřímé úměry: čím přesněji se snažíme určitou situaci postihnout, tím méně srozumitelné naše snažení může být, a čím srozumitelněji a jednodušeji se snažíme něco vysvětlit, tím méně přesné toto vysvětlení je.²⁷⁷ Koncepty srozumitelnosti i přesnosti

²⁷³ Viz HUTTON, C. *Language, Meaning and the Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009, s. 65.

²⁷⁴ Viz ASSY, op. cit., s. 394–395.

²⁷⁵ Viz ASSY, op. cit., s. 402.

²⁷⁶ Viz ASSY, op. cit., s. 392; Assy používá pojem přesnost ve významu právní srozumitelnosti.

²⁷⁷ Viz MYŠKA et al., op. cit., s. 276.

lze vymezit ve vztahu k libovůli, resp. nahodilosti v rozhodování.²⁷⁸ Pro dosažení ideálu právní jistoty je třeba z právního rozhodování vyloučit nahodilost. Podle toho, zda je existence nahodilosti komunikována veřejnosti, resp. zda si je veřejnost této nahodilosti v rozhodování vědoma, je možné rozlišovat mezi nahodilostí skutečnou a vnímanou. Skutečnou nahodilostí rozumíme takovou situaci, kdy rozhodování autority není založeno na žádném objektivně pozorovatelném důvodu. Vnímanou nahodilostí pak chápeme situaci, kdy se sice zdá, že není rozhodováno na základě nějakých pevných pravidel, ale ve skutečnosti tak učiněno je. Nejvyššího stupně právní jistoty je pak dosaženo v situaci, kdy je z rozhodování vyloučena jak vnímaná, tak skutečná nahodilost.²⁷⁹

Srozumitelnost je pak provázaná s mírou vnímané nahodilosti: čím méně je právní komunikace srozumitelná, tím vyšší je stupeň vnímané nahodilosti. Naopak čím méně přesná/precizní je právní komunikace, tím vyšší je stupeň skutečné nahodilosti. Jak tvrdí Myška et al., pro dosažení maxima právní jistoty je třeba nalézt určitý optimální bod či rozmezí, kde míra srozumitelnosti nenarušuje přesnost právní komunikace.

Knapp vymezuje ideál srozumitelnosti jako takovou situaci přesnosti a jednoznačnosti komunikace, kdy adresát bude textu, resp. jeho obsahu rozumět stejně jako jeho tvůrce.²⁸⁰ O možnostech dosažení tohoto ideálu lze ovšem pochybovat.²⁸¹ Přestože se – především v právu a v kontextu výše citovaného Fullerova přesvědčení – jistě jedná o ideál právní komunikace, existují názory, které vysvětlují skepsi, která se s dosažením tohoto ideálu pojí.²⁸² Navíc právo

²⁷⁸ Viz Myška et al. a jejich vymezení konceptů *actual a perceived arbitrariness*; rozhodování je zde chápáno v širším slova smyslu jako rozhodování o právech a povinnostech subjektů obecně. Viz MYŠKA et al., op. cit., s. 272.

²⁷⁹ Viz vysvětlení vnímané a skutečné nahodilosti podle Myška et al, které staví na a rozvíjí Bixův přístup. Viz MYŠKA et al., op. cit., s. 272 a BIX, op. cit., s. 106.

²⁸⁰ Viz KNAPP, 1995, op. cit., s. 126.

²⁸¹ Obecné teorie komunikace mají za to, že dosažení tohoto ideálu je prakticky nemožné. Není tedy důvod, proč by v právu měla z této obecné vlastnosti lidské komunikace existovat výjimka. Ten, kdo normu používá a aplikuje má obvykle mnohem více informací, než měl na počátku normotvůrce. Je dále možné tvrdit, že obecnost jako jedna ze základních charakteristik právní normy vlastně předpokládá, že se význam či snad i obsah normy může v čase změnit. Jazyková povaha normy tedy automaticky předpokládá změnu, protože význam slov se v čase mění.

²⁸² K tomu v českém právním prostředí více viz například SMEJKALOVÁ, T. „Smrt autora“ jako cesta k porozumění teleologickému výkladu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: Masarykova univerzita, 2012, č. 1, s. 84–92. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/6066>

přímo předpokládá, že například legislativní texty budou v budoucnu používány v nových, nepředvídaných situacích a že ten, kdo bude tento text používat bude mít k dispozici více informací, než měl normotvůrce.²⁸³ Jazyková podoba práva má povahu tzv. otevřené textury, tedy automaticky předpokládá, že se právní text (a tedy ve svém důsledku právo samo) bude měnit v čase, protože i význam slov se v čase mění.²⁸⁴

Někteří autoři ale upozorňují na to, že srozumitelnost nesmí být zaměňována za jednoduchost. Komplexita sdělení, tedy i právní složitost otázky, nutně neimplikuje nejasnost a nesrozumitelnost takového sdělení. Lötscher se domnívá, že výše popsaný napjatý vztah není mezi srozumitelností a přesností, ale mezi jednoduchostí a přesností: jednoduchost i přesnost představují ideály, ke kterým by měly právní texty směřovat. Jak naznačuje výše popsaný paradox, těchto ideálů ale nikdy nelze dosáhnout zároveň.²⁸⁵ Čím přesněji se snažíme zachytit určitý problém slovy, tím více se vzdalujeme jednoduchosti sdělení. Srozumitelnost je sice také ideálem, ke kterému by právní texty měly směřovat, nicméně není tak nedosažitelná jako současné docílení jednoduchosti a přesnosti. Běžné konverzační situace využívají různých technik a postupů, jak učinit sdělení srozumitelnějším: účastníci konverzace se mohou odvolávat na kontext, doplnění a shrnutí textu, opakování jinými slovy, dodatečné vysvětlení a uvádění příkladů, nebo i metajazykové komentáře, které sdělení dotváří.²⁸⁶ Psané texty mohou těchto technik využívat pouze velice omezeně. A povaha právních textů některé z nich neumožňuje využívat vůbec.²⁸⁷

²⁸³ Viz např. RADBRUCH, G. *Legal Philosophy*. In: *The Legal Philosophies of Lask, Radbruch, and Dabin. Volume 4 of 20th century legal philosophy series*. [Přel. Kurt Wilk]. Harvard: Harvard University Press, 1950, s. 141.

²⁸⁴ Pro Harta mají obecná právní pravidla tendenci si uchovávat určitou úroveň vágnosti a nepředvídatelnosti co do možného budoucího chápání. Viz HART, op. cit., s. 132–133; Bix diskutuje tento Hartův pohled v kontextu Waismannovy otevřené textury konceptů (z jehož díla Hart vlastně vychází): otevřená textura je otázkou jazykové neuzavřenosti, kterou je třeba chápat pozitivně, protože umožňuje dynamický vývoj jazyka a jeho přizpůsobování vývoji společnosti. BIX, op. cit.

²⁸⁵ Viz LÖTSCHER, A. *Conceptual and Textual Structure in legislative Texts*. In: WAGNER, A. a S. CACCIAGUIDI-FAHY (eds.). *Obscurity and clarity in the law: prospects and challenges*. Aldershot: Ashgate, 2008, s. 131.

²⁸⁶ Lötscher při vyjmenovávání těchto technik vychází především z Griceových konverzačních maxim. LÖTSCHER, op. cit., s. 131–135.

²⁸⁷ Metajazykové komentáře se občas objevují v poznámkách pod čarou, stejně tak jako shrnutí podstaty soudního rozhodnutí se v případech publikace se vkládá do tzv. právních vět.

Pokud v právu nelze z různých důvodů dosáhnout jednoduchosti, nic to nemění na tom, že bychom měli právní sdělení činit srozumitelně. Lötscher tedy k výše jmenovanému požadavku lingvistické srozumitelnosti dodává tzv. jasnost (*transparency*) textu, ke které se podle něj dá dospět mimo jiné i lepší formální organizací textu. Rozvržení textu, které kopíruje logiku sdělení, konzistentní užívání terminologie a frazeologie a přehlednou větnou strukturu²⁸⁸ lze považovat za faktory, které přispívají k lepší orientaci v textu, a tedy mohou napomoci i jeho lepší srozumitelnosti.

Pro Lötschera je tedy jasnost či přehlednost textu je jednou z podmínek srozumitelnosti textu. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, která se přímo týká formy a struktury soudních rozhodnutí, zatímco základní členění soudních rozhodnutí vychází prakticky z právních předpisů, členění odůvodnění již takto předepsáno není. Číslování odstavců a doplňování nadpisů a podnadpisů však zcela jistě zpřehledňuje dlouhý text a usnadňuje tak orientaci v něm. Je možné vyslovit námitku, že nutit soudce formulovat odůvodnění svých rozhodnutí nějakým konkrétním způsobem znamená narušovat jejich nezávislost. Na druhou stranu, pokud právní předpisy kladou na odůvodnění soudního rozhodnutí určité nároky, tak už tuto jejich „nezávislost“ určitým způsobem narušují.²⁸⁹ Přehledné členění textu přispívá srozumitelnosti textu. Není náhražkou jazykové srozumitelnosti, ale přispívá k lepší orientaci v textu. Odůvodnění soudních rozhodnutí již členěna jsou. I ta soudní rozhodnutí, která své odstavce neměla číslované, jsou stále členěna na odstavce. Nadpisy „pouze“ zlepšují čtenářovu orientaci v tomto textu, číslované odstavce potom umožňují přesnější citace pro případy odkazování na judikaturu nebo její diskusi a analýzu právní praxi nebo právní doktrínou. Pokud bychom trvali na přítomnosti nadpisů uvozujících například rekapitulaci předchozího řízení, dokazování, shrnutí skutkového stavu atd., mohli bychom jasněji zjistit, jakou část odůvodnění zabírají ve skutečnosti popisné a argumentativní části. Mohli bychom tak zjistit, jak je tomu například v rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 311/2011, že naprostou většinu odůvodnění tvoří desítky stran

²⁸⁸ LÖTSCHER, op. cit., s. 137–138.

²⁸⁹ Pro analýzu a diskusi problematiky nezávislosti kontinentálních soudců a soudnictví srov. především CANIVET, G., M. ANDENAS a D. FAIRGRIEVE. *Independence, accountability, and the judiciary*. London: British Institute of International and Comparative Law, 2006.

dlouhé citace vyjádření účastníků bez nějaké jejich podrobnější diskuse, a klást si otázku, nakolik je takové odůvodnění přijatelné, a tedy legitimní. Číslování odstavců a dodávání nadpisů a podnadpisů jednotlivým částem odůvodnění by tedy nejen usnadnilo orientaci v textu jeho čtenářům, ať už účastníkům řízení nebo jeho případným kritikům z řad právní praxe a právní doktríny.

Vedle tohoto kroku k větší srozumitelnosti, který je v právních textech třeba považovat za nutnost, je stále třeba směřovat k onomu optimálnímu bodu mezi právní přesností a výše naznačeným konceptem srozumitelnosti. Tento optimální bod či rozmezí se však mění s ohledem na funkce, které má daný právní text plnit.

Vzhledem k rozmanitým druhům právní komunikace a jejich funkcím se liší okruh jejich adresátů: jinému publiku je určen právní předpis, smlouva o dílo, metodický pokyn ministerstva nebo prvostupňový rozsudek. Pro úspěšnou komunikaci je tak třeba si ono publikum (adresáty) pojmenovat a přizpůsobit mu styl komunikace.²⁹⁰ Tvůrci právních textů ale čelí zásadnímu problému naznačenému výše, a sice vyváženosti právní přesnosti a srozumitelnosti. Mellinkoff má za to, že pro komunikaci s laickými adresáty by se měl právník vyvarovat některých právních pojmů nebo žargonových výrazů, a to i za cenu snížené právní preciznosti takového sdělení.²⁹¹ S tímto tvrzením lze souhlasit potud, pokud se nebude jednat o sdělení s právními následky. Právně problematické bude toto tvrzení tehdy, kdy se jedná o texty či sdělení, které předvídají právní následky; v tom případě se zdá, že by pro účely naplnění principu právní jistoty a předvídatelnosti práva měla dostat přednost přesnost vyjádření před její srozumitelností laikovi. V tomto ohledu je tedy třeba souhlasit s Molkem, který diskutuje vztah srozumitelnosti a přesnosti odůvodnění soudního rozhodnutí ve svém postu na Jiném právu a který

²⁹⁰ Podobně viz MOLEK, P. Ke komu soudy mluví aneb Melčák a Schrödingerova kočka. *Jiné právo* [online]. 13. 2. 2011 [cit. 1. 9. 2011]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2011/02/pavel-molek-ke-komu-soudy-mluvi-aneb.html>

²⁹¹ Viz MELLINKOFF, op. cit., s. 431–432; Tento přístup vyžadující pro různé adresáty různé styly komunikace je možné vysvětlit i za použití Floridiho *method of levels of abstraction*. Jakýkoli systém je vždy možné vnímat pouze na úrovni určité úrovně abstrakce, která má různou granularitu – a tedy i různou míru rozlišení. Míra rozlišení systému práva komunikovaná laikovi bude jiná než když bude stejný právní koncept komunikován právníkovi. Viz FLORIDI, L. *The Philosophy of Information*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2011; V návaznosti na Floridiho podobně i MYŠKA et al., op. cit., s. 274 a 278.

má za to, že v případě pochybností mezi srozumitelností a přesností právního vyjádření je třeba dát přednost přesnosti.²⁹² Nepřesná komunikace může mít v právu v některých případech mnohem závažnější následky, než které by mohla mít komunikace nesrozumitelná.²⁹³ Právní jazyk nelze považovat za pouhý způsob, kterým je právo popisováno nebo sdělováno. Je třeba jej považovat za integrální součást systému práva, která tento systém vymezuje a vytváří jeho komunikační prostor.

3.1.3 Faktory, které ovlivňují srozumitelnost právního textu

Z výše uvedeného je možné pojmenovat základní skupiny faktorů, které ovlivňují srozumitelnost právního textu:²⁹⁴

1. Gramatická správnost a přesnost.
2. Užití takových gramatických struktur, které jsou obtížnější pro porozumění²⁹⁵ (nominalizace, vícenásobné negativy, pasivum). Charrow a Charrow uvádí, že jejich odstranění nebo změna měly za následek statisticky významné zlepšení porozumění danému textu.²⁹⁶
3. Užití specifické právní terminologie. Porozumění terminologii vyžaduje znalost specifických konceptů.
4. Kontextuální komplexita (která vyplývá ze vzájemných vztahů mezi různými právními texty, jejich důsledky; obsahová komplexita).
5. Informační hustota textu.²⁹⁷

²⁹² Viz MOLEK 2011, op. cit.

²⁹³ Jako příklad důsledků, které může mít přehnaný důraz na jednoduchost a srozumitelnost na přesnost sdělení, je možné uvést licenční platformu Creative Commons, pro kterou lze tvrdit, že přestože do jisté míry zjednodušila komunikaci tak složité právní oblasti jakou je právo duševního vlastnictví, zároveň tato zjednodušení vedou k nezamýšleným porušením práva ze strany laiků, kteří Creative Commons využívají. Viz MYŠKA et al., op. cit., s. 278 a násl.

²⁹⁴ Některé z nich se v určité modifikované podobě objevují i v již citovaném článku Charrow a Charrow. Tento článek, který obsahuje výzkum zaměřený na srozumitelnost *jury instructions* (instrukcí pro členy poroty), uvádí několik faktorů, které mají vliv na srozumitelnost těchto instrukcí. Tyto faktory jsou ze své velké části faktory obecně lingvistickými, jejichž odstranění, resp. změna, měly často za následek statisticky významné zlepšení porozumění danému textu. Viz CHARROW, CHARROW, op. cit., s. 1306–1374.

²⁹⁵ Důvody pro jejich užití (pojmenované pro případ právní angličtiny) jsou například: snaha o autoritativnost práva a snaha udělat dojem na laika, či nutnost vyjadřovat například právní normy dostatečně obecně.

²⁹⁶ Viz závěry, ke kterým dochází v CHARROW, CHARROW, op. cit.

²⁹⁷ Pro problematiku *information overload* viz například MATTILA, op. cit., s. 72.

Přestože je nezbytně nutné se pokusit právo a jeho jazyk směřovat tak, aby ve svých základech byly do určité míry srozumitelné i osobě s průměrným vzděláním, pro tento koncept srozumitelnosti je třeba pochopit vztah mezi přirozeným jazykem s jeho běžnou slovní zásobou a jazykem odborným.²⁹⁸ Odborné jazyky využívají specifického pojmosloví a dalších možností, které jim jazyk dává k dispozici pro to, aby dokázaly vyjádřit onu specifickou komplexnost systému, kterému slouží. Dalo by se tedy říci, že současná podoba právního jazyka odráží vlastnosti současného systému práva: jeho pokusy o maximální přesnost a jednoznačnost, jeho koncepty označované neurčitými pojmy, ale i nešvary spočívající především v nekonzistentnosti používání některých pojmů nebo v gramatických nedostatcích ve vyjadřování.

3.1.4 Důsledky nesrozumitelnosti v právu

Předchozí text se zabýval otázkou právního jazyka a jeho srozumitelnosti. Již na jeho začátku bylo naznačeno, že srozumitelnost lze považovat za jeden ze základních obsahů principu právního státu a za požadavek, bez něhož není možné právní předpis, či obecněji jakýkoli příkaz autority, považovat za právo. České právní předpisy srozumitelnost nikde nedefinují a ani neobsahují obecný výslovný požadavek srozumitelnosti při tvorbě právních předpisů; nicméně srozumitelnost prosakuje do práva ve formě formulace právních následků pro případy nesrozumitelnosti různých druhů právní komunikace, ať už se bude jednat o úkon účastníků řízení nebo odůvodnění rozsudku.

Legislativní pravidla vlády obsahují ve svém druhém článku obecné požadavky na tvorbu právních předpisů, odst. 2 písm. d) pak výslovně vyžaduje, aby byl právní předpis „*koncipován přehledně a formulován jednoznačně, srozumitelně, jazykově a stylisticky bezvadně*.“ Tento výčet by se dal vykládat tak, že zákonodárce chápe srozumitelnost jako takovou vlastnost právního předpisu, která je odlišná od přehlednosti, jednoznačnosti nebo jazykové a stylistické bezvadnosti. Ve shodě s výše řečeným lze tedy tvrdit, že srozumitelnost je specifickou vlastností právních textů, která není rovna jednotlivým požadavkům kladeným na danou právní komunikaci, nicméně ji ale není možné od těchto požadavků oddělit, protože bez dostatečného stupně přehlednosti, jednoznačnosti či stylistické a jazykové bezvadnosti nelze mluvit o srozumitelnosti práva.

²⁹⁸ Viz ASSY, op. cit., s. 398.

Přestože se nejedná o dokument právní síly právního předpisu, je možné – byť poněkud metaforicky – Legislativní pravidla vlády považovat za určitou základní gramatiku pro jazyk právních předpisů: obsahuje směrnice, které vysvětlují, jak používat některé strukturální prvky, zkratky a terminologii, ale i informace o preferovaných tvarech sloves (způsob a čas).²⁹⁹ O žádnou dokonalou gramatiku se však nejedná. Jak upozorňuje Škop et al., jedná se maximálně o „*standardizaci některých formulací, zavedení legislativních zkratek, pravidla členění textu a označování těchto částí*.“³⁰⁰

Výše byl naznačen vztah mezi srozumitelností a nahodilostí v rozhodování. Vyloučení nahodilosti z rozhodování je otázkou principů právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování. Princip právní jistoty je jeden ze základních principů právního státu. Jakékoli následky nesrozumitelnosti, tedy vnímání nesrozumitelné právní komunikace jako komunikace vadné, mají svou podstatu v důležitosti těchto principů. Pokud je právní komunikace nesrozumitelná, snižuje se právní jistota jejích adresátů a je tedy *de facto* narušen ten princip, na jehož základě Fuller považuje srozumitelnost za jeden z konstitutivních prvků jakéhokoli řádu.

Pokud máme za to, že nesrozumitelné právo zvyšuje tzv. vnímanou nahodilost v rozhodování, pak v takovém případě подрývá právní systém svou autoritu a negativně tak ovlivňuje svou legitimitu. Podobné závěry by se daly vyslovit i pro případ soudních rozhodnutí: nesrozumitelná soudní rozhodnutí mohou mít negativní vliv na legitimitu soudnictví jako celku, protože soudnictví představují především jako nepřístupnou instituci, jejíž rozhodnutí mohou být vnímána jako nahodilá.³⁰¹

²⁹⁹ Viz ustanovení čl. 40 Legislativních pravidel vlády. *Vláda ČR* [online]. [cit. 1. 11. 2012]. Ve znění dostupném z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/legislativn_pravidla_vl_dy.pdf

³⁰⁰ ŠKOP et al., 2019, op. cit., s. 102.

³⁰¹ Naopak existují autoři, kteří mají zato, že nesrozumitelná (rozuměj obsahující specifikovanou právní terminologii, formulace a struktury, tedy nesrozumitelná pro laika) soudní rozhodnutí podporují autoritu práva a právního systému právě díky své rituální či magické nepřístupnosti pro laika. Viz například ALLEN, J. A Theory of Adjudication: Law as Magic. *Suffolk U. L. Rev.*, 2007–2008, č. 41, s. 73 a násl.

3.2 Srozumitelnost soudního rozhodnutí v judikatuře Ústavního soudu

Jestliže je judikatura jedním ze způsobů, jakým v daném právním systému získávají obecné koncepty svůj konkrétnější význam, pak je namíste se obrátit k české judikatuře a ptát se, co rozumí pod pojmem srozumitelnost a jakým způsobem soudnictví – prostřednictvím svých výstupů – soudních rozhodnutí – vymezuje obsah tohoto pojmu v právu, a to především zpětně ve vztahu k nim samým.

V roce 2012 jsem pro účely článku zabývajícího se srozumitelností práva provedla analýzu relevantní judikatury Ústavního soudu.³⁰² Pro účely této monografie byla tato analýza rozšířena o relevantní judikaturu Ústavního soudu, která od té doby přibyla.³⁰³ Na základě tematických souvislostí, ve kterých je výraz srozumitelnost v judikatuře Ústavního soudu použit, je možné kontexty jeho výskytů rozčlenit do dvou skupin:

1. ty, které spojují srozumitelnost s dalšími právními principy, a to především s principem právního státu, a
2. ty, které vymezují praktické požadavky na srozumitelnost.

Z analyzovaného souboru rozhodnutí Ústavního soudu vyplývá, že požadavek srozumitelnosti práva vychází z principu demokratického právního státu ve smyslu čl. 1. odst.1 Ústavy.³⁰⁴ Srozumitelnost práva je dále chápána jako součást některého ze souvisejících právních principů, v případě tvorby práva především principu předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti: „*Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní*

³⁰² Viz SMEJKALOVÁ, T. Srozumitelnost práva. *Právník*, 2013, roč. 2013, č. 5, s. 447–472; V praktické části tohoto článku byla analyzována judikatura Ústavního soudu, vybraná na základě vyhledávání pomocí klíčového slova „srozumitelnost“ v databázi nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR NALUS (<http://nalus.usoud.cz>). Na základě analýzy textového okolí výskytu tohoto klíčového slova byl získán obraz, který judikatura Ústavního soudu vytváří o tomto pojmu, a to skrze zjištění toho zda a jaký obsah tomuto pojmu přisuzuje.

³⁰³ Podobně jako pro účely původního článku i nyní byla relevantní judikatura shromážděna na základě vyhledávání klíčového slova „srozumitelnost“ v databázi NALUS, a to s omezením na dobu 1. 1. 2013–14. 3. 2021. Ze 133 takto nalezených rozhodnutí byla analyzována pouze ta, která klíčové slovo používá v rámci argumentace soudu a jen tehdy, pokud se týká srozumitelnosti právních předpisů či soudních rozhodnutí.

³⁰⁴ Viz např. III. ÚS 1231/20, IV. ÚS 736/20, Pl. ÚS 30/16, III. ÚS 2084/18, II. ÚS 186/17 nebo II. ÚS 3776/16.

charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, to jest předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt ke obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí.“³⁰⁵

V případě soudních rozhodnutí pak Ústavní soud dává pojem srozumitelnosti i do souvislosti s právem na spravedlivý proces. V rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 2867/16 dává Ústavní soud požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí do souvislosti s ústavněprávně konformním odůvodněním a zdůrazňuje, že „... Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí formuloval požadavky na úplnost, srozumitelnost a přesvědčivost odůvodnění rozhodnutí obecných soudů z působem umožňujícím jejich přezkoumatelnost. Povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit je jedním z principů představujících neopominutelnou součást práva na spravedlivý proces a vylučujících libovůli při rozhodování.“³⁰⁶

Na nejobecnější rovině tedy můžeme sledovat zasazení pojmu srozumitelnosti soudního rozhodnutí, respektive jeho odůvodnění, do souvislosti především s právem na spravedlivý proces. Pro Ústavní soud je povinnost obecných soudů rozhodnutí odůvodnit úplně, srozumitelně a přesvědčivě jeden z principů, představujících neopomenutelnou součást práva na spravedlivý proces a vylučujících libovůli při rozhodování.³⁰⁷ Souvislost s právními principy však sám o sobě neozřejmuje obsah pojmu srozumitelnost.

Srozumitelnost není chápána jako absolutní charakteristika textu, ale je považována za otázku stupně či míry: například nálezný Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2188/07 při hodnocení srozumitelnosti napadeného soudního rozhodnutí uvádí, že „[m]íra srozumitelnosti odůvodnění krajského soudu není porušena natolik, aby byla způsobilá právo stěžovatelky na spravedlivý proces porušit.“

Právo na spravedlivý proces pak představuje rámec pro další principy, s nimiž je dáována srozumitelnost do souvislosti. Těmito principy jsou například právo na přístup k soudu, princip vyloučení libovůle v rozhodování nebo princip předvídatelnosti práva. Právo na přístup k soudu dává do spojitosti se srozumitelností například usnesení sp. zn. I. ÚS 478/02, podle kterého je toto právo

³⁰⁵ IV. ÚS 1827/17.

³⁰⁶ IV. ÚS 2867/16.

³⁰⁷ Viz například usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. II. ÚS 149/05 nebo nálezný Ústavního soudu ze dne 6. 3. 1997, sp. zn. III. ÚS 271/96.

třeba interpretovat tak, že procesní podmínky přístupu k soudu musí být stanoveny zákonem a tyto „*podmínky musí odpovídat požadavku srozumitelnosti*“.³⁰⁸

Podle rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 83/94, III. ÚS 2245/10, III. ÚS 271/96, Pl. ÚS 41/97, III. ÚS 27/16 nebo II. ÚS 186/17 je srozumitelné právo, a potažmo i srozumitelné odůvodnění soudního rozhodnutí, nutné k dosažení naplnění principu vyloučení libovůle.³⁰⁹ Pro srovnání je možné uvést, že podobný závěr obsahuje i judikatura Nejvyššího soudu ČR (viz například rozsudek sp. zn. 8 Tdo 357/2009,³¹⁰ který staví na judikatuře Ústavního soudu, konkrétně pak na již výše zmíněném nálezu sp. zn. III. ÚS 271/96 nebo nálezu sp. zn. I. ÚS 639/03).³¹¹

Druhou skupinu závěrů ve vztahu k pojmu srozumitelnosti je možné považovat za určité více či méně obecné praktické požadavky kladené na srozumitelné právní texty. Kromě výsledků získaných v databázi NALUS jsou do tohoto přehledu zahrnuta i rozhodnutí jiných českých soudů. Na obecné rovině Ústavní soud opakuje především nutnost takzvané „seznatelnosti“ práva, podle které právo státu musí jasně a přesně definovat jednání, které je zakázané.³¹² Tyto výskyty nepředstavují žádný podrobný popis toho, jak by měl srozumitelný právní předpis nebo soudní rozhodnutí vypadat, nicméně je vhodné je spíše než za obecné principy považovat za určité praktické požadavky, kladené na srozumitelné právní texty. Tyto požadavky se týkají především struktury a uspořádání právního předpisu nebo rozhodnutí a jeho odůvodnění, určitosti a přesnosti sdělení a koherence sdělení. Z dále uvedených formulací soudu vyplývá, že nejen že si ne vždy spojuje srozumitelnost s výše vysvětlenou lingvistickou srozumitelností, ale často ji nespojuje ani se srozumitelností právní, tak jak byla výše vymezena. Je možné tvrdit, že ji spíše chápe jako obecný koncept, který je úzce provázán s obsahovými

³⁰⁸ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2002, sp. zn. I. ÚS 478/02.

³⁰⁹ Viz náleze Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94, usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2010, sp. zn. III. ÚS 2245/10, náleze Ústavního soudu ze dne 26. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 176/96 a náleze Ústavního soudu ze dne 11. 3. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 41/97.

³¹⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 357/2009.

³¹¹ Náleze Ústavního soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. I. ÚS 639/03.

³¹² Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/08, sp. zn. Pl. ÚS 66/04, nebo sp. zn. III. ÚS 2084/18. „Seznatelnost“ jako koncept, který je označen výrazem, který Slovník spisovného jazyka českého vedený Ústavem pro jazyk český ani nezná, by si zasloužil zvláštní posouzení. V kontextu této práce již ale pro něj bohužel není prostor.

požadavky na právní předpis nebo odůvodnění soudního rozhodnutí v širším slova smyslu, s přezkoumatelností rozhodnutí, respektive s dalšími podobnými koncepty (například s již výše zmíněnou „seznatelností“).

Zkoumaná soudní rozhodnutí pak obsahovala tyto „praktické požadavky“ na srozumitelnost soudních rozhodnutí:

1. Strukturální požadavky

a) *rozčlenění na výrok a odůvodnění;*³¹³

b) *jasné oddělení původních znění citovaných náleží od jejich interpretací.* Přestože se tento názor objevuje v odlišném stanovisku Elišky Wagnerové k rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 20/05, lze jej považovat za zajímavé doplnění pohledu na praktické rozměry srozumitelnosti odůvodnění soudního rozhodnutí, a to především v kontextu toho, co bylo uvedeno výše o doslovném opakování některých pasáží v rozhodnutích Ústavního soudu. Wagnerová je přesvědčena, že by „srozumitelnosti odůvodnění také prospělo, kdyby v pasážích dovolávajících se předchozích náleží byly citace z nich vymezeny uvozovkami tak, aby byl autentický text předchozích náleží oddělitelný od jeho interpretace.“³¹⁴

2. Určitost a přesnost sdělení

Ústavní soud má za to, že

a) přílišná stručnost (odůvodnění) implikuje menší srozumitelnost (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 3138/08),

b) odůvodnění, které spočívá pouze v odkázání na obsah spisu je nesrozumitelné (například nález sp. zn. III. ÚS 271/96),

c) nestačí pouze konstatovat, je třeba vysvětlovat (viz rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 313/14, kde Ústavní soud říká, že „odůvodnění požadavky

³¹³ Toto je požadavek vyslovený nikoli Ústavním soudem, ale soudy nižšími. Konkrétně viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 4. 12. 2003, sp. zn. 2 Ads 58/2003, podobně i rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 10. 1994, sp. zn. 6 A 63/93.

³¹⁴ Je otázkou, zdali je tento příspěvek k požadavkům na srozumitelnost soudního rozhodnutí požadavkem „judikatorním“ nebo čistě doktrinálním, a to ze stejných důvodů, ze kterých byly výše vyloučeny ze zkoumaného souboru náleží ta rozhodnutí, která zmiňovala srozumitelnost jenom v souvislosti s rekapitulací vyjádření účastníků řízení. Ani názor vyjádřený v odlišném stanovisku nelze považovat za součást názoru soudu. Do výše uvedeného výčtu byl ale zahrnut především proto, že se stále jedná o názor jednoho ze soudců Ústavního soudu a i proto, že není vyloučeno, aby Ústavní soud dříve nebo později tento názor jednotlivého soudce přijal jako názor vlastní. Navíc tento názor koresponduje s výše zmíněnou výtkou formulovanou ve vztahu k usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 311/2011.

*kladené na předvídatelnost a srozumitelnost rozhodnutí nesplňuje pouze za situace, kdy Nejvyšší soud toliko konstatuje, že dovolání neobsahuje údaje o tom, v čem je spatřováno splnění předpokladů přípustnosti dovolání“.*³¹⁵

- d) výslovné citace zpřesňují výrok soudního rozhodnutí (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 209/06).³¹⁶

3. Obsahová a terminologická jednotnost

- a) *Soulad výroku a odůvodnění a jasnost výroku.* Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 Ads 58/2003 přímo obsahuje právní větu, podle které „[z]a nepřezkoumatelné pro nesrozumitelnost lze obecně považovat takové rozhodnutí soudu, z jehož výroku nelze zjistit, jak vlastně soud ve věci rozhodl, tj. zda žalobu zamítl, odmítl nebo jí vyhověl, případně jehož výrok je vnitřně rozporný. Pod tento pojem spadají i případy, kdy nelze rozzeznat, co je výrok a co odůvodnění, kdo jsou účastníci řízení a kdo byl rozhodnutím zaviněn.“ Podobně i rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 Ads 33/2003 pojmenovává jako nepřezkoumatelné pro nesrozumitelnost takové rozhodnutí, kde dochází k vnitřní rozpornosti výroku a vzájemné rozpornosti výroku a odůvodnění.³¹⁷
- b) *Existence ustálené aplikační a interpretační praxe.* V tomto případě se výslovně nejedná o praktický požadavek kladený na právní text, ale spíše na zacházení s tímto textem. V rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 783/06 Ústavní soud uvádí, že „[p]ožadavek přesnosti a srozumitelnosti zákonného pravidla neznamená, že by z ústavního hlediska byla bez významu ustálená aplikační a interpretační praxe, právě naopak. Tam kde panují nejasnosti, musí k ní orgány veřejné moci přiblížet, neboť praxe je životem a vlastním naplněním práva. Proto zákon v materiálním smyslu zahrnuje i judikaturu jako typický výstup aplikační praxe ...“.³¹⁸

³¹⁵ Viz rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 313/14.

³¹⁶ V tomto případě se jedná o hodnocení kroků, které podnikl vrchní soud, když „z důvodů větší srozumitelnosti vrchní soud skutkovou větu rozšířil o výslovné uvedení jednotlivých obchodních případů podle faktur založených ve spisovém materiálu, aby tak zpřesnil původní výrok, který uvádí, že jednání se stěžovatel dopustil v deseti případech.“

³¹⁷ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 12. 2003, sp. zn. 2 Ads 33/2003.

³¹⁸ Soud zde odkazuje na další judikaturu Ústavního soudu: náleze ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 469/04, nebo náleze ze dne 8. 6. 2006, sp. zn. II. ÚS 93/05. ÚS se v tomto případě hlásí i k již citované judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 1990, ve věci *Kruslin proti Francii*, stíž. č. 11801/85. In: HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>

3.3 Kde srozumitelnost dává smysl: Problematika adresáta

Problematika jazyka textů soudních rozhodnutí byla v souvislosti s jejich adresáty zmíněna již v předchozí kapitole, která došla k závěru, že různé části odůvodnění mohou být určené různým skupinám adresátů.

Rozumět jazyku právní normy a právní normě samotné nejsou dvě stejné věci. Knapp tvrdí, že praxe ukazuje, že i lidé bez právního vzdělání rozumí jazyku právních norem.³¹⁹ Ale to neznamena, že rozumí kontextu, ve kterém právní normy dávají smysl. Ptáme-li se, zdali je právní text srozumitelný, musíme se také zeptat, *komu* je či má být srozumitelný.

Vyjdeme-li z výše naznačených požadavků formulovaných Fullerem, odpověď se zdá být snadná: text soudních rozhodnutí by měl být srozumitelný svému adresátu. Kdo je adresátem daného textu, ovšem nemusí být v konkrétních případech úplně zřejmý.

V kontextu problematiky adresáta a srozumitelnosti soudních rozhodnutí se nabízí dvě otázky, které již byly formulované výše:

1. Komu *by měla* být soudní rozhodnutí srozumitelná?
2. Komu *jsou* soudní rozhodnutí skutečně srozumitelná?

3.3.1 Komu by měla být soudní rozhodnutí srozumitelná

Texty soudních rozhodnutí je třeba v kontextu práva tak, jak jej chápe tato monografie, považovat za součást práva a zároveň i právní komunikace. Na otázku, zda by mělo být právo srozumitelné i osobě s průměrným vzděláním, bychom sice ve světle výše uvedených Fullerových požadavků měli odpovědět, že ano. Nicméně hned vzápětí si je třeba uvědomit, že „právo“ zahrnuje mnoho druhů textů, z nichž některé nejsou neodbornému publiku určeny. Přestože nelze dojít k závěru, že by právo jako forma garance práv a ukládání právních povinností mohlo, nebo snad i mělo být průměrnému občanu nesrozumitelné, je třeba si uvědomit, že komplexita společenských vztahů a styl současné právní úpravy dosahuje takové složitosti, že ani nelze předpokládat, že by snad průměrný občan měl konkrétní znalosti celé

³¹⁹ Srov. KNAPP, V. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988, s. 96.

právní úpravy.³²⁰ Princip „neznalost zákona neomlouvá“ získává nový rozměr, pokud subjekt nedostane ani teoretickou možnost se s právem seznámit. Požadavek srozumitelnosti právní komunikace je tedy třeba považovat (v souladu se závěry české judikatury) na obecné rovině za součást obsahu principu právního státu.

Bez srozumitelné komunikace nemůže právo plnit svou regulativní (podle výše uvedené klasifikace „normativní“) funkci. V době osvícenství, za vlády Marie Terezie se v Rakousku-Uhersku používal pro zjištění srozumitelnosti práva test přečtení práva obyčejnému člověku s průměrným vzděláním (tzv. *buta ember*). Pokud tento *buta ember* dokázal navrhovaný zákon parafrázovat a vysvětlit s dostatečnou přesností vládnímu výboru, mělo se za to, že je dostatečně srozumitelný. Pokud tomu tak nebylo, musel být návrh zákona přepracován.³²¹

Jak již bylo řečeno, z různých funkcí, které právní texty plní, je možné odvozovat požadavky na úroveň jejich srozumitelnosti. Ne všechny právní texty jsou určeny k tomu, aby je četl laik, a tomu odpovídá úroveň jejich odbornosti: například rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání (tedy rozhodnutí v řízení, kdy je třeba, aby měl účastník právní zastoupení) plní jiné funkce než ustanovení občanského zákoníku. I samotný fakt, že právní systém předvidá v některých případech nutnost zastoupení právníkem, indikuje úroveň komplexity právních problémů, a tedy i právní komunikace, která nemusí být laikovi přístupná. U některých druhů právních textů je ovšem nutné přímo trvat na určité obecné úrovni srozumitelnosti, a to například u spotřebitelských smluv, obchodních podmínek, nebo třeba podmínek ochrany soukromí na online sociálních sítích.

³²⁰ Nelze předpokládat, že běžný občan bude číst právní předpisy přímo z jejich právních zdrojů. V linii této představy existují názory, podle kterých právní texty nejsou vůbec primárně adresovány běžným občanům, proto není rozumné ani předpokládat, ani očekávat u těchto druhů textů takovou úroveň srozumitelnosti, která by odpovídala průměrně vzdělanému subjektu daného právního systému. Například podle Stevensona jsou právní texty primárně adresovány státu samotnému a jeho institucím (policii, soudům, státní správě), jejichž úkolem je právo realizovat a aplikovat ve společnosti. Pokud zná občan právo, tak je to právě díky těmto nepřímým formám komunikace realizovaným především prostřednictvím médií, která informují ne přímo o platném právu, ale právě o jeho realizacích a aplikacích. Stevenson toto svoje přesvědčení vysvětluje mimo jiné tím, že formulace zákonů mnohdy ani neobsahují přímý příkaz, zákaz nebo dovolení, jako tomu je například v trestním právu. Viz STEVENSON, op. cit.

³²¹ Viz HOLLÄNDER, op. cit.; podobně i MATTILA, op. cit., s. 96.

Pokud jsme zvažováním různých účelů a funkcí jednotlivých částí odůvodnění soudního rozhodnutí došli k závěru, že se tyto účely a funkce mohou lišit, pak se mohou lišit i adresáti těchto částí. Na principiální úrovni je tedy třeba zopakovat již výše vyslovený požadavek, že v ideální situaci by soudní rozhodnutí měla být srozumitelná svým adresátům s tím, že kdo má být adresátem daného soudního rozhodnutí se může měnit v závislosti na funkci, kterou to které soudní rozhodnutí plní. Nicméně chápeme-li soudní rozhodnutí jako způsob dotváření práva v konkrétních situacích s možným normativním přesahem, pak je třeba mít za to, že až s tímto dotvořením je právní norma úplná. Jak uvádí například Šavelka a Harašta,³²² nedostupnost (ať už fyzická – viz dále – nebo jazyková) takového dotvoření subjektům práva *de facto* představuje nepřístupnost úplného obsahu právní normy,³²³ a tedy i situaci právní nejistoty. Pokud jsme výše uvedli Stevensonovo vymezení adresáta mimo jiné i jako osoby, která text čte a na jeho základě jedná,³²⁴ pak by adresáty soudního rozhodnutí měli být ti, od nichž právní řád očekává, že budou na jeho základě nějak jednat.

V odpovědi na otázku, komu by mělo být soudní rozhodnutí srozumitelné, tedy kdo je adresátem rozhodnutí, je české právo poněkud skoupé. V ustanovení § 157 OSŘ pouze stručně vymezuje požadovaný obsah odůvodnění; již ale nikde blíže nespecifikuje, zdali by odůvodnění mělo být adresované (a tedy i srozumitelné) účastníkům řízení, ostatním soudům, odborné veřejnosti, nebo snad i širší, neodborné veřejnosti. Pouze z institutu „přezkoumatelnosti“ soudního rozhodnutí, který zahrnuje i jeho srozumitelnost,³²⁵ a jeho výkladu Ústavním soudem můžeme dovodit, že nepřezkoumatelné pro svou nesrozumitelnost je takové rozhodnutí, které shledá nesrozumitelným rozhodující soud. I přesto, že soudy jako skupina adresátů představují součást odborné veřejnosti, můžeme tvrdit, že právní úprava čeká, že soudní rozhodnutí by měla být srozumitelná především soudnictví samotnému.

³²² ŠAVELKA, J. a J. HARAŠTA. *Česká republika je právní stát...* Nepublikovaný rukopis příspěvku předneseného na konferenci České právo a informační technologie 2012.

³²³ Srov. ŠAVELKA, HARAŠTA, op. cit.

³²⁴ Viz STEVENSON, op. cit.

³²⁵ Viz ustanovení § 219a odst. 1 písm b) OSŘ.

Mezi výše zkoumanými rozhodnutími se objevila i taková, kde nesrozumitelnost práva nebo soudního rozhodnutí namítali účastníci sporu, ale soud se s takovým závěrem neztotožnil.³²⁶

Odpověď na otázku, komu by měla být soudní rozhodnutí srozumitelná, je tedy otázkou systémovou. Právní systém si musí prostřednictvím prostředků své regulace určit, komu mají být soudní rozhodnutí určena, adresována. Od těchto adresátů by se potom měla odvíjet úroveň srozumitelnosti textů rozhodnutí. V případě, že by úroveň srozumitelnosti právních textů neodpovídala osobám, jimž mají být tyto texty určeny, docházelo by v právu k tenzím, které by narušovaly právní jistotu, což jistě není v demokratickém právním státě žádoucí stav.

V situaci, kdy tápeme v odpovědi na otázku, komu by soudní rozhodnutí měla být srozumitelná, se na ni můžeme podívat z druhé strany a ptát se, komu jsou soudní rozhodnutí skutečně srozumitelná a zda z toho můžeme usuzovat o tom, komu jsou určena.

3.3.2 Komu jsou soudní rozhodnutí skutečně srozumitelná:

Čtenář zamýšlený textem

Právní texty si úrovni své srozumitelnosti určují své čtenáře.³²⁷ Komplexní právní texty, užívající odbornou terminologii, budou srozumitelné jen tomu, kdo je nejen obeznámen s danou terminologií, ale také i s širšími souvislostmi, které tvoří relevantní kontext, na jehož základě je možné textu porozumět.

Myšlenka, že si texty určují své čtenáře, vychází především z filozofie jazyka druhé poloviny dvacátého století, která se ve svých analýzách soustředí především na text samotný a pak na čtenáře jako cíl, ve kterém jediném text bude dávat smysl.³²⁸ V návaznosti na tyto teoretické přístupy White v kontextu své

³²⁶ Viz např. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 4220/18.

³²⁷ Výraz adresát zde není použit proto, že implikuje intenci původce textu něco sdělit konkrétním(u) adresátům(ovi). Viz diskuse ohledně pojmů čtenář, adresát a publikum výše.

³²⁸ KUBÍNOVÁ, op. cit., s. 14 a BARTHES, op. cit., s. 148; V literární teorii se jedná například o myšlenky Northropa Frye a jeho *intentional fallacy*, Rolanda Barthesa a jeho příklonu ke čtenáři, obecně ve filosofii pak viz například Derridova představa světa jako textu. Viz FRYE, N. *Anatomy of criticism: four essays*. New York: Atheneum, 1969, s. 86 a násl.; dále viz i DERRIDA, J. *Of Grammatology*. [Přel. Gayatri Chakravorty Spivak]. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976, 1997, s. 158, Johns Hopkins Paperbacks Corrected Edition.

představy práva jako jazyka staví na přesvědčení, že každý text implikuje své ideální čtenáře, kteří mu budou rozumět, když už ne v jeho konečném, tak alespoň objektivním významu.³²⁹ Jakýkoli text totiž podle něj více či méně vědomě předpokládá u svého čtenáře určitou úroveň kulturní kompetence, díky které pro něj bude text srozumitelný,³³⁰ text si tedy sám vymezuje svého ideálního čtenáře a od svých čtenářů (v obecném smyslu tohoto slova) očekává, že se tímto ideálním čtenářem stanou. V tomto smyslu tedy texty, a to i texty právní, hrají určitou konstitutivní roli: pokud jim chceme porozumět, musíme získat vlastnosti a znalosti jejich ideálních čtenářů.

Právní texty si tedy úrovní své srozumitelnosti a komplexitou zpracovávané látky určují své čtenáře a kladou na ně určité nároky. Tyto úvahy nás mohou zavést do různých konců. Na jednom dospějeme k vysoce teoretickému chápání textu jako aktivního činitele v „tvorbě“ svých ideálních čtenářů,³³¹ na tom druhém však dospějeme k závěru, že komplikované a málo srozumitelné právní texty (a nezáleží na tom, zda se jedná o komplikovanost lingvistickou nebo právní) tvoří v rámci právního systému komunity. Kromě „utváření“ svého ideálního čtenáře má tedy text ještě jednu konstitutivní vlastnost: mezi svými čtenáři vytváří pouto. Jak uvádí White, „... *zatímco právní text promlouvá přímo ke svému čtenáři, podobně jako jakýkoli jiný text, komunita, kterou vytváří s tímto čtenářem je zároveň i cestou jak vytvořit další komunitu, komunitu mezi svými čtenáři. [...] Je skutečně doslova a záměrně konstitutivní: vytváří role a vztahy, místa a situace, ve kterých je možné promlouvat; dává stranám k dispozici určitou množinu toho, co mohou a nesmí říct; vytváří skutečný svět společnosti.*“³³²

³²⁹ White rozlišuje mezi konečným a objektivním významem. Zatímco konečného významu textu se není možné dopátrat, a to především proto, že je třeba pracovat s představou, že význam textu – jako jazykového díla – se v čase, s vývojem jazyka, mění, objektivní význam textu je právě zakotven v určitém čase a tedy i určitém jazykovém a konceptovém chápání. Objektivní význam je tedy podle Whitea významem interpretovi přístupným. Whiteův objektivní význam by bylo možné chápat podobně jako Perelman chápe „universal audience“ rétorických projevů. PERELMAN, C. a L. OLBRECHTS-TYTECA. *The New Rhetoric*. [Přel. J. Wilkinson a P. Weaver]. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1969, § 7, s. 16–18, 28.

³³⁰ Viz WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 427.

³³¹ Viz například WHITE, 1981–1982, op. cit. nebo BARTHES, op. cit. a jejich koncept ideálního čtenáře; V tomto kontextu Smejkalová a Škop diskutují potřebnost textem konstruovaného čtenáře v případě textů právních předpisů. Tato myšlenka vychází z Eca (Viz ECO, 2010, op. cit., s. 72), Smejkalová a Škop ji však propojují s modelovým čtenářem, představou autora o tom, kdo bude jeho texty číst v závislosti na určitých kulturních a historických znalostech. Viz SMEJKALOVÁ, ŠKOP, 2019, op. cit., s. 63–66.

³³² Viz WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 434.

Text soudního rozhodnutí si tedy svou povahou vytváří komunitu čtenářů.³³³ Takovou, která se zorientuje v jeho struktuře, bude rozumět jeho terminologii, bude zběhlá v jeho složitějších syntaktických strukturách a porozumí jeho právním důsledkům.

Právní jazyk není pouze prostředkem komunikace, ale i ukazatelem příslušnosti k určité skupině.³³⁴ Texty soudních rozhodnutí tedy vytváří komunitu osob, které jim budou rozumět a které se budou díky svým kulturním a jiným kompetencím schopny přiblížit onomu objektivnímu významu daného textu. Z povahy této konstitutivní role ale také plyne, že čím větší nároky text klade na své čtenáře, tím elitnější tato skupina bude; kromě své konstitutivní role tedy texty hrají i určitou exkluzivní roli: z komunity svých čtenářů osoby bez náležitých kompetencí vylučují. Čím bude jazyk soudních rozhodnutí – právní jazyk – komplikovanější pro porozumění osobám bez právního vzdělání, tím větší budou v diskursivním prostoru práva rozdíly mezi skupinami – komunitami – adresátů tak, jak byly vymezeny výše.

Jak ovšem správně upozorňuje Assy, srozumitelnost práva nelze redukovat na otázky jazyka a stylu³³⁵ a složitost právního textu ke čtení a porozumění nemusí být nutně následek jazykové kompozice, ale komplexity upravované tematické látky samotné. Je tedy rozdíl mezi „nesrozumitelností“ zapříčiněnou problematickým předmětem textu (tedy určitou složitostí ke čtení, které se v daných případech prakticky nelze vyhnout) a „nesrozumitelností“ způsobenou nekompetentním používáním jazyka.³³⁶

V právu tedy nejde pouze o srozumitelnost právního jazyka, ale o porozumění právu. Přestože porozumění právu není založeno pouze na porozumění jazyku,³³⁷ je na něm existenciálně závislé, a to především proto, že je komunikováno převážně prostřednictvím jazyka. Při hledání významu pojmu srozumitelnosti právního textu je tedy třeba brát v úvahu vedle porozumění

³³³ Viz WHITE, 1981–1982, op. cit., s. 417; nebo GOODRICH 1984, op. cit., s. 173. Tuto tvorbu komunit je možné považovat za jeden ze způsobů, kterým texty soudních rozhodnutí dynamicky ovlivňují a přetvářejí právní systém.

³³⁴ Viz LAITIN, D. What is a Language Community? *American Journal of Political Science*, 2000, sv. 44, č. 1, s. 142–155, s. 144.

³³⁵ Viz ASSY, op. cit., s. 378.

³³⁶ Srov. ASSY, op. cit., s. 92.

³³⁷ Jazykem se zde rozumí jakýkoli dorozumívací systém, který je ke komunikaci práva používán, tedy jako systém symbolů, který má svá vlastní vnitřní pravidla.

slovům i porozumění konceptuálním souvislostem. Srozumitelnost právního textu je tedy i srozumitelností kontextuální a konceptuální, která je závislá na dalších specializovaných znalostech, jako jsou například povaha a role daného konceptu v daném právním systému, jeho místo v systému práva, jeho vztah k dalším konceptům atd.

Co se týče soudních rozhodnutí, je třeba vyjít z předpokladu, že ta, která nebyla zrušena pro nepřezkoumatelnost spočívající v jejich nesrozumitelnosti, jsou srozumitelná ostatním soudům. Minimálně co do rozměru jazykové a právní srozumitelnosti tedy texty soudních rozhodnutí potvrzují domněnku, že jedním z adresátů jsou soudy, a potažmo tedy i odborná veřejnost. A podle Kühna je adresátem soudních rozhodnutí právě právnícká obec, nikoli laická veřejnost.³³⁸

Komplikovaná soudní rozhodnutí týkající se komplexních právních otázek, která je možné v poslední době nalézt mezi rozhodnutími vrcholných soudních institucí, doplněná četnými poznámkami pod čarou a odkazy na početnou odbornou literaturu, však nemusí být obecně srozumitelná ani velké části právní praxe. V takových případech je odůvodněné spekulovat, že dané soudní rozhodnutí je primárně adresováno právní doktríně a jeho funkcí je především (a nebo mimo jiné) přispět do určité teoretické diskuse, která probíhá na stránkách odborných publikací.

Na základě výše řečeného bychom tedy mohli shrnout, že odpověď na otázku, komu má být rozhodnutí srozumitelné – tedy kdo by měl být jeho adresátem – je otázkou systému a jeho preferencí promítnutých do právní regulace. Tato odpověď závisí především na tom, jakou roli má soudní rozhodnutí v daném právním systému hrát a jakou funkci plnit. Odpověď na otázku, komu je rozhodnutí skutečně srozumitelné, je odpovědí na otázku, zda soudnictví řádně plní tyto své funkce a komunikuje rozhodnutí těm, kterým komunikována – adresována – být mají. A naopak. Pokud nemáme k dispozici žádné systémové informace o tom, komu soudní rozhodnutí mají být adresována, můžeme se na tuto otázku pokusit odpovědět právě prostřednictvím zjištění, komu jsou srozumitelná.

³³⁸ KÜHN Z. Srovnání stylu soudního rozhodnutí v České republice, západní EVROPE a USA. *Soudce*, 2001, č. 1, s. 13.

3.4 Paradox symbolické nesrozumitelnosti jako legitimizačního faktoru³³⁹

Přes všechno, co bylo výše řečeno o potřebě srozumitelných právních textů pro fungování demokratického právního státu, je ovšem možné si klást otázku, zda i případná nesrozumitelnost textů soudních rozhodnutí nemůže hrát ve společnosti určitou pozitivní roli. Skutečnost, že bychom o právním jazyce mohli uvažovat v intencích jeho konstitutivních vlastností, se dá chápat i naopak: Jestliže jazyk soudních rozhodnutí implikuje své čtenáře, pak tedy implikuje i skupinu osob, které mu rozumět nebudou. Zatímco nesrozumitelnost soudního rozhodnutí pro odbornou veřejnost, především pro další soudy, zakládá jeho nepřezkoumatelnost, a tedy i nelegitimitu, pro laickou veřejnost či laického účastníka řízení může paradoxně hrát legitimační roli. Tuto skutečnost je možné vysvětlit prostřednictvím symbolické povahy práva, respektive procesu soudního rozhodování nebo i rozhodnutí samotného, a tedy je třeba udělat krok od textu soudního rozhodnutí k celému procesu soudního rozhodování.

Soudní rozhodování by se dalo popsat jako řešení společenských problémů, ke kterému dochází v diskursivní sféře práva, na základě aplikace právních norem jako určité matrice. V průběhu tohoto procesu jsou svědectví účastníků řízení „přeložena“ do právního jazyka a daný problém či spor je pak prostřednictvím práva a v právním jazyce rozhodnut.³⁴⁰ V českém právním systému je možné tuto situaci vysledovat v jednom konkrétním případě. Soudce zaznamenává průběh soudního jednání do protokolu: výpovědi účastníků a svědků a dalších osob, které jsou předneseny v jazyce běžné komunikace, jsou v průběhu procesu jejich zaznamenání do protokolu „přeloženy“ do jazyka právního. Soudce převypráví to, o čem je přesvědčen, že slyší, v právních pojmech, (často určitým způsobem zjednodušeně a se změněnou syntaktickou strukturou), a poté u vypovídajícího hledá ujištění, že to je skutečně to, co řekl. Tento překlad je vlastně interpretací toho, co vypovídající řekl. V rámci této interpretace, rámci tohoto překladu, existuje určitá bariéra, která odděluje

³³⁹ Tato část se objevila i jako část článku SMEJKALOVÁ, T. Legal Performance: Translating into Law and Subjectivity in Law. *Tilburg Law Review*. 2017, roč. 22, č. 1–2, s. 62–76.

³⁴⁰ Pro obecnou diskusi k tématu práva a „překlady do práva“ viz WHITE, J.B. *Justice as Translation. An Essay in Cultural and Legal Criticism*. Chicago: UCP, 1990, 1994, zvláště s. 239 a násl.; V českém právním prostředí viz ŠEJVL, op. cit. Tento Šejvlův text obsahuje i výňatky z transkripce skutečného případu tohoto „překlady“ pro účely zaznamenání do protokolu.

laického účastníka řízení od osob s právním vzděláním, a to i přes ono ujištění, že soudcův překlad do právního jazyka byl proveden přesně.

Pokud chce subjekt práva využít možností,³⁴¹ které má právo k dispozici pro řešení sporů, musí vstoupit do tohoto prostoru, dodržovat jeho podmínky a pravidla a podílet se na jeho procesech. Dokud není daná sporná situace rozpoznána právem – a tedy právním jazykem – nemůže být ani prostřednictvím práva rozhodnuta.

Jak bylo diskutováno výše, nesrozumitelnost právního jazyka laikům představuje předmět kritiky práva a způsobů jeho komunikace jeho subjektům. Jak již bylo uvedeno, pro právo je typické konceptuální uvažování, které jde za běžné významy slov a kterému lze porozumět pouze na základě znalosti jejich právního kontextu.³⁴² Text, který se může zdát srozumitelným na základě použitých jazykových struktur, nemusí být nutně srozumitelný ve vztahu k jeho konceptuálnímu zázemí. Na základě této úvahy můžeme tvrdit, že osoby bez právního vzdělání nemají přímý, nezprostředkovaný přístup k právu. Právní jazyk tedy představuje na jedné straně prostředek či nástroj přístupu k právu, na straně druhé však i překážku v přístupu k právu (a přeneseně tedy i ke spravedlnosti). Povaha soudního rozhodování je v mnohém založena na jazyce: do určité míry by se dalo říci i přímo *vytvořená* jazykem, a proto je možné soudní rozhodování chápat jako diskursivní *prostor*, tedy jednu ze sfér diskursního prostoru práva. Jazyk je pro soudní rozhodování a pro právo velice důležitý, ale samotný nestačí k tomu, aby právo naplňovalo svou regulativní funkci. Performativita právního jazyka (která jako jedna z jeho specifických vlastností byla již uvedena výše) je závislá na splnění určitých dalších „fyzických“ podmínek.

Prostorem, ve kterém dochází k naplnění těchto fyzických podmínek a ze kterého jazyk práva čerpá svou performativitu, je právě proces soudního rozhodování.³⁴³ Tato performativita právního jazyka a „*praktiky, které přeměňují*

³⁴¹ To je tvrzení, které ovšem platí jen tam, kde je soud pouze jednou z možností řešení sporu.

³⁴² Viz ASSY, op. cit., s. 402.

³⁴³ Různí autoři tyto fyzické podmínky performativity jazyka nazývají různými způsoby: pro Bourdieua je to *social insitution of symbolic power* (BOURDIEU, 1992, op. cit., zejména s. 107–116 a 163–170), pro Austina *felicity conditions* (AUSTIN, op. cit.); pro Goffmana *social establishment* (GOFFMAN, E. *The presentation of self in everyday life*. 3. dostisk 1. vyd. Harmondsworth: Penguin books, 1975, s. 231–233).

význam množiny okolností skrze kombinaci performativních, formálních, metaforických a temporálních technik“³⁴⁴ způsobují, že soudní rozhodnutí je v daném právním systému tím, čím je.

Tento prostor a roli, kterou v něm hraje právní jazyk, je možné připodobnit k divadelnímu prostoru. Ať už se bude jednat o divadlo evropského typu nebo o rituální divadlo, mezi prostorem představení (jevištěm) a přihlížejícími (hledištěm) existuje určitý předěl, který tyto dva prostory odděluje. Všechna představení a rituály potřebují a vyžadují určitý ohraničený prostor, oddělený od každodenní, rutinní reality.³⁴⁵ Mezi těmi, kdo se podílí na divadle, a mezi těmi, kdo jej pouze sledují, existuje předěl či mezera, která jasně odděluje význam, který má představení pro jeho herce od významu, který může mít pro jeho publikum.³⁴⁶ Ať už budeme mluvit o divadelním představení, nebo o představení ve smyslu rituálu nebo „primitivního“ magického rituálu, vždy je přítomna potřeba uzavřít či alespoň symbolicky oddělit prostor, ve kterém se představení odehrává. Antropologové a religionisté upozorňují, že rozdělení je přímo účelem rituálu:³⁴⁷ jasně oddělovat a rozlišovat mezi těmi, kdo byli do tajemství rituálu zasvěceni, a mezi těmi, kteří nebyli. Netvrdím, že toto oddělování je nutně účelem právního jazyka. Nicméně v jeho současné podobě je to často jeho důsledek.

Pokud zůstaneme v kontextu divadla evropského typu, podle některých autorů je divadlo přímo definováno jako zvláštní prostor určený ke komunikaci.³⁴⁸ Osolsobě přímo tvrdí, že „*dramatické dílo [...] vzniká v přímém kontaktu se svým divákem [...] přímo v dialogu herce s publikem.*“³⁴⁹ Tento přímý kontakt není otázkou rovné výměny, jako například při konverzaci, ale otázkou sdíleného prostoru divadelní budovy, porozumění divadelní reprezentaci, komplementarity

³⁴⁴ Viz ALLEN, op. cit., s. 776.

³⁴⁵ Viz TURNER, V. Frame, Flow and Reflection: Ritual and Drama as Public Liminality. *Japanese Journal of Religious Studies*, 1977, sv. 6, č. 4., s. 465–499, s. 467.

³⁴⁶ Schechner tvrdí, že divadlo či představení vzniká ptávé v tomto předělu. Viz SCHECHNER, R. From Ritual to Theatre and Back: The Structure/Process of the Efficacy-Entertainment Dyad. *Educational Theatre Journal*, 1974, sv. 26, č. 4, s. 455–481, s. 473.

³⁴⁷ K tomu viz například GENNEP, A. van. *The Rites of Passage*. [Přel. Monika I. Vizedom a Gabrielle L. Caffee]. London a Henley: Routledge and Kegan Paul, 1909, 1960; nebo DURKHEIM, E. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: OIKOYMENH, 2002. 491 s.

³⁴⁸ Viz OSOLSOBĚ, I. *Ostenze, hra, jazyk: sémiotické studie*. 1. vyd. Brno: Host, 2002, s. 15.

³⁴⁹ Viz OSOLSOBĚ, op. cit., s. 15.

a metakomplementarity, jak ji Osolsobě nazývá. I architektura divadla odděluje jeviště od publika a tím tedy prakticky vylučuje obvyklou formu komunikace.³⁵⁰ I když i v divadle probíhá oboustranná komunikace mezi jevištěm a publikem, nejedná se o komunikaci symetrickou, protože publikum má pouze omezené možnosti komunikace.

Podobný předěl jako ten, který existuje mezi ohraničeným prostorem rituálu či divadla a diváky, je možné nalézt nejen v divadle, ale i v kontextu soudního rozhodování. Zatímco soudní síň poskytuje onu fyzickou uzavřenost, právní jazyk uzavírá soudní řízení diskursivně. Pravidla a konvence právního jazyka (jazyka soudního rozhodování) činí tento jazyk samotný svého druhu jevištěm, na němž se rozhodovaný spor odehrává. Bez toho, abychom do tohoto odděleného prostoru vstoupili, bez účasti na této do jisté míry stylizované, deformované a nepřírozené formě komunikace, není možné spor prostřednictvím práva rozhodnout.

3.4.1 Rituál soudního rozhodování

Právo představuje zvláštní formu pohledu na společnost, která obsahuje zvláštní druhy kategorizace. Tato kategorizace má transformativní efekt.³⁵¹ Autorita (a tedy i performativita) právního jazyka nespočívá ve slovech samotných, ale v pravomoci soudců rozhodovat spory.³⁵²

Soudní rozhodování může být považováno za druh právní ceremonie; některými autory je přímo považováno za rituál.³⁵³ Jako takové nesměřuje ke změně společenské reality přímo, ale prostřednictvím působení na ty, kteří se ho účastní.³⁵⁴ Jak tvrdí Arnold, právní ceremonie symbolicky smiřuje konfliktní společenské normy;³⁵⁵ je to právě symbolická povaha soudního rozhodování, která činí toto smíření možným. Tato symbolická povaha vyžaduje pro svou existenci sdílenou *víru* v to, že soudní rozhodnutí je schopné společenské spory rozhodnout.³⁵⁶ Rituální aura právních ceremonií zdůrazňuje

³⁵⁰ Viz OSOLSOBĚ, op. cit., s. 15.

³⁵¹ Viz například ALLEN, op. cit., s. 789.

³⁵² Viz ALLEN, op. cit., s. 797.

³⁵³ Viz ALLEN, op. cit.

³⁵⁴ Viz ALLEN, op. cit., s. 806–807.

³⁵⁵ Allen se mimo jiné zabývá přístupy Thurmana Arnolda a odkazuje na ARNOLD, T. *The Symbols of Government*. 1935, s. 248. Viz ALLEN, op. cit., s. 803.

³⁵⁶ Viz ALLEN, op. cit., s. 804.

důležitost určitých předepsaných procedur a pravidel,³⁵⁷ které na principiální úrovni přispívají k tomu, že (a jak) lidé chápou a jsou spokojeni s výsledky soudního rozhodování.³⁵⁸

Právní jazyk představuje tento diskursivní prostor, toto jeviště či „ochranný kruh“, ve kterém dochází ke změně reality prostřednictvím působení na své účastníky.³⁵⁹ Toto působení vyvolává následky proto, že jej jeho publikum přijímá – jinými slovy v něj věří. Komunikace, či dialog, který probíhá mezi jevištěm a hledištěm, je dialogem přijetí tohoto představení. Jak tvrdí Osolsobě, komunikace mezi jevištěm a hledištěm je v zásadě metakomplementární: základní asymetrie v probíhající komunikaci nespočívá v tom, že publikum má méně komunikačních prostředků, ale v tom, že díky publiku a jejich svolení je vůbec možné dané představení hrát, nebo provést daný rituál. Tím, že diváci vůbec přijdou do divadla, nejenže umožňují samotnou existenci představení,³⁶⁰ ale i danému představení dodávají význam, nebo v případě rituálu jeho symbolickou hodnotu.

Mezera či předěl, o kterém byla řeč, je přemostěn povahou soudního rozhodování jako celku: jak upozorňuje Bourdieu, performativní povaha jazyka spočívá v pozadí dané společenské situace. Soudní rozhodování, jeho procesy, jazyk i výstupy je možné vnímat jako celek, který je dále možné chápat jako symbol – symbol spravedlnosti.

Symbyoly nám umožňují činit zobecnění a díky těmto zobecněním sloužit jako prostředky vyjadřování a komunikace, znalostí a kontroly. Symbyoly samy jsou kulturně podmíněné: jak uvádí antropolog Victor Turner, „*jako členové společnosti, většina z nás vidí jen to, co čekáme, že uvidíme a co jsme naučení vidět*“

³⁵⁷ Viz AMANKULOR, J. N. The Condition of Ritual Theatre. An Intercultural Perspective. *Performing Arts Journal*. 1989, č. 11/12 (The Interculturalism Issue), s. 45–58, s. 51.

³⁵⁸ Srov. ALLEN, op. cit., s. 824.

³⁵⁹ Podobně i Foucault chápe podle některých autorů diskurs jako moc, která působí nejčastěji pomocí procedur vyloučení (viz např. ŠKOP, 2008, op. cit., s. 111 a násl.) Toto vylučování může být chápáno nejen jako striktní rozlišování mezi dobrým a špatným, normálním a nenormálním, ale i jako toto „prostorové“ vyloučení, tedy rozlišování mezi těmi, kteří jsou uvnitř a těmi, kteří zůstávají venku.

³⁶⁰ Toto je v kontextu soudního rozhodování případ především civilního soudnictví – tedy případů, kdy je soudní proces pouze jednou z možností řešení sporu. Pro účely tohoto argumentu ponecháváme stranou trestní věci a totalitní systémy, tedy případy, kdy jsou subjekty výrazněji nuceny k účasti.

na základě definicí a klasifikací naší kultury.“³⁶¹ V mocenských vztazích jsou pak tedy symboly důležité především.³⁶²

Soudní rozhodování není pouze představení v Goffmanově smyslu,³⁶³ ale také otázkou odehrání určitého scénáře, což jej tak, jak tomu rozumí Allen, činí velmi podobným magii, či rituálu. Tato „právní magie“ by neměla být chápána jako něco negativního nebo dokonce primitivního. Tento rituálně-symbolický pohled na soudní rozhodování může vlastně odhalit, jakým způsobem je reálný konflikt přenášen do právních struktur³⁶⁴ a ukázat tak další rozměr onoho „překladu“ diskutovaného výše. Právní jazyk (jazyk právní ceremonie) může být navíc sám o sobě symbolem: fyzický a diskursivní prostor soudního rozhodování stojí na místě symbolického prostoru spravedlnosti.

Je možné uzavřít, že divadlo, představení či rituál spravedlnosti, které se odehrává jako soudní spor, slouží jako symbol. Jak také ukazuje Allen, samotná slova magických rituálů neslouží k přímé komunikaci jejich doslovného významu publiku, které divadlu či rituálu přihlíží. Od publika se nevyžaduje, aby rozuměli jednotlivým slovům nebo komplexním konceptům, které jsou používány. Co se od něj ovšem vyžaduje, je porozumění a přijetí celku dané situace soudního rozhodování a přijetí regulativní povahy jeho výsledků: subjekty práva se samy tím, že přijímají výsledky soudního rozhodování, podílí na tom, že soudní rozhodování může mít takové následky, jaké má. Jen tehdy, když je soudní rozhodování skutečně považováno za symbol, který nese určitý význam,³⁶⁵ může být performativní – jen tehdy může vyvolat společenské následky.³⁶⁶ Laikovi nesrozumitelný právní jazyk tedy nemusí, pokud je součástí přijímaného celku, který ob stojí jako symbol, narušovat legitimitu soudního rozhodnutí, ale naopak ji může posilovat. Pokud laický účastník řízení nebo i širší laická veřejnost neočekává, že bude rozumět jednotlivým

³⁶¹ Viz TURNER, V. *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites of Passage*. In: MAHDI, L. C., S. FOSTER a M. LITTLE (eds.). *Betwixt and Between: The Patterns of Masculine and Feminine Initiations*. Open Court Publishing Company, 1987, s. 6.

³⁶² Viz TURNER, V. *Symbolic Studies*. *Annual Review of Anthropology*, 1975, sv. 4, s. 145.

³⁶³ Viz GOFFMAN, op. cit., s. 32. Goffman velmi široce uvádí, že představení je veškerá aktivita jednotlivce, která se děje před určitými diváky a která má na tyto diváky určitý vliv.

³⁶⁴ Viz ALLEN, op. cit., s. 819.

³⁶⁵ Srov. AMANKULOR, op. cit.

³⁶⁶ Viz TURNER, 1975, op. cit., s. 155.

slovům soudního rozhodnutí a naopak bude tuto nesrozumitelnost považovat za integrální součást procesu soudního rozhodování, může být pro ně takové soudní rozhodnutí akceptovatelné, protože srozumitelnost jazyka rozhodnutí pro ně rozhodnutí automaticky nelegitimizuje.

Potenciální akceptace nesrozumitelnosti textů soudních rozhodnutí tedy zcela jasně odkazuje k legitimitě na vstupu: pokud je legitimita soudnictví podmíněná především vstupními faktory, pak její výstupy již nehrají roli legitimační, ale pouze informační. Texty soudních rozhodnutí v takovém případě nemusí přesvědčovat své čtenáře, ale pouze je informovat o výstupu procesu soudního rozhodování, protože legitimita takového rozhodnutí je již zajištěná na vstupu.

3.5 Jazyk a srozumitelnost soudního rozhodnutí: Závěry

Srozumitelnost soudních rozhodnutí má několik rozměrů: jednak se jedná o vlastnost používaného jazyka a stylistické přehlednosti textu, jednak se jedná o otázku právní srozumitelnosti, konzistentního používání pojmů a znalosti systémového kontextu daného právního sdělení. Na základě judikatury Ústavního soudu lze formulovat ještě jeden rozměr tohoto pojmu, a sice zakotvení požadavku srozumitelnosti práva či soudního rozhodnutí jako principu, který vyplývá z principu právního státu. Srozumitelnost práva je tedy jak praktická vlastnost právního textu, tak princip, který je třeba právní komunikací naplnit.

Právní komunikace je komunikací, ve které jde především o sdělení obsahu, proto je nutné považovat srozumitelnost za základní a nutnou vlastnost takového sdělení. Srozumitelnost je nicméně třeba považovat nikoli za nějakou objektivní vlastnost textu, ale spíše za relativní vztah mezi textem a jeho adresátem.

Z výše uvedeného vyplývá, že srozumitelnost právního textu z praktického úhlu pohledu ovlivňují:

- a) Jazykové charakteristiky textu: Kvalita textů musí sledovat účel textu. Pro právní texty to platí především; kvalita textu musí odpovídat funkcím, které má text plnit. Jednou z funkcí právních textů je nepochybně i zvyšování právní jistoty (ve Fullerově slova smyslu).

Snahu o maximální přesnost ve vyjádření je tak možné považovat za projev právě této funkce. Nadbytečné úvahy a formulace činí text nepřesnějším.³⁶⁷

- b) Právní srozumitelnost: Právní srozumitelnosti se lze přiblížit například konzistentním používáním terminologie. Právní texty nejsou poezie a variace v používané terminologii vedou k nejasnostem, snižují srozumitelnost textu a ve svém důsledku snižují právní jistotu. Právní texty by měly naplňovat maximu, podle které je pro jeden koncept třeba používat jeden pojem, ze které potom vyplývá, že různé pojmy implikují odlišné koncepty.³⁶⁸ To samé platí i pro ustálenou frazeologii.
- c) Adresát právního sdělení: Zda je nebo není text srozumitelný, závisí na úrovni kontextových a dalších znalostí adresáta. Bez odpovědi na otázku, kdo je vlastně primárním adresátem daného druhu právního sdělení (ať už se bude jednat o právní předpis, soudní rozhodnutí atd.), nemůže autor text tomuto adresátovi přizpůsobit.

Vydeme-li z výše naznačených dvou „srozumitelností“, lingvistické a právní, je třeba uzavřít, že právo nemá důvod k lingvistické nesrozumitelnosti a že právní komunikace podléhá jazykovým (gramatickým, stylistickým a dalším) pravidlům. Vždyť i jazyková/gramatická „metoda“ výkladu patří k základům právní interpretace; gramatická nesrozumitelnost vede k praktické nemožnosti právní text interpretovat a ve světle Knappova přesvědčení, že až teprve interpretovaný právní text je právní normou, takto gramaticky nesrozumitelný text ani právní normu neobsahuje. Nesrozumitelné právní texty narušují právní jistotu a předvídatelnost práva a jako takové jsou tedy v nesouladu se základními principy právního státu. Chápeme-li soudní rozhodnutí jako prostředky konkretizace nebo i dotváření obecného práva, pak jejich případná nesrozumitelnost tomu, komu má být určena, činí určitou část práva nepřístupnou. To zcela jistě není na obecné, principiální úrovni přijatelný stav. Právní a lingvistická srozumitelnost jsou velmi úzce spjaty: přestože by tedy lingvistická srozumitelnost měla být ve službách srozumitelnosti právní, nelze bez ní o srozumitelnosti právní ani mluvit.

³⁶⁷ Srov. závěry, ke kterým dochází ve svém článku LÖTSCHER, op. cit.

³⁶⁸ Viz LÖTSCHER, op. cit., s. 139.

Cílem právní komunikace je křehká rovnováha mezi přesností, která vede ke snížení srozumitelnosti, a srozumitelností, která minimálně v případech laického adresáta (se kterým je nutné v právu vždy počítat) může vést k nepřesnostem.

Právo je ve své existenci závislé na jazyce, kterým je sdělováno svým subjektům. Jazyk je ovšem pouze nedokonalým nástrojem pro popis i regulaci reality,³⁶⁹ který ve svém důsledku činí právo závislé na mimoprávních faktech. Jak bylo uvedeno výše a jak vyplývá z judikatury českých soudů, nesrozumitelnost práva nesmí být k tíži jeho adresáta. Pokud tedy právní text není dostatečně srozumitelný svým adresátům, buď jej přímo nelze považovat za právo, nebo musí právní systém obsahovat účinné nástroje k tomu, jak takový právní předpis nebo soudní rozhodnutí zrušit.

Soudní rozhodnutí – a to především ta vyšších soudů – mají, co se týče terminologie, značný vliv na další právní praxi i právní doktrínu. Jejich úlohou je interpretace a aplikace právních předpisů a součástí této úlohy je tedy i nalézání obsahu konceptů obsažených v právních předpisech. Jsou to tedy často soudy, které v rámci daného právního systému přicházejí s novými pojmy nebo jejich novými definicemi. Tato jejich aktivní či dynamická úloha by měla jít ruku v ruce s určitou rolí příkladnou: je-li zaváděn nový pojem, je třeba jej nejen opatřit srozumitelnou definicí,³⁷⁰ ale je třeba jej nadále i konzistentně používat.

Podobně jako u závěrů, které se dají vyvodit z určitých formálních charakteristik textů soudních rozhodnutí a které obsahuje předchozí kapitola, je možné i z povahy jazyka soudních rozhodnutí usuzovat o obrazu soudnictví a z něj vyvozovat určité závěry o povaze a roli soudnictví v našem právním systému.

Právní jazyk odkazuje k úzkým vazbám mezi soudnictvím a zbytkem právního systému. V rámci tohoto právního jazyka je možné soudní rozhodnutí považovat za specifický slohový útvar v rámci tohoto jazyka, který obvykle spočívá v naplnění textového vzorce určitým konkrétním obsahem.³⁷¹ Na těchto

³⁶⁹ Viz BIX, op. cit., s. 138.

³⁷⁰ Výjimkou z tohoto pravidla by zcela jistě mohly být a jsou neurčité právní pojmy, které definici z podstaty nemají a jsou používány právě proto, aby byly dotvářeny v aplikačních kontextech.

³⁷¹ Srov. ČECHOVÁ, M. et al. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003, s. 202.

tvrzeních není nic nového. Nicméně v těchto úvahách je možné jít dále. Čím specializovanější jazyk soudních rozhodnutí bude, tím je zřejmější, že neodborná veřejnost nebo laický účastník zřejmě není primárním bodem zájmu komunikace, kterou soudní rozhodnutí představují. Specializovaná forma komunikace svědčí spíše o jejím směřování dovnitř komunity, která tímto jazykem vládne, tedy k širší právnické komunitě, dalším složkám státní moci a soudnictví samému. Specializovaná forma komunikace, a to především v odůvodnění soudního rozhodnutí, dále nasvědčuje tomu, že jeho sdělení není primárně určeno laikům, ale především dalším soudům, legislativě nebo exekutivě, a tedy že se jedná o součást specializovaného právního diskursu, a to i přesto, že by se mohlo zdát, že adresátem soudního rozhodnutí by měl být účastník řízení. Specializovaný diskurs vytváří ve společnosti nerovnosti. Tyto nerovnosti je možné na obecné rovině číst jako projev přijatelné nerovnosti mezi státní mocí a subjektem státní moci, na druhou stranu je ale možné je chápat jako narušení legitimacy práva, a tedy i legitimacy soudnictví. Pokud není právo komunikováno srozumitelně jeho subjektům, jak žádá například Fuller, pak můžeme pochybovat, zda takové právo je vlastně řádem, a ve svém důsledku tedy legitimním řádem.

V kontextu jazyka by tedy bylo možné uzavřít, že současný stav vypovídá o tom, že

1. Odůvodnění nejsou v první řadě určena laikům, pro které za určitých okolností tato skutečnost nemusí znamenat nelegitimitu daného rozhodnutí.
2. Soudnictví ve většině případů spíše nezáleží na tom, zda budou soudní rozhodnutí srozumitelná a přesvědčivá pro laické účastníky řízení nebo odbornou veřejnost. Srozumitelnost soudních rozhodnutí je chápána ve vztahu k odborné veřejnosti. Soudní rozhodnutí jsou psána tak, aby obstála *uvnitř* diskursního prostoru práva, protože nepřezkoumatelnost pro nesrozumitelnost může autoritativně posoudit pouze další soud. Nesrozumitelnost má tedy za následek nepřezkoumatelnost jen pokud se jedná o nesrozumitelnost pro soud posuzující takové rozhodnutí, tedy nesrozumitelnost pro odbornou veřejnost.

3. Zatímco srozumitelnost může představovat zásadní legitimační faktor pro odbornou veřejnost, pro neodbornou veřejnost je vstřebávána do otázky všeobecné funkčnosti a přijatelnosti daného právního systému, tedy do víry v daný právní či soudní systém. Pokud bychom tedy chtěli hledat vztah mezi přesvědčivostí a srozumitelností soudních rozhodnutí, museli bychom konstatovat, že srozumitelnost představuje kategorii přesvědčivosti jen pro určité adresáty. Pokud si soudnictví buduje svou legitimitu jinými způsoby než prostřednictvím soudních rozhodnutí, která jsou transparentní a srozumitelná pro neodbornou veřejnost, pak nesrozumitelnost pro laika nemusí představovat oslabení její legitimacy.
4. Pokud se jedná o srozumitelnost, pak se soudnictví příliš nespolehá na legitimaci soudních rozhodnutí neodbornou veřejností a spoléhá se v tomto případě na legitimitu na vstupu.

4 PUBLIKACE SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ³⁷²

Považujeme-li soudní rozhodnutí za formu právní komunikace, pak se tato monografie ze své většiny zabývá formou sdělení, která jsou činěna soudem, a staví na tom, že i forma sama je nositelem významu, a tedy ovlivňuje obsah sdělení. Forma tak představuje neopominutelnou součást tohoto sdělení a bude ovlivňovat to, jak mu budou jeho adresáti rozumět. V předchozích kapitolách byly diskutovány strukturální a jazykové rozměry této formy. Nyní se zaměříme na kanály této komunikace, tedy na otázku, zda a prostřednictvím jakých nosičů jsou soudní rozhodnutí komunikována navenek, tedy zda a jak jsou tato soudní rozhodnutí přístupná různým skupinám možných adresátů.

Jedním ze závěrů, které vyplývají z předchozího textu je, že jazyk soudních rozhodnutí a jeho případná relativní nesrozumitelnost laickému účastníkovi³⁷³ naznačuje, že soudní rozhodnutí, respektive jejich odůvodnění, nejsou určena k tomu, aby je četli (pouze) účastníci, ale i jiné subjekty, kterými mohou být další soudy, odborná právnícká veřejnost nebo v některých případech širší laická veřejnost. Pokud tedy na základě analýzy jazyka odůvodnění soudních rozhodnutí dospíváme k závěru, že účastník řízení není jeho jediným adresátem, pak musí být soudní rozhodnutí komunikována – publikována – tak, aby jeho další možní adresáti k němu měli přístup. Pokud by tomu tak nebylo, došlo by k velice závažnému paradoxu: kanály a forma sdělení by neodpovídaly adresátům, kterým jsou tato sdělení, v našem případě soudní rozhodnutí, určena. Pokud tedy máme za to, že adresátem některých částí odůvodnění není primárně účastník, ale například širší právnícká veřejnost, pak musí být také takové soudní rozhodnutí právnícké veřejnosti přístupné. Je tedy možné si klást otázku, co skutečnost, že jsou (a nebo nejsou) soudní rozhodnutí publikována, sděluje o tom, komu jsou vlastně adresována a jakou mají roli v daném právním systému.

³⁷² Tato kapitola vychází ze článku, který byl publikován před dokončením původního textu disertace. Viz SMEJKALOVÁ, T. Publikace judikatury a její adresáti. *Revue pro právo a technologie*, 2012, roč. 3, č. 6, s. 25–33.

³⁷³ Viz například SUSSKIND, R. *The End of Lawyers?* Oxford: OUP, 2008; Viz také MELLINKOFF, op. cit.; podobně viz i TIERSMA, P. M. *Legal Language*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1999; nebo BHATIA, V. K. Simplification v. Easification – The Case of Legal Texts. *Applied Linguistics*, 1983, č. 4, s. 42–54.

V této situaci ponecháme stranou otázku doručování účastníkům, která je upravená zákonem, včetně fikcí doručení v případech, kdy účastník sám odmítá nechat si touto formou soudní rozhodnutí svého případu sdělit, a zaměříme se pouze na rozměr komunikace soudních rozhodnutí jeho případným dalším adresátům: soudům a jiným státním orgánům, odborné i neodborné veřejnosti.

Tato kapitola se bude nejprve stručně zabývat souborem zkoumaných soudních rozhodnutí ve vztahu k tomu, zda byla nebo nebyla publikována a medializována. Na tomto základě bude pokračovat podrobnější analýzou některých aspektů plošné publikace všech soudních rozhodnutí a charakteru jejich skutečné dostupnosti. Následně se bude zabývat důvody, proč soudní rozhodnutí publikovat. I tato kapitola se vrátí k problematice subjektů a zaměří se na otázku, jak lze interpretovat současný stav publikace soudních rozhodnutí ve vztahu k jejich adresátům. Problematiku publikace soudních rozhodnutí je totiž možné opět analyzovat jako určitou výpověď, kterou představuje o soudnictví samotném, a to například ve vztahu k normativní hodnotě judikatury.

4.1 Publikace a medializace a její vliv na styl (povahu) soudních rozhodnutí

Mezi texty soudních rozhodnutí ve zkoumaném souboru jsou jak rozhodnutí, která nebyla publikována ani medializována, tak rozhodnutí, která publikována byla, nebo která dokonce provázelo mediální pokrytí. Orientační přehled shrnuje následující tabulka.

Tabulka č. 4: Publikace a medializace soudních rozhodnutí

Rozhodnutí	Publikace	Medializace
IV. ÚS 535/05	Databáze; SbNU	Ano ³⁷⁴
I. ÚS 1586/09	Databáze	Souvisí s medializovaným případem ³⁷⁵
Pl. ÚS 42/03	Databáze; SbNU; Sb.	Ne ³⁷⁶
Pl. ÚS 27/09	Online; SbNU; Sb.	Ano

³⁷⁴ Případ byl jako celek medializován (tj. at' už online, nebo masovými médii), včetně zpráv o souvisejícím soudním procesu.

³⁷⁵ Ač se dají dohledat zprávy (at' už online nebo masovým médii) týkající se souvisejícího případu, nutně pak nedošlo k medializaci procesu nebo rozhodnutí samotného.

³⁷⁶ Nelze dohledat informace o daném případě.

7 Tdo 549/2008	Online	Ano
29 Odo 41/2002	Databáze; SbSRS	Ne
1 Aps 2/2006	Databáze	Ne
Pst 1/2008	Databáze; SbNSS	Ano
1 Co 311/2011	Ne	Ano (případ byl medializován především při rozhodování na 1. stupni)
7 Cdo 41/93	Online; NO	Ne
44 Co 363/2009	Ne	Ne
49 Co 411/2008	Ne	Ne
57 A 66/2011	Online	Ano
9 Ca 304/2008	Online	Souvisí s medializovaným případem
10 To 224/2008	Online	Souvisí s medializovaným případem
12 C 275/2008	Ne	Ne
206 C 85/2012	Ne	Ne
273 C 2424/2009	Ne	Ne
92 T 86/2009	Ne	Ano

Použité zkratky:

Sb. – Sbírka zákonů

SbNU – Sbírka nálezů a usnesení ÚS SbSRS – Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

SbNSS – Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu

Databáze – online databáze

NO – neoficiální sbírka (tj. neoficiální sbírky, komentáře v odborných časopisech)

Online – dohledatelné online podle spisové značky nebo základních informací o případu mimo databáze.

Publikace je kritériem, které bezesporu ovlivňuje podobu soudního rozhodnutí, ale až v procesu redakce textu rozhodnutí pro jeho publikaci. V případě oficiální publikace tak vedle sebe existují soudní rozhodnutí minimálně ve dvou verzích: verzi, která je doručována účastníkům a verzi, která je zveřejňována. Tato druhá verze bývá anonymizována, někdy okleštěna o výrok, bývá jí přidávána tzv. právní věta a z odůvodnění rozhodnutí bývá vybírána pouze část.

Ze soudních rozhodnutí zahrnutých do zkoumaného souboru nelze činit žádné konečné závěry ohledně vlivu medializace soudních rozhodnutí na jejich texty, na to je daný soubor příliš malý a neumožňuje brát v potaz další proměnné, které v tomto směru styl soudních rozhodnutí ovlivňují.³⁷⁷

Předpoklad, se kterým byla medializace zařazena jako jedno z kritérií při výběru souboru – autoportrétu – soudních rozhodnutí, spočíval v tom, že bude-li daný případ medializován, bude rozhodnutí formulováno tak, aby bylo přístupnější případným čtenářům z řad neodborné veřejnosti (jako například z řad médií, která o tomto případě informují).

I s ohledem na příkladný charakter zkoumaného souboru rozhodnutí³⁷⁸ je zřejmé, že v tomto textu není možné tento předpoklad jako celek ani potvrdit, ani vyvrátit. V našem příkladném souboru zkoumaných rozhodnutí se nicméně tento předpoklad zřejmě nepotvrdil. Medializovaná byla především rozhodnutí (resp. případy jim předcházející), která byla vydávána soudy vyšších stupňů nebo Ústavním soudem, tedy rozhodnutí, která by byla psána jiným stylem i v případě, že by medializována nebyla. Zvláštním případem je ovšem bezesporu již zmíněný nálezn Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09, který obsahuje krátký odstavec nadepsaný „Obiter dictum“, který je třeba považovat za přímou odpověď na otázku, která byla probírána v médiích v jeho kontextu, a sice nakolik představuje toto rozhodnutí Ústavního soudu zásah do volebního práva občanů. Určitý vliv medializace na text soudního rozhodnutí je možné sledovat i v případě rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008, kterým zamítl rozpuštění Dělnické strany. Oproti druhému rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, které se nachází v tomto souboru, je toto rozhodnutí přehledně členěno, obsahuje nadpisy, které usnadňují orientaci v textu, obsahuje relativně vysoké množství odkazů na českou i zahraniční judikaturu a podrobnou diskusi právního rámce rozpouštění politických stran. Dalo by se tvrdit, že takové soudní rozhodnutí přímo směřuje ke vzdělávání čtenářů, a to především z řad odborné veřejnosti.³⁷⁹

³⁷⁷ Těmito proměnnými by mohly například být: osobnost soudce, subjekty, jichž se medializovaný případ týkal nebo předmět daného řízení.

³⁷⁸ Jak bylo vysvětleno výše, nejedná se o reprezentativní vzorek.

³⁷⁹ Lze předpokládat, že to není a nemůže být jediný vliv, který se podílí na délce nebo úrovni vysvětlování a snaze přiblížit se jinému než odbornému publiku. Zkoumat všechny motivace soudů a soudců vedoucích k psaní dlouhých soudních rozhodnutí jde však mimo rámec tohoto textu.

4.2 Koncept normativní hodnoty³⁸⁰

V tomto textu byl již na několika místech okrajově zmíněn pojem normativní hodnota. Tato a následující kapitola s ním budou pracovat již detailněji, a proto bude nyní podrobněji vysvětlen. Česká teorie práva dělí prameny práva na absolutně závazné a ty, které mají pouze tzv. argumentační závaznost,³⁸¹ případně příkladnou hodnotu. Peczeník pro komparativní studii používání judikatury v několika evropských zemích navrhuje škálu (kontinuum) tzv. normativních hodnot,³⁸² která umožňuje vzájemné hodnocení míry závaznosti různých druhů pramenů práva, a to i těch, které (jako například v případě České republiky) nejsou tradičně chápány jako závazné.³⁸³ Je třeba poznamenat, že Peczeníkova škála je dokonale aplikovatelná pouze pro normativní hodnotu pramene práva pro soudní rozhodování. Zda a do jaké míry by bylo možné ji využít i k hodnocení závaznosti pramenů práva pro regulaci chování jednotlivců, jde nad rámec této monografie.

Pro účely této monografie byla tato škála upravena tak, aby byla schopná pojmut i jiné prameny práva než jen judikaturu:

1. *Formální závaznost*: rozhodnutí nerespektující pramen práva, který je formálně závazný, je považováno za protiprávní a v případě odvolání bude zrušeno. Pro případ judikatury lze rozlišovat mezi
 - a) formálně závazným precedentem, který není možné změnit ani soudem, který ho vydal,

³⁸⁰ Tento text vychází mimo jiné z SMEJKALOVÁ, T. K otázce normativity judikatury v České republice. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1302–1311. Z tohoto textu přímo pochází i adaptace Peczeníkovy škály tak, jak ji přeložil i Kühn pro účely své publikace (KÜHN, Z. *Aplikace právních principů. K roli právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002).

³⁸¹ Viz HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 250.

³⁸² Pojem normativní hodnota jsem poprvé použila v diplomové práci (SMEJKALOVÁ, T. *Teorie a praxe v používání judikatury*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008. Vedoucí práce Radim Polčák) jako zastřešující pojem v souvislosti s Peczeníkovou škálou pro hodnocení míry závaznosti precedentu. Viz PECZENÍK, 1997, op. cit., s. 461–479. V tomto textu – i v jiných textech pocházejících z komparativní studie editované MacCormickem a Summersem – se totiž na různých místech používají pojmy „síla“, „hodnota“ nebo „normativita“ a jednotlicí výraz chybí. Jádrem zmiňované diplomové práce bylo pak publikováno jako SMEJKALOVÁ, 2008, op. cit.

³⁸³ Jak uvádí Kühn, jeden z důvodů, proč si kontinentální právní systémy myslí, že jejich judikatura není „závazná“ a proč si to naopak common law systémy myslí (přestože se praktické užití judikatury neliší až tak výrazně) je právě odlišné chápání tak základního konceptu jako je „závaznost.“ Více viz KÜHN, Z. *Aplikace práva soudem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: C. H. Beck, 2005, marg. 370.

- b) formálně závazným precedentem, který je možné změnit, obvykle za současného splnění dalších podmínek.
- 2. *Normativní síla*: pramen práva není formálně závazný a jeho nenásledování není protiprávní. Takové soudní rozhodnutí ale bude s největší pravděpodobností kritizováno a může být v odvolacím řízení zrušeno či změněno. Lze rozlišovat mezi
 - a) podmíněnou normativní silou – soudce by měl aplikovat takový pramen práva pokud není dána určitá výjimka, a
 - b) normativní silou, která je předmětem poměrování³⁸⁴ – soudce by měl takový pramen práva aplikovat, pokud se nenajdou důvody, které převáží ve prospěch opaku.
- 3. *Podpůrný argument*: takový pramen práva není ani formálně závazný, ani nemá normativní sílu. Jeho použití může pouze dodat váhu rozhodnutí, opak není ani protiprávní ani odvolacím důvodem.
- 4. *Příkladná nebo jiná hodnota*.

Jak bude diskutováno dále, publikace je jedním z faktorů, které ovlivňují míru normativní hodnoty daného pramene, a tedy určují, na kterém stupni Peczenikovy škály se pohybuje jeho závaznost. Kapitola Odkazy na zdroje soudních rozhodnutí pak obsahuje podrobnější diskusi normativní hodnoty jednotlivých pramenů práva.

4.3 Zveřejňování textů soudních rozhodnutí

Soudní rozhodnutí jsou primárně individuálními právními akty směřujícími k řešení konkrétních sporů. A pro naplnění této své funkce musí být komunikovány – doručeny – těm, kterých se týkají a není třeba jejich dalšího zveřejnění. Jak již bylo ovšem uvedeno – a jak bude podrobně rozebíráno dále – výstupy soudního rozhodování nejsou „pouze“ rozhodnutími individuálních sporů, ale mohou být i součástí judikatury. Požadavek, který český právní systém obsahuje ve vztahu k doručení rozhodnutí jejím adresátům (adresátům rozhodnutí, nikoli adresátům textů rozhodnutí), je možné pro případ judikatury analogicky zformulovat následujícím způsobem: Pro naplnění svých funkcí musí být judikatura účelně komunikována těm, kterých se týká.

³⁸⁴ Pro pojmy *defeasible force* a *outweighable force* bylo použito překladu Z. Kühna podle KÜHN, 2002, op. cit., s. 274–275.

Pokud tedy má mít česká judikatura jakékoli jiné funkce než jen funkci rozhodování konkrétních sporů, pak musí být i sdělována způsobem adekvátním těmto funkcím. Je tedy třeba odlišit pojem „soudních rozhodnutí“ od pojmu „judikatury“. Judikatura je v českém právním prostředí chápána vesměs jako tzv. ustálená judikatura, tedy taková suma soudních rozhodnutí, která ustáleně podávají stejný právní názor a svědčí tak o právním názoru přijímaném soudnictvím v daném čase.³⁸⁵ S ustálenou judikaturou spojuje český právní systém následky, které nespojuje se jednotlivými soudními rozhodnutími, proto se s ní pojí požadavek publikace. Publikace judikatury, její rozsah, forma a skutečná dostupnost jsou velmi hmatatelnými projevy komunikace výstupů soudního rozhodování. Jak uvádí Polčák, informační nástroje, zpracování a komunikace právních informací, mezi něž publikace judikatury nepochybně patří, má obrovskou sociální sílu.³⁸⁶ A je to právě tato síla, která představuje jeden z možných prvků, které ovlivňují vnímání soudnictví zbytkem společnosti.

Nabízí se otázka, jaká rozhodnutí tedy publikovat? Právní úprava v současnosti předvídá pouze publikaci některých soudních rozhodnutí v oficiálních tištěných sbírkách.³⁸⁷ V současné době však již díky technologickému vývoji neexistuje praktická překážka, která by bránila publikaci všech soudních rozhodnutí online. Existující překážky mají „pouze“ principiální, respektive hodnotovou rovinu.

V některých případech bývá jako argument proti publikaci všech soudních rozhodnutí uváděno přehlcení informacemi (*information overload*), které ve svých důsledcích může znamenat to stejné, jako nezveřejnit soudní rozhodnutí vůbec: „[p]okud je totiž poskytnuta pouze suma neutříděných dat, pak pro uživatele se může rovnat situaci, kdy by vlastně vůbec zpřístupněn[a] nebyl[a]; má sice k dispozici velké množství dat, vyhledávání v nich je ale obtížné či nemožné.“³⁸⁸

³⁸⁵ Podobnou definici „judikatury“ poskytuje i například HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 318: „... soubor soudních rozhodnutí [...] rozhodovací činnost nebo výsledky rozhodovací činnosti ve formě souboru nebo rozhodnutí publikovaných v oficiálních sbírkách“. Tato definice přímo váže pojem judikatury na publikaci v oficiálních sbírkách. Tato problematika bude diskutována dále.

³⁸⁶ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 226.

³⁸⁷ Viz například § 59 ZÚS nebo § 22 SŘS.

³⁸⁸ Viz BOBEK, 2010, op. cit., s. 399; Podobně i ŠAVELKA, J. Jak zlepšit zpřístupňování judikatury. *Jiné právo* [online]. 2012 [cit. 1. 10. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz>

S tímto argumentem se například Polčák a další autoři vyrovnávají tak, že vysvětlují, že v situaci, kdy má současná společnost k dispozici dostatečné technické prostředky, které umožňují efektivní vyhledávání v databázích soudních rozhodnutí, není tento argument na místě.³⁸⁹

Podobný argument by navíc bylo možné použít ve vztahu k právním předpisům a jejich dostupnosti: Suma českých právních předpisů v současné době představuje mnohdy i nepřehlednou masu textů, která komunikuje platné a obecně závazné právo, u kterého stále platí princip „neznalost zákona neomlouvá“. Právní řád tedy předpokládá u svých subjektů znalost práva. Publikace ve Sbírce zákonů je jednou z podmínek platnosti daného právního předpisu. O efektivní dostupnosti práva obsaženého v takto publikované formě lze ovšem pochybovat; v tomto případě je popis situace jako přehlčení informacemi na místě. V současné době (na rozdíl od databází soudních rozhodnutí, alespoň vyšších soudů, ve kterých se dá více či méně efektivně vyhledávat) neexistuje podobná, státními institucemi poskytovaná a především veřejně dostupná databáze právních předpisů. Pokud tedy nějaká skupina právních informací trpí právě tímto nedostatkem, pak jsou to spíše než judikatura právní předpisy, které pro své uživatele představují problém zahlcení informacemi, ve kterých nelze efektivně vyhledávat. A tuto situaci je třeba v současnosti v právním státě považovat za narušení právní jistoty.

Rozvoj internetu a vyhledávačů, jako například Google, postupně mění způsob, jakým lidé hledají informace.³⁹⁰ Kontaktovat danou instituci a informaci si od ní vyžádat již zdaleka není činem první volby (přestože alespoň ve vztahu k veřejným institucím český právní systém obsahuje výslovnou úpravu svobodného přístupu k informacím³⁹¹): naučili jsme se nejprve oslovit s naší

³⁸⁹ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 223–244; Podobně viz i již citovaný článek Michala Bobka, nebo KOSAŘ, D. Publikace rozhodnutí nižších soudů aneb Ústavní soud zrušil část zákona o svobodném přístupu k informacím II. *Jiné právo* [online]. 2010 [cit. 1. 10. 2012]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.com>; Problematikou přehlčení informací se zabývá i Lukáš Králík ve své disertační práci *Judikatura a její publikace*. Viz KRÁLÍK, L. *Judikatura a její publikace*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 177 a násl.

³⁹⁰ Viz SUSSKIND, op. cit., s. 69. Susskind staví na BATTELE, J. *The Search. How Google and Its Rivals Rewrote the Rules of Business and transformed our Culture*. New York: Portfolio, 2006.

³⁹¹ Viz zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

otázkou internet a zjistit, jaké informace jsou již k dispozici.³⁹² Je ovšem typické pro online chování při vyhledávání informací, že lidé nehledají stránku instituce, aby poté na ní dále hledali danou informaci, ale využívají ke svému hledání vyhledavače, které je možnou, ale nemusí zavést na stránku instituce, která by v daném případě byla poskytovatelem nebo původcem dané informace. Navíc má vyhledávání stále více tendenci nabývat vedle klíčových slov formu otázky či fráze. Mění-li se s novými nosiči informací i forma jejich hledání, je třeba vzít v úvahu i možnost nutnosti změny formy (nebo alespoň stylu prezentace) informace samotné. Je důležité si uvědomit to, o čem mluví Polčák, když tvrdí, že „*informační operace s judikaturou mají pro kvalitu právního systému důležitost srovnatelnou se samotným rozhodovacím procesem.*“³⁹³ Samotná online publikace totiž nestačí: pokud text soudního rozhodnutí neinkorporuje některé prvky, na které jsou vyhledávající zvyklí z online prostředí, nebude taková komunikace ničím jiným než možná symbolickým, ale jinak prázdným, gestem.

V širší principiální rovině je tedy třeba souhlasit se Susskindem, který upozorňuje, že právo na přístup k soudu by mělo zahrnovat také přístup k možnostem, které právo nabízí.³⁹⁴ Pro Fullera není nesrozumitelný či neúspěšně sdělený příkaz právem. Jsem přesvědčena, že spravedlivý soudní proces proto zahrnuje i otázku odpovídající komunikace práva jeho subjektům. A pokud jdeme tak daleko, jako například Šavelka a Harašta, a tvrdíme, že nepřístupnost judikatury *de facto* znamená nepřístupnost úplného obsahu právní normy,³⁹⁵ pak je zřejmé, že takový stav představuje nebezpečí nejen pro legitimitu soudnictví, ale i celého právního systému. Pro Susskinda, který spolupracoval na reformě soudnictví Velké Británie, představuje přístupnost práva (mezi které samozřejmě v kontextu *common law* řadí i judikaturu) jeden ze základních stavebních kamenů nejen soudnictví, ale i ideálu spravedlnosti obecně a je přesvědčen, že: „*právní předpisy a judikatura (case law) by měly být snadno přístupné skrze uživatelsky příjemné a neplacené právní informační systémy.*“³⁹⁶

³⁹² Tuto skutečnost reflektuje i již zmíněný zákon o svobodném přístupu k informacím, když instituci umožňuje odpovědět pouze odkazem na své webové stránky, které danou informaci obsahují. Viz ustanovení § 6 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹³ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 226–227.

³⁹⁴ Viz SUSSKIND, op. cit., s. 232.

³⁹⁵ Srov. ŠAVELKA, HARAŠTA, op. cit.

³⁹⁶ Viz SUSSKIND, op. cit., s. 237.

Internet není médiem dlouhých nestrukturovaných textů, což představuje hned první problém pro prostou publikaci soudních rozhodnutí, které jsou často tvořeny právě takovým druhem textu. Běžný uživatel internetu je totiž zvyklý „klikat na *hyperodkazy* [...], přidávat *poznámky* a *sdílet pasáže textů s ostatními*.“³⁹⁷ Je tedy zřejmé, že rozvoj nových technologií nemění pouze způsob, jakým lidé vyhledávají informace, ale i způsob, jakým čtou.³⁹⁸ A to není případ jen laiků, ale online chování a čtení obecně.

Problém, kterému je nutné čelit v případě publikace judikatury online, je nejen její prostá, fyzická přítomnost online, ale i její skutečná komunikační přístupnost,³⁹⁹ pod kterou je možné rozumět takový charakter textu, který umožňuje efektivní přístupnost obsahu, který komunikuje. Jak již bylo zmíněno výše, v českém prostředí lze pozorovat určité kroky k této komunikační přístupnosti judikatury, nicméně současné online databáze, které provozují samy soudy, stále neobsahují některé základní funkce, které bychom od nich očekávali, jako například provázanost odkazů na jednotlivá soudní rozhodnutí, nebo v ideálním případě i na právní předpisy. Výše zmíněnou komunikační přístupností tedy můžeme chápat i takové přizpůsobení textu, aby odpovídal požadavkům a očekáváním spojovaným s daným médiem.

Toto přizpůsobování textu rozhodnutí není pro publikaci judikatury ničím novým: soudní rozhodnutí prochází editací jak pro účely online publikace, tak pro účely publikace v oficiálních sbírkách. Nicméně je třeba rozlišovat editaci, která má za následek skutečné změny v textu rozhodnutí a editaci, která pouze technicky přizpůsobí text médiu. Editace, kterou si žádá publikace online je tedy především otázkou technickou: je třeba, aby texty soudních rozhodnutí byly přehledně strukturovány (a například doplněny o nadpisy a podnadpisy), navzájem provázány tam, kde na sebe odkazují, včetně odkazů na právní předpisy nebo jiné zdroje, pokud jsou dostupné online. Problematikou databází soudních rozhodnutí dostupných online

³⁹⁷ Viz TIERSMA, P. M. *Parchment, Paper, Pixels. Law and the Technologies of Communication*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2010, s. 4.

³⁹⁸ Viz TIERSMA 2010, op. cit.; podobně viz také CARR, N. *Is Google Making us Stupid?* *Atlantic*, 2008, č. July/August, s. 56.

³⁹⁹ Tento pojem (v originále *communicative accessibility*) je použit v SMEJKALOVÁ, T. *Communication of Law and Access to Courts*. In: *COFOLA 2011: the Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

se podrobně zabývá již citovaný Polčák, a proto bude na technickou stránku věci nyní pouze odkázáno.⁴⁰⁰

Nicméně v prvním výše uvedeném případě – situaci, kdy v procesu editace soudního rozhodnutí dochází ke změnám v jejich textech – nelze nesouhlasit s Polčákovým tvrzením, že takovou „*editaci judikatury ke jejímu zveřejnění můžeme chápat jako překročení pravomoci soudu významně degradující legitimitu výsledku, tj. publikované judikatury*.“⁴⁰¹ Tato „invazivní“ editace judikatury je v současném českém právním systému především otázkou tzv. právních vět, tedy vytýkání speciálně zformulovaných vět před soudní rozhodnutí, jejichž účelem je charakterizovat dané soudní rozhodnutí pro jeho čtenáře. Protože je původcem formulace těchto právních vět často soudnictví samo, je třeba si odpovědět na otázku, jak a co samotná existence právních vět, a některé problémy s ní spojené, vlastně sdělují o soudnictví samém.

4.4 Editace soudních rozhodnutí: Právní věty a ratio decidendi⁴⁰²

Právní věta ve smyslu tohoto textu bude chápána jako věta uvozující publikovaná soudní rozhodnutí bez ohledu na to, zda se jedná o rozhodnutí vyšších nebo nižších soudů. Nejčastěji se jedná buď o přímou citaci z odůvodnění daného rozhodnutí nebo o interpretaci toho „nejdůležitějšího“, co soudní rozhodnutí obsahuje. V některých případech je to sám soudce, který formuluje právní větu, jindy to může být jeho asistent nebo redaktor sbírky rozhodnutí. Cílem právních vět je především poskytnout čtenáři rychlou informaci o tom, o čem je následující rozhodnutí, a postihnout podstatu právního názoru, který se v daném rozhodnutí objevuje.

Vágní výrazy, které byly použity v předchozím odstavci do značné míry vymezují povahu problémů, které se s právními větami pojí. Je proto možné si klást otázky ohledně toho, co je možné a vhodné zahrnout do právní věty,

⁴⁰⁰ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit.; Kromě Polčáka určitý přehled a diskusi některých (i technických) rozměrů publikace judikatury online obsahuje i již citovaná disertační práce Lukáše Králíka. Viz KRÁLÍK, op. cit.

⁴⁰¹ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 229.

⁴⁰² Následující text byl jako základ článku publikován již před obhajobou původního textu disertace. Viz SMEJKALOVÁ, T. Právní věta a ratio decidendi. *Jurisprudence*, 2012, č. 5, s. 3–8.

kdo je tím, kdo určí, co je tím „nejdůležitějším“, kdo formuluje právní větu a co ho k tomu opravňuje nebo jakým způsobem se právní věty používají. Považujeme-li právní věty za jeden z viditelných projevů editace soudních rozhodnutí pro účely jejich publikace, jaké následky má jejich používání v českém právním systému?

Ústavní soud uvádí na úvod publikace jednoho ze svých rozhodnutí poznámku, že „[a]bstrakt a právní věty nejsou součástí rozhodnutí Ústavního soudu; jejich význam je pouze anotační a informativní“.⁴⁰³ Tuto jejich roli lze považovat za prospěšnou: odůvodnění soudních rozhodnutí (a pro rozhodnutí vyšších soudů to platí dvojnásob) jsou komplexní a často dlouhé texty, diskutující relevantní fakta a interpretující aplikovatelná ustanovení právních předpisů. Právní věty a abstrakty usnadňují orientaci ve velkém množství předchozí judikatury, kterou má soudce při rozhodování k dispozici a podává základní informace o její podstatě, podobně jako to činí abstrakt odborného článku. Tato jejich „uživatelská příjemnost“ v souvislosti s velkým množstvím relevantní judikatury, jejich komplexností a vytížeností soudců vede k tomu, že právní věta je často tím jediným, co soudce z rozhodnutí zná a používá. Přestože faktor uživatelské příjemnosti hovoří nepochybně ve prospěch existence a používání právních vět, jak například uvádí Molek,⁴⁰⁴ „... může na druhou stranu přispět k iracionálnímu zacházení s judikaturou ...“.⁴⁰⁵ Protože jsou obvykle tím jediným, co z celého komplexu soudního rozhodnutí a jeho odůvodnění zůstane,⁴⁰⁶ „... právní věty nezřídka začínají postupem času žít svým vlastním samostatným životem a [...] s prvotním rozhodnutím mají jen málo společného.“⁴⁰⁷

4.4.1 Problémy tvorby a užití právních vět

S právními větami se tak pojí (většinou negativní) následky, které lze klasifikovat následujícím způsobem:

1. problém autora,

⁴⁰³ Viz nálezk Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08.

⁴⁰⁴ Viz MOLEK, P. Právní věty – čas na změnu? *Jiné právo* [online]. 2006 [cit. 5. 10. 2012]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.com>

⁴⁰⁵ Viz KÚHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit., s. 120.

⁴⁰⁶ Srov. DAVID, L. Co je precedent v rozhodnutích českých civilních soudů? In: *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 2008, s. 1240 [cit. 1. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/prteorie/david.pdf>

⁴⁰⁷ Viz DAVID, 2008, op. cit., s. 1240.

2. problém „zobecněnosti“,⁴⁰⁸
3. problém relevantního kontextu,
4. problém normativní síly faktického.

Všechny tyto problematické následky mají jednoho společného jmenovatele: otázku role soudnictví v rámci dělby státní moci v demokratickém právním státě.

Ad 1 Autorství právní věty

Na úvod nelze nezmínit, že pojem „právní věta“ se ve vnitřních předpisech soudů nepoužívá konzistentně. Jedná se o pojem, který není nikde přímo definovaný. Nepřímá vymezení právní věty slovy jednacího řádu Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu předpokládají, že půjde o shrnutí podstatného obsahu rozhodnutí řešeného problému,⁴⁰⁹ a tedy přímo předpokládají odklon od konkrétních formulací použitých v rozhodnutí samotném. Jedná se tedy o interpretace rozhodnutí, ať už soudcem samotným nebo jinou osobou.

Konečné znění právní věty často nemá jednoho jediného autora, ale na jeho vzniku, formulaci a jazykových korekturách se podílí více lidí (v případě, že se bude jednat o formulaci právní věty soudem samotným, jsou tyto osoby alespoň rámcově vymezeny jednacími řády daných soudů). Kromě soudce samotného to tak mohou být jeho asistenti, pracovníci analytických a dokumentačních oddělení soudu, redakční rady sbírek rozhodnutí nebo další soudci při projednávání publikace judikatury plénem (v případě Nejvyššího správního soudu)⁴¹⁰ nebo kolegiem (v případě Nejvyššího soudu)⁴¹¹ soudu. V případě, že se jedná o právní věty formulované pro účely soukromé sbírky, už osoby zasahující do znění právní věty takto vymezeny nejsou.

⁴⁰⁸ Tento pojem používá Molek ve svém postu. Viz MOLEK, 2006, op. cit.

⁴⁰⁹ Viz čl. 42 odst. 4 Jednacího řádu Nejvyššího soudu nebo § 59 jednacího řádu Nejvyššího správního soudu. Viz Jednací řád Nejvyššího soudu. *Nejvyšší soud* [online]. Dostupné z: [http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/68fd-ca6a7e1ccc41c12576ac004593f4/b3f4a3b376ec3f0ac1257712004325b8/\\$FILE/RS_jr2002.pdf](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/68fd-ca6a7e1ccc41c12576ac004593f4/b3f4a3b376ec3f0ac1257712004325b8/$FILE/RS_jr2002.pdf) (dále jen Jednací řád NS) a Jednací řád Nejvyššího správního soudu. *Nejvyšší správní soud* [online]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/dokumenty/jednaci_rad_2012.pdf (dále jen Jednací řád NSS).

⁴¹⁰ Viz ustanovení § 82 Jednacího řádu NSS.

⁴¹¹ Viz Čl. 44 Jednacího řádu NS.

Můžeme se ptát, zdali je tvorba právní věty něco, co úzce souvisí s rozhodovacími pravomocemi soudnictví, anebo zda se jedná o práci čistě editorskou. Této otázce se bude více věnovat text pod body 2 a 3. Z úhlu pohledu rozmanitosti autorů právních vět se zdá, že tvorba právní věty není něco, k čemu by byl soudce povolán z podstaty své činnosti svěřené mu zákonem. Jedná se o práci editorskou: často to ani není soudce, kdo právní větu formuluje. Může to být kdokoli z jeho kanceláře, může to být kdokoli z edičního a analytického oddělení soudu, ale i redaktor soukromě vydávané sbírky judikatury. V případě, že bude obecně respektováno, že se jedná o větu, jejímž cílem je pouze poskytnout čtenáři informaci, čeho se dané rozhodnutí týká, pak v existenci právních vět není žádný problém. Podle Šimíčka není samotná právní věta ničím jiným než názorem zpracovatele judikátu: „*Formulace právních vět totiž není výkon pravomoci soudu, kterou realizoval svoje vrchnostenské postavení.*“ Právní věta je „*koncentrovanou podobou publikovaného judikátu, jehož jediným smyslem je čtenáři zřehlednit sbírku ...*“⁴¹²

Pokud je právní věta tvořena doslovnou citací z odůvodnění samotného, pak (budeme-li k ní přistupovat kriticky) může sloužit jako koncentrovaná informační zkratka k podstatě rozhodnutí a může představovat vodítko pro pochopení *ratio decidendi* případu.⁴¹³ V případě, kdy se jedná o shrnutí, je vždy nutné brát v úvahu to, že se jedná o čtení a interpretaci rozhodnutí někým jiným (koho ve většině případů ani nelze zpětně určit) a je tedy možné, že došlo k významovým posunům, což je skutečnost, kterou v kontextu faktického vlivu právních vět na další soudní rozhodování rozhodně nelze brát na lehkou váhu.

Je možné vysledovat hlasy, které tvrdí, že i tato shrnutí podstatného obsahu rozhodnutí nabývají legitimacy tím, že je schválí plénium nebo určité kolegium soudu.⁴¹⁴ Je třeba si položit otázku, zdali fakt, že plénium soudu odsouhlasí znění určité právní věty má vůbec legitimační potenciál.⁴¹⁵ V případech, kdy plénium daný případ nerozhodovalo, navíc není k žádné „kontrolé“ s normativními

⁴¹² Viz ŠIMÍČEK, V. Zpověď občasného tvůrce právních vět – III. Nakládání s právními větami. *Jiné právo* [online]. 2007 [cit. 30. 9. 2012]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.com>

⁴¹³ Samozřejmě s ohledem na kontextuální a skutková omezení, viz dále.

⁴¹⁴ To je v podstatě i názor Pavla Molka. Viz MOLEK, 2006, op. cit.

⁴¹⁵ Viz např. komentář Michala Bobka k postu Pavla Molka: MOLEK, 2006, op. cit.

následky povoláno. Plénium žádného soudu není oprávněno formulovat obecná a abstraktní právní pravidla bez kontextu skutečného případu, pak by se nejednalo o soudní, ale o zákonodárný orgán.⁴¹⁶ Tato jeho „kontrola“ je čistě redaktorského rázu pro účely publikace ve sbírce rozhodnutí.

Ad 2 a 3 Zobecněnost a problém relevantního kontextu

Tyto dva body spolu úzce souvisí a odděleně byly výše uvedeny proto, že představují dvě odlišné a potenciálně nebezpečné tendence. Soudy jsou povoleny k zasahování do právního systému a stavu prostřednictvím rozhodování o konkrétních sporech. Právě tato jejich role jim umožňuje interpretovat právo a na jeho základě rozhodovat. Text pod bodem 1 ukazuje, že právní věty lze považovat zároveň za projev této role soudů i za jednání nad její rámec.

Molek formuluje dva argumenty ve prospěch právních vět:⁴¹⁷ a) uživatelská příjemnost a b) zobecněnost. Zatímco první argument je zcela určitě argumentem ve prospěch formulace a užívání právních vět, druhý argument je, dle mého názoru, třeba považovat spíše za argument v jejich neprospěch. Zobecněnost (ve spojení s uživatelskou příjemností) právních vět s sebou totiž nese nebezpečí toho, že bude ignorován kazuistický kontext případu, a toho, že s touto větou bude zacházeno jako s právní normou. Normativní hodnota judikatury a precedentu spočívá v principu, podle kterého by podobné případy měly být rozhodovány podobně. Vytržením právní věty z kontextu faktů konkrétních případů pak může dojít k tomu, že budou podobně řešeny i případy, které by si zasloužily individuální zvážení. Molek považuje argument zobecněnosti za zásadní ve prospěch právních vět. Považuje zobecněnost za vlastnost, která je legitimována tím, že právní větu formuluje sám autor rozhodnutí a že dále projde „*deduktivní kontrolou uskutečněnou plénem, které právní větu schvaluje*“.⁴¹⁸ Právní věta ale není vždy formulována autorem rozhodnutí a o tom, zdali je tato deduktivní kontrola pléna dostatečnou legitimizací, bylo diskutováno výše.

Molek dále považuje za krajně nebezpečné, když si čtenář vytvoří – zformuluje – právní větu sám pro sebe na základě čisté indukce podložené jediným

⁴¹⁶ Srov. problematika jednotlivých stanovisek vydávaných nejvyššími soudy. Viz supra, poznámka č. 78.

⁴¹⁷ Viz MOLEK, 2006, op. cit.

⁴¹⁸ Viz MOLEK, 2006, op. cit.

případem.⁴¹⁹ Ale to je *de facto* proces, který anglosaský právní systém zná v případech rozlišování mezi *ratie decidendi* a *obiter dictum*.

Pokusů o definici *ratia* je v anglosaské právní teorii i praxi celá řada. Obecně je možné říci, že *ratio decidendi* je jádrem smyslu rozhodnutí,⁴²⁰ které jediné může představovat závaznou složku precedentu.⁴²¹ Jak je ale možné *ratio* v rozhodnutí poznat? Jak jej odlišit od *dicta*, když není v textu graficky ani jinak strukturálně rozpoznatelné?

Zander navrhuje následující definici *ratia*: „[*ratio is a*] *proposition of law which decides the case, in the light or in the context of the material facts*“.⁴²² Bankowski, MacCormick a Marshall kladou ve své definici *ratia decidendi* důraz spíše na jeho nenahraditelnost v rozhodovacím procesu případu: „*Ratio decidendi rozhodnutí je jakékoli právní pravidlo, se kterým soudce explicitně nebo implicitně zachází tak, že jej považuje za krok nezbytný k dosažení rozhodnutí s ohledem na způsob odůvodňování, který používá ...*“⁴²³

Ratio decidendi nemusí být v rozhodnutí uvedeno explicitně a může být třeba k němu dospět interpretací. Relativně zásadní problém tak představuje otázka, jak široce nebo úzce, jak konkrétně nebo abstraktně by *ratio* mělo být vymezeno. Jsou to ale až soudci v následujících v případech, kteří mají právo *ratio* z rozhodnutí extrahovat, interpretovat a re-interpretovat.⁴²⁴ Toto tvrzení je v souladu i s jedním z vymezení *ratia decidendi* v Blackově právnickém slovníku: *ratio decidendi* je „*právní pravidlo, o němž si soud rozhodující pozdější případ myslí, že na něm předchozí soud založil své rozhodnutí*“.⁴²⁵

Výše zmíněné definice *ratia* tak zdůrazňují skutečnost, kterou Molek kritizuje: rozhodnutí o tom, která část precedentního rozhodnutí vyjadřuje ono

⁴¹⁹ Viz MOLEK, 2006, op. cit.

⁴²⁰ Viz ZANDER, M. *The Law-Making Process*. 6. vyd. Cambridge: CUP, 2004, s. 268.

⁴²¹ Viz ZANDER, op. cit., s. 268.

⁴²² Pro účely přesnosti jsou některé citace uváděny nepřeložené. Viz ZANDER, op. cit., s. 269.

⁴²³ Viz BANKOWSKI, Z., D. N. MACCORMICK a G. MARSHALL. Precedent in the United Kingdom. In: MACCORMICK, N. a R. S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Precedents. A Comparative Study*. Dartmouth: Aldershot, 1997, s. 338. Tento překlad vznikl pro diplomovou práci autorky.

⁴²⁴ Viz ZANDER, op. cit., s. 269; Srov. dále ALEXANDER, L. a E. SHERWIN. *The Rule of Rules*. Durham and London: Duke University Press, 2001, s. 139 a násl.

⁴²⁵ GARNER, B. A. (editor in chief) *Black's Law Dictionary*. 8. vyd. Thomson West, 2008, s. 1290, heslo „*ratio decidendi*“: „*The rule of law on which a later court thinks that a previous court founded its decision.*“

následovatelné pravidlo, je fakticky na diskreci soudce rozhodujícího pozdější případ.⁴²⁶ Soudce je však povolán interpretovat (nebo vytvářet) právo pouze v kontextu konkrétního sporu. Sám není oprávněn dopředu určovat, jaký má být normativní dopad jeho rozhodnutí. To ovšem neznamená, že by soudní rozhodnutí žádné normativní dopad mít nemělo.⁴²⁷

K tomu, co představuje *ratio decidendi*, není možné dospět jinak než pozorným čtením textu rozhodnutí a jeho následnou interpretací. Bez kontextu celého odůvodnění jej nelze pochopit ani dále použít. Pro aplikaci precedentu je podstatné to, aby relevantní skutkové okolnosti precedentního případu byly analogické relevantním skutkovým okolnostem souzeného případu.⁴²⁸ I výše uvedená Zanderova definice *ratia* upozorňuje na důležitost relevantního kontextu. Otázkou pak zůstává, jak široký kontext zahrnout do *ratia*, jaká fakta jsou ještě relevantní a jaká už ne: čím větší množinu faktů do *ratia* zahrneme, tím konkrétnější bude a tím užší bude jeho aplikace.

Karl Llewellyn vyjadřuje nedůvěru k příliš obecně formulovaným pravidlům a zdůrazňuje důležitost faktického kontextu: „*To, co nerypřívá z faktů, se nemůže objevit ani v rozhodnutí. Pravidla, která zasahují mimo kontext vymezený fakty, jsou podezřelá.*“⁴²⁹

Paralela, která se nabízí mezi českými právními větami a *ratie decidendi*, je velmi svůdná: i tvůrce *law report* (anglosaské alternativy sbírky soudních rozhodnutí) se obvykle pokusí o vlastní formulaci *ratia* případu. Zásadní rozdíl mezi nimi ale spočívá v tom, že se nepředpokládá, že by *ratio decidendi* mělo být

⁴²⁶ Pro úplnost je třeba dodat, že přes prezentovaný přístup nepanuje úplná shoda v tom, zda je *ratio* identifikováno soudem aplikujícím nebo tvořícím precedens. Pro prvně zmíněný případ viz například BANKOWSKI, MacCORMICK, MARSHALL, op. cit., s. 338 nebo KÜHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit., s. 19–20.

⁴²⁷ Pro diskusi problematiky normativní povahy judikatury viz např. KÜHN, Z. Nová koncepce normativity judikatury obecného soudnictví na pozadí rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2001, č. 6, s. 265–269.

⁴²⁸ Co jsou přesně ty „relevantní“ skutkové okolnosti/fakta, je i v anglosaské právní teorii předmětem diskuse.

⁴²⁹ Viz LLEWELLYN, K. N. *The Bramble Bush*. Oceana Edn, 1930, 1975, s. 42–43, citováno podle ZANDER, op. cit., s. 271. Kontext pro chápání *ratia decidendi* je možno chápat i širěji. Llewellyn klade porozumění konkrétnímu precedentu do vztahu s ostatními precedenty a platným právem: „... *no case can have a meaning by itself! Standing alone gives you no guidance [...] what counts - [...] is the background of the other cases in relation to which you must read the one. They colour the language, the technical terms used in the opinion.*“ Viz LLEWELLYN, op. cit.

nějakou fixní formulí, kterou by nebylo možné reinterpretovat nebo přizpůsobit měnícím se společenským a právním okolnostem.⁴³⁰ S právními větami se ale v českém právním systému takto – neopodstatněně a chybně – zachází.

Ratio decidendi vs obiter dictum

Definice *ratia decidendi* se v rámci anglosaského právního myšlení liší. Určení toho, co je *ratio decidendi* případu a které skutkové okolnosti jsou pro rozhodnutí ještě podstatné a které už ne, je komplexní otázkou. České právní věty se snaží zdůrazňovat určitou jednoduchost, často nepřiměřeně zobecněnou, a čtenáři představit jádro případu, často v obecných pojmech a bez odkazů na konkrétní interpretované ustanovení právního předpisu. Specifický problém pak nastane, když právní věta vytknutá před rozhodnutí a prezentovaná jako právní názor soudu (což v případech nejvyšších soudních institucí má vážné důsledky) nevyplyvá z *ratia* případu, ale z *obiter dicta*, tedy z jiných, akcesorních úvah soudu.

Definice *ratia* podle Bankowského, MacCormicka a Marshalla (viz výše) zdůrazňuje nenahraditelnost *ratia* v rozhodovacím procesu daného případu. *Dictum* obsahuje úvahy, které sice s případem souvisí, ale nejsou v rozhodovacím procesu nenahraditelné. *Dictum* tedy z povahy věci nemůže být závazné pro další soudní rozhodování.⁴³¹

Ve zkoumaném souboru rozhodnutí se nachází jeden specifický případ, kdy soud rozpoznává tuto akcesoritu svých úvah a do rozhodnutí přidává sdělení, které přímo opatřuje nadpisem „Obiter dictum“.⁴³² Jedná se o nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09, který ve své části VIII. uvádí: „Zrušením ústavního zákona č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny, Ústavní soud žádným způsobem neomezil právo občanů na výkon jejich volebního práva, neboť jediným důsledkem tohoto kroku (pokud Parlament nepřijme jiné ústavně konformní řešení) je skutečnost, že současná demokraticky ustavená Poslanecká sněmovna

⁴³⁰ Viz ZANDER, op. cit., s. 274.

⁴³¹ Srov. ZANDER, op. cit., s. 268.

⁴³² Podobně viz například usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. III. ÚS 272/12, které sice neobsahuje speciálně nadepsaný odstavec, ale ve kterém soud uvádí: „Jako obiter dictum Ústavní soud připomíná názory odborné veřejnosti, dle nichž doručování do datových schránek bude nesporně klást extrémní důraz na odpovědnost každého z nás a zejména pak na důsledný systém pravidelné kontroly datových schránek a do nich doručovaných datových zpráv.“ Podobně z poslední doby viz i usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2012, sp. zn. III. ÚS 443/12, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2012, sp. zn. II. ÚS 4266/12.

Parlamentu České republiky bude vykonávat svoji funkci do konce svého řádného volebního období.“

Úvahy soudu nacházející se v *dictu* – tedy takové, které nemají bezprostřední souvislost s jádrem rozhodovaného případu – sice mohou být zajímavé, nicméně nemohou nabývat jakékoli závaznosti pro řešení budoucích obdobných případů. Pokud je tedy jako právní věta před rozhodnutí soudu vytknuta úvaha z *obiter dicta* případu, jedná se o velice problematický postup, který postrádá legitimitu. Tento postup, vzhledem k tomu, co bylo (a bude) řečeno o normativních následcích používání právních vět, je třeba považovat za neospravedlněný a chybný. Specifický problém pak bude představovat situace, kdy se v takové právní větě objeví úvaha nebo interpretace ustanovení právního předpisu, se kterou bude nadále zacházeno, jako by se jednalo o právní názor soudu (v případě Nejvyššího soudu nebo Nejvyššího správního soudu), který je možné změnit jen prostřednictvím zákonem upraveného postupu.

Jako příklad situace, ve které byla právní věta formulovaná na základě úvah soudu, které zřejmě nepředstavují nosné důvody rozhodnutí, lze uvést rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 6 As 72/2006. Povaha právního názoru vyslovená v tomto rozhodnutí se stala předmětem zvažování rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu v usnesení sp. zn. 7 Afs 54/2007. V tomto usnesení Nejvyšší správní soud prohlásil, že prakticky nevidí rozdíl mezi povahou právního názoru vysloveného v *ratio decidendi* nebo v *obiter dictu*: bez ohledu na to, ve které části odůvodnění se daný právní názor nachází, chce-li se senát od něj odchýlit, musí tuto otázku předložit k posouzení rozšířenému senátu.⁴³³

Na rozdíl od Nejvyššího správního soudu má Ústavní soud za to, že povinnost ke sjednocování judikatury existuje jen tehdy, pokud jde o rozpor právních názorů v *ratio decidendi*.⁴³⁴

⁴³³ Viz usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, sp. zn. 7 Afs 54/2007.

⁴³⁴ Viz nálezn Ústavního soudu sp. zn. Pl. 27/09, který uvádí: „*Demokratická konstitucionalistika se v této souvislosti shoduje na názoru, dle něhož je rozlišení významu ratio decidendi a obiter dicta pro závaznost precedentu relevantní: napsaný názor precedentního soudu není závazný celý, závazný je toliko důvod jeho rozhodnutí, ratio decidendi*“. Více k této problematice srov. KÚHN, Z. O velkých senátech a judikatorních odklonech vysokých soudů. *Právní rozhledy*, 2013, č. 2, s. 41.

Nejvyšší správní soud přispěl do diskuse o povaze právních vět v českém právním systému zajímavým způsobem: prostřednictvím právní věty. V právní větě k rozsudku č. j. 2 As 57/2008-84 uvádí: „*Takzvaná právní věta, tedy shrnutí právního názoru obsaženého v rozhodnutí soudu vytvořené pro účely publikace ve sbírce soudních rozhodnutí, nepředstavuje obecně platné pravidlo schopné samostatné existence, nýbrž je třeba ji vnímat jednak v kontextu právní normy, kterou má vykládat, a jednak v kontextu skutkových a právních okolností rozhodnutí, z něž pochází. Je proto chybou, pokud je právní věta absolutizována a je jí argumentováno bez ohledu na konkrétní okolnosti rozhodovaného případu.*“⁴³⁵

V tomto rozsudku Nejvyšší správní soud řešil nesoulad mezi dvěma právními názory, které se promítly do právních vět formulovaných k těmto rozhodnutím. Problematika povahy právních vět se tak v tomto případě promítla mimo jiné do jádra rozhodování tohoto případu. Obsah výše citované právní věty je v naprostém souladu se názorem, se kterým se ztotožňuje i tato monografie. Přesto nás staví před zajímavý paradox: právní větou se snaží vymezit povahu právních vět a tak působit na právní praxi, která právní větu bude číst a používat.

V českém právním prostředí bývá někdy *ratio decidendi* mylně definováno jako určitá identifikovatelná „část“ odůvodnění,⁴³⁶ kterou lze jasně identifikovat a oddělit od *obiter dicta*. To je zřejmě jeden z důvodů, proč právní věty bývají dávány do souvislosti právě s *rationem* a proč je jim praxí přisuzována jiná než anotační hodnota. Formulace, které se nacházejí například v rozhodnutích Ústavního soudu v kontextu pojmu *ratio* ovšem svědčí o tom, že se soud s tímto chápáním neztotožňuje. Ústavní soud opakovaně zvažuje, „v čem spočívalo *ratio decidendi*“ kterého rozhodnutí,⁴³⁷ což je formulace, která

⁴³⁵ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2008, č. j. 2 As 57/2008–84.

⁴³⁶ Srov. KÜHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit., s. 119–120; Dále viz například vysvětlení nacházející se na českých stránkách Wikipedie – heslo „Ratio decidendi“. *Wikipedia* [online]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ratio_decidendi; nebo heslo „Ratio decidendi“. *Iuridictum Encyklopedie o právu* [online]. Dostupné z: http://iuridictum.pecina.cz/w/Ratio_decidendi; Obě tyto definice svědčí o nepochopení anglosaského pojmu *ratio decidendi* a jeho komplexní povahu degradují na strukturální část odůvodnění rozhodnutí.

⁴³⁷ Viz například usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 3650/11, usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2012, sp. zn. IV. ÚS 739/09, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 4. 2012, sp. zn. III. ÚS 791/09. Tento výčet by mohl pokračovat.

odkazuje nikoli k identifikovatelné části rozhodnutí, ale k podstatě rozhodnutí, kterou lze jen těžko omezit na určitou část rozhodnutí, zvláště v případech komplexních odůvodnění vrcholných soudů. *Ratio decidendi* je tedy třeba chápat i v českém právním prostředí jako tzv. nosné důvody rozhodnutí. Chce-li český právní systém či právní teorie pracovat s onou „částí textu rozhodnutí, která obsahuje jeho nosné důvody“ jako zvláštním konceptem, pak nelze než formulovat doporučení, aby jej terminologicky odlišila od pojmu *ratia decidendi*, který odkazuje k jeho anglosaskému chápání.

David jmenuje tři negativní tendence, které lze vystopovat v právních větvích⁴³⁸ a které se vztahují ke zobecněnosti, chybějícímu kontextu v právních větvích a které vystihují výše diskutovanou problematiku:

1. vytrženost z kontextu odůvodnění a zdůraznění jako bezvýjimečného závěru,
2. zobecnění se vymklo z okolností konkrétního případu,
3. vnášení formálních pravidel do formulace právní věty bez konkrétního odkazu na interpretované ustanovení.

Zobecněnost v kontextu judikatury a soudního rozhodování je vždy poměrně problematickým konceptem. V kontextu dělby moci v demokratickém právním státě je soudnictví tou složkou státní moci, která rozhoduje v individuálních případech prostřednictvím konkrétních rozhodnutí.⁴³⁹ Případy, kdy soudy činí rozhodnutí nad tento rámec, bývají diskutovány a problematizovány. Se stejným problémem se potýkají například jednotliví stanoviska nejvyšších soudů: k interpretaci zákonů je soud legitimován v případech, kdy rozhoduje konkrétní spor. I jednotliví stanoviska jsou interpretacemi podávanými mimo rámec rozhodování konkrétního sporu. Obecnost je znakem právní normy a výstupů zákonodárné moci vůbec. Z pohledu teorií dělby moci není možné, aby moc zákonodárná rozhodovala v konkrétních případech a naopak aby moc soudní rozhodovala bez opory konkrétního případu. Jak přehledně uvádí Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (tzv. kauza Melčák): „*Smyslem rozdělení státní moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní je svěřeni všeobecné a prvotní mocenské regulace státu zákonodárství, odvožené všeobecné*

⁴³⁸ Viz DAVID, 2008, op. cit., s. 1240–1241.

⁴³⁹ Viz např. výše citované rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09.

mocenské regulace a rozhodování o individuálních případech správě a výlučně jenom rozhodování o individuálních případech soudnictví.“

Informační ztráty – anotační hodnota judikatury

Právní věty lze považovat za extrémní formu komprimace judikatury.⁴⁴⁰ Tuto komprimaci, pokud by skutečně obsahovala *ratio* případu, nelze *per se* považovat za špatnou. Vydělenost právních vět z textů soudních rozhodnutí má ovšem za následek, že jsou určité informace umístěny mimo svůj textový a faktický kontext. Interpretace obsažená v právní větě tak má tendenci být používána bez ohledu na skutkový stav, v jehož kontextu byla vyslovena a má smysl.⁴⁴¹ Tento „katastrofální informační deficit“⁴⁴² má pak za následek významové posuny a nelegitimitu takto nově vysloveného pravidla. Jak uvádí Polčák, „[j]akákoli změna, doplnění či naopak odstranění některé z důležitých informací může vést ke ztrátě příslušné komplexní informace a tím i ke ztrátě často zásadní informační hodnoty judikátu.“⁴⁴³ V případě soudního rozhodnutí a *ratia decidendi* se tato ztráta může rovnat významové změně a v jejím důsledku změně normativního dopadu soudního rozhodnutí.⁴⁴⁴

Ad 4 Normativní síla faktického

Způsob, jakým se zachází s právní větou, a její obecné formulace často vedou k tomu, že jsou právní věty přisuzovány i jiné než informační a anotační hodnoty. Tato tendence pak může vysvětlit, proč někteří autoři právních vět trpí, slovy Ludvíka Davida, onou zobecňovací obsesí a z právní věty vylučují všechno, co není dostatečně abstraktní, ať už to jsou relevantní fakta nebo interpretované ustanovení právního předpisu. S právní větou se tak zachází, jako by bylo jisté, že se jedná o *ratio decidendi* případu a jako takovému je mu přisuzována hodnota bezmála právní normy. Soudci českého právního systému nemají zkušenost soudců anglosaských a nesou si s sebou zátěž socialistických a post-socialistických tendencí v zacházení s právem a soudními rozhodnutími.⁴⁴⁵ Kontinentální soudce je zvyklý pracovat s právní normou,

⁴⁴⁰ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 231–232.

⁴⁴¹ Viz např. KÜHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit., s. 120.

⁴⁴² Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 232.

⁴⁴³ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 228.

⁴⁴⁴ Srov. POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 227–228.

⁴⁴⁵ Mezi (post-)socialistické tendence lze zařadit i například existenci a následování tzv. jednotících stanovisek nejvyšších soudů. Viz například KÜHN *supra*, poznámka č. 78.

kteřá je obecná a formálně závazná. Tyto její charakteristiky mají za následek specifické postupy při její interpretaci a aplikaci. S judikaturou a precedenty takto zacházet nelze. Judikatura není formálně závazná, její použití podléhá posouzení podobnosti relevantních faktů precedentního a rozhodovaného případu.

Problém právních vět je označován za jeden z důvodů, „*proč se kontinentální právní věda i praxe zdráhá připustit formální závaznost judikatury vyšších soudů*.“⁴⁴⁶

Mohlo by se tedy zdát, že kontinentální svět, který je zvyklý pracovat s obecnými právními normami, nedokáže uchopit kazuistickou povahu soudcovského práva. V českém právním systému se pak formulace a použití právních vět jeví, jako by byly ve shodě s institutem jednotlivých stanovisek vyšších soudů (dle některých autorů nesystematického institutu⁴⁴⁷), který mimo konkrétní spor a prospektivně vykládá sporné ustanovení právního předpisu. Komplexní debaty anglosaského světa o tom, co je *ratio decidendi* konkrétního případu, se v kontextu české judikatury omezují na práci s uměle formulovanou právní větou.

Od soudců se očekává, že se budou orientovat v nepřehledném množství judikatury a že budou následovat právní názory vyšších soudů, pokud dostatečně nevysvětlí, proč tak nečiní.⁴⁴⁸ V realitě pracovního vytížení soudců však není pravděpodobné, že by soudce každý aplikovatelný judikát studoval v jeho původním znění. Uživatelská příjemnost tak tedy prosadí jejich užívání před skutečným čtením a interpretací soudního rozhodnutí, ke kterému patří. Praxe navíc vytváří určitá normativní očekávání toho, že bude aplikována právní věta jako taková.

4.4.2 Nebezpečí pro legitimitu soudnictví?

Společně s Bobkem a Kühnem⁴⁴⁹ lze tvrdit, že „*jakkoli může být [praxe právních vět] užitečná s ohledem na nedostatek času [...] může na druhou stranu přispět k iracionálnímu zacházení s judikaturou ...*“. Dochází tak k paradoxu: na jednu stranu se někdy soudci brání tomu, že by judikatura měla být jakkoli závazná,

⁴⁴⁶ Viz KÜHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit., s. 121.

⁴⁴⁷ Viz supra, poznámka č. 78.

⁴⁴⁸ Viz např. názor Ústavního soudu vyjádřený v nálezu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04.

⁴⁴⁹ Viz KÜHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit., s. 120.

na druhou stranu se upínají k právním větám, které jim zjednodušují rozhodování a se kterými zacházejí jako s obecně formulovanými právními normami. Molek uvádí ve svém postu dva argumenty proti právním větám: a) komparativní a b) „problém chybějící legitimacy“.⁴⁵⁰ Přestože některé státy institut právních vět jako krátkých informativních anotací dlouhého odůvodnění soudního rozhodnutí znají a jiné ne, není možné tento argument považovat za *a priori* argument proti užití právních vět. Jednotlivé právní systémy se liší v různých aspektech, nejenom v tom, zda používají „právní věty“ nebo ne. Druhý argument už je mnohem závažnější a týká se toho, kdo a za jakých podmínek právní věty formuluje.

Jak již bylo několikrát zmíněno, jakákoli pravomoc soudů zasahovat do právního systému je dána (mimo specifický případ Ústavního soudu) oprávněním rozhodovat konkrétní společenské situace a je tedy omezena skutkovými okolnostmi daného případu. K úvahám normativní povahy jsou soudy oprávněny pouze v kontextu rozhodování: pokud tedy dochází v procesu editace judikatury k obsahovým a významovým změnám, můžeme spolu s Polčákem tvrdit, že toto překračování pravomoci soudu významně degraduje legitimitu judikatury.⁴⁵¹ Schvalování publikované judikatury plénem soudu není možné považovat za legitimizaci právní věty, protože se nejedná o rozhodování případu, ale pouze o krok v publikačním procesu.

Polčák poměrně ostře vystupuje proti přílišnému soustředění se soudců na prospektivní aspekt jejich rozhodování: „*Pokud pak náš soudce rozvažující, zatížen břemenem úvah o vlastní slávě a nesmrtelnosti, jak napsat rozhodnutí zakládající věčné právo budoucím generacím, formuluje závěry nikoli směrem ke konkrétní skutkové situaci, ale k systému platného práva, je takové rozhodnutí vadné hned nadvakrát. Předně se může ozývat účastník řízení a namítat, že soud ve skutečnosti nerozhodoval o jeho právech a povinnostech ale primárně uvažoval o další úpravě společenských vztahů. Současně lze zpochybnit i další argumentační závažnost takového rozhodnutí, neboť legitimita jeho normativního rozměru je oslabena skutečností, že soud namísto rozhodnutí ve věci jen využil příležitosti a ještě se chopil své právotvorné kompetence.*“⁴⁵²

⁴⁵⁰ Viz MOLEK, 2006, op. cit.

⁴⁵¹ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 229.

⁴⁵² Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 68.

Je to především konkrétní spor a tedy konkrétní faktické okolnosti, které legitimují soud k rozhodnutí. Je potom třeba vyslovit přesvědčení, že závaznost právní věty, respektive její povaha „právního názoru“ soudu je přímo závislá na tom, zda je daný právní názor vysloven v souvislosti s konkrétními skutkovými okolnostmi případu. Pokud tomu tak není, postrádá právní věta jakoukoli legitimitu.

Problém, se kterým se potýká existence právních vět, je ten, že přestože se jedná o věty informativní povahy a jejich význam je pouze anotační, způsob, jakým se s nimi zachází, se od zacházení s pouhou informací liší. Jejich uživatelská příjemnost při faktickém rozhodování svádí k tomu, že informace obsažené v právní větě jsou to jediné, co soudce z používaného soudního rozhodnutí zná a aplikuje. Jak poznamenává například David, mnohé právní věty jsou tím jediným, co v postupném dalším publikování zůstává z rozhodnutí.⁴⁵³ Z informativní právní věty se stává věta fakticky normativní, protože se s ní začíná zacházet jako s právní normou a jako taková je dále interpretována.

Kritika právních vět je často slovně nápaditá: Ludvík David o právních větách i o jednotlivých stanoviscích mluví jako o „projevech autorizované generalizační obsese“,⁴⁵⁴ Radim Polčák o „normativně větném fetišismu“.⁴⁵⁵ Lze tvrdit, že tvorba právních vět s normativními následky mezi úkoly soudnictví nepatří – jedná se totiž o interpretace jejich vlastních rozhodnutí nebo pokusy o formulaci interpretačních směrnic vlastních rozhodnutí pro budoucí případy. Snaha zjednodušit práci s judikaturou prostřednictvím jednoduchých právních vět je v kontextu publikační inflace judikatury logickým výsledkem. Praxe si vyžaduje jednoduché a jasné návody a formulace a užití právních vět nabízí orientaci ve velkém množství judikatury. Lze souhlasit s Polčákem, podle kterého je smyslem právní věty z podstaty „pouze“ indikovat právní vývody příslušného rozhodnutí.⁴⁵⁶ Pokud je úloha právních vět skutečně pouze anotační a právní věty v současné podobě způsobují výše diskutovaný druh problémů, pak je třeba se zamyslet na tím, zdali by nebylo vhodné je nahradit takovým

⁴⁵³ Viz DAVID, 2008, op. cit., s. 1240.

⁴⁵⁴ Viz DAVID, 2008, op. cit., s. 1241.

⁴⁵⁵ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 232, poznámka pod čarou č. 528.

⁴⁵⁶ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 232.

substitutem, který nebude svádět k tomu, aby se s ním zacházelo jako s právní normou. Tuto roli by mohly plnit například řetězce klíčových slov.⁴⁵⁷

4.5 Publikace soudních rozhodnutí jako naplnění základních principů právního státu

Publikace soudních rozhodnutí nepředstavuje samoúčelné gesto; důvody pro i proti jejich publikaci jsou odrazem hodnot, na kterých stojí daný právní systém. Důvody, proč publikovat nebo nepublikovat soudní rozhodnutí, lze číst jako naplnění určitých hodnot daného právního systému, které stojí za to chránit. Samotný fakt, že je judikatura publikována a v určité formě dostupná veřejnosti, lze tedy interpretovat tak, že je v daném právním systému kladen důraz na některé z těchto hodnot oproti jiným. Poměrně ucelený přehled důvodů, proč plošně a online publikovat soudní rozhodnutí, obsahuje odůvodnění slovenského návrhu novely zákona č. 757/2004 Z. z. o súdech a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.⁴⁵⁸ Níže uvedené důvody pochází ve svém výčtu právě z tohoto odůvodnění. Tyto důvody, respektive jejich obsah, je možné dělit na rovinu principiální a praktickou. V principiální rovině samotnou publikaci soudních rozhodnutí dochází k naplnění některých principů právního státu a ke sdělení o existenci a důležitosti těchto principů. V praktické rovině publikace umožňuje reálnou práci s informacemi, které soudní rozhodnutí obsahují. Samotná publikace soudních rozhodnutí, například vyvěšením na webové stránky soudu, který je vydal, je nepochybně krokem k naplnění principu právní jistoty, předvídatelnosti soudního rozhodování, či důvěryhodnosti soudnictví. Pokud ale toto „vyvěšení“ nebude zahrnovat prostředky, jak v rozhodnutích efektivně vyhledávat a jak je vztahovat k sobě navzájem, pak jen těžko může vést k větší jednotnosti soudního rozhodování a už vůbec nepovede ke zlepšení možností výzkumu judikatury a právního vzdělávání.

Je tedy možné tvrdit, že publikace soudních rozhodnutí vede k následujícím cílům, které lze zároveň považovat za důvody, proč je jejich publikace v demokratickém právním státě žádoucí.

⁴⁵⁷ Viz například názor vysloven Michalem Bobkem v komentáři k citovanému postu Pavla Molka. Viz MOLEK, 2006, op. cit.

⁴⁵⁸ Na tuto novelu upozornil v českém prostředí KOSAŘ, 2010, op. cit. Kosař cituje i důvody pro publikaci soudních rozhodnutí, které dále využívá i tato monografie.

1. *Transparentnosť a verejná kontrola výkonu štátnej moci.* Jak uvádí Bobek, „*pokiaľ je primárnym zájmom pro uverejňovanie transparentnosť výkonu moci súdnej a jej verejná kontrola, pak je vhodné uverejňovať veškerou justiční „produkci“ pochádzajúci od súdov všetkých stupňov.*“⁴⁵⁹ Jak také velmi přesně uvádí odůvodnění k novele návrhu zákona o publikaci soudních rozhodnutí u našich slovenských sousedů: „*[v] demokratickom štáte sú zdrojom moci občania a všetky zložky verejnej moci musia byť občanom zodpovedné. Avšak súdy, na rozdiel od iných zložiek verejnej moci, trpia „demokratickým deficitom“ [...] Práve verejná diskusia o súdnych rozhodnutiach – a ich prípadná kritika odbornou i širokou verejnosťou – je jedinou možnosťou, ako môžu dostať súdy a sudovia spätnú väzbu zo strany verejnosti (ktorá je vlastne „zákazníkom súdnictva“) a ako môže existovať verejná kontrola súdnej moci [...] Predpokladom verejnej kontroly nad uplatňovaním práva súdmi je znalosť konkrétnych konaní a rozhodnutí súdov a na ich základe vytváraná verejná mienka o kvalite uplatnenia práva súdmi.*“⁴⁶⁰
2. *Zvýšení předvídatelnosti soudního rozhodování, a tím i právní jistoty.* Publikace judikatury představuje v první řadě informaci o tom, jak soud rozhodl ten který případ a tedy jak rozumí (interpretuje) tomu kterému (to které) ustanovení právního předpisu. V tomto smyslu tedy nepochybně dotváří právo, i kdyby tomu mělo být pouze *ad hoc*, bez jakýchkoli prospektivních, normativních vlivů na další soudní rozhodování. V kontextu jiných právních principů, jako například toho, podle kterého nelze stejné (podobné) případy rozhodovat jinak (pokud neexistují zásadní rozpory mezi jejich faktickou podobností), je ale zřejmé, že sdělení o tom, jak soudy rozhodly v jednom případě, je i sdělením o tom, jak budou v obdobných případech s největší pravděpodobností postupovat i v budoucnu.
3. *Zvýšení jednotnosti soudního rozhodování.* Tento důvod je vlastně hlouběji diskutován výše: normativní hodnota judikatury není ve své podstatě vyjádřením jiného principu, než toho, že přes všechnu individualitu

⁴⁵⁹ Viz BOBEK, 2010, op. cit., s. 399.

⁴⁶⁰ Tento text, pocházející původně z odůvodnění novely iniciované sdružením Via Iuris, je nyní možné nalézt v textu Pétera Wilflinga. Viz WILFLING, P. Prístup verejnosti k súdným rozhodnutiam na Slovensku. In: *Prístup k spravodlivosti – Bariéry a východiská 8. Presvedčivosť a transparentnosť rozhodovania súdov.* VIA IURIS – Centrum pre práva občana, 2010, s. 14

konkrétních sporů by soudy měly o podobných věcech rozhodovat podobně. Tato praktická souvislost s principem předvídatelnosti soudního rozhodování se projevuje právě v normativní hodnotě judikatury a v ní obsažených interpretací práva. Normativní hodnota či argumentační závaznost judikatury v českém právním systému je potom praktickým projevem zákonného požadavku sjednocování judikatury.

4. *Zvýšení důvěryhodnosti soudnictví.* Pokud publikace soudních rozhodnutí představuje krok k transparentnímu soudnímu rozhodování a transparentní soudní rozhodování je jednou z hodnot, kterou daný právní systém uznává a ke které by soudnictví mělo směřovat, pak představuje krok k tomu, aby soudnictví působilo na subjekty práva důvěryhodně. Přes určitá omezení ve skutečné komunikační přístupnosti soudních rozhodnutí lze tvrdit, že publikuje-li soudnictví své výstupy a vystavuje-li je tak kritice z venčí, prezentuje se jako instituce, která si v demokracii zaslouží důvěru. To samozřejmě neznamená, že publikace je jediným prostředkem, jak docílit důvěryhodnosti soudnictví. Navíc je možné, že pokud soudní rozhodnutí budou často nekvalitně zpracovaná nebo nesprávná, pak jejich publikace soudnictví neprospěje.
5. *Zúžení možnosti zásahů do soudcovské nezávislosti.* Tento důvod je relativně problematický, a to především pokud jej nahlédneme v komparativním rozměru. Uveřejňování rozhodnutí zcela určitě klade určité nároky na kvalitu rozhodnutí, a to alespoň v tom ohledu, že si na něm dá soudce více záležet, a může tedy napomoci odpovědnějšímu přístupu soudců k rozhodování a psaní soudních rozhodnutí. Například Lasser ale upozorňuje, že nutnost vysvětlovat všechny důvody a cesty, které vedly k rozhodnutí (jak je zvykem v *common law*), může být považována právě za zásah do soudcovské nezávislosti (což je případ francouzského právního systému).⁴⁶¹
6. *Zlepšení možnosti výzkumu judikatury, právní doktríny⁴⁶² a právnického vzdělání.* Tento důvod, proč publikovat judikaturu, respektive uveřejňovat všechna soudní rozhodnutí, je dle mého názoru v současné době tím nejpraktičtějším důvodem, a to snad i se širším dopadem, než *příspěví k jednotnosti soudního rozhodování*. Právní doktrína je totiž primár-

⁴⁶¹ LASSER, 2004, op. cit. a LASSER 2003, op. cit.

⁴⁶² Právní doktrína je do tohoto výčtu dodána autorkou.

ním subjektem, který z efektivního zveřejňování soudních rozhodnutí profituje, protože pro ni představuje zdroj textů k analýze a vymezení konceptů ke kritice. A naopak zveřejnění rozhodnutí a případná kritika ze strany právní teorie může představovat užitečnou zpětnou vazbu pro soudy a jejich rozhodování.

7. *Zvýšení kvality soudního rozhodování.* Tento důvod, přestože obsažen jako samostatný důvod v odůvodnění slovenského návrhu novely zákona o súdech, se ve skutečnosti zdá být spojením zde zmiňovaných důvodů: „kvalita“ soudního rozhodování je ve své podstatě výsledkem naplnění všech ostatních důvodů.

Z výše vymezených důvodů a jejich bližšího vysvětlení je zřejmé, že tyto důvody neexistují samy pro sebe, ale jsou navzájem provázány. A všechny jsou pak konkrétními projevy ideálu demokratického právního státu. V demokratickém právním státě je třeba, aby byla státní moc – a tedy i soudnictví – určitým způsobem společensky odpovědná. Plošná publikace výstupů soudního rozhodování je jedním z předpokladů dosažení tohoto ideálu.

Důraz kladený na důležitost těchto jednotlivých důvodů se u různých autorů liší. Například Bobek je přesvědčen, že hlavním účelem publikace judikatury je „*vést nižší soudy při jejich rozhodovací činnosti a zprostředkovat také subjekty regulace, sjednocovat judikaturu a tím zvyšovat předvídatelnost soudního rozhodování.*“⁴⁶³ Nelze nesouhlasit s tím, že se opravdu jedná o jeden z hlavních účelů publikace judikatury a důvodů (a náležitostí) její normativní hodnoty (pokud jakou má). Pokud soudnictví svou interpretací právních předpisů interpretuje a dotvárí právní normu, stává se součástí této normy a odepření publikace soudních rozhodnutí by mohlo být chápáno jako odepření možnosti odborné i neodborné veřejnosti se s touto právní normou seznámit v její úplnosti.⁴⁶⁴ Jsem přesvědčena, že vedle těchto důvodů je význam publikace judikatury pro právní doktrínu natolik důležitý, že jej nelze nepovažovat za jeden z jejích účelů. Právní doktrína je v tomto ohledu velice úzce provázaná s právní praxí. Je totiž možné tvrdit, že judikatura ovlivňuje právní praxi (v tuto chvíli právní praxí rozumím činnost advokátů, notářů, státních orgánů, tedy právní praxi odlišnou od soudní praxe) i prostřednictvím její reflexe, kritiky a rozvíjení právní doktrínou.

⁴⁶³ Viz BOBEK, 2010, op. cit., s. 396.

⁴⁶⁴ Srov. ŠAVELKA, HARAŠTA, op. cit.

Vztah mezi výše vymezenými důvody, které vedou k publikaci soudních rozhodnutí, a skutečnou realitou této publikace představuje výpověď o roli judikatury, a ve svém důsledku i o roli soudnictví.⁴⁶⁵ Jestli je tedy například možné plošnou publikaci soudních rozhodnutí považovat za projev transparentního soudního rozhodování a tedy za otevřenost soudnictví veřejné kontrole, pak nedostát tomuto požadavku může implikovat nedostatečnou otevřenost soudnictví této veřejné kontrole. Skutečnost, že jsou podnikány kroky k plošné online publikaci soudních rozhodnutí (publikace rozhodnutí vrcholných soudů na jejich webových stránkách, nově i dostupnost některých rozhodnutí nižších soudů v databázi Judikatura), je tedy možné považovat za kroky k této větší otevřenosti. Podobné závěry by bylo možné učinit ke každému z výše vymezených důvodů. Současný stav můžeme také chápat jako výpověď o stávajícím přesvědčení soudnictví o tom, jaká je role jeho rozhodování, a tedy jaká je normativní hodnota jeho judikatury. Tato zjištění vedou ve svém důsledku i k závěrům o tom, od koho soudnictví čeká, že bude soudní rozhodnutí číst, a tedy komu je adresováno.

4.6 Adresáti soudních rozhodnutí a adresáti judikatury

Jak již bylo uvedeno výše, adresáty práv a povinností obsažených v soudních rozhodnutích jsou nepochybně účastníci řízení, kteří mohou, ale nemusí, s ohledem na své vzdělání patřit do skupiny neodborné veřejnosti. Jsou nepochybně adresáty výroku rozhodnutí soudu. Diskuse týkající se srozumitelnosti právního jazyka však vedou k pochybnostem o tom, zda jsou také primárními adresáty odůvodnění těchto rozhodnutí. Způsoby publikace judikatury – tedy kanály sdělování této judikatury – je možné považovat za indikátory toho, komu je judikatura adresovaná.

Podle toho, komu je daná informace dostupná, je možné usuzovat, komu je určena. Podobně, jako je v případě jazyka soudních rozhodnutí možné spekulovat, že jazyk a jeho komplexnost či srozumitelnost předurčuje své čtenáře (a tedy implikuje adresáty zamýšlené tvůrcem textu), tak i formy a kanály publikace těchto textů vypovídají o tom, komu jsou adresovány. Jsou-li soudní rozhodnutí publikována pouze v interních databázích soudů, je zřejmé, že v takovém případě soudnictví nepředpokládá, že by soudní

⁴⁶⁵ Bez publikace nelze vlastně vůbec hovořit o jakékoli normativní hodnotě judikatury.

rozhodnutí mohla být čtena někým jiným než účastníky, kterým jsou doručována ze zákona a dalšími soudy v případě řízení o opravných prostředcích. V takovém případě by se případná normativní hodnota judikatury mohla pohybovat maximálně na stupni příkladné či jiné hodnoty a soudy by nemohly využívat judikaturu, resp. dřívější soudní rozhodnutí, jako argumenty při rozhodování, protože je třeba mít za to, že soud jen těžko může své rozhodnutí postavit na informaci, která není účastníku sporu jinak dostupná.

Toto tvrzení lze podepřít analogií s citací *case law* v systémech *common law*. V kontextu *common law* má publikace v tzv. *reports* (oficiálních sbírkách určených pro publikaci judikatury) vliv na to, zda je možné takové rozhodnutí citovat v *briefs* (tedy ve vyjádřeních účastníků). Pravidla národních i federálních soudů Spojených států amerických často obsahují (či obsahovala) pravidla, která až na výjimky omezují nebo zakazují citaci nepublikovaného soudního rozhodnutí, a to i přesto, že by takové rozhodnutí bylo dostupné v některé z online databází (například v databázi Westlaw). V případech, kdy jsou aplikovatelné výjimky, je pak nutné k vyjádření doložit kopii citovaného rozhodnutí.⁴⁶⁶ Federální soudy v relativně nedávné době tato svá pravidla změnily a soudní rozhodnutí nepublikovaná v *reports* nadále mohou být ve vyjádřeních účastníků citována neomezeně,⁴⁶⁷ ale stále za předpokladu, že účastník doloží text citovaného rozhodnutí. Až do nedávné doby tedy *reports* představovaly základní zdroj *case law*, a to i přes svou paralelní dostupnost v online systémech. Pro zachování právní jistoty je třeba, aby pokud by se jedna ze stran sporu domáhá názoru vysloveného soudem v nepublikovaném soudním rozhodnutí, přiložila takové rozhodnutí ke svému vyjádření. Pouze v takovém případě je zaručeno, že i druhá strana a soud mají

⁴⁶⁶ Viz například Published and Unpublished Cases. A Research Guide. *San Diego Law Library* [online]. Last updated: January 2013 [cit. 8. 10. 2021]. Dostupné z: https://sandiegolawlibrary.org/wp-content/uploads/wp-content/uploads/2013/04/Published_and_Unpublished_Cases.pdf; Povinnost přiložit nepublikované soudní rozhodnutí viz ustanovení článku 32.1 Federal Rules of Appellate Procedure Ninth Circuit Rules z 1. 7. 2012. *Unatid States Courts* [online]. Dostupné z: <http://www.ca9.uscourts.gov/datastore/uploads/rules/frap.pdf>

⁴⁶⁷ Viz výše citované ustanovení článku 32.1 „A court may not prohibit or restrict the citation of federal judicial opinions, orders, judgments, or other written dispositions that have been: (i) designated as ‘unpublished,’ ‘not for publication,’ ‘non-precedential,’ ‘not precedent,’ or the like; and (ii) issued on or after January 1, 2007.“

dané rozhodnutí k dispozici. Pokud takové pravidlo platí pro vyjádření stran, pro rozhodnutí soudu a jeho odůvodnění by mělo platit dvojnásob.

Je tedy možné tvrdit, že argumentace nepublikovanou judikaturou není přípustná, protože vytváří jednak situaci právní nejistoty, jednak nerovnost mezi soudem, který má k dispozici určitou informaci, na jejímž základě také rozhoduje, a účastníkem, který tuto informaci k dispozici nemá.

Publikace pouze některých vybraných soudních rozhodnutí v tištěných sbírkách bez další online publikace představuje určitý mezikrok. Primárním adresátem této publikace je právní veřejnost a cílem této publikace je poskytnout jak soudům, tak právním zástupcům stran informace o tom, jak soudy rozumí některým ustanovením právních předpisů, a tedy jakým způsobem rozhodly (a zřejmě i budou rozhodovat) složitější případy. Jak uvádí například Bobek, tištěné sbírky měly svou nezastupitelnou roli⁴⁶⁸ a ani v současnosti je nelze úplně zavrhnout. Nicméně vzhledem ke stále důležitější roli, kterou v současnosti hrají digitální technologie v předávání informací a komunikaci vůbec, nelze publikovat soudní rozhodnutí pouze formou tištěných sbírek.

V kontextu požadavků právní jistoty a otevřenosti soudnictví veřejné kontrole tedy v současné době digitálních technologií publikace soudních rozhodnutí prostřednictvím tištěných sbírek nestačí. Technologický vývoj tak nahrává výše diskutovaným důvodům, proč soudní rozhodnutí plošně zveřejňovat. Online publikace zjednodušuje práci soudům samotným i právní praxi. Publikace soudních rozhodnutí online je však navíc vzhledem k povaze internetu jako média a jeho výrazné přítomnosti v každodenním životě občanů určitým krokem k nabídnutí dané informace širší, tedy i neodborné veřejnosti. Jak již bylo uvedeno výše, soudních rozhodnutí (byť i jen vrcholných soudů) je takové množství, že bez efektivního způsobu vyhledávání představuje jejich prostá publikace takové přehlcení informacemi, které se ve svých důsledcích rovná bezmála nezveřejnění vůbec. Čím budou tedy rozhraní databází soudních rozhodnutí uživatelsky příjemnější, rozhodnutí vzájemně propojena přes citace a hyperodkazy a databáze rozhodnutí dále propojeny s internetovými vyhledávači, tím více je pravděpodobné, že rozhodnutí budou nalezena a čtena i neodbornou veřejností. Hovoříme-li tedy o publikaci soudních rozhodnutí,

⁴⁶⁸ Viz BOBEK, 2010, op. cit., s. 396–397.

Je tedy možné tvrdit, že tlak na publikaci a online přístupnost všech soudních rozhodnutí nasvědčuje tomu, že je předpokládáno, že jednou z možných skupin adresátů soudních rozhodnutí je skutečně i neodborná veřejnost. Podobné důvody uvádí i Mikva, když rekapituluje „nové“ požadavky některých amerických států, podle kterých mají soudci vydávat psaná odůvodnění.⁴⁶⁹

Šavelka a Harašta jdou ještě dál, když tvrdí, že povinnost soudnictví zveřejňovat soudní rozhodnutí spočívá v základu na dotvářecím charakteru soudnictví ve vztahu k právním normám vydávaným legislativou: subjektu práva musí být dána možnost seznámit se s právní normou, kterou je vázán. Pokud judikatura obsahuje takovou interpretaci, která je pro pochopení normy v její celistvosti nezbytná, musí být subjektu dána možnost seznámit se i s touto judikaturou.

V tomto směru lze tedy souhlasit s již citovaným Stevensonem, který rozlišuje mezi přímými adresáty sdělení a jeho vedlejším „publikem“.⁴⁷⁰ Pokud má mít judikatura jakýkoli dopad mimo prosté rozhodnutí sporů subjektů práva, pak musí být i odpovídajícím způsobem publikována. Stevenson rozdíl mezi adresátem a publikem vysvětluje na příkladu, ve kterém rodiče diskutují možný trest pro dítě za jeho neposlušnost s tím, že dítě není součástí této konverzace, ale slyší, co si jeho rodiče povídají, z vedlejšího pokoje. V této situaci je přímým adresátem sdělení rodič dítěte, ale sdělení je učiněno tak, aby jej slyšelo i dítě, kterého se sdělení přímo prakticky dotýká, i když není jeho přímým recipientem. Dítě je publikem, zatímco rodič je adresátem. Přestože jsem přesvědčena, že není vhodné vztahovat tuto analogii i na právo a jeho adresáty, protože neodpovídá současnému chápání obsahu principu právního státu, Stevensonovo rozlišování na adresáty a publikum je v případě publikace judikatury na místě. Přestože nelze předpokládat, že laická veřejnost bude číst soudní rozhodnutí na každodenní bázi, měla by jí i přesto být zpřístupněna takovým způsobem, aby to možné bylo. A to především v případě, kdy považujeme judikaturu za dotvoření práva, které by pro zachování právní jistoty mělo být dostupné v celém svém rozsahu.

Úroveň publikace českých soudních rozhodnutí je sdělením o tom, že alespoň rozhodnutí některých soudů mají být čtena a že v českém právním systému

⁴⁶⁹ Viz MIKVA, A. J. For Whom Judges Write. *S. Cal. L. Rev.*, 1987–1988, č. 61, s. 1365.

⁴⁷⁰ Viz STEVENSON, op. cit.

nejsou irelevantní. Nedostatky v jejich efektivní dostupnosti – komunikační přístupnosti – je sice možné chápat za určitou negaci tohoto sdělení, nicméně skutečnost spíš nasvědčuje tomu, že se jedná pouze o první, více či méně úspěšné, kroky k plošné publikaci všech rozhodnutí, přístupné prostřednictvím rozhraní umožňujícího skutečně efektivní vyhledávání. A hlasy (především ze strany právní doktríny) po ní volají poměrně hlasitě. Podobně jako jsme u srozumitelnosti soudních rozhodnutí konstatovali, že problematika adresátů je v prvé řadě problematikou systémovou, tak i u publikace můžeme tvrdit, že český právní systém by si měl nejprve odpovědět na otázku, *kdo je a kdo má být* adresátem soudních rozhodnutí a proč, a s ohledem na tyto adresáty by pak měly být přizpůsobeny prostředky publikace soudních rozhodnutí.

4.7 Publikace judikatury a její normativní hodnota

Publikaci soudních rozhodnutí je možné chápat nejen jako sdělení o tom, že právní názory soudnictví nejsou pro daný právní systém irelevantní, ale i jako podmínku existence judikatury, která má určitou normativní hodnotu. Publikace (přístupnost různým skupinám možných adresátů) je jedním z faktorů, které stupeň této normativní hodnoty mohou ovlivňovat.⁴⁷¹

Pokud má mít judikatura schopnost ovlivňovat další soudní rozhodování, pak musí být dostupná soudům. Pokud má mít judikatura schopnost ovlivňovat některé doktrinální otázky, jako například vymezení určitých konceptů, musí být dostupná i odborné veřejnosti. A pokud jak soudy, tak odborná veřejnost mají tuto judikaturu k dispozici, pracují s ní a dávají jí další prostor k dynamickému rozvoji práva, pak musí být dostupná i neodborné veřejnosti.

Pokud má tedy judikatura jakoukoli vnitrosoudní, či vnitroprávní hodnotu, je v kontextu právního státu a jeho základních principů nezbytně nutné, aby šanci seznámit se s ní měli i účastníci sporů. V kontextu principů předvídatelnosti soudního rozhodování, právní jistoty i práva na přístup k soudu soudy svými interpretacemi dotváří obsah právních norem, a to i procesních. Toto dotváření se stává součástí obsahu právních norem a lze tedy tvrdit, že stát

⁴⁷¹ Viz například KÜHN, 2001, op. cit., s. 265–269; Podobně i KÜHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit.

má povinnost tento obsah sdělit subjektům práva.⁴⁷² V linii Knappova uvažování o tom, že právní normou, která zavazuje, je až interpretované ustanovení právního předpisu,⁴⁷³ není možné připustit, aby soudní rozhodnutí zůstávala neodborné veřejnosti nedostupná.

Ona „vnitrosoudní“ hodnota dostupnosti soudních rozhodnutí je tedy obrazem normativní hodnoty judikatury. Pokud lze publikační požadavek klást na právní předpisy a činit jej jednou z podmínek jejich platnosti, pak, pokud má mít judikatura nějaký vliv na další soudní rozhodování, tedy připisujeme-li judikatuře určitou normativní hodnotu, musí být dostupná. Na jednu stranu lze tedy publikaci judikatury považovat za znak její normativní hodnoty, na stranu druhou je to i její náležitost. Jak souladně tvrdí Polčák, „[j]udikát, který je sice pravomocný, avšak není běžnými prostředky dostupný veřejnosti, totiž lze jen stěží považovat za součást argumentačně závazné judikatury a jeho vývody bez dalšího autoritativně aplikovat“.⁴⁷⁴

V podobném duchu i Bobek argumentuje, že co nejširší publikace soudních rozhodnutí je v zájmu soudů samotných a pro judikaturu vrcholných soudů to platí dvojnásob. Je v nejlepším zájmu těchto soudů, aby jejich judikatura byla čtena, pokud má mít jakékoli normativní následky.⁴⁷⁵

Tištěné sbírky jsou historickým krokem k otevření soudního rozhodování kritice a diskusi zbytkem právní veřejnosti. Takto zveřejněné soudní rozhodnutí je již třeba považovat za způsobilé představovat alespoň podpůrný argument, protože je publikované (přístupné) podobným způsobem jako je právní předpis publikovaný ve Sbírce zákonů.

Tištěné sbírky předpokládají filtrování soudních rozhodnutí na ta, která budou, a ta, která nebudou publikována. Toto rozhodnutí je v současné době na soudech samotných.⁴⁷⁶ Jak ovšem bylo uvedeno výše, tuto činnost je možné interpretovat jako činnost nad rámec funkcí soudnictví, a to především proto, že zahrnuje rozhodování o tom, která rozhodnutí mají a která

⁴⁷² Viz ŠAVELKA, HARAŠTA, op. cit.

⁴⁷³ Viz KNAPP, 1995, op. cit., s. 171.

⁴⁷⁴ Viz POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 234.

⁴⁷⁵ Viz BOBEK, M. Úvahy o uveřejňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 11, s. 399.

⁴⁷⁶ Viz například ustanovení § 80 a násl. Jednacího řádu NSS nebo ustanovení čl. 40 Jednacího řádu NS.

nemají mít normativní dopad. A vzhledem k české praxi formulací právních vět, která je součástí publikace v tištěných sbírkách, je tato skutečnost více než problematická.

Nepublikovaná judikatura může mít tedy jen těžko nějakou normativní hodnotu, a to na podobném principu, na základě kterého nepublikovaný právní předpis je jen těžko možné považovat za právo: nepublikovaná soudní rozhodnutí se nemohou stát judikaturou. Podle Kühna et al. normativní hodnotu judikatury ovlivňuje médium, ve kterém je publikovaná.⁴⁷⁷ Podle této úvahy by se dalo tvrdit, že nevyššího stupně normativní hodnoty bude dosahovat judikatura, která je publikovaná v oficiálních sbírkách. Toto tvrzení je ovšem možné považovat za problematické. Publikace rozhodnutí v oficiálních sbírkách obvykle prochází určitou „kontrolou“ pléna daného soudu, jak bylo diskutováno výše. Pokud tuto „kontrolu“ pléna považujeme za legitimizující vyšší normativní hodnotu takto vybraného rozhodnutí, tvrdíme tak, že soud má právo mít kontrolu nad svými rozhodnutími a rolí, kterou hrají v právním systému. Pokud bychom tedy došli k závěru, že normativní sílu mají pouze rozhodnutí publikovaná v oficiálních sbírkách, dáváme soudu možnost rozhodovat o tom, co je judikaturou a co ne. Jak již bylo diskutováno výše v kontextu právních vět, takovou skutečnost nelze považovat za přijatelnou, protože umožňuje soudu selekci určitých soudních rozhodnutí na úkor jiných. Zajímavým příkladem je rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, které nebylo schváleno pro publikaci ve sbírce, ale které obsahuje velice odvážné názory právě co se týče normativní povahy judikatury. Nejvyšší správní soud v rozhodnutí sp. zn. 1 Aps 2/2006-68 uvedl, že „[z]ajišťování jednoty judikatury je úkolem nejen pro samotný Nejvyšší správní soud, ale též pro krajské soudy, byť se každý z nich na dosahování tohoto cíle podílí jiným způsobem: zatímco Nejvyšší správní soud případné rozpory v rozhodovací činnosti krajských soudů svou judikaturou odstraňuje, **krajské soudy jsou povinny tuto judikaturu znát a řídit se jí; v žádném případě nemohou zaujímáním protichůdných názorů zakládat nové rozpory v judikatuře, a zvyšovat tím právní nejistotu. Ze samotného § 12 s. ř. s. tedy lze dovodit, že je v něm implicitně vyjádřena povinnost krajského soudu řídit se právním názorem Nejvyššího správního soudu též v obdobných věcech.**“⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Viz KÜHN, BOBEK, POLČÁK, op. cit., s. 43.

⁴⁷⁸ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 8. 2006, č. j. 1 Aps 2/2006-68 (nepublikováno), zvýraznění doplněno.

Přestože se tedy jedná o názor jednoho ze senátů Nejvyššího správního soudu, svou formou ne nepodobný názorům jiných senátů, filtrem pléna neprošel. Výběr rozhodnutí pro publikaci s sebou nese ještě jeden problematický prvek: ve svých důsledcích to není publikační zdroj, který činí publikovanou judikaturu „normativnější“, ale subjekt, který ji vybírá. Ve výše citovaném případě rozhodnutí Nejvyššího správního soudu by se tedy za faktor ovlivňující míru normativity judikatury spíše než „publikace ve sbírce“ mohlo považovat „schválení k publikaci plénem.“

Publikace v oficiálních sbírkách může mít za následek fakt, že taková rozhodnutí (na rozdíl od těch, která v nich publikována nebyla) budou právníké veřejnosti známější než ta, která tímto způsobem publikována nebyla. Zdá se však, že důležitost těchto sbírek zvolna upadá, a to především díky snadnější dostupnosti takto publikovaných i nepublikovaných rozhodnutí v elektronické podobě. Je možné se domnívat, že v současnosti jde u užití judikatury především o uživatelskou příjemnost: co může právník při sepisování podání či vyjádření a podobně i soudce při psaní soudního rozhodnutí najít snadno v některé z elektronických či online databází, u toho je pravděpodobněji, že to bude citováno a dále používáno. Skutečná dostupnost je tedy otázkou a podmínkou faktického používání daného soudního rozhodnutí. Publikace rozhodnutí v jiných pramenech může mnohdy mít výraznější praktický dopad než publikace v oficiální tištěné sbírce. Je tedy třeba spíše souhlasit s Šimíčkovým názorem,⁴⁷⁹ podle kterého nelze dovozovat větší význam judikatury jen z její publikace v oficiálních sbírkách rozhodnutí.

Judikatura, která má v právním systému normativní hodnotu určitého stupně, jako je například normativní síla české judikatury, zcela určitě ovlivňuje nejen právní praxi prostřednictvím interpretace právních předpisů, ale i širší veřejnost prostřednictvím soudního rozhodování. Pokud je judikatura jedním ze zdrojů soudního rozhodování, a tedy jednou z forem, v níž soudci nachází obsah práva, které aplikují, pak je třeba přijmout myšlenku publikace této judikatury takovým způsobem, aby byla přístupná i neodborné veřejnosti. A to i v tom případě, že by žádný z dalších faktorů (jako např. jazyk) nenaznačoval, že by širší neodborná veřejnost měla být jedním z adresátů soudních rozhodnutí. Judikatura

⁴⁷⁹ Srov. ŠIMÍČEK, V. Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*, 2004, č. 5, s. 10.

sama je produktem soudního rozhodování; co je skutečně ustálenou judikaturou může ukázat pouze čas. Právě z tohoto důvodu je třeba, aby byla dostupná plošně všechna soudní rozhodnutí; jedině tak je možné určit, která judikatura je skutečně judikaturou ustálenou a která obsahuje pouze ojedinělé, výjimečné interpretace. Jako taková navíc nejen že umožňuje veřejnou kontrolu soudního rozhodování, ale právě i kontrolu toho, zda používané rozhodnutí skutečně představuje součást oné ustálené judikatury, či ne.⁴⁸⁰

Existující platforma pro zveřejňování soudních rozhodnutí je kritizována, protože zdaleka neobsahuje všechna rozhodnutí všech českých soudů.⁴⁸¹ V nedávné době tak bylo toto téma otevřeno i na půdě parlamentu, kde byl předložen návrh na změnu zákona o soudech a soudcích, která by uložila soudům povinnost rozhodnutí zveřejňovat.⁴⁸² Tento návrh byl přijat a vyhlášen ve Sbírce zákonů jako zákon č. 218/2021. Změna zákona o soudech a soudcích spočívá ve vložení nového ustanovení § 118a, který zní:

„(1) Ministerstvo spravuje a provozuje informační systém veřejné správy Databáze rozhodnutí okresních, krajských a vrchních soudů (dále jen „Databáze“). Databáze je veřejně dostupná způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(2) Okresní, krajské a vrchní soudy zveřejňují v Databázi pravomocná rozhodnutí, jejichž kategorie, postup při jejich zveřejnění a rozsah, ve kterém se tato rozhodnutí zveřejní, stanoví ministerstvo vyhláškou.“

⁴⁸⁰ Je možné vyslovit názor, že práce se skutečnou „ustálenou judikaturou“ je interpretačně a aplikačně náročnější než precedens. Mohlo by tedy být předmětem diskuse, zda současná praxe soudů vlastně nepředstavuje krok od normativity „ustálené judikatury“ k normativitě „aktuálního právního názoru“, a tedy ke klasickému modelu precedentu tak, jak jej zná *common law*. Aktuální stav poznání však spíše nasvědčuje tomu, že soudy nehledají skutečnou ustálenou judikaturu, ale sahají ve svých odůvodněních po prakticky jakémkoli rozhodnutí, které podpoří jejich závěr. Jediný soud, který vykazuje v práci se svými rozhodnutími náznak metody je Ústavní soud, ale i tam se jedná spíše o náznak než o prokázané pravidlo. (Viz HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., op. cit., s. 219–224.) Taková práce s judikaturou je potom naopak výrazně snazší než práce s precedentem.

⁴⁸¹ Viz Judikatura. Evidence soudních rozhodnutí vrchních a krajských soudů. *Nejvyšší soud* [online]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikaturavks/judikatura_vks.nsf/webSpreadSearch

⁴⁸² Viz Pozměňovací návrh Jakuba Michálka k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (sněmovní tisk 630). *Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 3. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/historie.sqw?o=8&T=630>

Tato nová povinnost, která představuje dobrou zprávu pro všechny kritiky nedostatečné dostupnosti judikatury nižších soudů, mezi něž se řadí autorka této práce, zveřejňovat všechna pravomocná rozhodnutí okresním, krajským a vrchním soudům nastává od 1. července 2022.

Plošná a komunikačně přístupná publikace judikatury je vedle primárního účelu soudního rozhodování (tedy samotného rozhodování sporů) jedním z nejvýraznějších projevů vztahu soudnictví a zbytku společnosti. Pro odbornou i neodbornou veřejnost představuje dostupnost textů soudních rozhodnutí možnost, jak nahlédnout „pod pokličku“ rozhodovacího procesu. Dostupnost judikatury výrazně ovlivňuje právní praxi, a to jak přímo (tam, kde právní praxe pracuje přímo s judikaturou jako takovou), tak i nepřímo (tam, kde právní doktrína diskutuje a kritizuje soudní rozhodnutí, jejich obsah, formu, koncepty jí vymezené nebo interpretace v ní obsažené a prostřednictvím svých výstupů ovlivňuje právní praxi). Vzhledem k povaze soudních rozhodnutí jako souvislých zpracovaných textů, které propojují abstraktní právní normy s konkrétní situací, je právě tento rozměr publikace – tedy umožnění tohoto dialogu mezi soudnictvím, ostatní právní praxí a právní teorií – jedním z nejdůležitějších.

4.8 Anonymizace v soudních rozhodnutích

Vzhledem k tomu, co již bylo řečeno o podstatě judikatury jako dotváření práva, které by mělo být dostupné subjektům práva v rámci naplnění principu právní jistoty, a o normativní hodnotě judikatury pro další soudní rozhodování, nelze považovat v kontextu demokratického právního státu za přípustné, aby soudní rozhodnutí publikována nebyla.

Stojí tedy proti sobě dva zájmy: zájem státu publikovat právo v celé jeho šíři, tedy včetně rozhodnutí, která jej v procesu své aplikace mohou dotvářet a zájem jednotlivců na tom nebýt (v digitálním prostoru) neustále spojován

se svým sporem.⁴⁸³ Tyto kolize by bylo možné řešit prostřednictvím testu proporcionality. Publikace soudních rozhodnutí tak, jak je v současné době praktikována vrcholnými českými soudy, však počítá, jak bude diskutováno dále, s anonymizací textů rozhodnutí.

Je třeba si uvědomit, že povaha veřejnosti soudnictví s sebou již tuto ztrátu soukromí implicitně nese. Ať už se bude jednat o případ rozhodování o vině a trestu, kde obžalovaný nemá v zásadě volbu se soudnímu řízení vyhnout, nebo o v civilní proces v případech, kdy je soudní řízení pouze jednou z možností řešení daného sporu. Veřejnost tak je důsledkem (a možná i určitou formou ceny, kterou účastníci platí) a zároveň zárukou nezávislého rozhodování jejich sporu. Na druhou stranu ale potřeba soukromého, a přesto závazného, rozhodnutí sporu může některé subjekty vést k tomu, že si pro rozhodnutí svého sporu zvolí místo veřejného soudnictví některou z alternativních metod řešení sporů. Někteří autoři naznačují, že důsledkem veřejnosti a transparentnosti soudnictví může být efektivní ztráta jurisdikce u některých typů sporů, které účastníci raději nechávají rozhodovat v rozhodčím řízení.⁴⁸⁴

Zájem na plošné publikaci všech soudních rozhodnutí prostřednictvím online databázi s uživatelským rozhraním, které umožňuje efektivní vyhledávání, a důvody, které k němu vedou, mohou být v rozporu se zájmy osob, kterých se soudní rozhodnutí týkají. Na jedné straně tedy proti sobě stojí princip transparentnosti soudnictví, který může svého naplnění dojít částečně právě online dostupností soudních rozhodnutí, na straně druhé je to právo na soukromí, které se projevuje v konkrétních právech konkrétních účastníků. Problém, kterému zde čelíme, je tedy problémem proporcionality, který je možné zkusit řešit na technologické nebo principiální rovině.

⁴⁸³ Gealfow tuto problematiku vidí jako střet práva na soukromí a práva na informace na straně s veřejným zájmem na veřejnosti řízení jako hlavní záruky pro kontrolu, nezávislost a nestrannost soudnictví. Viz GEALFOW, J. A. a C. MAY. Anonymizace osobních údajů v soudních rozhodnutích. *Revue pro právo a technologie*, 2019, roč. 10, č. 19, s. 35. DOI: <https://doi.org/10.5817/RPT2019-1-1>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/revue/article/view/10467>. Tento článek se soustředí na anonymizaci i mimo plošnou publikaci soudních rozhodnutí, což je směr, kterým se však předkládaná monografie nevydává.

⁴⁸⁴ Viz k tomu například POLČÁK, R. *Lex Informatica. Právní rozhledy*, 2012, č. 17, s. 594–598; Tímto přesunem rozhodování mimo autoritu soudů se zabývá i Chase. Viz CHASE, O. *Law, Culture and Ritual. Disputing Systems in Cross-Cultural Context*. New York: NYUP, 2005, s. 94, 96 a násl.

V kontextu soudních rozhodnutí se nabízí jedna, v českém právním systému již používaná cesta. Jednou z cest, jak najít rovnováhu mezi těmito spornými principy, je anonymizace soudních rozhodnutí. Toto téma je mezi českou právníkou veřejností poměrně hojně debatováno. Kühn považuje anonymizaci jmen fyzických osob až na výjimky za neodůvodněnou a uvádí jako příklad rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1174/2004, kde jsou anonymizována nejen jména, ale i další informace: „*Anonymizována jsou jména měst, vodních nádrží a přehrad, jména soudců, značky automobilů, názvy úřadů, jména deníků (MF Dnes je pro jistotu MF D.), ba dokonce i jména zemí (tak například Velká Británie je anonymizována jako V. B.). Anonymizace se děje švejkovsky, tedy nejjednodušší je anonymizovat úplně všechno, až z rozhodnutí zůstává nesrozumitelný text plný žkratek.*“⁴⁸⁵

V některých případech, kdy se jedná o rozhodnutí, která se týkají ochranných známek nebo jiných vizuálních prvků⁴⁸⁶ se pak anonymizace může jevit jako obzvlášť problematická, protože je sice možné, že je chráněno soukromí účastníků (pokud však nebyl případ medializován), ale soudní rozhodnutí pak ztrácí jakoukoli další vypovídací hodnotu a jeho normativní hodnota a možná součást ustálené judikatury je zpochybněna.

Jeden z relativně absurdních příkladů, ve kterých je anonymizace zbytečná, se nachází i v souboru soudních rozhodnutí, se kterými pracuje tento text. Případ související s nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 byl poměrně široce medializován. Jméno stěžovatele, poslance Miloše Melčáka, dokonce našlo svou cestu i do tzv. „populárního názvu“ dané kauzy. Podle jeho jména je dané rozhodnutí dohledatelné i v databázi rozhodnutí Ústavního soudu NALUS. I přesto je jeho jméno v textu rozhodnutí anonymizované. Přesto, že se vlastně jedná o dodržení požadavku tehdejšího znění ustanovení § 53 odst. 2 ZÚS, paradox anonymizace tento příklad ilustruje velmi zřetelně.

⁴⁸⁵ Viz KÜHN, Z. Anonymizační mánie stále žije. *Jiné právo* [online]. 2009 [cit. 12. 1. 2013]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/12/anonymizacni-manie-stale-zije.html>

⁴⁸⁶ Viz například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 8. 2040, sp. zn. 32 Cdo 5428/2039, a jeho diskusi v postu Jana Lasáka. LASÁK, J. Krátká vzpomínka na budoucnost (?) anonymizace soudních rozhodnutí ve světle práva nekalé soutěže. *Jiné právo* [online]. 2009 [cit. 12. 1. 2013]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/06/kratka-vzpominka-na-budoucnost.html>

1. ledna 2013 vstoupila v účinnost novela zákona o Ústavním soudu, která mění dosavadní koncepci anonymizace jeho rozhodnutí. Novým standardem je nyní rozhodnutí neanonymizovat, pokud nebudou splněny určité podmínky. Je třeba upozornit ovšem na to, že text tohoto ustanovení dává pravomoc rozhodnout o tom, zda tyto podmínky nastaly či ne, „tomu, kdo řídí vydávání Sbírky rozhodnutí.“ Ve spojení s neurčitým pojmem „důležité zájmy“ lze vyslovit obavu, zdali toto nové uspořádání nebude náchylné ke zneužití. Nové ustanovení § 59 odst. 3 zní: „*Z každého nálezu se ve Sbírce rozhodnutí uveřejňují jeho výrok a taková část odůvodnění, ze které je zřejmé, jaký je právní názor Ústavního soudu a jaké důvody k němu vedly. Údaje o totožnosti účastníků a vedlejších účastníků, jejich zástupců, svědků a znalců se neuveřejňují, stanoví-li tak zvláštní zákon nebo vyžadují-li to důležité zájmy těchto osob nebo státu anebo mravnost; rozhodnout o tom přísluší tomu, kdo řídí vydávání Sbírky rozhodnutí.*“⁴⁸⁷

Diskutujeme-li publikaci soudních rozhodnutí, je třeba si uvědomit, že otázkou zde není, zda soudní rozhodnutí zveřejňovat či ne, ale zda je zveřejňovat prostřednictvím internetu nebo online databázi a tak jejich zpřístupnění pouze ulehčit. Rozsudky jsou vyhlášovány veřejně: přestože se nejedná o příliš „uživatelsky příjemnou“ a běžně využívanou cestu, veřejnost má možnost rozsudek vyslechnout. Pravomocné rozsudky mají soudy povinnost poskytovat v režimu ustanovení § 11 odst. 4 písm. b) zákona o svobodném přístupu k informacím. Vybrané rozsudky jsou v anonymizované podobě uveřejňovány v oficiálních i neoficiálních sbírkách soudních rozhodnutí. Text soudního rozhodnutí se tedy může dostat na internet, a tedy do online oběhu i jiným způsobem než jen prostřednictvím online databázi. V současné době navíc nic nebrání účastníkům řízení dané rozhodnutí zveřejnit., jak opět dokazuje i jedno z rozhodnutí, se kterými tento text pracuje.⁴⁸⁸

Publikace soudních rozhodnutí online s sebou nese skutečnost, že zveřejněním online zveřejnitel nad osudem textu rozhodnutí prakticky ztrácí kontrolu. Obecně by se ovšem dalo říci, že jakýmkoli zveřejněním nad zveřejněnou informací do jisté míry ztrácí kontrolu. Podobně jako práce zákonodárce

⁴⁸⁷ Viz zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁴⁸⁸ Usnesení krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 10 To 224/2008 na své webové stránky umístili s největší pravděpodobností sami – v té době – obžalovaní. Dostupné z: <http://medialnireality.chtel.biz/usneseni.html>

končí okamžikem publikace, od něhož již nad textem právního předpisu nemá kontrolu minimálně v tom smyslu, že podléhá interpretaci a aplikaci jiných subjektů, tak by se dalo říci, že zveřejněním získává informace vlastní život, může být interpretována, manipulována nebo citována, její zdroj kopírován a sdílen apod.⁴⁸⁹

Současná situace zveřejňování soudních rozhodnutí by se tedy dala nazvat „omezenou veřejností.“ Přestože k obsahu rozhodnutí včetně informací o jeho účastnících můžeme mít přístup, například pokud si přímo vyslechneme vynesení rozsudku, rozhodnutí je v neanonymizované podobě dáno do oběhu některým z účastníků, nebo třeba pokud se jedná o medializovanou kauzu, oficiálně publikovaná rozhodnutí již všechny tyto informace neobsahují. Anonymizace, která má sloužit především k ochraně účastníků a dalších osob, které by mohly být zveřejněním své totožnosti v kontextu daného případu poškozeny, v některých situacích nabývá takových rozměrů, že činí rozhodnutí nesrozumitelným. Otázkou zůstává, zdali je tato omezená veřejnost otázkou principu, nebo zda je to jen důsledek (a dožívající následek) toho, že až donedávna jsme moderní digitální technologie k dispozici neměli.

4.9 Publikace soudních rozhodnutí: Závěry

Soudní rozhodnutí plní v českém právním systému dvě základní funkce: Představují rozhodnutí o konkrétních právech a povinnostech – jsou soudními rozhodnutími o konkrétních právech a povinnostech, ale zároveň mohou být i judikaturou – mohou mít určitou míru normativní hodnoty. Soudní rozhodnutí tedy obsahují dva základní druhy informací: informace relevantní pro daný právní systém, jako jsou interpretace právních textů nebo širší principiální nebo teoretické úvahy, a informace týkající se soukromých fyzických i právnických osob.

⁴⁸⁹ Toto je skutečnost vlastní všem textům, a tedy i textům soudních rozhodnutí. V kontextu některých literárních i obecně hermeneutických teorií je možné tvrdit, že soud je pouze původcem textu, který plní určitou „funkci autora“, ale jakmile jednou text zveřejní, ztrácí nad ním kontrolu a text (román, báseň, právní předpis, soudní rozhodnutí atd.) si začíná žít svým vlastním životem. A to může znamenat i skutečnost, že bude interpretován jiným způsobem, než si jeho autor představoval. Viz například BARTHES, op. cit. nebo FOUCAULT, M. What is an Author? In: BOUCHARD, D. F. (ed.). *Language, Counter-Memory, Practice. Selected Essays and Interviews by Michel Foucault*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1977, s. 113–138.

Zatímco tedy, jak bylo ukázáno výše, zcela jistě existuje zájem na zveřejňování informací relevantních pro právní systém, současné zveřejňování i informací osobní povahy tento zájem poněkud problematizuje.

Vycházíme-li ze současné české právní úpravy a některých jejích institutů, můžeme dojít k závěru, že plošná publikace všech soudních rozhodnutí v jejich nezměněné podobě v online databázích, které jsou přístupné bez omezení, je v rozporu s některými z nich. Typickým případem je institut zahlazení odsouzení. Tento institut umožňuje za splnění určitých zákonem stanovených podmínek odstranit nepříznivé následky odsouzení, kdy se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.⁴⁹⁰ Jak uvádí důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, účelem zahlazení odsouzení je umožnit pachateli, aby při splnění určitých podmínek byly odstraněny nepříznivé důsledky jeho odsouzení, které přetrvávají i po výkonu trestu a které by mu mohly ztěžovat uplatnění v dalším životě.⁴⁹¹

V kontextu publikace soudních rozhodnutí se tedy realizuje princip právní jistoty a transparentnosti soudnictví, který se však potenciálně může střetávat s právem na ochranu osobnosti, případně právem na ochranu soukromí osob, jichž se publikovaná rozhodnutí týkají, kde se rovnovážný bod hledá v anonymizaci osobních identifikátorů v publikovaných rozhodnutích.

Pokud má mít judikatura jakoukoli normativní hodnotu, tedy má-li mít vliv na další soudní rozhodování, není v kontextu demokratického právního státu přípustné, aby nebyla zveřejňována. Zde ovšem narážíme na problém rozdílu mezi tím, jakou roli hrají a mají hrát „soudní rozhodnutí“ a jakou „judikatura“. Problémy spojené s tímto rozlišováním by mohla řešit publikace v oficiální sbírce nebo přítomnost právní věty: Taková rozhodnutí, která reflektují nějaký zajímavý a nový právní názor, kvůli kterému je stojí za to zveřejnit, a které jsou k účelům tohoto zveřejnění opatřeny právní větou, představují judikaturu. S takovým zjednodušeným závěrem ale není možné se ztotožnit, protože popírá jak podstatu kontinentálního chápání judikatury jako „ustálené“ judikatury, tak i anglosaské chápání precedentu.

⁴⁹⁰ Viz ustanovení § 106 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ); podobně i fikce zahlazení odsouzení, k němuž dochází ze zákona. Např. § 46/4 TZ, § 48/8 TZ, § 65/4 TZ, § 69/2 TZ atd.

⁴⁹¹ Důvodová zpráva k hlavě VI – Zahlazení odsouzení. *Trestní zákoník* [online]. Dostupné z: <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

Přenáší totiž odpovědnost za určování toho, co judikatura je nebo není, buď na soudy, které rozhodnutí vydaly samotné,⁴⁹² nebo na redakční rady oficiálních sbírek. V obou těchto případech těmto subjektům k takovým činnostem chybí dostatečná legitimace. Právní věty lze navíc považovat za taková překračování pravomoci soudů, jak uvádí Polčák, která legitimitu soudních rozhodnutí přímo degradují.

Publikace v oficiální sbírce, kterou předvídá i česká právní úprava, pokud by s sebou nesla vyšší míru normativní hodnoty takto publikovaných soudních rozhodnutí, je ovšem problematická, a to z podobných důvodů, jako tzv. jednotící stanoviska. Sice se jedná o nástroje svěřené do rukou některých soudů prostřednictvím zákonné úpravy, ale jejich existence a především následky, které v českém právním systému mohou mít (viz například diskuse problematického užívání právních vět výše), jsou v kontextu soudnictví demokratického právního státu přinejmenším sporné.

Již v současnosti lze formulovat závěr, že v právní praxi je častěji užívána taková judikatura, která je uživatelsky přístupnější, ať už se jedná o soudní rozhodnutí v online databázích vrcholných soudů, nebo rozhodnutí vybraná do tištěných komentářů k právním předpisům,⁴⁹³ či do komerčních systémů typu ASPI.⁴⁹⁴ Je potom legitimní se ptát, zdali není vhodnější zpřístupnit všechna rozhodnutí online prostřednictvím databází s tak funkčním rozhraním, které by tříbení toho, co je a co není judikatura, ponechaly dalším soudům i širší právní praxi.

Současný stav publikace tedy nasvědčuje tomu, že v případech, kdy rozhodnutí publikováno není (a v tomto smyslu do pojmu publikace zahrnujeme všechny její formy), nesměřuje jako prostředek komunikace k širší odborné nebo neodborné veřejnosti, ale pouze k dalším soudům. Pokud tedy představují určitý rozměr komunikace, pak se jedná pouze o komunikaci vnitrosoudní.

⁴⁹² S výjimkou publikace vybraných rozhodnutí nižších soudů ve SbRS.

⁴⁹³ V tomto případě by bylo možné přímo pojmenovat fenomén šedých komentářů nakladatelství C. H. Beck, bez kterého se obejde sotva která kancelář soudce.

⁴⁹⁴ Srov také HARAŠTA, J. Srovnávací studie právních informačních systémů: rozdíly mezi systémy při využití různých vyhledávacích strategií. *Revue pro právo a technologii*, 2020, č. 22, s. 219–260. DOI: <https://doi.org/10.5817/RPT2020-2-8>

Tento stav tedy vypovídá o tom, že soudnictví (resp. potažmo daný právní systém) má za to, že pro širší odbornou i neodbornou společnost mohou mít určitou hodnotu především rozhodnutí vyšších soudních institucí. Výjimku z této situace představuje možnost publikace i rozhodnutí nižších soudů ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek a vznikající databáze InfoSoud a Judikatura (dostupná z webových stránek Nejvyššího soudu), byť ve světle výše zmíněné novely se tento stav mění.

Nezpřístupňuje-li soudnictví svá rozhodnutí a nevystavuje-li je tak kritice z řad odborné i neodborné veřejnosti, pak podoba soudních rozhodnutí a jejich jazyk může sotva ovlivnit legitimitu soudnictví na výstupu. V situaci, kdy uživatelská příjemnost online publikace není dosud systémovým řešením, ale do značné míry rozhodnutím jednotlivých soudů, pak můžeme tvrdit, že se soudnictví příliš neorientuje na budování své výstupní legitimacy.

Publikace rozhodnutí je faktorem, který zásadně ovlivňuje povahu judikatury v jejich základech: nejenže nepublikovanou judikaturu nelze považovat za jakkoli normativní, ale bez zveřejňování judikatury nelze v tomto smyslu ani mluvit o legitimitě soudnictví na výstupu.

Vývoj, ke kterému došlo po obhájení disertace, ze které text této monografie vychází, reflektuje kritiku, kterou tato kapitola obsahuje, když od 1. července 2022 ukládá všem soudům povinnost zveřejňovat pravomocná rozhodnutí. V tomto ohledu jsme tedy právě svědky změny, zásahu zákonodárce do přístupu soudních rozhodnutí celé, nejen právní, veřejnosti.

5 ODKAZY NA ZDROJE SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ⁴⁹⁵

Soudní rozhodnutí lze považovat nejen za autoportrét soudnictví samotného, ale ve jeho důsledku i za určitou reflexi celého právního systému. Je-li právo komunikačním prostorem, který neustále vzniká v dialogu svých jednotlivých složek, pak je možné povahu a roli soudnictví odvozovat od jeho vztahu k dalším složkám státní moci i ke zbytku společnosti. Kapitola, která se zabývala formou a strukturou soudních rozhodnutí, identifikovala základní strukturální elementy, jejichž přítomnost a důležitost je možné dávat do souvislosti s některými rolmi soudnictví či povahou daného právního systému obecně. Následující kapitola se zaměří na ten rozměr soudních rozhodnutí, který částečně zapadá do toho, co Lasser nazývá diskursem. Pod tímto pojmem rozumí argumentační prostředky, které soud využívá v odůvodnění a které lze tedy odvozeně považovat za přijatelné argumentační prostředky v daném právním systému.

Tato kapitola se nebude podrobně zabývat argumentací, ale – jak již bylo předesláno v Úvodu – přítomností odkazů na zdroje daného rozhodnutí. Pro účely této monografie se *odkazem* rozumí odkaz na zdroj, ze kterého soudce čerpal argumenty pro své rozhodnutí. Odkaz tedy není *a priori* argumentem, nicméně může sloužit jako součást argumentační struktury odůvodnění. Přítomnost odkazů na konkrétní zdroje a jejich četnost je možné chápat jako sdělení o normativní hodnotě tohoto zdroje.⁴⁹⁶

⁴⁹⁵ Tento text byl částečně publikován v několika článcích před obhajobou původního textu disertace. Pro problematiku normativity pramenů práva viz SMEJKALOVÁ, T. K otázce normativity judikatury v České republice. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1302–1311; Pro problematiku odkazování obecně a symbolické hodnoty odkazování viz SMEJKALOVÁ, T. Odkazy na soudní rozhodnutí a symbolická hodnota informace. *Jurisprudence*, 2013, roč. 2013, č. 8, s. 3–9; Problematikou odkazování na krásnou literaturu se pak zabývá text SMEJKALOVÁ, T. Argumentace krásnou literaturou. In: HAMULÁK, O. *Právo v umění a umění v právu: sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Praha: Leges, 2011, s. 23–31.

⁴⁹⁶ Tento přístup je podobný operacionalizaci, kterou používají kvantitativní citační analýzy. Například FOWLER, JEON, op. cit., staví na tom, že odkaz na dřívější rozhodnutí v soudních rozhodnutích je možné číst jako informaci o relevanci citovaného rozhodnutí pro daný případ. Obdobně z této úvahy vychází i HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., když z přítomnosti citací dřívějších rozhodnutí v soudních rozhodnutích dovozují závěry o tom, zda je v českém právním systému možné vysledovat přijetí principu stare decisis, či nikoli. Viz HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., op. cit., s. 141–160.

Jak již bylo na několika místech tohoto textu zmíněno, jeden ze základních požadavků, které na soudní rozhodnutí kladé česká právní úprava, je jeho přesvědčivost. Přestože je i přesvědčivost třeba považovat za relativní kategorii, která závisí na tom, koho je třeba přesvědčit,⁴⁹⁷ v případě, že považujeme soudní rozhodnutí za autoportréty soudnictví, je možné odůvodnění nezrušených soudních rozhodnutí (právě pro jeho nepřesvědčivost a s ní spojené koncepty) považovat za přesvědčivé v daném právním systému.

Vydeme-li z Lasserova hodnocení rozdílů mezi anglosaským a kontinentálním stylem odůvodňování soudních rozhodnutí, můžeme vysledovat, že anglosaský styl je možné považovat – oproti strohému stylu francouzského *Cour de cassation* – za spíše diskursivní, který od soudce vyžaduje komplexní odůvodnění. V anglosaských odůvodněních se tak objevují citace právních pravidel, které se nacházejí jak v právních předpisech, tak v judikatuře. Je také zvykem některé argumenty opírat o citace odborné literatury; v některých případech se setkáváme i s citacemi beletrie. Jak již bylo uvedeno v předchozím textu této monografie, česká soudní rozhodnutí, přestože vznikají v podmínkách kontinentálního právního systému, se svým stylem pohybují někde mezi kontinentálním a anglosaským stylem. K odůvodnění českého soudního rozhodnutí většinou nestačí uvést jedno zákonné ustanovení (i když, jak už bylo zmíněno, Ústavní soud uvádí, že rozhodující pro přesvědčivé odůvodnění je kvalita, nikoli kvantita),⁴⁹⁸ a tak se i v rozhodnutích nižších soudů může objevit odkaz na ustálenou judikaturu nebo odbornou literaturu.

Tato kapitola se zaměří na přítomnost odkazů na následující zdroje: právní předpisy, judikaturu, odbornou a neodbornou literaturu a nepsané právo. Přítomnost odkazů potom bude dána do souvislosti s širším právním a společenským kontextem a budeme se ptát, jaký smysl má zvýšená četnost těchto odkazů, a to především na takové prameny práva, které nejsou formálně

⁴⁹⁷ Podobně jako srozumitelnost (viz kapitola Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí) je tedy i přesvědčivost relativní koncept. Jak uvádí například Hlouch, argumentace je „*zpláštní forma sociální komunikace, jejímž cílem je věcně odůvodňovat správnost určitého tvrzení a zároveň přesvědčovat ostatní komunikující účastníky o jeho správnosti*.“ Viz HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, 276 s., s. 90; Na podobném postoji stojí i Perelman a Olbrechts-Tyteca, kteří právě přesvědčivost vztahují právě k adresátům. Více viz problematika adresátů soudního rozhodnutí především v kontextu jeho srozumitelnosti v kapitole Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí. Podobně viz i MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 17–20.

⁴⁹⁸ Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 26. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 176/96.

závazné. Stěžejní část pak bude věnována odkazům na soudní rozhodnutí a judikaturu, protože se jedná o práci výstupů soudního rozhodování s jinými výstupy soudního rozhodování, což může mít za následek právě určité dynamické vymezování role soudnictví soudnictvím samotným. V této kapitole tak bude diskutováno, jak soudy reflektují prameny práva daného právního systému, respektive, jaká je jejich role v případné dynamické změně normativní hodnoty pramenů práva.

Pro účely této kapitoly budeme „odkazem“ rozumět jakýkoli odkaz, ať už přímý nebo nepřímý na některý z výše vymezených druhů zdrojů. Za přímý odkaz můžeme považovat uvedení číselného označení zdroje (předpisu, spisové značky nebo čísla jednacího soudního rozhodnutí), dostatečně přesného názvu zdroje (název právního předpisu, knihy nebo třeba populární název soudního rozhodnutí) až k v uvozovkách označeného textu (bez ohledu na to, zda následuje nebo nenásleduje další přesná citace zdroje). Za nepřímý pak můžeme považovat obecné odkazy na „platné právo“ či „ustálenou judikaturu“, „platné právní principy“ apod., nebo ale i identifikovatelné narážky nebo metafory. Je zřejmé, že zvláště co do nepřímých odkazů prakticky není možné si být jistý, že jeden interpret je schopen postihnout všechny. V tomto ohledu je tedy následující analýza skutečně interpretací autoportétu soudnictví jedním interpretem – mnou – s tím, že není vyloučeno, aby tento obraz nabyl mírně odlišného významu v očích jiného diváka.

5.1 Odkazy na zdroje rozhodnutí

5.1.1 Normativní hodnota pramenů práva

V úvodu předchozí kapitoly byla představena Peczenikova škála normativních hodnot, upravená pro účely hodnocení normativní hodnoty nejen judikatury, ale pramenů práva obecně. Na této škále je v českém právním systému možné hodnotit prameny práva následujícím způsobem:

Právní předpisy

Soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu,⁴⁹⁹ ústavní soudce pak pouze ústavním pořádkem

⁴⁹⁹ Viz čl. 95 Ústavy České republiky, § 79/1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích ve znění pozdějších předpisů.

a zákonem podle čl. 88 odst. 1 Ústavy ČR. Právní předpisy a normativní smlouvy jsou tedy formálně závazné. Soudy rozhodují podle práva a v českém právním systému jsou právní předpisy základními zdroji, ze kterých soudy toto právo čerpají.

Judikatura⁵⁰⁰

Normativitu českých soudních rozhodnutí nelze ohodnotit plošně. Zatímco některá budou dosahovat i hodnoty formální závaznosti (závaznosti právního názoru vyššího soudu pro soud nižší v případě kasačních rozhodnutí), jiná budou mít pouze příkladnou hodnotu nebo sloužit jako podpůrný argument. Česká právní teorie se nicméně shoduje na tom, že judikatura českých vrcholných soudních institucí určitou nenulovou normativní hodnotu má. Nenásledování judikatury není protiprávní, ale takové rozhodnutí může být předmětem opravných řízení (ve chvílích, kdy se účastníci řízení snaží dosáhnout rozhodnutí shodného s názorem některého z vrcholných soudů) a kritiky.

Ústavní soud má za to, že soudní rozhodnutí může být považováno za protiústavní, pokud je v rozporu s ustálenou judikaturou „*aniž by [soud] [...] dostatečným způsobem vyložil důvody, pro které ustálenou rozhodovací praxi odmítá ...*“⁵⁰¹ Nižší soud má tedy buď přijmout stanovisko vyššího soudu, nebo řádně odůvodnit, proč tak nečiní. Nejblíže se představě normativní síly judikatury, která hraničí až se stupněm formální závaznosti, blíží svým názorem Ústavní soud, který ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 252/04 uvedl, že „... **jíž učiněný výklad by měl být, nedojde-li k následnému shledání dostatečných relevantních důvodů podložených racionálními a přesvědčivějšími argumenty, ve svém souhrnu více konformnějšími s právním řádem jako významovým celkem a svědčícími tak pro změnu judikatury, východiskem pro rozhodování následujících případů stejného druhu, a to z pohledu postulátů právní jistoty, předvídatelnosti práva, ochrany**

⁵⁰⁰ Pro podrobnější hodnocení české judikatury na základě této škály viz SMEJKALOVÁ, T. SMEJKALOVÁ, T. *Teorie a praxe v používání judikatury*. 88 s. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, nebo na této práci založený článek SMEJKALOVÁ, T. K otázce normativity judikatury v České republice. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1302–1311. S touto škálou pracuje i KÜHN, 2001, op. cit., s. 265–269 a KÜHN 2002, op. cit. Do jaké míry je však možné s touto škálou pracovat, když ji konfrontujeme s nejnovějšími empirickými zjištěními, dále diskutuji v HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., op. cit.

⁵⁰¹ Viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

oprávněné důvěry v právo (oprávněného legitimního očekávání) a principu formální spravedlnosti (rovnosti).“⁵⁰²

Byť výše citovaný názor Ústavního soudu docela dobře shrnuje teoretickou rovinu této otázky tak, jak bývá sdělována v odborné literatuře⁵⁰³ nebo základních učebních pomůckách,⁵⁰⁴ otázka skutečné role judikatury v českém právním systému je však mnohem komplexnější, než by se z těchto rozhodnutí Ústavního soudu mohlo zdát.⁵⁰⁵ Pro účely tohoto textu si však s tímto zjednodušením vystačíme: není jeho cílem hloubkově analyzovat roli judikatury v českém právním systému,⁵⁰⁶ ale pracovat s touto zjednodušenou nejistotou ohledně normativní hodnoty judikatury. Je zřejmé, že mimo závaznost výroku nálezu Ústavního soudu ve věcech kontroly norem a závaznost právního názoru v případech zrušení a vrácení případu k novému projednání nedosahují soudní rozhodnutí hodnoty formální závaznosti. Na druhou stranu však ani v kontextu českého právního systému nedává smysl judikaturu (především vrcholných soudních institucí) jakkoli ignorovat. Přítomnost odkazů na judikaturu je tedy pro účely tohoto textu možné považovat za specifický jev, odlišný od odkazů na právní předpisy na straně jedné, nebo odkazů na odbornou literaturu na straně druhé.

Odborná literatura

Odborná literatura, přestože podobně jako judikatura může obsahovat důležité interpretace, nebo i „dotvoření“ práva, není v české právní teorii formálně závazným pramenem práva. Jak bude uvedeno dále, odkazy na odbornou literaturu se v soudních rozhodnutích vyskytují, nicméně tyto jejich výskyty nelze považovat za nic více nebo méně než podpůrné argumenty: slouží pouze jako zdroje některých pojmů, konceptů nebo interpretací. Odkazuje-li se v soudním rozhodnutí na odbornou literaturu, pak se tak děje v podobném duchu jako u odborných textů samotných.

⁵⁰² Viz náleze Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04, zvláště dle doplňeno.

⁵⁰³ Velmi stručně shrnuje například závěry, ke kterým se kloní BOBEK, M. a kol. *Judikatura a právní argumentace*. 2., přepracované a aktualizované vyd. Praha: Auditorium, 2013.

⁵⁰⁴ HARAŠTA, SMEJKALOVÁ a kol., op. cit., s. 226.

⁵⁰⁵ Viz HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., 2021, op. cit.

⁵⁰⁶ To dělá prostřednictvím empirických metod výše citovaná studie HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., 2021, op. cit. Tato studie tedy v něčem navazuje na úvahy obsažené v původním textu disertace, který představuje základ této monografie.

Neodborná literatura

Má-li neodborná literatura nějakou normativní hodnotu, pak to může být nejvýše příkladná nebo jiná hodnota. Jak bude diskutováno dále, role, kterou může neodborná literatura hrát v odůvodňování soudních rozhodnutí, nevychází z autority této literatury, ale z jejího obsahu, resp. známosti jejího obsahu v daném kulturním a společenském kontextu a nebo z tzv. právních apendixů těchto publikací.⁵⁰⁷ Pokud bude mít tento kontext úzkou souvislost například s právními principy nebo základními hodnotami daného právního řádu, pak je možné si v ojedinělých případech představit, že neodborná literatura bude v soudních rozhodnutích používána, jako by se jednalo o jeden z podpůrných argumentů.

Nepsané právo

Pojem nepsané právo je v této kapitole použit jako zastřešující pojem – a tedy pojem poměrně nepřesný. Odkazuje k roli, kterou mohou soudy hrát nikoli v interpretaci ustanovení právních předpisů, ale v inkorporaci norem jiných normativních systémů do práva; a tedy v případné formulaci nových právních norem či principů, které se prostřednictvím judikatury pak mohou stát součástí práva. Do této skupiny jsou řazeny právní obyčeje, rozum i právní principy. Právní principy, které přestože mohou mít své psané zakotvení, jsou natolik abstraktní, že jejich přesný obsah nejenže se v čase mění, ale soudy (a jejich interpretace) tento jejich obsah tříbí, kultivují a přizpůsobují vývoji práva.

Normativní hodnota nepsaného práva – ať už se bude jednat o právní principy, zvyklost nebo právní obyčej *per se* – by si zasloužila podrobnější zvážení, které by ale již šlo nad rámec předmětu této monografie. Pro naše účely vyjdeme z analýzy právních principů a jejich normativní hodnoty v českém kontextu podle Kühna⁵⁰⁸ a Tryzny.⁵⁰⁹ Na základě jejich analýz by se dalo shrnout, že i nepsané právo může za určitých okolností představovat pramen práva, který může být pro soudce při jeho rozhodování formálně závazný, především ale hraje v soudním rozhodování interpretační roli. Učebnicová právně-teoretická literatura má za to, že právní principy mají argumentační

⁵⁰⁷ Viz HARVÁNEK a kol., op. cit., s. 271–273.

⁵⁰⁸ Viz KÜHN 2002, op. cit.

⁵⁰⁹ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2010.

závaznost,⁵¹⁰ v terminologii užívané touto prací tedy hodnotu na Peczenikově škále přibližující se normativní síle.

Přítomnost odkazu na jakýkoli zdroj v soudním rozhodnutí je v první řadě vyjádřením konkrétního soudce či soudců, že daný zdroj je relevantní pro jeho rozhodnutí.⁵¹¹ Pokud v daném systému vysledujeme, že se na nějaké zdroje odkazuje převážná většina soudců v převážné většině svých rozhodnutí, můžeme z toho usuzovat, že dané zdroje jsou relevantní pro celý právní systém. Tato úvaha nám tedy v základu umožňuje ověřovat roli jednotlivých zdrojů v soudním rozhodování, přeneseně řečeno tedy jejich normativní hodnotu.⁵¹² Odkazy na zdroje rozhodnutí, jejich četnost a důležitost, která je jim soudními rozhodnutími přikládána, je možné chápat jako indikátory normativní hodnoty daného zdroje/pramenu práva. Odkazuje-li soudní rozhodnutí na právní předpis a ten v jeho argumentaci zabírá místo rozhodného argumentu (jako v případě jednoduché či tzv. sofistikované subsumpce),⁵¹³ pak se dá říci, že je soudnictví přesvědčeno, že právní předpis má takovou normativní hodnotu, která mu umožňuje rozhodnout pouze na jeho základě. Odkazuje-li se běžně na v soudních rozhodnutích na dřívější soudní rozhodnutí nebo nepsané právo, můžeme z toho usuzovat (ve spojení s teoreticky postavenou Peczenikovou škálou), že soudní rozhodnutí (resp. „judikatura“) a nepsané právo mají určitou míru normativní síly, která je předurčuje k tomu, nebýt opomenuty tam, kde opomenuty být nesmí. Odborná a neodborná literatura pak v tomto smyslu budou spíše fungovat na rovině příkladné či jiné hodnoty, nebo nanejvýš jako podpůrný argument, především proto, že jim bude chybět autorita, kterou disponují soudní rozhodnutí.

Následující text se tedy bude zabývat odkazy na následujících pět skupin zdrojů / pramenů práva:

1. právních předpisů,

⁵¹⁰ Viz HARVÁNEK a kol., op. cit., s. 267.

⁵¹¹ Fowler a Jeon operacionalizují relevanci dřívějšího soudního rozhodnutí – precedentu – skrze odkaz (citaci) takového rozhodnutí v dalších soudních rozhodnutích. Viz FOWLER, J. H., JOHNSON, T. R., SPRIGGS, J. F., JEON, S., WAHLBECK, P. J. Network Analysis and the Law: Measuring the Legal Importance of Precedents at the U.S. Supreme Court. *Political Analysis*, 2007, roč. 15, č. 3, s. 325.

⁵¹² V českém právním systému na této úvaze kromě této monografie dale stojí i HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., 2021, op. cit.

⁵¹³ Výraz „sofistikovaná subsumpce“ viz PECZENIK 2009, op. cit., s. 277.

2. judikatury,
3. odborné literatury,
4. neodborné literatury a nepsaného práva.

Z povinností daných soudci přímo Ústavou vyplývá, že se v soudních rozhodnutích budou vždy vyskytovat odkazy na právní předpisy a jejich jednotlivá ustanovení. Proto se přehled v Tabulce 5 soustředí především na přítomnost odkazů na judikaturu, nepsané právo, odbornou a neodbornou literaturu. Čísla uváděná v tabulce představují počet odkazů, bez ohledu na to, zda se jedná o opakovaný odkaz na již uvedený zdroj. V některých případech tabulka obsahuje i komentář k povaze odkazu. Například nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 535/05 sice odkazuje na zásady a principy, vždy tak ale činí v kontextu odkazu na judikaturu. V některých případech, kdy je možné považovat odkaz za nejednoznačný nebo o neobvykle formulovaný, je tabulka doplněna o konkrétnější informace.

Tabulka č. 5: Přehled přítomnosti odkazů na vybrané zdroje

Rozhodnutí	Judikatura	Nepsané právo	Odborná literatura	Neodborná literatura
IV. ÚS 535/05	3 Č 1 ESLP	Zásady a principy – vždy v kontextu odkazu ke konkrétnímu ustanovení nebo judikatuře	ne	ne
I. ÚS 1586/09	9 Č 1 odkaz na odlišné stanovisko 4 Z	principy	11	ne
Pl. ÚS 42/03	34 Č obecný odkaz na „názory ELSP“ a „názory evropské judikatury“	principy	1 (jako součást odkazu na nález ÚS)	ne
Pl. ÚS 27/09	49 Č 10 Z	principy	15	1 (odkaz na beletrii v odlišném stanovisku)

Rozhodnutí	Judikatura	Nepsané právo	Odborná literatura	Neodborná literatura
7 Tdo 549/2008	1 Č	- Zásady rozsudku jako aktu spravedlnosti - „základní nadčasové etické atributy výkonu soudcovské funkce“	ne	ne
29 Odo 41/2002	ne	ne	ne	ne
1 Aps 2/2006	2 Č (na jedno rozhodnutí)	Principy	ne	ne
Pst 1/2008	18 Č 1 odkaz na odlišné stanovisko 22 ESLP	- „zásada proporcionality“	ne	ano, tam, kde se jedná o „hodnocení důkazů“
1Co 311/2011	2 Č - v rekapitulaci vyjádření účastníků: 6 Č a 2 ESLP	Lékařská etika	ano – v rekapitulaci vyjádření účastníků; obecný odkaz na „odbornou literaturu a judikaturu“	ano - v rekapitulaci vyjádření účastníků (článek v časopise Respekt; odkazy na internetové diskuse)
7 Cdo 41/93	ne	ne	ne	ne
44 Co 363/2009	5 Č	ne	ne	ne
49 Co 411/2008	2 Č	ne	ne	ne
57 A 66/2011	4 Č 3 Z 1 obecný odkaz na „judikaturu nejvyšších soudů ve Svobodném státu Bavorsko“	2 „obecné principy“; jeden z nich prostřednictvím jednoho citovaného nálezu ÚS	1 obecný odkaz na „komentář C. H. Beck“	1 (odkaz na mediální pokrytí případu „článek Antonína Viktory“)
9 Ca 304/2008	2 Č	„trestněprávní principy“	„podle teorie práva“	ne
10 To 224/2008	ne	ne	ne	ne

Rozhodnutí	Judikatura	Nepsané právo	Odborná literatura	Neodborná literatura
12 C 275/2008	3 Č názory evropské judikatury“o, aniž by bylo zřejmé, zda se jedná o odkaz na judikaturu nebo na odborný článek) přehled obsahuje	ne	2 (odkazy na Soudní rozhledy a Bulletin NS bez toho, aniž by bylo zřejmé, zda se jedná o odkaz na judikaturu nebo na odborný článek)	ne
206 C 85/2012	ne	ne	ne	ne
273 C 2424/2009	3 Č	„princip proporcionality“	ne	ne
92 T 86/2009	ne	Princip „neznalost zákona neomlouvá“	„literatura zabývající se teorií práva“ – bez konkrétnějšího odkazu	ne

Vysvětlivky:

Č – odkaz na česká soudní rozhodnutí

ESLP – odkaz na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Z – odkaz na zahraniční soudní rozhodnutí

Číslo se týká pouze rozhodnutí, ne odlišných stanovisek.

V případě judikatury se čísla týkají i částí, které rekapituluji vyjádření účastníků řízení.

Do odkazů na judikaturu nejsou zahrnuty zmínky o napadených či zrušených rozhodnutích z předchozího řízení.

5.1.2 Odkazy na právní předpisy

Soud by měl rozhodovat podle práva. Podle čl. 95 Ústavy České republiky je soudce při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. To ale neznamená, že by nebyl ovlivněn i dalšími – právními i mimoprávními – skutečnostmi.⁵¹⁴

⁵¹⁴ Srov. SMEKAL, H. a L. VYHNÁNEK. Determinants of Judicial Decision-Making: State of the Art and the Czech Perspective. *The Lawyer Quarterly*, 2020, roč. 10, č. 2, s. 106–129.

V případě odkazů na zákony a platné právní předpisy se v českých soudních rozhodnutích setkáváme s nejrůznějšími formami: od doslovné citace přes odkaz na paragraf až po vágní odkaz na celek právního předpisu. Ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí se vyskytují odkazy na právní předpisy ve všech těchto jejich podobách.

I když odkazy na právní předpisy nebyly zahrnuty do přehledové tabulky, jeden konkrétní případ bude zmíněn: rozsudek Městského soudu v Brně sp. zn. 273 C 2424/2009. Toto rozhodnutí, délka jehož odůvodnění nepřesahuje dvě strany, obsahuje 30 odkazů na konkrétní ustanovení právních předpisů, včetně obecných odkazů na právní předpisy. Smysl tohoto množství odkazů na tak omezeném prostoru by bylo možné zpochybňovat, ale také – jak bude diskutováno v dále v této kapitole – může samo o sobě plnit určitou přesvědčovací roli.

Ve vztahu k právním předpisům hrají soudy zásadní roli: jestliže je jejich úkolem rozhodovat spory na základě aplikace platného práva, pak v právním systému, který soudce váže výslovně především zákonem, jsou soudy jeho hlavním interpretujícím. Prostřednictvím interpretace právních předpisů dochází k dialogu mezi soudnictvím a legislativou; činnost soudnictví je tak třeba považovat za dotváření práva vytvořeného legislativou. Není cílem této monografie hodnotit, zda by role soudů v tomto dotváření práva měla, či neměla být kreativní. Některá soudní rozhodnutí ale podpírají tvrzení, že jejich role kreativní je. Tak si i Ústavní soud dovodil, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti stojící mimo soustavu obecných soudů není orgánem „superrevizním“ ve vztahu k systému všeobecného soudnictví a není jeho úlohou zjišťování skutkového stavu.⁵¹⁵

5.1.3 Odkazy na judikaturu

Poznámka na úvod:

Tato kapitola stála v myšlenkovém základu kvantitativní studie odkazů na judikaturu Citační analýza judikatury,⁵¹⁶ která představuje výsledky tříleté studie českého prostředí citací dřívějších soudních rozhodnutí. Tato studie v mnohém navazuje na premisy dané

⁵¹⁵ Viz nálezní Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1994, sp. zn. IV.ÚS 23/93.

⁵¹⁶ HARAŠTA, J., T. SMEJKALOVÁ, T. NOVOTNÁ a kol. *Citační analýza judikatury*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

původním textem disertace: úvahy o tom, že způsob, jak soudy pracují s nejrůznějšími právními zdroji, je možné číst tak, že tím soudci vyjadřují mimo jiné i své implicitní přesvědčení o tom, že s danými zdroji mají právě takovým způsobem pracovat, mají svůj základ mimo jiné právě v sémiotickém charakteru této práce. Pokud se tedy jeví, že nereflektuje současný stav poznání, je to proto, že vznikla před sedmi lety a pro účely zveřejnění původních úvah je ponechána převážně v původním stavu, viz Slovo úvodem.

Citace judikatury úzce souvisí s problematikou její normativní hodnoty v českém právním systému; judikatura sama navíc hraje v jejím utváření aktivní roli, jak dokazují výše citované nálezy Ústavního soudu, které se vyjadřují k normativní hodnotě judikatury. Podle výše naznačeného vztahu mezi odkazem a normativní hodnotou zdroje, na který je odkazováno, je možné samotnou přítomnost odkazu na judikaturu považovat za indikátor skutečnosti, že judikatura, přestože na Peczenikově škále nedosahuje ve většině případů stupně formální závaznosti, má určitou normativní hodnotu, kterou nelze opomíjet.

Na úvod lze tedy pro srovnání uvést, že francouzské soudní rozhodnutí judikaturu nebude necitovat vůbec.⁵¹⁷ Nelze ale tvrdit, že by v rámci francouzského soudního rozhodování nebyla předchozí judikatura používána vůbec, natož mlčky,⁵¹⁸ diskuse předchozí judikatury se pouze výslovně odehrává ve sféře odlišné od výsledného psaného rozhodnutí, jak již bylo zmíněno výše. Pro anglosaský styl je naopak typické, že *case law* cituje poměrně často. Ze srovnání konkrétních soudních rozhodnutí ve Velké Británii a v Německu uváděného Markensise v článku z roku 2000 je zřejmý výrazný početní rozdíl. Dvě srovnávaná německá soudní rozhodnutí obsahovala 8 a 14 odkazů na předchozí soudní rozhodnutí, zatímco ta britská 25 a 30.⁵¹⁹

Ze zkoumaného souboru českých soudních rozhodnutí je zřetelně vidět, že četnější odkazy na judikaturu se objevují především v rozhodnutích vrcholných soudních institucí, tedy v situacích, kdy se soud musí zabírat složitějšími právními úvahami. Například v nálezu Ústavního soudu

⁵¹⁷ Přesto se odkazy na předchozí judikaturu v soudním diskursu jako celku objevují, a to právě ve výše zmíněných zprávách soudce zpravodaje a generálního advokáta.

⁵¹⁸ Jak například tvrdí Kühn v KÜHN, 2001, op. cit., s. 11 nebo v KÜHN, 2002, op. cit., s. 362 – v obou případech se jedná o citaci ze SUMMERS, R. S. a M. TARUFFO. Interpretation and Comparative Analysis. In: MacCORMICK, N. a R. S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Statutes. A Comparative Study*. Aldershot: Ashgate, 1991, s. 491 a násl.

⁵¹⁹ Podrobněji viz MARKENSIS, B. Judicial Style and Judicial Reasoning in England and Germany. *Cambridge Law Journal*, 2000, roč. 59, č. 2, s. 296–297.

sp. zn. Pl. ÚS 27/09 se nachází 30 konkrétních odkazů na českou judikaturu a 3 odkazy na judikaturu zahraniční. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/03 obsahuje 34 konkrétních odkazů na českou judikaturu. Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008-66 obsahoval 18 odkazů na českou judikaturu a 22 odkazů na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. V obecném soudnictví odkazy na judikaturu tak četné nejsou, a to ani v případě zkoumaných rozhodnutí Nejvyššího soudu. V tomto směru vybočuje text usnesení Vrchního soudu v Olomouci, které obsahuje relativně četné odkazy jak na českou judikaturu, tak na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, i když pouze v rekapitulaci vyjádření účastníků; soud samotný odkazuje pouze na dvě rozhodnutí, zatímco 8 odkazů na českou i zahraniční judikaturu žalobců ponechává prakticky bez komentáře.⁵²⁰

Vedle odkazování na judikaturu prostřednictvím konkrétních odkazů na relevantní soudní rozhodnutí se odkazování na judikaturu v České republice často děje velice neurčitě, a to pomocí obecného odkazu na „ustálenou judikaturu“ bez jakékoli přímé citace. Ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí se paradoxně ovšem objevuje pouze jeden případ, kdy by odkaz na ustálenou nebo konstantní judikaturu nebyl doplněn odkazem konkrétním. Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 3, sp. zn. 12 C 275/2008 obsahuje odkaz na „ostatní judikaturu“, aniž by specifikoval, o jakou judikaturu se vlastně jedná. Pouze z širšího kontextu je možné dovodit, že zřejmě odkazuje na ustálenou interpretaci sporné situace českou judikaturou: „... *neboť jak vyplývá z ostatní judikatury pro posouzení zda se jedná o nebytové či bytové prostory je rozhodující správní rozhodnutí ...*“

Pro typický příklad odkazu na ustálenou judikaturu je tedy třeba jít mimo tento soubor: například v rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 2365/09 Ústavní soud uvádí, že „[t]ato interpretace odpovídá komentářové literatuře i **konstantní judikatuře obecných soudů**.“

Ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí byly odkazy na „ustálenou judikaturu“ obvykle doplněny citací konkrétního rozhodnutí, v tomto případě nacházející se v poznámce pod čarou: „Ústavní soud vedle toho *poznámává, že důkazní břemeno v daném případě nese pronajímatel, nikoli nájemce, což vyplývá i z ustálené judikatury obecných soudů.* (poznámka pod čarou č. 2)

⁵²⁰ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 1 Co 311/2011.

2) *Rozsudek Nejvyššího soudu 26 Cdo 1900/99 ze dne 7. března 2001: „K výpovědi může totiž soud přivolit pouze za předpokladu, že ... pronajimatel (a nikdo jiný) v řízení o přivolení k výpovědi svá tvrzení o skutečnostech, jimiž je výpověď (obsažená v daném případě v žalobě) odůvodněna, rovněž prokáže, tj. důkazní břemeno je i v tomto případě na pronajimateli – ke stejnému závěru dospěl Nejvyšší soud České republiky v rozsudcích z 8. června 1999, sp. zn. 26 Cdo 2259/98, a z 24. února 2000, sp. zn. 20 Cdo 1456/99.“*⁵²¹

Podobný způsob, i když s neúplnou citací daného rozhodnutí, používá i rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 3, sp. zn. 12 C 275/2008: „*Dle konstantní judikatury, (sic!) má žalobce právní zájem na určení (sic!) jestliže by jeho právo a jeho postavení se stalo bez tohoto určení nejistým nebo jestliže by bez tohoto určení bylo ohroženo právo či právní vztah jehož je účasten (náleží ústavního (sic!) soudu ČR III. ÚS 17/95).*“⁵²²

V některých případech soudní rozhodnutí obsahují přímé citace z textu soudního rozhodnutí, na které odkazují. Například formulace, které se objevují v rozhodnutí Krajského soudu v Brně, sp. zn. 44 Co 363/2009 jsou sice ohraničené uvozovkami jako přímé citace, již ale není zřejmé, ze kterých rozhodnutí tyto přímé citace pocházejí.

V případě přímých odkazů se česká soudní rozhodnutí nejčastěji citují pomocí spisových značek, případně podle jejich zařazení ve Sbírce zákonů nebo v některé ze sbírek soudních rozhodnutí. V současnosti nicméně neexistuje jednotná forma citace soudních rozhodnutí a tato skutečnost je některými autory kritizována.⁵²³

V anglosaské právní kultuře jsou soudní rozhodnutí označována převážně jmény účastníků a dále určitou číselnou specifikací. Z příkladu, který uvádí Kühn je zřejmé, že jména procesních stran uvádí kontext, který je podstatný pro aplikovatelnost precedentu, zatímco uvedení roku vydání rozhodnutí je důležité pro ukotvení precedentu do určitého prostoru a času.⁵²⁴ V českém právním systému toto zvykem není a do značné míry brání označování kauz

⁵²¹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/03, který se nachází ve zkoumaném souboru rozhodnutí.

⁵²² Viz 12 C 275/2008-59; tato věta by mohla posloužit i jako příklad jazykové kultury soudních rozhodnutí.

⁵²³ Viz například ŠAVELKA, HARAŠTA, op. cit.

⁵²⁴ Viz *Barnhart proti Thomas*, 540 U.S. 20, 26 (2003), citováno v KÜHN Z. Co nám řekne o právní kultuře soudní citace rozhodnutí. *Jiné právo* [online]. 2009 [cit. 14. 12. 2009]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.com>

a jejich rozhodnutí jménem (jmény) účastníků anonymizace soudních rozhodnutí. Jak již bylo diskutováno v kontextu publikace soudních rozhodnutí, anonymizace v některých případech nebrání průniku jména účastníka do tzv. populárního názvu kauzy. Z formy citace českého soudního rozhodnutí je tedy zcela vynechán relevantní kontext a zůstává pouze ono „ukotvení do určitého prostoru a času“. Identifikace soudu z citace soudního rozhodnutí vyplývá díky spisové značce pouze čtenáři znalého právního kontextu, a to hlavně v případech vrcholných soudních institucí. U rozhodnutí obecných soudů již sama spisová značka informací o rozhodujícím soudu neobsahuje a tuto informaci je třeba doplnit slovně.

5.1.4 Odkazy na zahraniční judikaturu

V rozhodnutích českých soudů se pochopitelně objevují i odkazy na zahraniční judikaturu. Nejčastěji se jedná o rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) a Soudního dvora Evropské unie (ESD). Na judikaturu ESLP je odkazováno především v situacích, kde jde o aplikaci nebo interpretaci principů, které vymezuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud odkazuje podle databáze NALUS na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva ke dni 2. ledna 2013 v celkem 574 rozhodnutích. Z těch, na které odkazuje častěji, jmenujme například rozhodnutí ESLP ve věci *Hashman a Harrupová proti Spojenému království*,⁵²⁵ které se mimo jiné zabývá obecnými požadavky, kladenými na tvorbu zákonů a které zahrnují i podmínky dostupnosti zákona, jeho srozumitelnosti a předvídatelnosti následků, které vyvolá;⁵²⁶ nebo rozhodnutí ve věci *Kruslin proti Francii*.⁵²⁷ Na judikaturu ESD odkazuje Ústavní soud v cca stu rozhodnutích.⁵²⁸

⁵²⁵ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 11. 1999, ve věci *Hashman a Harrupová proti Spojenému království*, stíž. č. 25594/94. In: HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>. Podle databáze NALUS na toto rozhodnutí ke dni 2. 1. 2013 odkazuje 7 rozhodnutí Ústavního soudu.

⁵²⁶ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 24/02.

⁵²⁷ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 1990, ve věci *Kruslin proti Francii*, stíž. č. 11801/85. In: HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>. Podle databáze NALUS na toto rozhodnutí ke dni 2. 1. 2013 odkazuje 48 rozhodnutí Ústavního soudu.

⁵²⁸ V tomto případě se na základě tohoto *brief survey* nelze dopátrat přesných čísel. Ústavní soud někdy hovoří někdy o „Evropském soudním dvoru“, jindy o „ESD“, „Soudním dvoru Evropské unie“ nebo „Soudním dvoru“.

Jak vyplývá i ze zpracovávaného souboru soudních rozhodnutí, z odkazů na zahraniční judikaturu jsou nejčastější právě odkazy na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva,⁵²⁹ v ojedinělých případech je odkazováno i na judikaturu německého Spolkového ústavního soudu⁵³⁰ nebo britské Sněmovny lordů (nyní *UK Supreme Court*).⁵³¹

Aktuální výzkum zmiňovaný výše, který se soustředil na makropohled na česko citační prostředí a který myšlenkově vychází z této kapitoly, ukazuje, že naprostá většina (téměř tři čtvrtiny) rozhodnutí českých vrcholných soudů (Ústavní soud, Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud) obsahuje alespoň jednu citaci, což lze interpretovat tak, že odkazování na judikaturu je něco, co je v našem právním systému běžné.⁵³² V roce 2018 rozhodnutí Ústavního soudu obsahovala zpravidla 4 odkazy na dřívější soudní rozhodnutí, rozhodnutí Nejvyššího soudu 5 odkazů na dřívější rozhodnutí a rozhodnutí Nejvyššího správního soudu 3 odkazy na dřívější rozhodnutí.⁵³³ Tyto mediánové hodnoty však v sobě zahrnují skutečnost, že existují jak rozhodnutí, která na dřívější soudní rozhodnutí neodkazují vůbec, tak rozhodnutí, která odkazují dokonce na stovky dřívějších rozhodnutí.⁵³⁴

5.1.5 Odkazy na odbornou literaturu

Odborná literatura může také sloužit jako zdroj rozhodnutí, a to především tam, kde se jedná o aplikaci abstraktních principů nebo o jiný než gramatický výklad. Obecně řečeno, odkazy na odbornou literaturu představují dialog mezi soudnictvím a odbornou veřejností; mezi soudnictvím a tou částí právní komunity, která se projevuje formulacemi svých názorů prostřednictvím odborné literatury.

⁵²⁹ Viz např. náleží Ústavního soudu IV. ÚS 535/05 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008.

⁵³⁰ Ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí se jednalo o rozhodnutí sp. zn. 57 A 66/2011, Pl. ÚS 27/09, I. ÚS 1586/09.

⁵³¹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09.

⁵³² Viz HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., 2021, op. cit., s. 165–166.

⁵³³ Tyto údaje vychází z mediánu počtu citací dřívějších rozhodnutí v soudních rozhodnutích jmenovaných soudů. Viz HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., 2021, op. cit., s. 190–191.

⁵³⁴ Rozhodnutím, které v českém právním prostředí obsahuje (nebo minimálně k roku 2018 obsahovalo) nejvíce odkazů na dřívější soudní rozhodnutí je náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/13, který odkazuje na 186 dřívějších rozhodnutí. Viz HARAŠTA, SMEJKALOVÁ, NOVOTNÁ a kol., 2021, op. cit., s. 208.

Odkazy na tuto literaturu se tak často dějí velice obecným způsobem, jak dokládají příklady z rozhodnutí sp. zn. 92 T 86/2009 nebo sp. zn. 57 A 66/2011. Zatímco první z citovaných rozhodnutí pouze obecně odkazuje na „literaturu zabývající se teorií práva“, druhé obsahuje již přesnější (i když stále nedostatečnou) zmínku o „komentáři C. H. Beck.“

Přesto lze sledovat i snahu o odkazy na konkrétní autory a jejich díla, a to opět především v rozhodnutích vrcholných soudních institucí. Když je v nálezů sp. zn. I. ÚS 1586/09 odkazováno na odbornou literaturu, je tak činěno pomocí úplné citace použitého díla: „*Pokud by se zákonodárce uchýlil k takovému řešení, potenciální rušitel osobnostních práv by snáze mohl kalkulovat rizika spojená s jeho protiprávním počínáním (srov. k tomu P. Hajn: K přiměřenému zadostiučnění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie č. 4/2003, str. 9).*“

Tento náleží obsahuje dohromady jedenáct konkrétních odkazů na odbornou literaturu, z toho pět v uvedeném formátu.

V některých rozhodnutích Ústavního soudu (viz např. rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 27/09) se objevují odkazy na odbornou literaturu ve formě poznámek pod čarou.⁵³⁵

Obecné a nekonkrétní odkazy na „ustálenou judikaturu“ nebo „odbornou literaturu“ představují argumenty, které na jednu stranu mohou dodat rozhodnutí váhu (a to především pro účastníky – laiky), zároveň však v sobě nesou nebezpečí neurčitosti: Je používán výklad skutečně – stále – ustálený? Kdo je autorem oné odborné literatury? Jedná se o názor v krátké komentářové poznámce nebo o komplexní monografický rozbor? Soudní rozhodnutí nelze považovat za odborný text akademického typu a z toho důvodu není ani rozumné po soudcích vyžadovat poznámky pod čarou. Jsem ale přesvědčena, že pokud soud odůvodňuje svůj výklad výkladem již provedeným v odborné literatuře a argumentuje právě výskytem tohoto výkladu v odborné literatuře, pak je nezbytně nutné, aby použil přesnou citaci tohoto zdroje. Obecný odkaz, který využívá například rozhodnutí Městského soudu v Brně sp. zn. 92 T 86/2010,⁵³⁶ sice může plnit určitou symbolickou roli (viz níže), ale rozhodně

⁵³⁵ Rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 27/09 obsahuje osmnáct různých odkazů nejen na českou odbornou literaturu, ale i na zahraniční literaturu a na zahraniční soudní rozhodnutí.

⁵³⁶ Citované rozhodnutí vysvětluje koncept právního omylu odkazem na trestní zákoník a odbornou literaturu následujícími slovy: „... literatura zabývající se teorií trestního práva tento pojem vysvětluje ...“

nepřispívá k transparentnosti rozhodnutí: na jedné straně ztěžuje konstruktivní kritiku, na druhé straně se kritice (jakou činí například nyní tento text) vystavuje. Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 3, sp. zn. 12 C 275/2008 obsahuje odkazy na Soudní rozhledy a Bulletin Nejvyššího soudu ČR bez toho, aniž by bylo z textu zřejmé, zda se jedná o odkaz na odborný článek, nebo na judikaturu: „*Ohledně předběžných otázek a existenci naléhavého právního zájmu na určení jejich platnosti či neplatnosti srovnej soudní rozhledy č. 5/96 na str. 13 a Bulletin Nejvyššího soudu ČR č. 3 z roku 1994, kde je jednoznačně uvedeno ...*“

Zajímavý případ odkazu na odbornou literaturu obsahuje náleze Ústavního soudu sp. zn. P. ÚS 42/03. V tomto rozhodnutí soud mimo jiné definuje princip rovnosti za odkazů na početnou vlastní judikaturu. V rámci jednoho z těchto odkazů se objevuje i odkaz na „monografii J. Pražáka“.⁵³⁷ Soud tedy prostřednictvím odkazu na soudní rozhodnutí odkazuje zároveň i na vysvětlení principu rovnosti v odborné literatuře. Z formulací tohoto specifického případu ale spíše vyplývá, že normativní význam nemá daná odborná literatura, ale fakt, že byla (respektive část jejího obsahu) převzata soudem a citována v soudním rozhodnutí.

Odkazy na odbornou literaturu směřují buď k autoritě autora, obsahu (vysvětlení konceptu, použitá argumentace apod.) nebo v nejobecnější rovině – podobně jako neoborná literatura (viz dále) – k odvolání se na znatost sdílenou určitou komunitou.

Obecně řečeno, ze zkoumaného autoportrétního souboru se zdá, že odkazy na literaturu – ať již odbornou či jinou – se vyskytují spíše v rozhodnutích Ústavního soudu a obou nejvyšších soudů. Tyto instituce posuzují především správnost právního posouzení věci, navíc se jedná o poslední stupně soudní soustavy (v případě Ústavního soudu stojícího mimo soustavu obecných soudů spíše o tzv. „hraniční orgán“);⁵³⁸ používaná argumentace je komplexnější, objevují se v ní diskuse právních principů, proto tyto soudy sahají k odborné literatuře pro podporu svých tvrzení častěji než nižší soudy.

⁵³⁷ Konkrétně se jedná o náleze Ústavního soudu ČSFR, sp. zn. Pl. ÚS 22/92.

⁵³⁸ Viz HOLLÄNDER, 2006, op. cit., s. 33–34; Pojem hraniční orgán používá Verdoss, na kterého odkazuje i Holländer. Viz VERDOSS, A. Die Natürrechtliche Basis der Rechtsgeltung. In: *Recht und Moral. Texte zur Rechtsphilosophie*. Stuttgart: Hrsg. N. Hoerster, 1991.

5.1.6 Odkazy na neodbornou literaturu⁵³⁹

Související otázkou je potom používání mimoprávní literatury, především beletrie. Anglosaský diskursivní styl je typický tím, že soudce do odůvodnění zahrnuje nejrůznější faktory, které ovlivnily jeho rozhodování. Pokud je tímto faktorem beletrie, bývá na ni odkázáno. Beletrie ale může také sloužit jako opora použitých argumentů. Například citace pocházející z Carrolovy *Alenky v říši divů a zrcadlem*, se (především v rozhodnutích *US Supreme Court*) objevují poměrně často.⁵⁴⁰ Ojedinele se také objevují citace právních blogů.⁵⁴¹

Beletrie může proniknout do soudních rozhodnutí i jiným způsobem než jen přímou citací nebo obecným odkazem, a to především díky používání různých frází a narážek, které ale nemusí být jasně rozpoznatelné, a proto může být jejich faktická přítomnost nedokazatelná. Je ale možné tvrdit, že přítomnost odkazů na neodbornou literaturu – a beletrii především – může hrát roli při přesvědčivé argumentaci.

Povaha těchto argumentů nespočívá v odkazu k určité autoritě (i když toto tvrzení lze poměrně snadno zpochybnit tím, že bychom literární kánon považovali za svého druhu autoritativní), ale v apelaci na určitou sdílenou zkušenost, znalost či přesvědčení. Naprosto zřetelně je to vidět v odlišném stanovisku Stanislava Balíka k nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2326/07:

„Hlasoval jsem pro vyhovění návrhu, a to z jediného důvodu: Nepokradeš?*

*) pozn. analytického odboru: v originále je velikost jednotlivých liter slova „Nepokradeš“ odstupňována; počáteční N je největší, koncové š nejmenší.“

Dalším příkladem může být opět odlišné stanovisko Stanislava Balíka, tentokrát k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/09, které odkazuje na známé české přísloví:

⁵³⁹ Následující text byl částečně publikován jako SMEJKALOVÁ, T. Argumentace krásnou literaturou. In: HAMUŽÁK, O. (ed.) *Právo v umění a umění v právu: sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Praha: Leges, 2011. s. 23–31.

⁵⁴⁰ Z Carrolovy *Alenky* se bývá zřejmě nejčastěji zmiňován Humpty Dumpty a jeho přispění k interpretaci. Podle comparativelawblog.blogspot.com je zřejmě první dohledatelnou citací této knihy disent k případu z roku 1948 *Shapiro proti United States*.

⁵⁴¹ Pro neúplný seznam případů amerických soudů odkazující na právní blogy viz *Law X. 0* [online]. [cit. 1. 1. 2010]. Dostupné z: <http://3lepiphany.typepad.com>. Tato statistika pochází ze 6. 8. 2006 a čítá 32 citací 8 různých právních blogů ve 27 případech (bohužel tento blog mezitím zanikl a i když se na něj dá stále dostat, nejsou na něj přidávány nové příspěvky). I tato práce čerpá z postů, diskusí a komentářů českého blogu *Jiné právo*. Dostupné z: <http://jinepravo.bogspot.com>

„Dvakrát měř, jednou řež. Moudré přísloví má tedy další výjimku ...“, a dále pokračuje odkazem na biblický příběh, tedy na určitou kulturní zkušenost sdílenou většinou západního světa: „Kolik opravných prostředků poskytl Hospodin Abrahamovi přimlouvajícímu se za hříšnou Sodomu?“

Obrazy, pro které se v české judikatuře přirovnání k některým beletristickým dílům používá, jsou v některých případech spojeny s problematikou spravedlnosti, respektive absurdity některých úředních praktik. Jako příklad mohou posloužit například nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/06 nebo III. ÚS 150/99 (viz níže). V obou těchto případech se jedná o aluze na jiné texty, a potažmo tedy na obsahy a kontexty těchto textů. Výčet autorů v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/06 těchto „absurdních světů“ úředních praktik (konkrétní citace viz dále v textu), poskytuje určitý referenční prostor, podrobné ilustrace toho, jak by takový absurdní svět mohl vypadat.

U problematiky odkazování na neodbornou literaturu se tato monografie pozastaví, protože představuje jiný druh provázanosti se svými čtenáři než odkazy na právo, ať už v podobě právních předpisů nebo judikatury. Jak bude ukázáno dále, zatímco odkazy na „právo“ směřují svým obsahem především k odborné veřejnosti, odkazy na beletrii směřují i k neodborné veřejnosti.

Jak již bylo uvedeno, odkazy na beletrii nemusí nabývat formy citace, a proto by naprosto vyčerpávající přehled toho, zda a jak se tyto odkazy a narážky objevují v rozhodnutích českých soudů, vyžadoval opravdu podrobné čtení všech těchto rozhodnutí a zároveň extenzivní znalost beletrie. Tabulka 6 (viz výše) uvádí mimo jiné i přehled toho, zda rozhodnutí ve zkoumaném souboru obsahovala či ne nějaké odkazy na neodbornou literaturu. V některých z nich se skutečně odkazy na neodbornou literaturu vyskytovaly. Odkaz na beletrii se v nich vyskytl ovšem pouze jeden, a to v odlišném stanovisku soudce Jana Musila k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/09. Ten sice odkazuje na „*kritické postřehy Karla Čapka v jeho ironické eseji 'Dvanáctero figur zápasu perem čili příručka písemné polemiky' v knize Marsyas*“, ale uvozuje i tak, aby nebylo pochyb o její „neústavněprávní“ povaze: „*Jen zcela na okraj a mimo ústavněprávní argumentaci lze odkázat na ...*“

Pro podrobnější ilustraci toho, zda a jakým způsobem český Ústavní soud odkazuje na beletrii, může sloužit následující přehled, spoléhající se na přímé odkazy obsahující jedno ze zvolených klíčových slov. Klíčová slova byla

vybrána na základě předporozumění, co se týče pravděpodobnosti jejich použití v českém právním prostředí. Vyhledávání bylo prováděno v databázi NALUS Ústavního soudu ČR (<http://nalus.usoud.cz>).

Jako obecná klíčová slova byla vybrána následující: román, povídka, tragédie, komedie a přísloví. Výsledky vyhledávání těchto výrazů vedly k určitému omezenému zjištění, jaké konkrétní odkazy na beletrii, nebo spřízněná témata, se v nálezech Ústavního soudu mohou vyskytovat. Dle níže uvedených výsledků se jednalo o odkazy například na následující autory: Franze Kafku, George Orwella, Samuela Becketta, Eugene Ionesca a Josepha Hellera a jeho Hlavu 22. Ve specifickém případě disentů soudce Stanislava Balíka se pak tento seznam poměrně rozšíří. Pro účely tohoto přehledu tak byly vybrány pouze některé.⁵⁴² Výsledky hledání shrnuje následující tabulka.

Tabulka č. 6: Základní výsledky vyhledávání v databázi NALUS

Klíčové slovo	Počet výskytů		Spis. značka	Místo výskytu odkazu
	Celkem	Relevantní ⁵⁴³		
román	3	3	Pl. ÚS 25/06	Odůvodnění
			III.ÚS 291/03	Odlišné stanovisko
			III.ÚS 150/99	Odůvodnění
povídka	1	1	II.ÚS 775/06	Odlišné stanovisko
tragédie	7	0	n/a	n/a
komedie	2	1	Pl. ÚS 43/04	Odlišné stanovisko
příspěvky	4	4	Pl. ÚS 33/09	Odlišné stanovisko
			Pl. ÚS 66/04	Odlišné stanovisko
			I.ÚS 453/03	Odůvodnění
			Pl. ÚS 43/04	Odlišné stanovisko
Franz Kafka	3	2	Pl. ÚS 43/04	Odlišné stanovisko
			Pl. ÚS 25/06	Odůvodnění

⁵⁴² Odlišná stanoviska Stanislava Balíka, jako speciální vyhledávací kritérium, by sama vystačila na velice zajímavý článek o tom, jakým způsobem se dají v argumentaci používat odkazy na krásnou i jinou literaturu, pohádky a legendy, at' už doplněné přímými odkazy na knihu a jejího autora se všemi sekundárními publikačními údaji nebo jen jemně naznačené za použití výrazů jako jsou „živá voda“ nebo „stínat hlavy dvousethlavému draku.“

⁵⁴³ Za relevantní jsou považovány pro naše účely takové výskyty, kde je vyhledávané slovo použito v argumentaci soudu a kde se jednalo aluzi nebo odkaz na nějaké literární dílo. Výjimku z vyhledávaných slov představuje slovo „příspěvek“, které většinou neindikuje přítomnost odkazu na krásnou literaturu, ale spíše na nějakou sdílenou lidovou či právní moudrost.

Tabulka č. 7: Základní výsledky vyhledávání v databázi NALUS – aktualizované⁵⁴⁴

Klíčové slovo	Počet výskyty		Spis. značka	Místo výskytu odkazu
	Celkem	Relevantní		
román	9	4	Pl. ÚS 25/06	Odůvodnění
			III.ÚS 291/03	Odlíšné stanovisko
			II.ÚS 773/07	Odlíšné stanovisko
			III.ÚS 150/99	Odůvodnění
povídka	3	3	II.ÚS 775/06	Odlíšné stanovisko
			Pl.ÚS 4/17	Odůvodnění
			II.ÚS 1311/13	Odůvodnění
tragédie	25	1	Pl.ÚS-st. 39/14	Odlíšné stanovisko
komedie	3	1	Pl. ÚS 43/04	Odlíšné stanovisko
příslloví	8	8	Pl. ÚS 43/04	Odlíšné stanovisko
			IV.ÚS 2594/11	Odůvodnění
			III.ÚS 272/12	Odůvodnění
			IV.ÚS 3183/15	Odůvodnění
			II.ÚS 443/16	Odůvodnění
			Pl. ÚS 33/09	Odlíšné stanovisko
			Pl. ÚS 66/04	Odlíšné stanovisko
Franz Kafka	5	4	I.ÚS 453/03	Odůvodnění
			Pl. ÚS 43/04	Odlíšné stanovisko
			Pl. ÚS 25/06	Odůvodnění
			III.ÚS 494/18	Odůvodnění ⁵⁴⁵
			Pl.ÚS 7/19	Odlíšné stanovisko
			II.ÚS 549/06	Odlíšné stanovisko

Z těchto přehledů je naprosto zřejmé, že argumentace výslovným odkazem na beletrii ani zdaleka není běžným jevem. Ke dni 16. září 2011 databáze NALUS obsahovala přes 43 000 rozhodnutí Ústavního soudu ČR, k 2. srpnu 2021 pak 85 482 rozhodnutí. V tomto poměru se tedy jedná o velice

⁵⁴⁴ Pro srovnání bylo totožné vyhledávání a následná analýza zopakovány k 2. srpnu 2021.

⁵⁴⁵ Stojí za to zmínit, že odkaz na Franze Kafku si Ústavní soud tak docela nevybral. Z odstavce 16. Rozhodnutí vyplývá, že příměr k „začarovanému kruhu“ a světu Franze Kafky použil stěžovatel a soud na něj pouze reaguje.

výjimečnou přesvědčovací techniku. Navíc se zkoumané odkazy objevují spíše v odlišných stanoviscích než v samotných většinových odůvodněních.⁵⁴⁶

Tabulka č. 8 uvádí konkrétní textové okolí některých vybraných výsledků a jejich autory. Na základě těchto omezených výsledků se opět ukazuje, že se jedná o minoritní jev: pouze tři ze všech dvaceti osmi soudců použili odkaz na krásnou literaturu v odůvodnění svého stanoviska.

Tabulka č. 8: Textové okolí nalezeného výrazu

Spis. značka	Autor	Text
Pl. ÚS 25/06	Pavel Holländer	Pokud je ovšem doporučení akceptováno a promítnuto do textu konkrétní obecně závazné vyhlášky, navrhuje její zrušení pro rozpor s ústavním pořádkem a zákony. Ministerstvo vnitra tím vytváří situaci, jež ukazuje, že absurdní svět románů Franze Kafky či Georga Orwella, divadelních her Samuela Becketta či Eugena Ionesca nemusí být a není toliko fikcí, nýbrž začasť je i životní realitou.
III.ÚS 291/03	Pavel Musil	Je notoricky známou skutečností, že tzv. „teoreticky možných verzí případu“ (tj. verzí, jejichž existenci hypoteticky připouští pravidla formální logiky), je zpravidla ohromné množství. Beletristickým příkladem takové teoreticky možné verze je známé vyústění detektivních románů, že „vrahem je zahradník“; taková verze je sice literárně efektní, ale naprosto nevystihuje realitu skutečné kriminality. Klást na orgány činné v trestním řízení požadavek, aby v každé jednotlivé trestní kauze se zabývaly všemi myslitelnými verzemi případu, by znamenalo naprosto nespílitelný úkol, jehož prosazování by zcela paralyzovalo práci policie a trestní justice.

⁵⁴⁶ Tento jev, který by si zasloužil více pozornosti než je mu zde možné věnovat, má na svědomí především odlišná a méně formální povaha odlišného stanoviska, díky které si soudce může dovolit mluvit sám za sebe a tedy i nechat více promlouvat svou osobnost. Pro srovnání viz např. příklad uváděný Almog při diskusi forem narativu v odůvodnění soudního rozhodnutí. Viz ALMOG, op. cit., s. 484.

Spis. značka	Autor	Text
III.ÚS 150/99	Pavel Holländer	Bezvýjimečná aplikace ustanovení § 135 o. s. ř. v oblasti působnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích činí pak první z důsledků nálezů Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 28/94 neuplatnitelným (jedná se o sofistikovanejší analogii známého principu, obsaženého ve slavném románu Josepha Hellera, Hlava 22). Ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o mimosoudních rehabilitacích je tudíž ve vztahu k § 135 o. s. ř. ustanovením speciálním a umožňuje v daném rozsahu přezkoumat a posoudit i pravomocná konfiskační rozhodnutí.
Pl. ÚS 55/10	Stanislav Balík	Dobrá zpráva je v tom, že Ústavní soud právě vydává volné pokračování příběhů o královně Koloběžce I. Podařilo se, že napadený zákon obstál a zároveň neobstál. Dvousethlavému drakovi byla utřata většina jeho hlav, tyto se však mohou odkutálet pod sprchu živé vody a do shora uvedeného data stihnout přijetí téhož zákonného textu. Pouze pokud by se to nepodařilo, vstala by možná z mrtvých již pár měsíců trouchnivějící předchozí právní úprava.
II.ÚS 775/06	Stanislav Balík	V této věci jsem hlasoval pro zrušení napadených rozhodnutí. Při hlasování jsem myslel na Kousek hovězího. Nádhernou povídku Jacka Londona z boxerského prostředí mám v paměti od prvního klukovského čtení. Úcta ke stáří či slabším a korektnost k soupeři, jinak řečeno dílčí prvky solidarity, se mi ukázaly být tak markantními hodnotami, že je nebylo lze přehlédnout ani v naturalisticky líčeném drsném prostředí...
Pl. ÚS 43/04	Stanislav Balík	Důvodem, proč jsem hlasoval pro přijatý výrok, není tedy ani v nejmenším obava, že by snad aplikace zrušeného ustanovení bývala mohla ovlivnit nezávislost soudcovského rozhodování, ale okolnost, že o odejmutí dalšího platu soudců se zákonodárce pokoušel úspěšně či neúspěšně vícekrát, pravidelně a s krátkou periodicitou. Jistě to připomene lidové přísloví z Florencie z období před vystoupením Savonarolovým, které pravilo, že „večer se florentské zákony tvoří, ráno je už však konšelé boří.“ (srov. J. Macek, Italská renesance, Praha 1965, str. 100). Tento nešvar pochopitelně kritizoval ve vztahu k související právní nejistotě i Dante Alighieri (srov. Dante Alighieri, Božská komedie, Očistec. Zpěv VI. 139 - 151, Praha 1998, str. 211).

Jak již bylo uvedeno výše, na Peczenikově škále kontinua normativních hodnot lze těmto druhům odkazů maximálně přiznat „příkladnou či jinou hodnotu“, a to pouze v těch případech, kdy jen jemně doplňují již jinak důkladnou a přesvědčivou argumentaci.

Zdroje soudních rozhodnutí, které do jejich textů pronikají ve formě odkazů, ať už výslovných citací či určitých frází či narážek, jsou důkazem toho, že a jakým způsobem je soudnictví provázáno nejen s ostatními složkami státní moci, ale i se zbytkem společnosti. Přítomnost těchto odkazů svědčí o probíhající komunikaci mezi soudy a čtenáři jejich rozhodnutí. Odkaz na právní předpis je vědomým uznáním vztahu mezi soudnictvím a legislativou, odkazy na judikaturu svědčí o vztahu mezi soudy navzájem, odkazy na odbornou právní literaturu reflektují vztah mezi soudy a právní doktrínou. I odkazy na neodbornou literaturu, především na beletrii, by mohly být v první řadě považovány za projev komunikace mezi soudy a neodbornou veřejností. Nicméně pokud přijmeme názor, že případná argumentace beletrií je ve své podstatě rétorickým nástrojem přesvědčování, pak případné odkazy na beletrii působí na úplně jiné rovině než odkaz na právní předpis nebo soudní rozhodnutí. Pokud právo a znalost právního jazyka vytváří komunitu svého druhu, pak sdílená znalost určité beletristické literatury také vytváří svou vlastní komunitu. Kromě přesahu, který vytvářejí soudní rozhodnutí, když pracují s ustanovením právního předpisu nebo s judikaturou vyššího soudu, odkazy na neodbornou literaturu vytvářejí vykročení z čistě právního světa do světa sdíleného širší společnosti.

5.1.6.1 Odkazy na beletrii a *figures of communion*

Je možné tvrdit, že požadavek přesvědčivosti je inherentním každé úspěšné argumentaci. Přesvědčivost je pragmatickým rozměrem odůvodnění. I zákon vyžaduje na soudci, aby své rozhodnutí přesvědčivě odůvodnil.⁵⁴⁷ Co to však představuje v praxi pro soudce, který je tímto požadavkem vázán?

Faktorů, které ve svém souhrnu ovlivňují to, zdali je soudní rozhodnutí – tedy argumentace jeho odůvodnění – přesvědčivé, je možné jmenovat celou řadu a text této monografie se některými z nich zabývá. Vedle dodržení formálních požadavků daného právního řádu, koherence s širším hodnotovým celkem

⁵⁴⁷ Viz například ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ.

právního systému,⁵⁴⁸ koherence uváděných faktů,⁵⁴⁹ srozumitelnosti⁵⁵⁰ nebo například rétorické obratnosti, je v kontextu argumentace neodbornou literaturou možné uvést tzv. apelaci na společnou zkušenost (*figures of communion*).⁵⁵¹

Způsobů a cest, jakými lze „apelovat na společnou zkušenost“, je samozřejmě celá řada, použití odkazů na obecně známou beletrii je jedním z nich. Použití těchto odkazů je však jen formou, která skrývá obsah, kterými jsou dva velmi úzce propojené způsoby, kterými lze apelovat na společnou zkušenost: metafora a narativ.

Narativ, který byl již vysvětlen v předchozím textu (viz kapitola Forma a struktura soudního rozhodnutí), je jedním ze základních prostředků, jak z často nesouvislých zjištění a provedených důkazů vytvořit koherentní celek. Vzhledem k tomu, že narativní struktury a příběhy ovlivňují lidské vnímání reality, je využití příběhů nebo narážek na ně poměrně důležitým faktorem v procesu přesvědčování.⁵⁵² Kognitivní teorie uvádějí, že lidské myšlenkové procesy a způsoby, jakými je popisujeme, jsou *de facto* metaforické; metafora, kterou běžná slova a obrazy získávají nové významy,⁵⁵³ je tak z tohoto úhlu pohledu nejen řečnickým obratem, ale i způsobem myšlení.⁵⁵⁴ Tato vlastnost je tím, co činí její použití v argumentaci důležité, žádoucí a zároveň problematické a nebezpečné. Když Perelman a Olbrechts-Tyteca ve své *The New Rhetoric: Treatise on Argumentation* vymezují argumentativní použití řečnických obrátů, uvádí, že „řečnický obrat je argumentativní, když se jeho použití zdá normální,

⁵⁴⁸ Pro podrobnější diskusi MacCormickovy normativní koherence viz dále.

⁵⁴⁹ Právo formuluje požadavky na míru koherence, kterou vyžadují odůvodnění soudních rozhodnutí. Jedná se o to, co známe z anglosaského právního prostředí jako „beyond all reasonable doubt“, nebo „on the balance of probabilities“. Pro diskusi podobností mezi normativní a narativní koherencí viz MacCORMICK, 2005, op. cit.

⁵⁵⁰ Viz kapitola Jazyk a srozumitelnost soudních rozhodnutí.

⁵⁵¹ Překlad autorky. „*Figures of communion*“ jsou v českém prostředí překládány například jako argumenty zdůvodňující strukturu skutečnosti, což nepovažuji za odpovídající. PERELMAN, Ch. a L. OLBRECHTS-TYTECA. *The new rhetoric: a treatise on argumentation*. [Přel. John Wilkinson a Purcell Weaver]. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2008, s. 239–241. Citováno dle PLANTIN, C. A Place for Figures of Speech in Argumentation Theory. *Argumentation*, 2009, č. 23, s. 333.

⁵⁵² Srov. BERGER, op. cit., s. 262–263.

⁵⁵³ Viz SCHANE, S. A. *Language and the Law*. London: Continuum, 2006, s. 6.

⁵⁵⁴ Viz BERGER, op. cit., s. 264. Berger dále odkazuje na Lakoffa a Schöna. Viz SCHÖN, D. A. Generative Metaphor: A Perspective on Problem-Setting in Social Policy. In: ORTONY, A. (ed.). *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 137 a LAKOFF, G. The Contemporary Theory of metaphor. In: ORTONY, 1993, op. cit., s. 203.

*a to i v případě kdy vyvolává posun perspektivy.*⁵⁵⁵ V případě, kdy tomu tak není, je v argumentaci pouze okrasou. Tím Perelman a Olbrechts-Tyteca netvrdí, že by takové užití bylo prvoplánově nadbytečné nebo chybné; pouze upozorňují na odlišné funkce, které řečnické obraty (*figures of speech*) mohou mít.⁵⁵⁶

Spolu s Lindou Berger a dalšími⁵⁵⁷ je možné tvrdit, že jak jednotlivé metafor, tak příběhy jsou zakotvené v dané kultuře, a to do té míry, že metaforický je sám systém konceptů, které používáme. Tvrdíme-li tedy, že aluze na některé příběhy obsažené v krásné literatuře mohou přidat argumentaci na přesvědčivosti, je také možné, že pokud se bude jednat o příběh neznámý, nedostatečně vysvětlený nebo nezasazený do kontextu, argumentaci to spíše uškodí.⁵⁵⁸ A podobná tvrzení by s určitými omezeními bylo možné činit i ve vztahu k literatuře odborné.

To, co je v tomto textu nazýváno „apelací na společnost zkušenost“ je do jisté míry analogické skupině řečnických obrátů a argumentů, které Perelman a Olbrechts-Tyteca nazývají „*figures of communion*“ (argumenty společné zkušenosti),⁵⁵⁹ mezi které řadí: aluzi, citaci (v případě, že se nejedná o odvolávání se na autoritu), apostrofu, metaforu, ilustraci nebo řečnické otázky.⁵⁶⁰ Citace, odkaz na krásnou literaturu nebo její použití jako přirovnání, by tedy zapadaly do tohoto dělení. Jak k tomuto dělení dodává Plantin, „*communion*“ je cílem, konečnou fází argumentace, ve které dochází k propojení řečníka a jeho posluchačů kolem určitého předmětu.⁵⁶¹

⁵⁵⁵ Viz PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, op. cit., s. 229.

⁵⁵⁶ Toto shrnutí je poměrně zjednodušené. Pro podrobnější diskusi TA a specificky této pasáže viz PLANTIN, op. cit., s. 325–337.

⁵⁵⁷ Viz BERGER, op. cit. a také LAKOFF, op. cit.

⁵⁵⁸ Tak bychom tedy mohli uvažovat o tom, zdali například některé disenty soudce Ústavního soudu Stanislava Balíka nejsou spíše kontraproduktivní. Přestože využívají odkazů na nespočetnou další literaturu, historickou, odbornou a často i beletrii, jen těžko by je bylo možné vždy považovat za „apelaci na určitou společnou zkušenost.“ Odkazy na neznámou beletrii, pokud by se snad vyskytovaly přímo v odůvodněních, mohou spíše snížit úroveň jejich srozumitelnosti a tím podpořit elitistický obraz soudnictví.

⁵⁵⁹ Překlad autorky. „*Figures of communion*“ jsou v českém prostředí překládány například jako argumenty zdůvodňující strukturu skutečnosti, což nepovažuji za odpovídající.

⁵⁶⁰ Viz PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, op. cit., s. 239–241 (citováno dle PLANTIN, op. cit., s. 333) nebo GRAFF, R. a W. WINN. Presencing “Communion” in Chaïm Perelman’s New Rhetoric. *Philosophy and Rhetoric*, 2006, ro4. 39, č. 1, 2006, s. 45–71.

⁵⁶¹ Viz PLANTIN, op. cit, s. 333–334.

Jak tvrdí Berger, příběhy a metafory jsou neodlučně propojeny. Metafora nahrazuje neznámé známým a v právu, resp. v argumentaci, s sebou může nést historickou legitimizaci svého obsahu.⁵⁶² Což je i podstata příběhu: ve chvíli, kdy je příběh zasazen do určité kultury či konceptuálního porozumění, je možné používat metaforu jako argumentační zkratku.⁵⁶³ Použití takovýchto zkratk je navázáno na koncepty a asociace zakořeněné v té které kultuře. Proto je možné tvrdit, že metafora i příběhy jsou schopny předávání ideologických, etických a principiálních vzkazů mezi jednotlivci.⁵⁶⁴ Jako příklad je možné uvést odkazy na Dobrého vojáka Švejka Jaroslava Haška, které jsou obvyklé v mediální i běžné mluvě. Přestože se tento román často nachází mezi povinnou literaturou základních nebo středních škol, dovolím si vyslovit pochybnost, že jej všichni opravdu četli. Přesto je použití výrazů „nešvejku“ atd. srozumitelné a může sloužit jako zkratka pro „nepředstírejší poslušnost a plnění povinností“.⁵⁶⁵

V případě argumentace krásnou literaturou se tedy jedná o komplex různých argumentů, od argumentu *ex auctoritate* po metodu analogie (porovnávání) a argumentu *ad exemplum* (přirovnání k podobnému). Ve svém důsledku se samozřejmě nejedná o *argumentum per analogiam* ve své striktní, právně-argumentační formě, ale o přirovnání (*exemplum*) řešené situace k situaci představované příběhem nebo příkladem k příběhu obsaženém v dané „krásné literatuře“. Spojuje v sobě i některé argumenty eristické (zde by mohly připadat v úvahu argumenty *ad misericordiam* – působení na city, *ad populum* – využívání skupinových citů a vášní a nebo i *ad veritatem* – odvoláváním se na notorietu, všeobecně známou skutečnost).⁵⁶⁶

Tato problematika byla dále zkoumána Štěpáníkovou, která na úvaze propojující argumentaci krásnou literaturou s Novou rétorikou staví.⁵⁶⁷ Následně rovněž dochází k závěru, že jednou z rolí, kterou argumentace krásnou litera-

⁵⁶² Srov. ŠKOP, M. *Právo a vášeň: jazyk, příběh, interpretace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 79–81. Podobné vysvětlení metafory používá i BERGER, op. cit., s. 269.

⁵⁶³ Srov. BERGER, op. cit., s. 269.

⁵⁶⁴ Viz BERGER, op. cit., s. 269–270.

⁵⁶⁵ Viz definice výrazu „švejkovat“ ve Slovníku nespisovné češtiny. HUGO, J. et al. (eds.). *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, 2009.

⁵⁶⁶ Viz např. HLOUCH, op. cit., s. 116–124.

⁵⁶⁷ KLUSONOVÁ, M. *Hnutí Právo a literatura koncem 20. a na počátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 38.

turou v soudním rozhodování může mít, je právě ono „communion“, sdílená zkušenost nejen v právní, ale především i neprávní společnosti: „*V optimálním případě je jejich pomocí možné přesvědčit kohokoliv s určitými hodnotami uvnitř sdíleného diskurzu, jelikož disponují ideální formou (literární fikce) i nejlepším možným obsahem (žtvárnění hodnot). Literární citace se tak v právním odůvodňování stávají kulturními vysvětlivkami srozumitelnými právníkům i neprávníkům tam, kde samotná právní argumentace nestačuje.*“⁵⁶⁸

5.1.7 Odkazy na nepsané právo

Jak již bylo uvedeno výše, tato skupina zahrnuje mimo právních i nepsané normy jiných normativních systémů. Vymežíme-li si ovšem právo takovým způsobem, jak to činí tato monografie, pak právo, či diskursivní prostor práva, zahrnuje i normy jiných systémů, proniknou-li do prostoru komunikace o právu. Takovými odkazy by tedy mohly být odkazy na etické a morální zásady, právní obyčeje, *lex mercatoria*, ale i obecné právní principy a zásady.

Odkazy na právní principy jsou proto v kontextu této monografie považovány za odkazy na nepsané právo. Jejím cílem není analyzovat a vysvětlit povahu právních principů. Tomuto tématu se v českém právním prostředí podrobně věnují jiní autoři.⁵⁶⁹ Nicméně při bližším pohledu nejen na český právní systém zjistíme, že přestože jsou některé právní principy zakotvené v Ústavě a Listině, jejich obsah je natolik abstraktní, že je třeba jej konkretizovat v individuálních případech. Jindy jsou právní principy formulovány až judikaturou.⁵⁷⁰ V obou případech ale je ovšem jen těžko možné přesně vymezit konečný obsah těchto principů. V tom pak spočívá tato jejich „nepsanost“. Považujeme-li tedy právní principy za do jisté míry nepsané právo, pak ze zkoumaného souboru soudních rozhodnutí můžeme zjistit, že odkazy na ně nejsou vůbec neobvyklé.

Z devatenácti rozhodnutí ve zkoumaném souboru obsahuje dvanáct z nich odkazy na nejrůznější principy a zásady, jedno z nich pak dokonce na normy lékařské etiky. Odkazy na principy tak neobsahují pouze rozhodnutí vrcholných, ale i prvo- a druhostupňových soudů.

⁵⁶⁸ KLUSOŇOVÁ, op. cit., s. 116.

⁵⁶⁹ Viz především TRYZNA, op. cit., nebo KÜHN, 2002, op. cit.

⁵⁷⁰ Více k pramenům právních principů viz TRYZNA, op. cit., s. 195–219.

Označíme-li právní principy za nepsané právo, nesnažíme se tím říct, že by v právním systému České republiky, kde právní teorie formálně nepovažuje nepsané právo za formální pramen práva, nehrály žádnou důležitou roli. Právě naopak. Důležitost, kterou judikatura vyšších soudů přisuzuje právním principům, které identifikuje jako součásti obecných nepsaných principů, na kterých stojí ústavní základy českého právního systému, svědčí o tom, že nepsané právo hraje mnohem důležitější roli, než mu klasická česká právní teorie přisuzuje.

Odkazy na nepsané právo, především pokud se jedná o principy, zásady či hodnoty, souvisí především s konceptem materiálního právního státu. Jejich přítomnost v odůvodněních soudních rozhodnutí odkazuje k širšímu kontextu daného právního systému a jeho hodnotového zakotvení. Tento vztah mezi jednotlivými aplikacemi práva a širším právním a hodnotovým systémem dané společnosti souvisí s tím, co MacCormick nazývá normativní koherencí.

5.2 Odkazy a normativní koherence⁵⁷¹

Odkazy na zdroje soudních rozhodnutí tak, jak s nimi pracuje tato kapitola, je možné chápat různými způsoby. Podle jednoho z nich je lze vidět jako snahu soudů o umístění svých rozhodnutí do širšího hodnotového a principiálního rámce soudního rozhodování daného právního systému. Tato úvaha vychází především z MacCormickova pojetí tzv. normativní koherence. MacCormick si podobně jako třeba Dworkin ve svém konceptu práva jako integrity (*law as integrity*)⁵⁷² představuje právo jako určitou koherentní jednotu. Tato koherence podle něj spočívá v tom, že jednotlivá právní pravidla jsou konkretizacemi abstraktních právních principů, které pak jsou samy vyjá-

⁵⁷¹ Tato část textu byla částečně publikována ještě před obhajobou jako SMEJKALOVÁ, T. A Matter of Coherence. In: ARASZKIEWICZ, M., M. MYŠKA, T. SMEJKALOVÁ, J. ŠAVELKA a M. ŠKOP. *Law and Literature. Argumentation 2012 Workshop Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 31–44.

⁵⁷² Podle Dworkina je právo jednotou, která spočívá v integritě. Jeho koncept práva jako integrity (*law as integrity*) žádá po soudcích, aby pracovali s právem jako se strukturovanou a koherentní množinou principů spravedlnosti a spravedlivého procesu a tvořili tak prostřednictvím svého rozhodování určité principiální společenství. Přestože právo jako integrita nepředstavuje požadavek kladený pouze na soudce, ale i na právotvůrce, Dworkin jej vysvětluje a klade hlavně do oblasti soudního rozhodnutí. Viz DWORKIN, R. *Law's empire*. London: Fontana Press, 1986, s. 243.

dřením určitého hodnotového základu daného právního a společenského systému.⁵⁷³ Skrze soudní rozhodnutí dochází k aplikaci právních pravidel na konkrétní situace a ty pak představují další článek v tomto koherentním řetězci. MacCormick tedy chápe koherenci jako principiální (principovou) jednotu právního systému; koherence jednotlivých prvků právního systému spočívá v jejich spřízněnosti na základě společné hodnoty nebo principu.⁵⁷⁴

Je možné tvrdit, že důraz na normativní koherenci v odůvodněních soudních rozhodnutí vypovídá o převaze retrospektivního prvku v rozhodování:⁵⁷⁵ soudce při rozhodování klade spíše větší důraz na soulad jeho rozhodnutí s platnými právními normami, jejich ustálenými interpretacemi a širším hodnotovým systémem společnosti, než na jeho další možné dopady v právním systému. Podle Peczenika je potřeba koherence v lidském myšlení natolik zakořeněna, že jiná alternativa neexistuje: lidské uvažování – a tedy i jeho projevy v odůvodňování soudních rozhodnutí – je snahou o koherenci.⁵⁷⁶ Pokud máme za to, že koherence jednotlivých tvrzení s celkem systému je faktorem, díky kterému dává systém lidem smysl, pak je přesvědčivost soudního rozhodnutí, respektive právní argumentace v jeho odůvodnění, na této koherenci závislá. Navíc, na vyšší rovině abstrakce koherence odkazuje ke skutečnosti, že pokud je právo v souladu (koherentní) s jinými ve společnosti působícími normativními systémy, bude i účinnější. Soudci by tedy měli činit taková rozhodnutí, která jsou koherentní s celkovým obrazem práva, protože mezi nimi a právem je vzájemný vztah: na jedné straně soudní rozhodnutí tento obraz tvoří, na druhé straně tento obraz práva poskytuje zázemí soudnímu rozhodnutí a svou vahou jej odůvodňuje (činí přesvědčivějším).⁵⁷⁷

Pokud rozhodnutí není koherentní, pak MacCormickovými slovy „nedává smysl“,⁵⁷⁸ a tedy může být jen těžko považováno za přesvědčivé. V kontextu normativní koherence je toto „dávání smyslu“ užší: je ovlivněno okolím, které

⁵⁷³ MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 192.

⁵⁷⁴ Viz heslo „Interpretation and Coherence in Legal Reasoning“ ve *Stanford Encyclopaedia of Philosophy* [online]. [cit. 1. 7. 2012]. Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/legal-reas-interpret>

⁵⁷⁵ Viz PECZENIK, A. *Scientia Juris. Legal Doctrine as Knowledge of Law and as a Source of Law. A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence. Volume 4*. Dodrecht: Springer, 2007, s. 124.

⁵⁷⁶ Viz PECZENIK, 2007, op. cit., s. 147.

⁵⁷⁷ Srov. MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 201.

⁵⁷⁸ Viz MacCORMICK, 2005, op. cit., s. 189.

pro něj tvoří právní řád a jeho pravidla. Racionalita diskursivní a argumentativní povahy práva spočívá i na jiných, než právních požadavcích. Koherence rozhodnutí s právním systémem, ze kterého vychází, je však třeba považovat za (když už ne postačující, tak alespoň nutnou) podmínku k tomu, aby bylo soudní rozhodnutí možné považovat za legitimní.

Tvrzení, podle kterého lze odkazy na další složky právního systému v soudním rozhodnutí považovat za projev či snad i naplnění požadavku normativní koherence stojí na přesvědčení, že odkazy na právní předpisy, judikaturu, nepsané právo nebo odbornou či neodbornou literaturu jsou ve své podstatě založeny na jejich obsahu. Samotný tento obsah má smysl jednak pro rozhodující samotné, jednak pro čtenáře a případné kritiky těchto rozhodnutí.

Zvláštní příklad normativní koherence rozhodnutí se základními hodnotami demokratického právního státu pak představují odkazy na mezinárodní lidskoprávní dokumenty. Rozhodnutí, která odkazují například na Chartu OSN (I. ÚS 1586/09, IV. ÚS 535/05), Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (Pst 1/2008) nebo Všeobecnou deklaraci lidských práv (I. ÚS 1586/09) tak umisťují svá rozhodnutí do širšího hodnotového rámce sdíleného mezinárodním společenstvím.

Obsah těchto pramenů práva samotný ale není jediným důvodem, proč je na ně odkazováno. I samotná jejich přítomnost a četnost v odůvodnění soudního rozhodnutí představuje určité sdělení o povaze rozhodovaného případu nebo o povaze soudního rozhodování obecně.

5.3 Odkazy a symbolická hodnota informace⁵⁷⁹

Četnost citací právních předpisů, judikatury nebo dokonce i neodborné literatury v odůvodněních soudních rozhodnutí je třeba považovat za otázku očekávání, která daný právní systém pojí s chováním soudců v jejich rozhodovacím procesu. Například Harris empiricky dokazuje, že složité případy obecně obsahují více odkazů na judikaturu (resp. *case law*) oproti případům jednoduchým.⁵⁸⁰ Na tomto samotném zjištění na první pohled není nic pře-

⁵⁷⁹ Následující text byl v upravené podobě publikován jako SMEJKALOVÁ, T. Odkazy na soudní rozhodnutí a symbolická hodnota informace. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer a.s., 2013, roč. 2013, č. 8, s. 3–9.

⁵⁸⁰ Viz HARRIS, P. Difficult Cases and the Display of Authority. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 1985, sv. 1, č. 1, s. 209–221.

kvapivého: zvažuje-li soud komplikovanou právní otázku, která zahrnuje zvažování právních principů, bude se snažit svoje rozhodnutí podpořit různými přesvědčivými argumenty. A vzhledem k tomu, že odkazy na judikaturu lze považovat za argumenty *ex auctoritate*, jejich užití je jen logické. Tento trend je možné vysledovat i v rozhodnutích českých soudů: komplikovanější právní otázky (tedy otázky řešené soudy vyšších úrovní) budou podpořeny komplexnější argumentací, která bude zahrnovat i početné odkazy na judikaturu, a v některých případech i na judikaturu zahraniční, případně na další, a to i nestandardní (neinstitucionalizované) zdroje, jako jsou odborná a neodborná literatura, postřehy a úvahy z právních blogů apod.

V některých případech odkazů na judikaturu se opravdu jedná o argument, ve kterém se rozhodující soud dovolává již jednou aplikované interpretace práva, kterou učinily soudy v předchozích věcech. V některých situacích však ve zkoumaném souboru soudních rozhodnutí můžeme pozorovat, že se soudy snaží dokázat, že svou interpretaci zakládají na tzv. ustálené judikatuře, a proto odkazují na několik rozhodnutí, o kterých tvrdí, že tvrdí to stejné. V tomto případě stojí za zmínku především rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. Pst 1/2008 (například v situaci, kdy odkazuje na několik rozhodnutí ESLP⁵⁸¹ nebo českou judikaturu k procesnímu rámci rozpouštění politických stran⁵⁸²) a nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (viz například část IV. tohoto nálezu, která na cca 3 stranách textu obsahuje 21 odkazů na českou i zahraniční judikaturu).

Ve chvíli, kdy je čtenářem rozhodnutí účastník řízení, neodborná veřejnost anebo kdokoli, kdo nebude soudní rozhodnutí číst detailně, obsah těchto odkazů se ztrácí a to, co zůstává, je odkaz samotný a otázka, jakou komunikační hodnotu může mít. Feldman a March tvrdí, že v rozhodovacím procesu institucí⁵⁸³ samotné shromažďování a exhibice množství informací souvisejících s rozhodnutím v současné společnosti funguje jako ukazatel dobrého rozhodování. Shromažďování informací, v našem případě například relevantní

⁵⁸¹ Viz například odstavec [49] rozsudku sp. zn. Pst 1/2008.

⁵⁸² Viz odstavec [63] rozsudku sp. zn. Pst 1/2008.

⁵⁸³ Feldman a March vztahují svá tvrzení v první řadě k podnikům a korporacím, ale některé obecné závěry nakonec činí k jakékoli rozhodující instituci. Jak ukáže další text – a jak dokazuje Harris – tyto závěry je možné vztáhnout i na takovou rozhodující instituci, kterou je soudnictví. Viz FELDMAN, M. S. a J. G. MARCH. Information in Organizations as Symbol and Signal. *Administrative Science Quarterly*, 1981, roč. 26, č. 2, s. 171–186.

judikatury, tak může hrát roli až určitého ritualistického ujištění se, že rozhodující bere své rozhodování dostatečně vážně a zodpovědně.⁵⁸⁴ Citace velkého množství judikatury a dalších možných pramenů práva, bez jejich podrobnější obsahové analýzy, může indikovat snahu o vytvoření zdání dobrého rozhodování a zároveň i naplnění takového společenského očekávání, pokud existuje.

Je také možné tvrdit, že vzhledem k určité normativní hodnotě judikatury v českém právním systému, pokud budou vyšší soudy opakovaně formulovat taková očekávání a rušit rozhodnutí nižších soudů, která tato očekávání nenaplnují, pak (rozsáhlé) citace judikatury přejdou od očekávaného chování k normativní praxi. Odkazy na judikaturu tak tedy mohou v současném soudním rozhodování hrát i určitou symbolickou roli: svou přítomností stojí jako symbol dobrého a v současné společnosti očekávaného soudního rozhodování a zároveň signalizují čtenářům daného soudního rozhodnutí, že všechny požadavky, kladené na toto dobré rozhodování, jsou naplněny.

Feldman a March vysvětlují tuto symbolickou funkci povahou současné společnosti. Podle jejich závěrů stojí současná společnost mimo jiné na určité víře v racionální rozhodování. Pro toto racionální rozhodování je typické shromažďování co největšího množství co nejrelevantnějších informací, na základě kterých je potom učiněno rozhodnutí samotné,⁵⁸⁵ protože současná společnost uznává „mýtus informovaného rozhodování“.⁵⁸⁶ Jedním z přesvědčení, které se s tímto mýtem pojí, je, že více informací vede k lepším rozhodnutím, a tedy ukazuje kompetenci rozhodujícího a zároveň legitimuje rozhodnutí.⁵⁸⁷

Rozhodovací proces, který ukazuje, že tomuto ideálu dostál, je pak veřejností považován za legitimní. V souladu s tím, co bylo uvedeno výše, lze souhlasit s Feldman a Marchem, kteří jdou dokonce tak daleko, že tvrdí,

⁵⁸⁴ Viz FELDMAN, MARCH, op. cit., s. 177.

⁵⁸⁵ Proti tomuto tvrzení je možné postavit tvrzení právních realistů, resp. některých kognitivních přístupů (srov. např. RONKAINEN, op. cit., s. 1–32), podle kterých odůvodnění soudního rozhodnutí většinou zas až tak nesouvisí s rozhodovacím procesem samotným. Soudce většinou nejprve rozhodne případ a až dodatečně hledá argumenty, které by jeho rozhodnutí podpořily.

⁵⁸⁶ Současné studie týkající se například informovaného souhlasu pacienta nebo souhlasu se zpracováváním osobních údajů online sociálními sítěmi by ale mohly představovat důkaz toho, že „informované rozhodování“ není v současné společnosti popis reality, ale určitá symbolická fikce, mýtus, podporující představu současné společnosti jako racionální.

⁵⁸⁷ Viz HARRIS, op. cit., s. 209.

že v případech, kdy je vnitřní kvalitu rozhodnutí těžké posoudit, samotný rozhodovací proces a přítomnost četných odkazů na předchozí rozhodnutí mohou tuto kvalitu ovlivnit.⁵⁸⁸

V kontextu (českého) právního systému mají odkazy na právní předpisy specifickou povahu a jejich četnost jen těžko ponese podobnou symbolickou hodnotu jako judikatura nebo odborná literatura. Odpověď na otázku, proč tomu tak je, leží právě ve stupni normativní hodnoty pramene práva, na který se odkazuje. Jak již bylo uvedeno výše, formální závaznost určitého pramene práva znamená, že je třeba se jej při rozhodování držet, v opačném případě by bylo takové rozhodnutí protiprávní.

Formálně závazné prameny práva představují základní zdroje práva, které má soudní rozhodnutí za úkol aplikovat na konkrétní případy. V tzv. jednoduchých případech bude opravdu stačit jedno interpretované ustanovení formálně závazného pramene práva. Na tomto přesvědčení stojí například rozhodnutí francouzského *Cour de cassation*, které odkazuje pouze na relevantní ustanovení právních předpisů. Pouze v případech, kdy je třeba do argumentace vnášet i jiné zdroje, může hrát četnost odkazů na ně hrát výše popsanou symbolickou roli. Pouze v takových případech, kdy normativní hodnota zdrojů nedosahuje stupně formální závaznosti, a tedy je jejich použití otázkou argumentace, může hrát množství těchto odkazů symbolickou, nebo i normativně koherenční roli (například čím více soudních rozhodnutí obsahuje stejný výklad sporného ustanovení, tím větší je pravděpodobnost, že se skutečně jedná o ustálenou judikaturu, a tedy i o výklad, který je v souladu s daným hodnotovým základem společnosti).

Přítomnost odkazů, respektive většího množství odkazů, na určité prameny práva (zdroje soudního rozhodnutí) je možné chápat jako symboly, které komunikují některé informace o daném právním systému, nebo kterými se soudci sami snaží něco o právním systému sdělit.

1. *Rozhodli jsme dobře*. Podle výše diskutovaných názorů Feldman a Marche, četnost odkazů na judikaturu by bylo možné chápat tak, že se soud snaží sdělit, že zvážil opravdu všechno, co se k dané věci dalo zjistit, a proto je třeba jejich rozhodnutí považovat za dobré a správné. Podobný závěr by bylo možné učinit i ve vztahu k odborné literatuře.

⁵⁸⁸ Viz FELDMAN, MARCH, op. cit., s. 179.

2. *Rozhodli jsme transparentně.* Četné odkazy na zdroje rozhodnutí umožňují čtenáři tohoto rozhodnutí si některé informace ověřit přímo z jejich zdroje. Odkazy je třeba považovat za okno, pomocí kterého je možné nahlížet do zákulisí soudního rozhodování a které otevírá soudní rozhodování kritice z venčí. Aby to ovšem bylo možné, pak je třeba, aby tyto odkazy byly činěny určitou obecně přijímanou formou, podle které je skutečně možné nalézt zdroj, na který se odkazuje. Pro skutečně transparentní rozhodování je tedy třeba, aby se odkazy objevovaly v soudních rozhodnutích prostřednictvím jednotných citačních forem.⁵⁸⁹
3. *Naše rozhodnutí je v souladu s celým právním systémem (respektive s obecně uznávaným systémem hodnot).* Množství odkazů na judikaturu, nepsané právo, odbornou i neodbornou literaturu je možné považovat za sdělení toho, že dané soudní rozhodnutí nestojí osamoceně mimo jakýkoli kontext, ale zapadá do širšího právního nebo hodnotového rámce, který je již v dané společnosti legitimní. Podobnou roli má i citace zahraniční judikatury nebo zahraničních právních předpisů tam, kde se jedná o komplexnější nebo kontroverznější případ.

5.4 Poměr institucionalizovaných a neinstitucionalizovaných argumentů

Přítomnost odkazů je v kontextu české právní teorie diskutována především na argumentační rovině jako otázka poměru použití institucionalizovaných (formálních) a neinstitucionalizovaných (hodnotově-ideologických) argumentů.⁵⁹⁰ Přítomnost odkazů určitého typu (na právní předpis, judikaturu atd.) signalizuje použití určitého typu argumentu. Na základě vymezení podle Kühna⁵⁹¹ a Matczaka et al.⁵⁹² je možné za institucionalizované označit odkazy na právní předpisy a judikaturu a za neinstitucionalizované pak odkazy na principy a hodnoty. Tato část práce se tak zaměří na poměr těchto skupin argumentů v komparativním rozměru.

⁵⁸⁹ K tomuto viz především HARAŠTA, ŠAVELKA, op. cit. a diskuse, která v současnosti probíhá.

⁵⁹⁰ Více viz KÜHN, 2001, op. cit., v poznámce pod čarou č. 2.

⁵⁹¹ Viz KÜHN, 2001, op. cit.

⁵⁹² Viz MATCZAK, M. et al. Constitutions, EU Law and Judicial Strategies in the Czech Republic, Hungary and Poland. *Jnl. Publ. Pol.* I, č. 30, s. 81–99.

Rozdílem, který bývá uváděn na předním místě v případech srovnávání kontinentálního a anglosaského právního myšlení (a tedy i stylu soudních rozhodnutí), je vedle převahy deduktivního nebo analytického přístupu právě poměr formalismu a hodnotově orientovaných argumentů. Jak upozorňuje Markensis,⁵⁹³ tato dichotomie má kořeny v povaze dané právní kultury, a tedy v povaze soudního rozhodování jako takového. Soudce při rozhodování vždy hledá určité smíření navzájem si konkurujících hodnot. Zatímco kontinentální soudce rozhoduje pouze s ohledem na konkrétní situaci, soudce *common law* svým rozhodnutím konkrétní situace mimo jiné i prospektivně tvoří právo;⁵⁹⁴ jeho rozhodnutí může v budoucnosti sloužit jako precedens. Odůvodnění takového rozhodnutí by tedy mělo být obsáhlejší a především takové, aby jeho *ratio decidendi* mohlo v budoucnu sloužit jako extrahovatelné, zobecnitelné pravidlo. Dalo by se tedy říci, že anglosaský styl je více informativní, otevřený a zřejmě i obsahově podnětnější než ten kontinentální.⁵⁹⁵ Někteří autoři ale mají za to, že při neexistenci formálně závazného precedentu má kontinentální soudce paradoxně větší volnost v rozhodování než soudce anglosaský, který je i v tomto ohledu vázán precedentem.⁵⁹⁶

Lasser ve svých textech opakovaně rozbíjí zaběhlý nesmiřitelný kontrast mezi stylem francouzských a amerických soudních rozhodnutí. Upozorňuje na to, že onen „oficiální portrét“ francouzského soudnictví, ve kterém je soudce pouze „stroj na sylogismy“, neobsáhne všechny roviny francouzského soudního diskursu.⁵⁹⁷ Jak již bylo naznačeno výše, neoficiální sféra zpráv generálního advokáta a soudce zpravodaje přiznává, že právo obsahuje mezery a konflikty, a proto zahrnuje hodnotově-ideologické argumenty. Stopy hodnotově-ideologického přístupu se ale mohou podle Lassera projevit i v psaném rozhodnutí samotném, a to například jako drobné textové úpravy přesného znění zákonných ustanovení.⁵⁹⁸ Stejně tak se i prvky formalismu

⁵⁹³ Viz MARKENSIS, op. cit., s. 297–299.

⁵⁹⁴ I kontinentální soudní rozhodnutí hrají nepochybně určitou prospektivní roli, a to především v případě „sjednocování judikatury“. V českém prostředí jsou to mj. jednotici stánoviska, která vydávají nejvyšší soudy. Vzhledem k chybějícímu poutu s jakýmkoli reálným sporem u nich jednoznačně převažuje prospektivní role nad retrospektivní. Více viz supra poznámka č. 78. Za prospektivní prvek je třeba považovat i výše diskutované právní věty.

⁵⁹⁵ Viz MARKENSIS, op. cit., s. 307, 309.

⁵⁹⁶ Viz Ibid., s. 299; Podobně i LASSER, 2004, op. cit.

⁵⁹⁷ Viz LASSER, 1997–1998, op. cit., s. 695–696.

⁵⁹⁸ Viz LASSER, 1997–1998, op. cit., s. 700.

projevují v rozhodnutích soudů *common law*, které jinak preferují hodnotově orientovaný přístup, a tak narušují „oficiální portrét“ soudnictví *common law*. Pronikání prvků formalismu do rozhodnutí *US Supreme Court* je podle Lassera zřetelné především v tzv. *judicial tests*.⁵⁹⁹ Aplikace takového testu, který se ujal jako autoritativní (například proto, že byl zakotven precedentem), funguje jako strukturní matrice (nebo v pojmosloví stylistiky „textový vzorec“):⁶⁰⁰ soudce do ní bod po bodu dosazuje zjištěný skutkový stav.⁶⁰¹ Podle Lassera to tedy znamená, že mezi hodnotové a účelové argumenty proniká ryze formální a jazykové čtení textu testu, ze kterého se stává formální pravidlo. Struktura testu navíc ovlivňuje strukturu odůvodnění. Příklad podobného testu lze najít i v jednom ze zkoumaných rozhodnutí, a sice nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/03. Při posuzování ústavnosti napadeného zákonného ustanovení soud vycházel z principu, který formuloval následovně: „*K zásahu do svobody jednotlivce se může státní moc uchýlit pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem, jestliže je takový zásah proporcionální (přiměřený) s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo.*“ S touto formulací pak následně zachází jako s *testem*: Nejprve zkoumá, zda k omezení svobody existoval veřejný zájem, dále jestli byl zásah jako takový skutečně přiměřený a nakonec zda byl přiměřený ve vztahu k jeho cíli. Existenci vědomí aplikace testu dokládá i použitá formulace: „*Je proto třeba přistoupit k třetí části testu a posoudit napadenou právní úpravu z hlediska přiměřenosti omezení vlastníka ve vztahu ke sledovanému cíli.*“ Tyto testy mohou také připomínat kumulativní ustanovení českého právního řádu: i český trestní soudce dosazuje zjištěný skutkový stav do formálních požadavků zákonem vymezené skutkové podstaty.

Matczak et al. provedli srovnávací analýzu použití různých druhů argumentace v rozhodnutích správních soudů v Polsku, Maďarsku a České republice mezi lety 1999–2004.⁶⁰² Vycházeli z toho, že institucionální změny, ke kterým došlo v těchto zemích v 90. letech, ovlivní argumentační strategie soudců ve prospěch méně formalistické argumentace. Na základě svého výzkumu nicméně došli k závěru, že tomu tak není. Soudci mají stále tendenci k formální aplikaci právních pravidel, interpretovaných především gramaticky,

⁵⁹⁹ Podrobněji viz LASSER, 1997–1998, op. cit., s. 702 a násl.

⁶⁰⁰ Srov. ČECHOVÁ et al., 2003, op. cit., s. 202.

⁶⁰¹ LASSER, 1997–1998, op. cit., s. 720–722.

⁶⁰² Viz MATCZAK et al., op. cit., s. 81–99.

a hodnotová či principiální argumentace (v jejich textu spojovaná poměrně zřetelně s teleologickým výkladem) zřejmě zůstává doménou vyšších soudů. Pouze české soudy vykazovaly určité znaky „deformalizující“ argumentace, což podle autorů vypovídá o vedoucí a edukativní roli českého Ústavního soudu.⁶⁰³

Rozhodnutí *Cour de cassation* a *US Supreme Court* lze skutečně vnímat jako vzájemné protiklady, a to především na základě zjištění, že přestože v sobě oba zahrnují rovinu formální i rovinu hodnotově-ideologickou, jeden systém upřednostňuje jedno a odmítá druhé a naopak.⁶⁰⁴ V tomto kontextu se české soudní rozhodnutí skutečně zdá balancovat někde mezi nimi. Kontinentální charakter české právní kultury klade důraz na zákony jako na formální a institucionalizovaná východiska pro soudcovskou argumentaci. Přesto ale pro řádné odůvodnění soudního rozhodnutí nestačí použít francouzský model jednoduché subsumpce.⁶⁰⁵ Z již zmíněného rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 176/96 je zřejmé, že české soudní rozhodnutí by mělo obsahovat i něco víc. Pro Kühna tento požadavek znamená posun k více „diskursivnímu“ stylu, který je pozorovatelný i v dalších evropských zemích.⁶⁰⁶ Na škálu mezi jednoduchým sylogismem (francouzské rozhodnutí) a komplexním diskursivním stylem (americké rozhodnutí, kdy soudce ke každému bodu předkládá konfliktní argumenty) dosazuje „model komplexní sofistikované subsumpce“, který je charakteristický tím, že se každý závěr snaží podpořit několika argumenty.⁶⁰⁷ Styl českého soudního rozhodnutí by se skutečně dal pořadit pod tento hybridní model.

Zvláštností odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu je fakt, že se v jeho rámci prakticky nelze vyhnout diskusím právních principů a zásad. Ústavní soud je při rozhodování vázán podle čl. 88 Ústavy ČR pouze ústavním pořádkem, jehož některé skladebné prvky mohou mít povahu právních principů.

⁶⁰³ Viz MATCZAK et al., op. cit., s. 82.

⁶⁰⁴ Srov. LASSER, 1997–1998, op. cit., s. 740.

⁶⁰⁵ Tento fakt úzce souvisí s otázkou legitimacy soudnictví, jak naznačuje Mark Loth. Systém, který stojí na silné důvěře v instituci jako celek, nemá potřebu dlouhých a komplexních odůvodnění. Na druhou stranu systém, který se opírá o důvěru v jednotlivé soudce-osobnosti klade na informativní a komplexní odůvodnění důraz. Srov. LOTH, op. cit.

⁶⁰⁶ Viz KÜHN, 2001, op. cit., s. 9.

⁶⁰⁷ Viz KÜHN, 2001, op. cit., s. 9.

Ústavní ustanovení jsou provázána s právními principy, jak dokazuje například citovaný nálezn Ústavního soudu sp. zn. Pl. 42/03, který tuto provázanost dokazuje například v odstavci č. 41: „[R]espektování autonomní sféry jednotlivce je obecnou podmínkou fungování právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 3 Listiny.“ Argumentace tak abstraktními normativními standardy jako jsou právní principy⁶⁰⁸ vyžaduje komplexnější postupy, a tedy i přiblížení k diskursivnímu stylu za využití hodnotově-ideologických argumentů. I kdyby byly právní principy (dle Weinbergerova vzoru) považovány za zvláštní druh normativních pravidel, jejich využití při argumentaci je z jednoduchého subsumpčního modelu vyloučeno, protože, jak uvádí Weinberger, principy jsou normy o abstraktním obsahu u nichž nelze provést subsumpci, a nebo „mají teleologický obsah, což rovněž vylučuje aplikaci subsumpcí.“⁶⁰⁹

Závěry, které uvádí Markensis ve vztahu k německému soudnictví, jsou do značné míry vhodné i pro soudnictví české. I pro českého soudce je a musí být odrazovým můstkem zákon, je tedy nutné, aby se soudce nejprve vypořádal s textem zákonného ustanovení. Až v případě, že zákonné ustanovení není jednoznačné, mohou přijít na řadu širší hodnotově-ideologické argumenty. Fakticky dodržovaná forma, strohý jazyk a důraz na zákon naznačují, že jak český, tak i německý styl rozhodnutí se na povrchu zdá být spíše legalistický. Markensis se ale domnívá, že realita je mnohem komplexnější, než se jeví na první pohled.⁶¹⁰ Podobně i Lasser vysvětluje, že se za strohým rozhodnutím *Cour de cassation* skrývá komplexnější realita skryté sféry soudního diskursu. Diskurs českého soudního rozhodnutí se pohybuje někde na pomezí těchto charakteristik. Přes tradiční strohost a převahu formálních argumentů se do textu rozhodnutí dostávají i diskuse principů nebo hodnotových a morálních úvah. Je ale zajímavé si uvědomit, že i užití takového argumentu jako je formální odkaz na zákonné ustanovení (tedy i v případě jednoduché subsumpcie) v sobě fakticky skrývá hodnotové argumenty: prostor pro hodnotovou diskusi je možné rozšířit o důvody k vydání konkrétního zákona (vyjádřené v důvodové zprávě k dané právní úpravě). Hodnotové

⁶⁰⁸ Pojem „normativní standard“ je používán jako zastřešující pro právní normy i právní principy namísto Weinbergerova „pravidla“ (a právní princip jako abstraktní formu právních pravidel), viz WEINBERGER, 1995, op. cit.

⁶⁰⁹ Viz WEINBERGER O. *Filosofie, právo, morálka*. Brno, 1993, s. 55.

⁶¹⁰ Viz MARKENSIS, op. cit., s. 304.

a principiální diskuse se tak odehrávají ve zvláštní, právem vymezené sféře, jak podobně zjišťuje i Markensis v kontextu německého soudního rozhodování, ačkoli výrazněji oddělené od čistě soudního diskursu, než jak je tomu v případě francouzského *Cour de cassation*.

Srovnání jednotlivých stylů nelze dosazovat na škálu, jejíž extrémy tvoří na jedné straně formalismus a na straně druhé hodnotově ideologické argumenty (*policy*). Tuto škálu je vhodnější vnímat jako dvě osy grafu, kde jednu osu tvoří přijetí/přítomnost formalismu – nepřijetí/nepřítomnost formalismu; druhou pak přijetí/přítomnost hodnotových argumentů – nepřijetí/nepřítomnost hodnotových argumentů. Takto lze lépe popisovat již zmíněné případy, kdy americké soudní rozhodnutí vedle obšírných hodnotově-ideologických argumentů aplikuje *judicial test* nebo francouzské rozhodnutí nenápadně mění formulace znění zákona. Podobně by bylo možné popsat i české soudní rozhodnutí, které v relativně formální šabloně a za využití formálních – institucionalizovaných – argumentů zároveň vede diskusi i na úrovni hodnotové (například v diskusi o tzv. materiálním jádru Ústavy).

Lasser svou srovnávací analýzu posunuje o krok dále, když tvrdí, že dichotomie formalismus / hodnotové argumenty není zcela přijatelná, protože není tvořena nestrannými pojmy, které by adekvátně reflektovaly to, co soudci dělají.⁶¹¹ Na základě využití přístupů běžných spíše v literární teorii a lingvistice (které souhrnně označuje „literární analýzou“) dochází k závěru, že francouzská i americká soudní rozhodnutí spojují s formalismem gramatické čtení textu a s hodnotově-ideologickým směrem hermeneutické čtení textu. Pokud chce tedy srovnávací analýza určitým způsobem navzájem vztahovat různá soudní rozhodnutí, měla by tak činit na základě použitého (převažujícího) čtení textu.

5.5 Odkazy: Závěry

Odkaz, tak jak mu rozumí text této kapitoly, je indikátorem normativní hodnoty daného zdroje, respektive jeho relevance pro soudní rozhodování. Odkazy na různé zdroje lze – podle charakteru těchto zdrojů – chápat jako projevy vztahů mezi soudnictvím, právním systémem, státní mocí nebo

⁶¹¹ Viz LASSER, 1997–1998, op. cit., s. 737.

jednotlivými skupinami adresátů soudních rozhodnutí. Odkazy na nepsané právo jsou tak projevem vztahu soudnictví a širšího hodnotového kontextu; odkazy na právní předpisy projevem vztahu soudnictví a legislativy; odkazy na judikaturu projevem vztahu soudnictví a legislativa a soudnictví k sobě samému; odkazy na odbornou literaturu projevem vztahu mezi soudnictvím a odbornou veřejností; a odkazy na neobornou literaturu projevem vztahu soudnictví ke zkušenosti sdílené i širší (neobornou) společností.

Forma odkazů – tedy citace zdrojů – je projevem transparentnosti v rozhodování, protože vedle dalších prvků, jako například srozumitelnosti či publikace rozhodnutí, umožňuje snazší kontrolu soudního rozhodování a ve svém důsledku tedy vyloučení libovůle. Jak uvádí Baňouch, „*veřejná kontrola, jež není možná bez informací, je nezbytnou protiváhou nezávislosti justice.*“⁶¹²

Odůvodnění soudního rozhodnutí – ať se bude jednat o soud francouzský, *common law* nebo český – směřuje k ospravedlnění daného rozhodnutí. Strategie se mohou lišit (francouzský *Cour de cassation* uzavírá rozhodnutí do šablony jednoduchého sylogismu; americký *Supreme Court* staví na juxtapozici nejrůznějších přístupů a možností, které ukazují na komplexnost problému), cíl ale zůstává stejný: ospravedlnění správnosti rozhodnutí soudu. Povaha tohoto ospravedlnění může záležet také na tom, komu je odůvodnění primárně adresováno: zda odborné – právnické – veřejnosti nebo laickému účastníkovi řízení. Správnost tedy „předstírají“ při rozhodování všechny soudy bez ohledu na typ právního systému. Odkazování na prameny práva je jednou z těchto strategií; v případech, kdy dané prameny práva nejsou formálně závazné, může hrát roli i jejich četnost. Četnost odkazů sice nelze *per se* považovat za ukazatel míry normativní hodnoty (někdy jde jen o jedno zákonné ustanovení vs. několik interpretací obsažených v judikatuře). Je ovšem možné tvrdit, že četnost odkazů má symbolickou hodnotu a v kontextu mýtu informovaného rozhodování může napomoci budování legitimacy soudního rozhodování.

Formalismu se při soudním rozhodování nelze zcela vyhnout a ani rozhodnutí soudů *common law* jich nejsou prostá. Formální (institucionalizovaný)

⁶¹² Viz BAŇOUC, H. Jednoduchá řešení zvýšení efektivnosti českých soudů. In: KYSELÁ, J. (ed.). *Hledání optimálního modelu správy soudnictví pro Českou republiku*. Praha: Kancelář Senátu, 2008, s. 147.

argument odkazem na jazykové znění zákonného ustanovení je kontinentální (a tedy i české) právní kultuře vlastní a text právního předpisu je a měl by být vždy prvním krokem v komplexním procesu odůvodnění. S ohledem na poměr užití institucionalizovaných a neinstitucionalizovaných argumentů – tedy užití odkazů na právní předpisy a judikaturu na straně jedné a odkazů na principy a hodnoty na straně druhé – nelze česká soudní rozhodnutí ohodnotit paušálně. Styl českého soudního rozhodnutí nelze považovat za vyhraněný a jednotný: odrážejí se v něm vlivy kontinentální (převážně formálně orientované) tradice stejně jako vlivy *common law*. Je ale předmětem diskuse, zda se jedná o určitou tranzitní polohu (jednosměrně od kontinentálního stylu ke stylu *common law*) nebo o vzájemné ovlivňování a sbližování obou stylů.

6 OBRAZ LEGITIMITY SOUDNICTVÍ NA VÝSTUPU

Tato monografie se zabývá texty soudních rozhodnutí, které je možné považovat za autoportréty soudnictví: jejich forma a struktura, jejich fyzická a komunikační přístupnost a jejich obsah jsou výpověďmi o povaze a roli soudnictví. V duchu tvrzení, že forma může být nositelkou významu, se tato monografie zaměřila na roli a významy některých formálních prvků v tomto autoportrétu. Těmito formálními prvky byly:

- forma a struktura textu soudního rozhodnutí,
- jazyk soudního rozhodnutí a
- publikace soudních rozhodnutí.

Na pomezí formálních a obsahových charakteristik se pohyboval poslední analyzovaný prvek, kterým jsou

- odkazy na zdroje soudních rozhodnutí.

Forma a struktura soudních rozhodnutí a její skladebné prvky jsou především výpovědí o vztahu soudnictví ke státní moci jako celku. Nejenže podléhá právními předpisy stanoveným požadavkům, ale je i zpětně vyjádřením povahy soudnictví jako složky státní moci, která pro své fungování musí svou formou odkazovat k autoritě, která ji zaštituje.

Jazyk soudních rozhodnutí je jazykem práva. Jeho povaha a charakteristiky vyčleňují právnímu diskursu specifické prostory, které mají za splnění určitých podmínek performativní následky ve společenské realitě. Jeden z jeho rozměrů představuje srozumitelnost, kterou náš právní systém považuje jednak za právní princip (nebo součást právního principu), jednak za praktický požadavek kladený na právní texty. Srozumitelnost jako právní požadavek je ovšem relativním konceptem, který nabývá svůj obsah ve vztahu ke konkrétním čtenářům soudních rozhodnutí.

Považujeme-li jazyk za určitou „vnitřní“ formální charakteristiku textů soudních rozhodnutí, kde srozumitelnost představuje komplex jazykové (lingvistické) a právní srozumitelnosti, pak publikace představuje „vnější“ rovinu komunikace těchto rozhodnutí.

Srozumitelnost a publikace soudních rozhodnutí tak představují dva prvky, které určují vztah mezi soudnictvím a společností. Tato komunikační a fyzická dostupnost soudních rozhodnutí ukazuje, jak moc je či není soudnictví vzdáleno nejen laické, neodborné, ale i odborné veřejnosti a nakolik je otevřeno (nejen) její kritice. Zároveň tedy představuje výpověď o tom, jakou roli soudní rozhodnutí podle soudnictví ve společnosti vlastně hrají. Tato komunikační a fyzická dostupnost je dále reflexí toho, komu soudnictví tato rozhodnutí komunikuje a či kritice se vystavuje a jehož schválení vyžaduje.

Odkazy na zdroje a jejich přítomnost v soudních rozhodnutích představují výpovědi o normativní hodnotě těchto zdrojů – vyjadřují jejich hodnotu či podíl, který mají na konkrétním rozhodnutí, resp. na jeho odůvodnění. Tyto odkazy je možné považovat jednak za reflexi závazných pramenů práva, které daný právní systém uznává, jednak za důkaz aktivní role, kterou soudy samy hrají ve vymezování své vlastní povahy. Analýza povahy těchto formálních prvků tedy ukazuje, jaký vztah má české soudnictví ke státní moci, společnosti a právnímu systému, ze kterého vzhází.

Na základě textu této práce, jejich analýz a diskusí je možné formulovat tyto závěry:

1. Českému soudnictví chybí systémová odpověď na otázku, kdo má být adresátem soudních rozhodnutí.

Z textu této práce vyplývá, že není zřejmé, komu mají být texty soudních rozhodnutí adresovány. Rozmanité funkce soudních rozhodnutí a jejich jednotlivých částí svědčí o rozmanitých skupinách adresátů, kterým mohou být rozhodnutí určena. Může se tedy stát, že ne vždy podoba textů soudních rozhodnutí odpovídá skupinám, u nichž bychom z povahy věci očekávali, že jim adresovány budou.

Tento závěr je možné interpretovat několika způsoby:

- může svědčit o tom, že zodpovězení této otázky je ponecháno na jednotlivých soudech, nebo
- o tom, že si soudnictví tuto otázku ještě na obecné rovině nepoložilo, nebo také
- o tom, že soudy řádně adresují svá rozhodnutí těm, komu je adresovat mají. V takovém případě ale texty soudních rozhodnutí svědčí o tom, že osoba bez právního vzdělání není jejich primárním adresátem.

Stevenson vhodně poznamenává, že většina lidí nikdy zákony ani soudní rozhodnutí nečetla a nečte, ale i přes tuto skutečnost právo stále dokáže ve společnosti plnit svou roli.⁶¹³ Právo jako celek je tedy něčím jiným, než pouhým souhrnem psaných formulací jeho pravidel; soudnictví se liší od souhrnu svých rozhodnutí. V rovině této úvahy a v souvislosti s tím, co již bylo výše řečeno o paradoxu nesrozumitelného textu soudního rozhodnutí, je možné tvrdit, že srozumitelnost pro neodbornou veřejnost není v současné době jedním z cílů při formulaci textu soudního rozhodnutí. Český právní systém neobsahuje jednoznačné odpovědi na otázku, komu by texty soudních rozhodnutí měly být určeny. Pokud vůbec dochází ke zvažování a určování, kdo je adresátem textu soudního rozhodnutí, pak tak zřejmě činí soudy *ad hoc* při rozhodování konkrétních případů.

Z jazyka a forem publikace je třeba dovodit, že texty soudních rozhodnutí jsou adresovány především soudům samotným, v případech rozhodnutí vyšších soudů pak i širší odborné veřejnosti. To je podobný závěr, ke kterému dochází i Stevenson:⁶¹⁴ texty soudních rozhodnutí jsou přes jejich základní funkci, kterou je rozhodování o konkrétních sporech, psány především opět pro soudy samotné. Pokud bychom souhlasili se Stevensonovým názorem, že texty soudních rozhodnutí mají být v prvé řadě určeny právnímu – odbornému – publiku a adresátům, pak bychom museli i dojít k závěru, že soudnictví nedokáže přímo a efektivně komunikovat s velkou částí svých subjektů. Jsem přesvědčena, že v demokratické společnosti právního státu se s takovým závěrem nelze spokojit. To ovšem neznamená, že to není odpovídající popis stávajícího stavu, alespoň co se textů soudních rozhodnutí týče.

2. Soudy jsou aktivními činiteli v určování své vlastní úlohy v právním systému.

Jak již bylo řečeno, jsou-li soudy povolány k interpretaci právních textů a považujeme-li právní normu za interpretovaný právní text, pak je třeba mít za to, že role soudů při rozhodování je rolí dotváření práva. To je patrné nejen

⁶¹³ Obecně viz STEVENSON, op. cit., s. 105–106; Právo tedy nemusí být neustále připomínáno nebo „fyzicky přítomno“, protože přetrvává ve sféře významu: jakmile je jednou established, zůstává přítomno a působí skrze významy v myslích či symbolických *life-worlds* lidí. Viz COSKUN, D. *Law as a Symbolic Form. Ernst Cassirer and the Anthropocentric View of Law*. Dordrecht: Springer, 2007, s. 266.

⁶¹⁴ Viz STEVENSON, op. cit.

z rozhodnutí vyšších soudů, která se zabývají principiálními a hodnotovými otázkami, ale i z rozhodnutí soudů nižších v situacích, kdy musí interpretovat obsah tzv. neurčitých pojmů. Je možné si klást otázku, zda soudy tyto pojmy mají interpretovat staticky (tedy snažit se je vyložit takovým způsobem, jakým jim v dané době právní systém rozumí) nebo dynamicky (tak, jak si myslí, že by je měl daný systém chápat). Toto dělení interpretace není třeba omezovat pouze na neurčité pojmy. Jsem přesvědčena, že mezi těmito dvěma způsoby interpretace lze jen těžko rozlišovat. Navíc, máme-li za to, že význam textů se v čase mění, pak je možné si klást otázku, zda takové rozlišování má vůbec smysl. Judikatura a soudní rozhodnutí jsou součástí širší teoretické debaty o právu a jeho konceptech. V tomto smyslu, pokud považujeme soudní rozhodování za jeden z procesů, které aktualizují obsah textů ustanovení právních předpisů, pak mohou činit obojí. Navíc samotnou neurčitou povahu neurčitých pojmů je možné chápat tak, že právo přímo počítá s tím, že budou interpretovány dynamicky.

Interpretační a aplikační role soudům umožňuje soudům nejen přispívat k chápání práva, ale i upravovat svou vlastní roli, kterou jim v základech právní předpisy vymezují. Aktivně vymezují roli soudnictví především vyšší soudy. Rozhodnutí Ústavního, Nejvyššího i Nejvyššího správního soudu obsahují instrukce či interpretace, které se snaží ostatní soudy v jejich aktivitách vést. Nejvíce je to zřejmé především v otázce normativní hodnoty judikatury. Jak dokazují uváděné příklady, nejenže vyšší soudy ve svých rozhodnutích opakují, že judikatura není nenormativní, ale i nižší soudy se cítí být judikaturou vyšších soudů vázány.⁶¹⁵

Soudy vymezují svou roli i prostřednictvím některých konkrétních institutů. Formulace právních vět představuje nejen činnost nad rámec soudnictví, ale i institut, díky kterému se soudy snaží dosáhnout legitimizace své vlastní aktivní role. Tato monografie se jednoznačně kloní k názoru, že v současné podobě a zvyku jejich užití představují právní věty formulované soudem zcela jistě činnost nad rámec činností, ke které jsou soudy povolány a jejich užití přetváří právní systém poměrně živelným způsobem, který nemá odpovídající legitimitu.

⁶¹⁵ Viz například rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 23. 8. 2012, sp. zn. 273 C 2424/2005.

Autoportrét, který si soudnictví samo o sobě tvoří, je obrazem nikoli deskriptivním, ale konstitutivním a soudnictví má tedy ve svých výstupech mocný nástroj právně-společenské změny. Jak dokazuje četná citovaná judikatura, zvláště viditelnou roli hraje soudnictví ve vymezování role svých vlastních výstupů, a tedy i jejich normativní hodnoty.

3. Odborná veřejnost je primárním adresátem textů soudních rozhodnutí, což svědčí o jejich normativním významu.

Text této práce ukazuje, že jazyk, publikace a užívání judikatury jako zdrojů rozhodnutí svědčí o tom, že česká soudní rozhodnutí nejsou normativně nepodstatná. Soudní rozhodnutí je sice účastníku sděleno: jemu ukládá povinnosti nebo stanovuje práva; odůvodnění soudních rozhodnutí a jejich částečná nepřístupnost laikům ovšem naznačuje, že jejich texty nejsou zamýšleny v první řadě pro účastníka řízení. Pokud by mělo odůvodnění skutečně odůvodňovat rozhodnutí účastníku, který nemusí mít právní vzdělání, pak by zřejmě bylo psáno jiným jazykem a právní pojmy, které používá, by byly podrobně vysvětlené. V těch případech, kdy soud toto v odůvodnění soudního rozhodnutí skutečně dělá a kdy je rozhodnutí zároveň dostupné například prostřednictvím online databáze nebo oficiální sbírky rozhodnutí, je možné tvrdit, že jej neadresuje pouze účastníku, ale i širší veřejnosti. To je případ především rozhodnutí Ústavního soudu nebo nejvyšších soudů, když vysvětlují obecné právní pojmy. V těchto případech tedy hrají roli, která v obecné rovině náleží i právní doktríně. I v tomto kontextu lze tvrdit, že podoba odůvodnění soudních rozhodnutí odpovídá spíše tomu, že je psané pro ostatní soudy. Na základě požadavku přezkoumatelnosti jako kritéria srozumitelnosti textu soudního rozhodnutí, soud vždy píše svá rozhodnutí pro ostatní soudy, konkrétně pak pro soudy, které jsou mu nadřizeny či podřizeny v hierarchii soudnictví. Jak dokazují především rozhodnutí vyšších soudů, tam, kde soud předpokládá, že soudní rozhodnutí bude čteno i mimo okruh účastníků řízení nebo dalších soudů, přizpůsobuje tomuto faktu jeho formulaci, formu sdělování i odkazy na zdroje.

Formálně závazná judikatura musí být dostupná svým adresátům, což je splněno jednak prostřednictvím institutu doručení, jednak prostřednictvím spisu, který je k dispozici dalším soudům pro případ dalších řízení. Normativní

hodnota jiného stupně než formální závaznosti si již vyžaduje jiný způsob publikace: judikatura musí být dostupná nejen soudům přímo následujícím v hierarchii soudů, ale i jiným soudům, které budou rozhodovat podobné případy, a účastníkům řízení. Pokud má mít judikatura nějaký vliv na soudní rozhodování podobných případů, musí být pro zachování principu právní jistoty přístupná i účastníkům řízení, a to předem – což ve svém důsledku znamená, že by měla být přístupná i neodborné veřejnosti.

Pokud by soudy rozhodovaly na základě judikatury, která není účastníkům řízení přístupná, narušovaly by principy právní jistoty, předvídatelného očekávání, a v důsledku tedy i legitimitu soudnictví.

Publikace judikatury je tedy předpokladem normativní hodnoty judikatury: pouze publikovaná judikatura může mít normativní hodnotu.⁶¹⁶ Ovšem tento fakt může vést ke zjištění, že ten, kdo má moc nad publikací judikatury má *de facto* i moc nad její normativní hodnotou. Změna, ke které v českém právním systému dojde 1. července 2022, by měla mít za následek publikaci všech pravomocných rozhodnutí, a to i nižších soudů. Zákonodárce se tedy v tomto ztotožňuje s předloženou kritikou a autoritativně přispívá k posílení legitimacy soudnictví na výstupu. Tato změna ale v zásadě nic nemění na tom, zda rozhodnutí publikovaná v oficiálních sbírkách budou soudnictvím považována za mající vyšší normativní hodnotu, či nikoli.

O normativitě judikatury – resp. představách o její normativitě – svědčí i přítomnost odkazů na ni v odůvodněních soudních rozhodnutí. Pokud bylo uvedeno, že množství odkazů může hrát určitou symbolickou roli a mimo jiné signalizovat například důkladně promyšlené a s daným právním systémem koherentní rozhodnutí, pak je třeba si uvědomit, že tyto faktory mohou působit jinak ve vztahu k odborné veřejnosti a jinak k veřejnosti laické.

4. Legitimita českého soudnictví: Role zvolených formálních prvků textů soudních rozhodnutí v budování legitimacy soudnictví na výstupu

Rozdílnost, kterou je možné sledovat v přítomnosti zkoumaných formálních prvků, dostupnost v jazyce i úrovně užívání odkazů reflektuje skutečnost, že různá soudní rozhodnutí plní v právním systému různé funkce. Jazykové rozdíly, které je možné pozorovat i v rámci jednoho soudního rozhodnutí

⁶¹⁶ Srov. POLČÁK, 2012a, op. cit., s. 225.

navíc odkazují k tomu, že i různé části rozhodnutí jsou adresovány různým skupinám adresátů, a tedy že i tyto části plní různé funkce. A i naopak, pro naplnění těchto funkcí hovoří záměrně k jiným skupinám adresátů. To, čím je soudní rozhodnutí pro laického účastníka, není tím, čím je pro odbornou veřejnost.

S ohledem na tyto různé skupiny adresátů, které do značné míry vymezují i určité komunikační sféry, které souvisí se soudním rozhodováním, je možné činit i analogické závěry ohledně legitimacy, resp. legitimace soudního rozhodnutí. Propojíme-li koncept legitimacy soudního rozhodování s jeho subjekty, pak můžeme dospět k závěru, který celý koncept legitimacy relativizuje: Legitimita tedy není určitou absolutní charakteristikou soudního rozhodnutí, ale relativním konceptem, který může svůj konečný význam nacházet pouze ve vztahu k různým skupinám adresátů. I v případě legitimacy, podobně jako u srozumitelnosti nebo přesvědčivosti, je třeba se ptát, pro koho je dané rozhodnutí legitimní.

Tato relativní – tedy vztahová – legitimita má i svůj širší objektivní rozměr, který Hoecke nazývá komunikační legitimitou. Hoecke vychází z toho, že právo a jeho jednotlivé oblasti jsou neustále vytvářeny prostřednictvím komunikace mezi jeho subjekty.⁶¹⁷ Právo je neustále vytvářeno, dotvářeno a rozvíjeno v právní praxi, ve které soudní rozhodování hraje prominentní roli.⁶¹⁸ Tak, jak je právo tvořeno skrze komunikaci právní praxe, tak je i jeho legitimizace neustále dosahována prostřednictvím této komunikace. Tato linie argumentace není ve svých základech nepodobná Habermasově *communicative action*:⁶¹⁹ k legitimaci rozhodnutí dochází v komunikaci mezi soudcem a účastníky řízení, soudem a ostatními soudy, soudem a širší odbornou i neodbornou společností.

Hoecke v tomto kontextu pojmenovává několik komunikačních sfér, v jejichž rámci nejenže dochází ke specifické právní komunikaci, která se může lišit třeba mírou odbornosti, ale které představují i sféry legitimační.⁶²⁰ První z těchto sfér existuje právě mezi soudem, stranami sporu a jeho právními

⁶¹⁷ Viz HOECKE, op. cit., s. 127.

⁶¹⁸ Srov. HOECKE, op. cit., s. 176.

⁶¹⁹ Viz HABERMAS, J. *The theory of communicative action. Volume 1, Reason and the rationalization of society*. [Přel. Thomas McCarthy]. Cambridge: Polity Press, 1984.

⁶²⁰ Viz HOECKE, op. cit., s. 176 a násl.

zástupci. Druhou z těchto komunikačních a legitimačních sfér představuje komunikace mezi věcně nadřízeným a podřízeným soudem. Třetí je představována situacemi, kdy je rozhodnutí publikováno a stává se předmětem širší odborné debaty. Poslední sféru pak tvoří případy, kdy jsou soudní rozhodnutí diskutována širší – a tedy i neodbornou – veřejností.

Kühn v tomto smyslu uvádí, že legitimujícím publikem soudních rozhodnutí je právníká, nikoli laická veřejnost,⁶²¹ což je i závěr, ke kterému dochází i tato monografie, alespoň co se týče představ komunikovaných texty soudních rozhodnutí. Kühn nicméně pokračuje toto své tvrzení tím, že podle něj „[v]eřejnost nevnímá odůvodnění rozhodnutí, nýbrž jeho precedentní informaci pro řešení určitého druhu obecně vymezené kauzy.“ Pokud tomu tak má být, vracíme se k závěrům vysloveným ve vztahu k publikaci soudních rozhodnutí: tato „precedentní“ informace musí být sdělována i širší veřejnosti, a to i prostřednictvím plošné a komunikačně přístupné publikace všech soudních rozhodnutí, která zaručí, že stanovování této „precedentnosti“ nebude záviset pouze na soudech, které daná rozhodnutí vydaly.

Legitimitu soudního rozhodování tedy nelze považovat pouze za výsledek dodržení určitých právními předpisy předepsaných procedur, ale za výsledek vzájemného přijetí (Gribnau v tomto smyslu píše o „*mutual trust*“),⁶²² kterého je dosahováno na základě komunikace. Přijetí subjekty závisí na souladu soudních rozhodnutí se stávajícím přesvědčením o tom, co je správné či legitimní. Jedná se tedy o určitou legitimaci v kruhu: pokud soudní rozhodnutí naplňují představy o legitimních soudních rozhodnutích, pak jsou legitimní. Dochází-li k legitimaci soudnictví, resp. soudního rozhodnutí, na různých úrovních, tedy v různých komunikačních a legitimačních sférách, pak i různé legitimační faktory hrají různou roli.

Nedodržuje-li soudní rozhodnutí právními předpisy stanovenou formu a strukturu, pak ztrácí svou legitimitu skrze nedodržení podmínek své legality.

Pokud neodkazuje transparentně – a v případech, kdy odkazuje na pro daný právní systém nestandardní zdroje, tuto svou volbu dostatečně neodůvodňuje – kompromituje tak svou legitimitu ve vztahu k odborné veřejnosti: nejen k soudům samotným, ale především ve vztahu k právní doktríně.

⁶²¹ Viz KÜHN, 2001, op. cit., s. 13.

⁶²² GRIBNAU, op. cit., s. 32–34.

Srozumitelnost textu soudního rozhodnutí hraje legitimační roli především ve vztahu k takové skupině adresátů, u které se dá očekávat větší míra kompetence v právním jazyce.

V určitých komunikačních sférách soudnictví nebuduje svou legitimitu na výstupu (například prostřednictvím srozumitelnosti), ale *de facto* na vstupu: symbolická hodnota a síla soudního procesu podle Bourdieua funguje jen tehdy, pokud v ni subjekty věří a participují na ní. Víra je otázka *a priori* přijetí – a tedy i určitá forma vstupní legitimace.

Z výše uvedeného vyplývá, že se soudnictví zaměřuje – a koncepty srozumitelnosti, přesvědčivosti a legitimacy interpretuje – především ve vztahu k sobě samému. I když se tento stav začíná v poslední době měnit, naprostá většina soudních rozhodnutí je přístupná pouze prostřednictvím databází, ke kterým mají přístup pouze zase soudy samé.

Publikace rozhodnutí vrcholných soudních institucí (ať už v tzv. oficiálních sbírkách nebo od online) jednak svědčí o vyšším stupni jejich normativní hodnoty, jednak reflektuje poznatek, že soudní rozhodnutí, která bývají nejčastěji debatována širší veřejností, jsou většinou rozhodnutími, která se zabývají obecnými hodnotovými či principiálními otázkami.⁶²³ Zásadní rozhodnutí, která se týkají etických problémů nebo ochrany lidských práv, mají na jedné straně větší potenciál být diskutovány širší společností (protože se jedná o témata, která se týkají celé společnosti), a na straně druhé tuto diskusi, a ve svém důsledku i legitimaci širší společnosti, vyžadují – protože rozhodnutí o principech (tedy *hard cases*), ve kterých soudy zaujímají určitou „aktivnější“ roli, vyžadují odlišnou formu legitimizace. Jak uvádí Hoecke, čím kreativnější a aktivnější roli si soudy přivlastňují, tím více legitimacy jejich rozhodnutí vyžadují;⁶²⁴ tato legitimita musí být budována a posilována především na výstupu.

Pokud tedy české soudnictví buduje legitimitu na výstupu, prostřednictvím kvalitních, správných a spravedlivých soudních rozhodnutí, pak tak činí především ve vztahu k sobě samému. Základní komunikační a legitimační sférou, které přizpůsobuje své rozhodnutí, je odborná veřejnost, a vzhledem k míře

⁶²³ Srov. HOECKE, op. cit., zvláště pak kapitola Legitimation of Law, s. 187–201.

⁶²⁴ Viz HOECKE, op. cit., s. 188–189. V podobném duchu obhájuje důležitost odlišných stanovisek i výše citovaný Hughes. Viz supra, poznámka č. 134.

dostupnosti soudních rozhodnutí veřejnosti, pak ta její část, která je tvořena samotnými soudy. Dalo by se tedy říci, že povaha soudních rozhodnutí, tak jak byla rozebírána a diskutována v této práci, je založená především na komunikaci mezi věcně nadřízenými a podřízenými soudy a pouze v případech rozhodnutí vrcholných soudních institucí i na komunikaci mezi soudy a odbornou veřejností.

Všechny v této práci diskutované prvky jsou vzájemně provázané, a to na takové úrovni, že jeden bez druhého je schopen podat pouze velice omezenou zprávu o povaze a roli soudnictví i její legitimitě na výstupu. Informace, které získáváme ze skutečností, že soudní rozhodnutí začínají úsluvím „Jménem republiky“, jsou psána převážně právním jazykem nebo že většinou nejsou publikována, jsou samy o sobě neúplné. Forma, jazyk, publikace i přítomnost odkazů svědčí o tom, že komunikace mezi soudy a neodbornou veřejností není primární sférou legitimace soudnictví. Z výše řečeného tak vyplývá, že texty soudních rozhodnutí za primární sféry legitimace považují především soudnictví samo a v případě vyšších soudů i odbornou veřejnost, především právní doktrínu.

V úvodní kapitole této práce byla formulována otázka, která vyjádřila pochybnost o důležitosti, kterou české soudnictví přisuzuje textům soudních rozhodnutí ve vztahu k legitimitě soudnictví. V kontextu komunikačních sfér, v jejichž rámci dochází k legitimaci soudnictví, lze tvrdit, že kvalita textů soudních rozhodnutí jako faktoru ovlivňujícího legitimitu soudnictví na výstupu, hraje v různých sférách různou roli.

Publikace otevírá soudnictví kontrole veřejnosti, a to především veřejnosti odborné, protože mezi tou budou osoby, které lze považovat – podle výše uvedené klasifikace – za čtenáře soudních rozhodnutí. Díky své kompetenci v právním jazyce a znalostech právního kontextu budou pak čtenáři rozhodnutí spíše schopni porozumět rozhodnutí a jeho argumentaci a odhalit jeho případné slabiny. Texty soudních rozhodnutí, které jsou nesrozumitelné, nesprávné nebo nezveřejněné, tedy pro tuto skupinu adresátů mohou soudnictví jako celek delegitimovat.

Neodborná veřejnost v současné době tuto možnost z velké části nemá. Pokud k ní mohou texty soudních rozhodnutí určitým způsobem komunikovat, pak se tak děje hlavně na symbolické úrovni, ať už co do symbolické

hodnoty informací nebo i případné nesrozumitelnosti. Tyto úrovně však mohou mít jakoukoli symbolickou hodnotu jen tehdy, pokud na nich subjekty aktivně participují – pokud je přijímají – a v tuto symbolickou hodnotu věří. Pro neodbornou veřejnost tedy nezveřejněné a nesrozumitelné texty nemusí soudnictví automaticky delegitimizovat, což v této komunikační sféře svědčí spíše o důležitosti budování legitimacy soudnictví na vstupu.

Z textu této monografie vyplývá, že neodborná veřejnost není primárním adresátem textů soudních rozhodnutí, a to ani v případech rozhodnutí vrcholných soudů. Ve vztahu k neodborné veřejnosti se tedy nezdá, že by soudnictví skrze texty svých rozhodnutí budovalo svou výstupní legitimitu.

Neodborná veřejnost představuje nejpočetnější okruh možných adresátů textů soudních rozhodnutí, ale texty soudních rozhodnutí spíše dokazují, že jsou adresovány veřejnosti odborné: právní praxi, právní doktríně a především soudům samotným. Odborná veřejnost je ale pouze menší částí společnosti jako celku. Chápeme-li legitimitu soudnictví relativně, ve vztahu k jednotlivým legitimačním sférám, pak nelze jednoznačně tvrdit, zda soudnictví buduje svou legitimitu na výstupu. To, co může být legitimní v jedné této sféře, nemusí být legitimní ve sféře jiné. Tyto sféry však nejsou oddělené, ale – jak upozorňuje Hoecke – ve vzájemném dialogu. Je-li legitimita narušená v jedné této sféře, narušuje legitimitu jako celek.

Je to především úroveň a způsob dostupnosti – publikace – textů soudních rozhodnutí, která určuje, zda a komu jsou určeny. Úroveň publikace rozhodnutí nejvyšších soudů svědčí o tom, že soudnictví na legitimitu na výstupu určitý důraz klade. Odezva, kterou lze pozorovat mezi odbornou veřejností, která tato soudní rozhodnutí sleduje, kritizuje a využívá ve svých činnostech, tomuto závěru odpovídá. Tento závěr již ale nelze použít ve vztahu k soudnictví jako celku. Změnu v dostupnosti soudních rozhodnutí okresních, krajských a vrchních soudů, ke které by mělo dojít od roku 2022 pak lze interpretovat minálně jako náznak kroku od této odborné uzavřenosti. Plošná dostupnost všech pravomocných rozhodnutí otvírá prostor nejen pro širší kontrolu – a kritiku – soudnictví, ale i pro využívání těchto rozhodnutí v právní praxi i právní teorii. Nezbyvá než napjatě čekat, jak se české právní prostředí této nové příležitosti zhostí.

Přes všechny snahy o posilování legitimacy soudnictví na výstupu, které je možné v současné právní vědě i judikatuře vyšších soudů sledovat, text této práce neprokazuje, že by soudnictví jako celek spoléhalo na své texty jako na hlavní faktory své legitimace na výstupu. Tento text poukázal na – a diskutoval – úskalí, která se s tímto stavem pojí a naznačil možné směry, kterými se mohou dále ubírat jejich další možná vysvětlení.

ZÁVĚR

Tato monografie si pro analýzu a diskusi povahy a role soudnictví v právním systému České republiky zvolila cestu skrze texty soudních rozhodnutí. K textům soudních rozhodnutí bylo přistupováno jako k autoportrétům, které soudnictví samo o sobě tvoří. Na jedné straně tyto autoportréty staticky reflektují povahu právního systému a roli soudnictví uvnitř něj, na straně druhé jsou prostředkem dynamické právní změny. Tato změna se týká nejen významu ustanovení právních předpisů v procesu interpretace a aplikace práva soudy, ale i samotné role soudnictví a soudních rozhodnutí jako výstupů jeho činnosti především. Text této práce tedy ukázal, jakým způsobem texty soudních rozhodnutí reflektují vztah soudnictví ke státní moci, a jak značný vliv má soudnictví samo prostřednictvím své činnosti na normativitu judikatury, což představuje prominentní prvek dynamické úlohy soudnictví ve vymezování své vlastní role v právním systému.

V kontextu hermeneutického obratu ke čtenáři jako determinanty významu textu byl kladen důraz především na adresáty soudních rozhodnutí, respektive na to, jak forma, jazyk, publikace a přítomnost odkazů vymezuje jejich publikum. S využitím stylistické a sémiotické analýzy textu byly vybrány čtyři stěžejní okruhy ukazatelů, na jejichž základě byly diskutovány dvě roviny otázek: problematika legitimacy soudnictví a problematika adresátů.

Těmito okruhy byly: forma a struktura textů soudních rozhodnutí, jazyk soudních rozhodnutí, publikace soudních rozhodnutí a přítomnost odkazů na zdroje soudních rozhodnutí v jejich odůvodněních. V rámci těchto okruhů potom byly identifikovány a analyzovány dílčí ukazatele. Ve vztahu k těmto dílčím ukazatelům jsme se tázali, jaký vztah mají k adresátům soudních rozhodnutí, respektive jaké významy jim sdělují a k jakým závěrům o legitimitě soudnictví vedou.

Především na základě analýzy a diskusí srozumitelnosti jazyka soudních rozhodnutí a jejich publikace tato práce došla k závěru, že primárním adresátem rozhodnutí není ani laický účastník řízení, ani neodborná veřejnost. Sféra komunikace mezi soudnictvím a neodbornou veřejností tedy není – alespoň podle textů soudních rozhodnutí – primární legitimizační sférou. Texty

soudních rozhodnutí jsou adresované především čtenářům z řad odborné veřejnosti, mezi nimiž je třeba jako specifickou skupinu adresátů označit soudy samotné, ať už v kontextu normativní hodnoty judikatury nebo v kontextu vztahů mezi věcně nadřizenými a podřízenými soudy.

Kvalita soudních rozhodnutí (jako souhrn jejich legality, jazyka, forem publikace a přesvědčivosti argumentace), jako faktor ovlivňující legitimitu soudnictví na výstupu, hraje roli především ve vztahu k odborné veřejnosti. Pro neodbornou veřejnost hrají zřejmě výraznější roli faktory ovlivňující legitimitu soudnictví na vstupu, protože i jím nesrozumitelné a nepublikované rozhodnutí, neuvádějící žádnou judikaturu, může být chápáno jako legitimní. Vysvětlení tohoto stavu je možné hledat především ve skutečnosti, že autorita potřebuje ke své legitimaci víru ve svou legitimitu a *a priori* participaci subjektů na této autoritě. Obecně řečeno, texty soudních rozhodnutí tedy vylučují z řad svých čtenářů ty, kteří by měli patřit mezi jejich adresáty.⁶²⁵

Ve světle těchto zjištění a v kontextu názorů diskutovaných v textu této práce je třeba na závěr uvést, že tento stav nelze považovat za přijatelný. Otevřená demokratická společnost může jen těžko připustit existenci soudnictví, které se neotevřela společenské kontrole prostřednictvím srozumitelných a komunikačně i fyzicky přístupných textů svých rozhodnutí. Bez těchto charakteristik nemá dále smysl diskutovat symbolickou povahu uváděných informací nebo přesvědčivost užívané argumentace pro neodbornou veřejnost.

⁶²⁵ Vysvětlení rozdílu mezi pojmy čtenář a adresát obsahuje kapitola 2.3.1.

RESUMÉ

This thesis focuses on the role of the Czech judiciary viewed through the texts of its decisions. The texts of judicial decisions are understood as the self-portraits, which are being created by the judiciary itself. On the one hand, these self-portraits statically reflect the nature of the legal system and the role of the judiciary within this system; on the other hand, they represent a means of dynamic change. This dynamic change is not only the change that follows from the judicial interpretation and application of law, but also such that is capable of changing the role of the judiciary and its decisions themselves. The text of this thesis shows the ways in which the texts of judicial decisions reflect the relationship between the judiciary and the state authority. It also shows, how strong an influence does the judiciary have on the normative value of its case-law, i.e. the prominent element in its role of dynamically creating its own role within the legal system.

In the context of reader-response criticism of the text, the main focus of this thesis is put on the addressees/readers of the judicial decisions. In particular, it focuses on the form, language, publication and presence of references to (legal) sources and their role in the formation of the audience of the judicial decisions. Based on the stylistic and semiotic analyses of texts, four main areas of focus have been chosen as a basis for the analyses of issues of the legitimacy of the judiciary and the issue of the addressees of judicial decisions.

These four areas are: form and structure of the texts of judicial decisions, language of judicial decisions, publication of judicial decisions, and references to (legal) sources. In the context of these areas, individual elements have been identified and analysed. In relation to each of these elements, this thesis debates the meaning they convey to their addressees and to what conclusions regarding the legitimacy of judiciary they lead.

Based on the analyses and discussions of the notion of comprehensibility of the language and publication of judicial decisions, it has been concluded that the primary addressee of the decision is neither a lay party to the trial nor the lay public. The communication sphere of judiciary and lay public

is not – at least based on the texts of Czech judicial decisions – the primary legitimisation sphere of the judiciary. Texts of judicial decisions are addressed primarily to the readers from the ranks of lawyers. Among these, a special group of addressees must be identified – the courts themselves, may it be in the context of the normative value of case-law or in the context of relations between individual courts in the hierarchy.

The quality of the judicial decisions (as a sum of their legality, language, form, publication and persuasiveness of argumentation) – as a factor influencing the output legitimacy of the judiciary – plays a dominant role especially when it comes to the lawyer audience. For the lay public, input factors seem to be more important, because to them, even an incomprehensible and unpublished judicial decision, not citing any case-law, may be legitimate. The explanation if this claim may be found in the fact that any authority needs from its subjects a faith in its legitimacy and participation in its processes. Generally speaking, texts of judicial decisions exclude some of their addressees (to whom is the text addressed and to whom the rights and duties are imposed) from their readers (those who are able to understand the text and its regulative consequences).

In the light of the findings contained in this text and in the context of this thesis, it should be concluded that this situation is not acceptable. An open democratic society can hardly allow the existence of such a judiciary that is not open to the social control through comprehensible and effectively accessible texts of its decisions. Without these characteristics, there is no point in further debating the symbolic nature of information contained therein or the persuasiveness of deployed argumentation methods for the lay public.

LITERATURA A DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE

Monografie, kapitoly v monografiích a příspěvky ve sbornících

- ALEXANDER, L. a E. SHERWIN. *The Rule of Rules*. Durham and London: Duke University Press, 2001. DOI <https://doi.org/10.1215/9780822380023>
- ARNHEIM, R. *The Power of the Center: A Study of Composition in the Visual Arts*. Berkely: University of California Press, 1982.
- AUSTIN, J. L. *How to do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962.
- BANKOWSKI, Z., D. N. MACCORMICK a G. MARSHALL. Precedent in the United Kingdom. In: MACCORMICK, N. a R. S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Precedents. A Comparative Study*. Dartmouth: Aldershot, 1997.
- BAŇOUCH, H. Jednoduchá řešení zvýšení efektivity českých soudů. In: KYSELA, J. (ed.). *Hledání optimálního modelu správy soudnictví pro Českou republiku*. Praha: Kancelář Senátu, 2008, s. 136–154.
- BARTHESE, R. “Death of the Author” *Music – Image – Text*. [Přel. a ed. Stephen Heath] New York: Hill and Wang, 1977.
- BATTELE, J. *The Search. How Google and Its Rivals Rewrote the Rules of Business and transformed our Culture*. New York: Portfolio, 2006.
- BELLING, V. *Legitimita moci v postmoderní době. Proč potřebuje Evropská unie členské státy?* Brno: Masarykova univerzita, 2009.
- BIX, B. *Law, Language and Legal Determinacy*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1993.
- BOEHME-NESSLER, V. *Pictorial Law. Modern Law and the Power of Pictures*. Dordrecht: Springer, 2011. DOI <https://doi.org/10.1007/978-3-642-11889-0>
- BOURDIEU, P. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press, 1992.
- BURKE, K. *Language as symbolic action: essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley: University of California Press, 1966. DOI <https://doi.org/10.1525/9780520340664>

- BYBEE, J. L. *Morphology: A Study of the relation Between Meaning and Form*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1985. DOI <https://doi.org/10.1075/tsl.9>
- CANIVET, G., M. ANDENAS a D. FAIRGRIEVE. *Independence, accountability, and the judiciary*. London: British Institute of International and Comparative Law, 2006.
- CAO, D. *Translating Law*. Clevedon: Multilingual Matters, 2007. DOI <https://doi.org/10.21832/9781853599552>
- CAROLAN, E. *The New Separation of Powers. A Theory for the Modern State*. Oxford: OUP, 2009. DOI <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199568673.001.0001>
- COSKUN, D. *Law as a Symbolic Form. Ernst Cassirer and the Anthropocentric View of Law*. Dodrecht: Springer, 2007. DOI <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6256-8>
- CULLER, J. *The Pursuit of Signs: Semiotics, Literature, Deconstruction*. Ithaca (NY): Cornell University Press, 1981. DOI <https://doi.org/10.2307/3684090>
- ČECHOVÁ, M. et al. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003.
- ČECHOVÁ, M. et al. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- ČERMÁK, I. Myslet narativně (kvalitativní výzkum „on the road“). In: ČERMÁK, I. a M. MIOVSKÝ (eds.). *Sborník z konference Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Psychologický ústav AV ČR, Nakladatelství Albert, 2002, s. 11–25.
- DAHL, R. A. *Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1976.
- DAVID, L. Co je precedent v rozhodnutích českých civilních soudů? In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2008.
- DAVID, R. *Les grands systemes de droit contemporains*. Paris: Dalloz, 1973.
- DERRIDA, J. *Of Grammatology*. [Přel. Gayatri Chakravorty Spivak]. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976, 1997.
- DURKHEIM, E. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: OIKOYMENH, 2002. 491 s.

- DWORKIN, R. *Law's empire*. London: Fontana Press, 1986.
- ECO, U. *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*. Blomington: Indiana University Press, 1981.
- ECO, U. *Lector in Fabula*. Praha: Academia, 2010.
- ELLIS, J. M. *The Theory of Literary Criticism: A Logical Analysis*. Berkeley: University of California Press, 1978.
- FLORIDI, L. *The Philosophy of Information*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2011.
- FLORIDI, L. The Method of Levels of Abstraction. *Minds & Machines*. 2008, č. 18, s. 303–329. DOI <https://doi.org/10.1007/s11023-008-9113-7>
- FORSTER, E. M. *Aspects of the Novel*. London: Penguin Books, 1976. Poprvé vydáno 1927.
- FOUCAULT, M. What is an Author? In: BOUCHARD, D. F. (ed.). *Language, Counter-Memory, Practice. Selected Essays and Interviews by Michel Foucault*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1977, s. 113–138.
- FRYE, N. *Anatomy of criticism: four essays*. New York: Atheneum, 1969.
- FULLER, L. L. *Anatomy of the Law. New York, Washington*. London: Frederick A. Praeger, Publishers, 1968.
- GADAMER, H. G. *Truth and Method*. [Přel. Joel Weinsheimer a Donald G. Marshall]. London: Continuum, 1975 a 1989.
- GARNER, B. A. (editor in chief) *Black's Law Dictionary*. 8. vyd. Thomson West, 2008.
- GENNEP, A. van. *The Rites of Passage*. [Přel. Monika I. Vizedom a Gabrielle L. Caffee]. London a Henley: Routledge and Kegan Paul, 1909, 1960.
- GOFFMAN, E. *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin books, 1975.
- GREENBERG, M. Legislation as Communication? Legal Interpretation and the Study of Linguistic Communication. In: MARMOR, A. a S. SOAMES (eds.). *Philosophical Foundations of Language in the Law*. Oxford: Oxford University Press, 2011. DOI <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199572380.003.0010>

- GUTTING, G. *French philosophy in the twentieth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. DOI <https://doi.org/10.1017/CBO9780511806902>
- HABERMAS, J. *The theory of communicative action. Volume 1, Reason and the rationalization of society*. [Přel. Thomas McCarthy]. Cambridge: Polity Press, 1984.
- HARAŠTA, J., T. SMEJKALOVÁ, T. NOVOTNÁ a kol. *Citační analýza judikatury*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.
- HART, H. L. A. *Pojem práva*. [Přel. Petr Fantys] Praha: Prostor, 2004.
- HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
- HENDRYCH, D. a kol. *Právníkový slovník*. Praha: C. H. Beck, 2000.
- HOECKE, M. van. *Law as Communication*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2002.
- HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006.
- HUGO, J. et al. (eds.). *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, 2009.
- HUTTON, C. *Language, Meaning and the Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009. DOI <https://doi.org/10.3366/edinburgh/9780748633500.001.0001>
- CHASE, O. *Law, Culture and Ritual. Disputing Systems in Cross-Cultural Context*. New York: NYUP, 2005.
- KELSEN, H. *Pure theory of law*. [Přel. Max Knight]. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd., 2005.
- KIM, K. L. *Caged in our own signs: a book about semiotics*. Westport: Ablex Publishing Corporation, 1996.
- KLUSOŇOVÁ, M. *Hnutí Právo a literatura koncem 20. a na počátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.
- KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995.
- KNAPP, V. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988.

- KOSAŘ, D., J. PETROV, K. ŠIPULOVÁ, H. SMEKAL, L. VYHNÁNEK a J. JANOVSÝ. *Domestic Judicial Treatment of European Court of Human Rights – Beyond Compliance*. 1. vyd. London, New York: Routledge, 2020. DOI <https://doi.org/10.4324/9780429343933-101>
- KUBÍNOVÁ, M. *Text v pohybu četby. Úvahy o významové a komunikační povaze literárního díla*. Praha: Academia, 2009.
- KÜHN, Z., M. BOBEK a R. POLČÁK (eds.). *Judikatura a právní argumentace*, Praha: Auditorium, 2006.
- KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: C. H. Beck, 2005, 222 s. ISBN 80-7179-429-5.
- KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002.
- LASSER, M. de S. O.-P'E. *Judicial deliberations. A Comparative Analysis of Judicial Transparency and Legitimacy*. Oxford: OUP, 2004.
- LLEWELLYN, K. N. *The Bramble Bush*. 1930, Oceana Edn., 1975.
- LLEWELLYN, K. N. *Jurisprudence: Realism in theory and practice*. Chicago: University of Chicago press, 1962.
- LÖTSCHER, A. Conceptual and Textual Structure in legislative Texts. In: WAGNER, A. a S. CACCIAGUIDI-FAHY (eds.). *Obscurity and clarity in the law: prospects and challenges*. Ashgate, Aldershot, 2008.
- LUHMANN, N. *A Sociological Theory of Law*. [Přel. Elizabeth King-Utz a Martin Albrow]. Routledge, 1985.
- MacCORMICK, N. *Rhetoric and the Rule of Law. A Theory of Legal Reasoning*. Oxford: OUP, 2005.
- MacCORMICK, N. a R. S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Precedents. A Comparative Study*. Dartmouth: Aldershot, 1997. DOI <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199571246.001.0001>
- MASTERMAN, R. *The Separation of Powers in the Contemporary Constitution. Judicial Competence and Independence in the United Kingdom*. Cambridge: CUP, 2011.

- MATTILA, H. E. S. *Comparative Legal Linguistics*. [Přel. Christopher Goddard]. Aldershot: Ashgate, 2006.
- MAZZARESE, T. Legal Language and Translation: Six Main Sorts of Problem. In: TOMASZCZYK, J. (Ed.). *Aspects of Legal Language and Legal Translation*. Lodz University Press, Lodz, 1999.
- McLUHAN, M. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Praha: Mladá fronta, 2011.
- MELLINKOFF, D. *The Language of the Law*. Oregon: Resource Publications, 1963.
- MYŠKA, M., T. SMEJKALOVÁ, J. ŠAVELKA a M. ŠKOP. Creative Commons and Grand Challenge to Make Legal Language Simple. In: PALMIRANI, M., U. PAGALLO, P. CASANOVAS a G. SARTOR. *AI Approaches to the Complexity of Legal Systems. Models and Ethical Challenges for Legal Systems, Legal Language and Legal Ontologies, Argumentation and Software Agents*. Berlin, Heidelberg, New York: Springer, 2012, s. 271–285. ISBN 978-3-642-35730-5. DOI https://doi.org/10.1007/978-3-642-35731-2_19
- NEWTON, K. M. *Jak interpretovat text: kritický úvod do teorie a praxe literární interpretace*. [Přel. Milan Orálek]. Olomouc: Periplum, 2008.
- OLIVECRONA, K. *Law as Fact*. London: Stevens and sons, 1971.
- ORTONY, A. (ed.). *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979, 1993. DOI <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865>
- OSOLSOBĚ, I. *Ostenze, bra, jazyk: sémiotické studie*. 1. vyd. Brno: Host, 2002, 398 s. ISBN 80-7294-076-7.
- PECZENIK, A. *On Law and Reason*. Dodrecht: Springer, 2009. DOI <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8730-1>
- PECZENIK, A. *Scientia Juris. Legal Doctrine as Knowledge of Law and as a Source of Law. A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence*. Svazek 4, Dodrecht: Springer, 2007.
- PECZENIK, A. The Binding Force of Precedent. In: MacCORMICK, N. a R. S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Precedents. A Comparative Study*, Dartmouth: Aldershot, 1997, s. 461–479. DOI <https://doi.org/10.4324/9781315251905-14>

- PERELMAN, Ch. a L. OLBRECHTS-TYTECA. *The new rhetoric: a treatise on argumentation*. [Přel. John Wilkinson a Purcell Weaver]. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1969, 2008.
- POLČÁK, R. *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012a.
- PŘIBÁŇ, J. *Suverenita, právo a legitimita v kontextu moderní filosofie a sociologie práva*. Praha: Karolinum, 1997, 270 s. ISBN 80-7184-470-5.
- QUINTON, A. Introduction. In: WAISMANN, F. *Philosophical Papers*, B. McGuinness, ed., Holland: D. Reidel, 1977.
- RADBRUCH, G. Legal Philosophy. In: *The Legal Philosophies of Lask, Radbruch, and Dabin. Volume 4 of 20th century legal philosophy series*. [Přel. Kurt Wilk]. Harvard: Harvard University Press, 1950.
- ROERMUND, B. van. *Law, Narrative and Reality. An Essay in Intercepting Politics*. Dodrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997.
- RONKAINEN, A. Dual-Process Cognition and Legal Reasoning. In: ARASZKIEWICZ, M. et al. (eds.). *Argumentation 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 1–32. DOI <https://doi.org/10.2139/ssrn.1879429>
- ROSS, A. *On Law and Justice*. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd., 2004.
- ROSZOWSKI, S. The Language of Law as Sublanguage. In: TOMASZCZYK, J. (ed.). *Aspects of Legal Language and Legal Translation*. Łódź: Łódź University Press, 1999.
- SCHANE, S. A. *Language and the Law*. London: Continuum, 2006.
- SCHMITT, C. Legality and legitimacy. [Přel. & ed. Jeffrey Seitzer]. Durham: Duke University Press, 2004. DOI <https://doi.org/10.1215/9780822385769>
- SKOZEN, I. Law, Language and Their Influence on Cognition. In: ARASZKIEWICZ, M. et al. (eds.). *Argumentation 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 109–121.
- SMEJKALOVÁ, T. K otázce normativity judikatury v České republice. In: *Dny práva – 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1587–1595.

- SMEJKALOVÁ, T. The Nature of Unifying Opinions of Czech Supreme Courts. In: *The Role and Place of Law in a Society Based on Knowledge*. Targu-Jiu, Romania: Targu-Jiu, Romania, 2009. ISBN 978-973-144-283-9.
- SMEJKALOVÁ, T. Argumentace krásnou literaturou. In: HAMULÁK, O. (ed.) *Právo v umění a umění v právu: sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Praha: Leges, 2011, s. 23–31.
- SMEJKALOVÁ, T. A Matter of Coherence. In: ARASZKIEWICZ, M., M. MYŠKA, T. SMEJKALOVÁ, J. ŠAVELKA a M. ŠKOP. *Law and Literature. Argumentation 2012 Workshop Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 31–44. ISBN 978-80-210-6019-7.
- SMEJKALOVÁ, T. a M. ŠKOP. A Concept of a Reader in Legislation Drafting. In: *Argumentation*, 2017, s. 51–69.
- SUMMERS, R. S. a M. TARUFFO. Interpretation and Comparative Analysis. In: MacCORMICK N. a R. S. SUMMERS (eds.). *Interpreting Statutes. A Comparative Study*. Aldershot: Ashgate, 1991.
- SURMAJOVÁ, Ž. a B. BALOG. Vagueness in Legal Language. In: ARASZKIEWICZ, M. et al. (eds.). *Argumentation 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 95–107.
- SUSSKIND, R. *The End of Lawyers?* Oxford: OUP, 2008.
- ŠEJVL, M. Jak udělat spravedlnost slovy. In: *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.
- ŠIMÍČEK V. *Ústavní stížnost*. Praha: Linde Praha, a. s., 2005.
- ŠKOP, M. *Právo a vášeň: jazyk, příběh, interpretace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 205 s. ISBN 9788021054646.
- ŠKOP, M. *Právo v postmoderní situaci*, Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4543-9.
- ŠKOP, M. a kol. *Tvorba práva – empirické studie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019.
- TIERSMA, P. M. *Legal Language*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1999.

- TIERSMA, P. M. *Parchment, Paper, Pixels. Law and the Technologies of Communication*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2010. DOI <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226803074.001.0001>
- TOMÁŠEK, M. *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003.
- TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2010, 332 s. ISBN 9788087284018.
- TURNER, M. *Literární mysl: o původu myšlení a jazyka*. [Přel. Olga Trávníčková]. Brno: Host, 2005.
- TURNER, V. *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites of Passage*. In: MAHDI, L. C., S. FOSTER a M. LITTLE (eds.). *Betwixt and Between: The Patterns of Masculine and Feminine Initiations*. Open Court Publishing Company, 1987. ISBN 0-8126-9047-8.
- VERDOSS, A. Die Natürrechtliche Basis der Rechtsgeltung. In: *Recht un Moral. Texte zur Rechtsphilosophie*. Stuttgart: Hrsg. N. Hoerster, 1991.
- WEBER, M. *Politics as Vocation*, 1919. In: *Max Weber's Complete Writings on Academic and Political Vocations*, New York: Algora Publishing, 2008.
- WEINBERGER O. *Filosofie, právo, morálka*. Brno, 1993
- WEINBERGER, O. *Norma a instituce*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
- WHITE, J. B. *The Legal Imagination*. University of Chicago Press, London, 1985.
- WILFLING, P. Prístup verejnosti k súdným rozhodnutiam na Slovensku. In: *Prístup k spravodlivosti – Bariéry a východiská 8. Presvedčivosť a transparentnosť rozhodovania súdov*. VIA IURIS – Centrum pre práva občana, 2010, s. 14–28.
- WROBLEWSKI, J. *Rozumienie prawa i jego wykładania*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskich, 1990.
- ZANDER, M. *The Law-Making Process*. Sixth Edition. Cambridge: CUP, 2004. DOI <https://doi.org/10.1017/CBO9780511818417>
- ZIRK-SADOWSKI, M., M. GOLECKI a B. WOJCIECHOWSKI. *Multicentrism As an Emerging Paradigm in Legal Theory*. Frankfurt: Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009.

Články v odborných časopisech

- ALLEN, J. A Theory of Adjudication: Law as Magic. *Suffolk U.L. Rev.*, 2007–2008, č. 41, s. 73 a násl. DOI <https://doi.org/10.2139/ssrn.999624>
- ALMOG, S. As I read, I weep – In Praise of Judicial Narrative. *Oklahoma City University Law Review*, 2001, sv. 26, č. 2, s. 471–501.
- AMANKULOR, J. N. The Condition of Ritual Theatre. An Intercultural Perspective. *Performing Arts Journal*. 1989, č. 11/12, The Interculturalism Issue, s. 45–58. DOI <https://doi.org/10.2307/3245426>
- BERGER, L. L. How Embedded Knowledge Structures Affect Judicial Decision Making: A Rhetorical Analysis of Metaphor, Narrative, and Imagination in Child Custody disputes. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 2009, č. 18, s. 259–308.
- BHATIA, V. K. Simplification v. Easification – The Case of Legal Texts. *Applied Linguistics*, 1983, č. 4, s. 42–54. DOI <https://doi.org/10.1093/applin/4.1.42>
- BOBEK, M. Úvahy o uveřejňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 11, s. 396–402.
- BOOTH, W. C. *The Rhetoric of Fiction*. Chicago: University of Chicago Press, 1983.
- BOURDIEU, P. The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field. *Hastings L. J.*, 1986–1987, č. 38, s. 814–853.
- BROOKS, P. Narrativity of the Law. *Law and Literature*, 2002, č. 14, s. 1–10. DOI <https://doi.org/10.1525/lal.2002.14.1.1>
- CLARK, H. H. a T. B. CARLSON. Hearers and Speech Acts. *Language*, 1982, č. 58, s. 332 a násl. DOI <https://doi.org/10.2307/414102>
- COVER, R. M. Violence and the World. *Yale L. J.* 1985–1986, č. 95, s. 1601 a násl. DOI <https://doi.org/10.2307/796468>
- DELGADO, R. Storytelling for Oppositionists and Others: A Plea for Narrative. *Mich. L. Rev.*, 1988–1989, č. 8, s. 2411–2441. DOI <https://doi.org/10.2307/1289308>

- FELDMAN, M. S. a J. G. MARCH. Information in Organizations as Symbol and Signal. *Administrative Science Quarterly*, 1981, 26, č. 2, s. 171–186. DOI <https://doi.org/10.2307/2392467>
- FILIP, J. Disent a konkurence v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2001, roč. 3, č. 1, s. 15–19.
- FISH, S. Interpreting the „Variorum“. *Critical Inquiry*, 1976, sv. 2, č. 3, s. 465–485. DOI <https://doi.org/10.1086/447852>
- FOWLER, J. H., JOHNSON, T. R., SPRIGGS, J. F., JEON, S., WAHLBECK, P. J. Network Analysis and the Law: Measuring the Legal Importance of Precedents at the U.S. Supreme Court. *Political Analysis*, 2007, roč. 15, č. 3, s. 324–346. DOI <https://doi.org/10.1093/pan/mpm011>
- FOWLER, J. H., JEON, J. The Authority of Supreme Court precedent. *Social Networks*, roč. 2008, č. 30, s. 16–30. DOI <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2007.05.001>
- FULLER, L. L. Positivism and Fidelity to Law a Reply to Professor Hart. *Harvard Law Review*, 1958, č. 71, s. 630–672. DOI <https://doi.org/10.2307/1338226>
- GEALFOW, J. A. a MAY, C. Anonymizace osobních údajů v soudních rozhodnutích. *Revue pro právo a technologie*, 2019, roč. 10, č. 19, s. 3–39. DOI <https://doi.org/10.5817/RPT2019-1-1>
- GOODRICH, P. Law and Language: A Historical and Critical Introduction. *J. L. & Soc'y.*, 1984, č. 11, s. 173–206. DOI <https://doi.org/10.2307/1410039>
- GOODRICH, P. The Role of Linguistics in Legal Analysis. *Mod. L. Rev.*, 1984, č. 47. DOI <https://doi.org/10.1111/j.1468-2230.1984.tb01664.x>
- GRIBNAU, J. L. M. Legitimacy of the Judiciary. *Electronic Journal of Comparative Law* [online]. [cit. 1. 2. 2012]. ISSN 1387-3091. Dostupné z: <http://www.ejcl.org/64/art64-3.pdf>
- GUMPERZ, J. J. Types of Linguistic Communities. *Anthropological Linguistics*, 1962, sv. 4, č. 1, s. 28–40.

- HARAŠTA, J. Srovnávací studie právních informačních systémů: rozdíly mezi systémy při využití různých vyhledávacích strategií. *Revue pro právo a technologie*, 2020, č. 22, s. 219–260. DOI <https://doi.org/10.5817/RPT2020-2-8>
- HARRIS, P. Difficult Cases and the Display of Authority. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 1985, sv. 1, č. 1, s. 209–221.
- CHARROW, R. P. a V. R. CHARROW. Making Legal Language Understandable: A Psycholinguistic Study of Jury Instructions. *Columbia Law Review*, 1979, sv. 79, č. 7, s. 1306–1374. DOI <https://doi.org/10.2307/1121842>
- KÜHN, Z. Mají mít naši soudcové právo separátního vóta? *Soudce*, 2000, č. 8, s. 3–6.
- KÜHN Z. Srovnání stylu soudního rozhodnutí v České republice, západní Evropě a USA. *Soudce*, 2001, č. 1.
- KÜHN, Z. Nová koncepce normativity judikatury obecného soudnictví na pozadí rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2001, č. 6, s. 265–269.
- KÜHN, Zdeněk. Stanoviska nejvyšších soudů: specifikum středoevropské právní kultury nebo komunistické reziduum? *Jurisprudence*, 2005, č. 4, s. 9–10.
- KÜHN, Z. Civilní dovolání v zákratech ústavní justice. *Právní rozhledy*, 2012, č. 22, s. 771–777.
- KÜHN, Z. O velkých senátech a judikatorních odklonech vysokých soudů. *Právní rozhledy*, 2013, č. 2, s. 39–46.
- LAITIN, D. D. What is a Language Community? *American Journal of Political Science*, 2000, sv. 44, č. 1, s. 142–155. DOI <https://doi.org/10.2307/2669300>
- LASSER, M. de S. O.-PÉ. *Anticipating Three Models of Judicial Control, Debate and Legitimacy: The European Court of Justice, the Cour de cassation and the United States Supreme Court*. Jean Monnet Working Paper 1/03. New York: New York University School of Law, 2003.

- LASSER, M. de S. O.-P'E. Judicial (Self-) Portraits: Judicial Discourse in the French Legal System. *Yale L.J.*, 1994–1995, č. 104, s. 1325–1410. DOI <https://doi.org/10.2307/797133>
- LASSER, M. de S. O.-P'E. "Lit. Theory" put to the Test: A Comparative Literary Analysis of American Judicial Tests and French Judicial Discourse. *Harv. L. Rev.*, 1997–1998, č. 111, s. 689–770. DOI <https://doi.org/10.2307/1342204>
- MARKENSIS, B. Judicial Style and Judicial Reasoning in England and Germany. *Cambridge Law Journal*, 2000, sv. 59, č. 2, s. 296–297. DOI <https://doi.org/10.1017/S0008197300000131>
- MATCZAK, M. et al. Constitutions, EU Law and Judicial Strategies in the Czech Republic, Hungary and Poland. *Jnl. Publ. Pol.* I, č. 30, s. 81–99. DOI <https://doi.org/10.1017/S0143814X09990195>
- MIKVA, A.J. For Whom Judges Write. *S. Cal. L. Rev.*, 1987–1988, č. 61, s. 1357–1371.
- NADELMANN, K. H. The Judicial Dissent. Publication v. Secrecy. *Am. J. Comp. L.*, 1959, č. 8, s. 415–432. DOI <https://doi.org/10.2307/837689>
- PLANTIN, C. A Place for Figures of Speech in Argumentation Theory. *Argumentation*, 2009, č. 23, s. 325–337. DOI <https://doi.org/10.1007/s10503-009-9152-0>
- POLČÁK, R. Lex Informatica. *Právní rozhledy*, 2012, č. 17, s. 594–598, B.
- PRINCE, G. Ještě k narativitě. *Aluze*, 2009, č. 2, s. 40–45. DOI https://doi.org/10.5005/jp/books/10654_10
- PŘIBÁŇ, J. Legitimita práva, intimita a „infkce“. *Sociologický časopis*, 1997, č. 33, s. 148 a násl. DOI <https://doi.org/10.13060/00380288.1997.33.2.03>
- ROSSI, J. Participation run Amok: The costs of Mass participation for Deliberative Agency Decisionmaking. *Nw. U. L. Rev.*, 1997, č. 92.
- RUIBAL, A. The Sociological Concept of Judicial Legitimacy: Notes of Latin American Constitutional Courts. *Mexican Law Review*, sv. III, č. 2, s. 343–356.
- RYAN, M-L. Narativní prostor. *Aluze*, 2010, č. 3, s. 38–46.

- SCHECHNER, R. From Ritual to Theatre and Back: The Structure/Process of the Efficacy-Entertainment Dyad. *Educational Theatre Journal*, 1974, sv. 26, č. 4, s. 455–481. DOI <https://doi.org/10.2307/3206608>
- SMEJKALOVÁ, T. Forma a diskurs soudního rozhodnutí. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, roč. 2010, č. 3, 9 s.
- SMEJKALOVÁ, T. Story-telling in Judicial Discourse. *Comparative Legilinguistics*, roč. 2011, č. 5, s. 89–103.
- SMEJKALOVÁ, T. „Smrt autora“ jako cesta k porozumění teleologickému výkladu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: Masarykova univerzita, 2012, č. 1, s. 84–92. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6066>
- SMEJKALOVÁ, T. Publikace judikatury a její adresáti. *Revue pro právo a technologie*, 2012, roč. 3, č. 6, s. 25–33.
- SMEJKALOVÁ, T. Právní věta a ratio decidendi. *Jurisprudence*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, roč. 2012, č. 5, s. 3–8.
- SMEJKALOVÁ, T. Odkazy na soudní rozhodnutí a symbolická hodnota informace. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer a.s., 2013, roč. 2013, č. 8, s. 3–9.
- SMEJKALOVÁ, T. Srozumitelnost práva. *Právník*, 2013, roč. 2013, č. 5, s. 447–472.
- SMEJKALOVÁ, T. Legal Performance: Transating into Law and Subjectivity in Law. *Tilburg Law Review*, 2017, roč. 22, č. 1–2, s. 62–76. DOI <https://doi.org/10.1163/22112596-02201004>
- SMEJKALOVÁ, Terezie. Importance of judicial decisions as a perceived level of relevance. *Utrecht Law Review*, 2020, roč. 16, č. 1, s. 39–56. DOI <https://doi.org/10.36633/ulr.504>
- SMEKAL, H. a L. VYHNÁNEK. Determinants of Judicial Decision-Making: State of the Art and the Czech Perspective. *The Lawyer Quarterly*, 2020, roč. 10, č. 2, s. 106–129.
- STEVENSON, D. To Whom is the Law Addressed. *Yale Law and Policy Review*, 2005, č. 21, s. 105–167.
- ŠIMÍČEK, V. Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*, 2004, č. 5, s. 7–11.

- TURNER, V. Frame, Flow and Reflection: Ritual and Drama as Public Liminality. *Japanese Journal of Religious Studies*, 1977, sv. 6, č. 4, s. 465–499. DOI <https://doi.org/10.18874/jjrs.6.4.1979.465-499>
- TURNER, V. Symbolic Studies. *Annual Review of Anthropology*, 1975, sv. 4, s. 145–161. DOI <https://doi.org/10.1146/annurev.an.04.100175.001045>
- TYLER, T. a G. MITCHEL. Legitimacy and the Empowerment of Discretionary Legal Authority: The United States Supreme Court and Abortion Rights. *DUKE L. J.*, 1994, sv. 43, č. 4, s. 703–815. DOI <https://doi.org/10.2307/1372774>
- WHITE, J. B. Law as Language: Reading Law and Reading Literature. *Tex. L. Rev.*, 1981–1982, č. 60, s. 415–445.

Elektronické zdroje

- Abstrakt nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09. *Ústavní soud* [online]. [cit. 1. 11. 2011]. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetAbstract.aspx?sz=Pl-19-08_1
- BENTHAM, J. *The Works of Jeremy Bentham, published under the Superintendence of his Executor, John Bowring* [online]. Edinburgh: William Tait, 1838–1843, 4. sv., s. 494 [cit. 30. 1. 2013]. Dostupné z: http://files.libertyfund.org/files/1925/Bentham_0872-04_EBk_v6.0.pdf
- BLATTER, J. K. Legitimacy. In: BEVIR, M. (ed.). *Encyclopedia of Governance. Universität Luzern* [online]. [cit. 2. 9. 2012]. Dostupné z: <http://www.unilu.ch/files/legitimacy.pdf>
- BOBEK, M. Nun cest scribendum? *Jiné právo* [online]. 2007 [cit. 2. 1. 2013]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2007/11/nunc-est-scribendum.html>
- Důvodová zpráva k hlavě VI – Zahlazení odsouzení. *Trestní zákoník* [online]. [cit. 1. 11. 2012]. Dostupné z: <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>
- Federal Rules of Appellate Procedure Ninth Circuit Rules. *US Courts* [online]. 1. 7. 2012 [cit. 1. 11. 2012]. Dostupné z: <http://www.ca9.uscourts.gov/datastore/uploads/rules/frap.pdf>

- FREMR, R. Nenastal čas odtajnit hlasování soudců? *Jiné právo* [online]. 2010 [cit. 2. 1. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/01/robert-fremr-nenastal-cas-odtajnit.html>
- HOLLÄNDER, P. Paradox právního jazyka. *Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra* [online]. 1995 [cit. 13. 5. 2010]. Dostupné z: <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1995/6/ks1995-6.html#paradox-pr-vneho-jazyka>
- Instrukce Ministerstva spravedlnosti České republiky č. j. 505/2001–Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy. *Notářská komora České republiky* [online]. [cit. 1. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/VKR_k_1_1_2011.pdf
- Iuridictum Encyklopedie o právu* [online]. [cit. 1. 2. 2013]. Dostupné z: <http://iuridictum.pecina.cz/>
- Jednací řád Nejvyššího soudu. *Nejvyšší soud* [online]. 2002 [cit. 4. 1. 2013]. Dostupné z: [http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/68fdca6a7e1ccc41c12576ac004593f4/b3f4a3b376ec3f0ac1257712004325b8/\\$FILE/RS_jr2002.pdf](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/68fdca6a7e1ccc41c12576ac004593f4/b3f4a3b376ec3f0ac1257712004325b8/$FILE/RS_jr2002.pdf)
- Jednací řád Nejvyššího správního soudu. *Nejvyšší správní soud* [online]. 2012 [cit. 4. 1. 2013]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/dokumenty/jednaci_rad_2012.pdf
- Kancelářský a spisový řád Ústavního soudu* [online]. 2013 [cit. 1. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.concourt.cz/clanek/2889>
- KOSAŘ, D. Publikace rozhodnutí nižších soudů aneb Ústavní soud zrušil část zákona o svobodném přístupu k informacím II. *Jiné právo* [online]. 2010 [cit. 1. 10. 2012]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.com>
- KÜHN, Z. Anonymizační mánie stále žije. *Jiné právo* [online]. 2009 [cit. 12. 1. 2013]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/12/anonymizacni-manie-stale-zije.html>
- KÜHN Z. Co nám řekne o právní kultuře soudní citace rozhodnutí. *Jiné právo* [online]. 2009 [cit. 14. 12. 2009]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.com>
- LAFFRANQUE, J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Iuridica International* [online]. 2003, VIII [cit. 2. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.juridicainternational.eu/?id=12590>

- LASÁK, J. Krátká vzpomínka na budoucnost (?) anonymizace soudních rozhodnutí ve světle práva nekalé soutěže. *Jiné právo* [online]. 2009 [cit. 12. 1. 2013]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/06/kratka-vzpominka-na-budoucnost.html>
- Law X. 0 [online]. [cit. 1. 1. 2010]. Dostupné z: <http://3lepiphany.typepad.com>
- Legislativní pravidla vlády. *Vláda ČR* [online]. [cit. 1. 11. 2012]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/legislativn__pravidla_vl_dy.pdf
- LOTH, M. A. Courts in Quest for Legitimacy: A Comparative Approach. *Publications from Erasmus University, Rotterdam* [online]. 2007 [cit. 23. 8. 2021]. Dostupné z <https://repub.eur.nl/pub/11005/>
- MOLEK, P. Ke komu soudy mluví aneb Melčák a Schrödingerova kočka. *Jiné právo* [online]. 13. 2. 2011 [cit. 1. 9. 2011]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2011/02/pavel-molek-ke-komu-soudy-mluvi-aneb.html>
- Mediální realita* [online]. [cit. 2. 9. 2009.]. Dostupné z: <http://medialnirealitu.chtel.biz/usneseni.html>
- Pozměňovací návrh Jakuba Michálka k vládnímu návrhu zákona, kterým semění zákon č. 6/2002Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (sněmovní tisk 630). *Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 3. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/historie.sqw?o=8&T=630>
- Published and Unpublished Cases. A Research Guide. *San Diego Law Library* [online]. Last updated January 2013 [cit. 8. 10. 2021]. Dostupné z: https://sandiegolawlibrary.org/wp-content/uploads/wpmc-trash/2013/04/Published_and_Unpublished_Cases.pdf
- Stanford Encyclopaedia of Philosophy* [online]. [cit. 1. 7. 2012]. Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/legal-reas-interpret>
- ŠAVELKA, J. Jak zlepšit zpřístupňování judikatury. *Jiné právo* [online]. 2012 [cit. 1. 10. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz>
- ŠIMÍČEK, V. Zpověď občasného tvůrce právních vět – III. Nakládání s právními věťami. *Jiné právo* [online]. 2007 [cit. 30. 9. 2012]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.com>

UK Supreme Court [online]. [cit. 2. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.supremecourtus.gov>

US Supreme Court [online]. [cit. 2. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.supremecourtus.gov>

Ústavní soud ČR [online]. [cit. 5. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.concourt.cz>

WASKAN, J. De facto Legitimacy and Popular Will. *Social Theory and Practice*. 1998, sv. 24, č. 1. DOI <https://doi.org/10.5840/soctheorpract199824117>. Dostupné z: <https://netfiles.uiuc.edu/waskan/www/Waskan%20Legitimacy.pdf>

Wikipedia [online]. [cit. 2. 2. 2013]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org>

Kvalifikační práce

HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007/8, 276 s.

KRÁLÍK, L. *Judikatura a její publikace*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012.

SMEJKALOVÁ, T. *Teorie a praxe v používání judikatury*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008, 88 s.

SMEJKALOVÁ, T. *Translating Contracts*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, 2009, 68 s.

Příspěvky na konferencích

ŠAVELKA, J. a J. HARAŠTA. *Česká republika je právní stát ...* Příspěvek přednesený na konferenci České právo a informační technologie, 2012. Zatím nepublikováno.

Soudní rozhodnutí

Soubor soudních rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 535/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2008, sp. zn. 7 Tdo 549/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2002, sp. zn. 29 Odo 41/2002.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 8. 2006, sp. zn. 1 Aps 2/2006.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, sp. zn. Pst 1/2008.
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 1 Co 311/2011.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, ze dne 28. 6. 1994, sp. zn. 7 Cdo 41/93.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 26. 4. 2010, sp. zn. 44 Co 363/2009.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 3. 7. 2009, sp. zn. č. j.49 Co 411/2008.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 10. 2011, sp. zn. 57 A 66/2011.
- Rozsudek Městského soudu v Praze, ze dne 22. 5. 2009, sp. zn. 9 Ca 304/2008.
- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. 6. 2008, sp. zn. 10 To 224/2008.
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 19. 10. 2009, sp. zn. 12 C 275/2008.
- Platební rozkaz Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 30. 8. 2012, sp. zn. 206 C 85/2012.
- Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 23. 8. 2012, sp. zn. 273 C 2424/2009.
- Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 92 T 86/2009.

Ostatní judikatura

- Nález Ústavního soudu ČSFR, sp. zn. Pl. ÚS 22/92.
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1994, sp. zn. IV.ÚS 23/93.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 7. 1994, sp. zn. III. ÚS 83/94.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 84/94.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 3/96.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 176/96.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 1997, sp. zn. III. ÚS 271/96.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 3. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 41/97.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 8. 1998, sp. zn. III. ÚS 95/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2000, sp. zn. III. ÚS 150/99.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2000 sp. zn. III. ÚS 103/99.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 42/2000.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 24/02.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2002, sp. zn. I. ÚS 478/02.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. I. ÚS 639/03.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. IV. ÚS 408/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 469/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 43/04.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. II. ÚS 149/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 767/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 66/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. III. ÚS 291/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2006 sp. zn. II. ÚS 93/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 9. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 25/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. III. ÚS 290/06.

- Nález Ústavního soudu ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. III. ÚS 783/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2007, sp. zn. III. ÚS 703/06.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 2188/07.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2008, sp. zn. III. ÚS 209/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08.
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. III. ÚS 1481/08.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. III. ÚS 3138/08.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2009, sp. zn. III. ÚS 2365/09.
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. II. ÚS 775/06.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2010, sp. zn. III. ÚS 2245/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 33/09.
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. II. ÚS 2326/07.
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 3622/10.
- Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2011, sp. zn. Pl. ÚS-st 33/11.
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 26/11.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 4. 2012, sp. zn. III. ÚS 791/09.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2012, sp. zn. IV. ÚS 739/09.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II. ÚS 1688/10.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 3650/11.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2012, sp. zn. III. ÚS 443/12.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2012, sp. zn. II. ÚS 4266/12.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2004, sp. zn. 32 Cdo 5428/2039.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 12. 2003, sp. zn. 2 Ads 58/2003.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 12. 2003, sp. zn. 2 Ads 33/2003.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 11. 2007, sp. zn. 6 As 72/2006.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2008, č.j. 2 As 57/2008-84.

Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, sp. zn. 7 Afs 54/2007.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2008, č.j. 2 As 57/2008-84.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009 sp. zn. 8 Tdo 357/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3947/2007.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 10. 1994, sp. zn. 6 A 63/93.

Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem, sp. zn. 10 Co 510/2004.

Rozhodnutí UK Supreme Court [2009] UKSC 9.

Rozhodnutí US Supreme Court, *Barnhart proti Thomas*, 540 U. S. 20, 26 (2003).

Rozhodnutí US Supreme Court, *Ricci et al. proti Destefano et al.*, 557 U.S. (2009).

Rozhodnutí US Supreme Court, *Shapiro proti United States*, 335 U. S. 1 (1948).

Rozhodnutí Arkansas Court of Appeals, *McNeely proti State*, 925 S.W.2d 177, 178 (1996).

Rozhodnutí Cour de cassation Arrêt No. 1908 du 31 mars 2009 (08-88.226).

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 1990, ve věci *Kruslin proti Francii*, stíž. č. 11801/85. In: HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 11. 1999, ve věci *Hashman a Harrupová proti Velké Británii*, stíž.č. 25594/94. In: HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993, Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Ústavního zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 218/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Ostatní

Her Majesty's Courts Service Form Finder [online]. [cit. 31. 1. 2013]. Dostupné z: <http://hmctsformfinder.justice.gov.uk/>

HUDOC [databáze dokumentů ESLP]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>

NALUS – Databáze nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR [online]. [cit. 1. 11. 2012]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

Nejvyšší soud ČR [online]. [cit. 1. 11. 2012]. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz>

Nejvyšší správní soud ČR [online]. [cit. 1. 11. 2012]. Dostupné z: <http://nssoud.cz>

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.; prof. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
doc. Ing. Rostislav Staněk, Ph.D.; prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.;
doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

prof. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

SOUDNÍ ROZHODNUTÍ JAKO AUTOPORTRÉT ČESKÉHO SOUDNICTVÍ

JUDr. Bc. Terezie Smejkalová, Ph.D.

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2021

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 713

Tisk: Reprocentrum a.s., Bezručova 29, 678 01 Blansko
1. vydání, 2021

ISBN 978-80-210-9959-3 (print)
ISBN 978-80-210-9960-9 (online ; pdf)
DOI <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9960-2021>
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9960-9

